

CLI. KUST VAN MALABAAR. ¹

1 Maart 1643. ²

Oók na de voorloopige overeenkomst met Kalikoet van 3 Januari 1626 was de handel der O. I. C. op die stad, trouwens op geheel het Zuidelijk deel der Westkust van Vóór-Indië, van geen groote beteekenis geworden. Toch werd de pepercommercie dáár door de onzen niet verzuimd. Behalve Kalikoet werden bezocht o. a. Mangalore, Cannanore, Ponani, Porakad (Percatti, Porca), enz. (Vgl. *Dagh-Register 1631—1644*, passim; *omuitgegeven Generale missives 28 Dec. 1636, 22 Dec. 1638*). Ook kwam men in aanraking met „Cale Coulan”, waarmede Kayenkolam zal zijn bedoeld ³, met welks beheerscher de opperkoopman Pieter Sijbrantsen Groes onderstaande overeenkomst sloot (*Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 203, 205, 212, 223, 236).

Accoordt offte contract gemaect met den koningh van **Cali-Coulan** etc^a ter eenre ende den E. oppercoopman Pieter Zijbrantszoon Groes wegens de E. de doorlugh-tige Hooge Mogende Hⁿ Staten Generael, den H^{re} prince van Orangien etc^a ende d'E. d'honorable Nederlandtsche Oostindische Comp^e onder't beleyt vanden Ed. H^r gou-verneur generael Anthonio van Diemen ter andere zijde.

Eerstelijck belooft ende vergundt Sijn Maij^t mits desen, dat jaerlijckx offte soo wanneer eenige onser schepen op zijne custen comen te verschijnen wij zijne porten ende havenen mogen aendoen, omme alldaer onse commercie met Zijn Maij^{ts} onderdanen vrij ende vranck sonder eenigh molesst offte empesschement van wegen des Coninghs toll offte jetwes anders aen te doen.

Ten tweeden soo jaerlijckx tijdelijck verschijnen, dat Zijn Maij^t offte zijn onderdanen geen peper aen vreemde natien, soo Portij-gesen, Engellsen, Denen als alle buijtenlanders, sall vercoopen noghte binnen Couchien ⁴ offte eenige Portugeesche plaetsen laeten

¹ Strikt genomen ligt Kayenkolam niet aan de Kust van Malabaar, maar in Travancore. Maar in de dagen, waarin onderstaande overeenkomst werd gesloten, rekende de O. I. C. dit deel der „Indische Cust” tot „d'Mallebaerse Cust” (Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 205, 212 enz. Vgl. trouwens ook Hunter, *Gazetteer*, VI, p. 243 f.).

² Uit het Contractboek.

³ Of Kalikoelam, verder Zuidelijk op. De vergelijking der tegenwoordige kaarten met Valentijn en Baldaeus, *Malabar—Choromandel*, en de plaatsbepaling in de mij ter beschikking staande gegevens uit 's Compagnie's tijd hebben mij Calicoulan of Cale Coulan met Kayenkolam doen vereenzelvigen.

⁴ Cochin was in die dagen nog in 't bezit der Portugeezen, die daar in de allereerste jaren der 16de eeuw een sterkte hadden opgericht met toestemming van den inlandschen vorst.

vervoeren, maer alles aen d'onse leveren, staende jaerlijkx vast voor 1000 candij ¹; ende bij alldien sijne onderdanen in gebreeke blijven, sall daertoe zijne eijgene contanten employeeren, gevende eerst den peper in onse handen ende daer naer door ons de betalingh.

Ten derden sullen d'onse Sijne Maijt^s onderdanen provideeren ofte versorgen in trocque van haren peper, soo goedt en well geconditioneerd is, met d'onderstaende goederen, te rekenen naer marts gank, namentlijk parthije amphion, cattoen, tin, met sinckijser, sandelhoudt, catoene garen, swart ende groen laken, roode en witte chineseese stick- en naeijside.

Ten vierden, allsoo Zijne Maijt^t van ijmanden sijner onderdanen bewust gemaakt is, wij waerlijk van de Zuijtzijde der linie comen, dat zoo het mogelijk is, zijne haven voor die van Parcattij ² sullen aendoen, om zijne coopluiden de voorpreferentie van onse goederen te geven, waervooren als geseght is voor 1000 candij vasst staet.

Ten vijfden, dat soo onse principalen teenige tijden moghte geraden vinden, een hujs ofte fortresse in Sijn Maijt^s landen ofte domeijnen op te werpen, dat Zijne Maijt^t alsdan daertoe bequame plaetse sall laten genieten ende deselve plaetse ofte persoonen, die van onse gebiedende overigheden daertoe souden mogen gecommiteerd worden, bevrijden van alle overlasst, outragie ende gewelldt.

Ten sessden, off het gebeurde, dat Godt verhoede, eenigh ongeluck van dootslagh als anders bij d'onse door toorn ofte misverstandt gecommiteerd wierdt, zoo zall Sijn Maijt^t, den diliquandt in handen krijgende, gehouden wesen deselve te leveren aen onse presente gebiedende opperhooffden, opdat naer forme van jussitie met deselve geprocedeerd magh werden.

Ten sevensten en laesten dat, soo Sijn Maijt^t van de Portugesen om dese nieuwe alliantie met de Nederlanders gemolesteerd wierdt, zall hem alle hullepe van bijstandt, die ons mogelijk is, gedaen werden; wordt ook bij desen Sijn Maijt^t op sijn ernstigh versoek toegestaen, dat zijne vaertuijgen ter zee vrij ende vranc mogen passeeren ende repasseeren, sonder molesst van de onse; ten zij dat met onser vijanden goederen geladen zijn.

Alle welcke bovengemelte artijkelen en conditiën van beijde pertijen reciproquelijcken belooven ende sweeren bij solemnele eeden ijder op zijne wijze te aghtervolggen ende te doen onderhouden,

¹ „1 Candij is 500 *U*” (Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, blz. 205, noot 1; *Hobson-Jobson*, p. 119).

² Porakad, Porca (Hunter, *Gazetteer*, VII, p. 387). Zie ook beneden, n°. CLV.

voor soo lange als zon ende mane op den aertbodem schijnen sullen, wolverstaende zoo sulx bij d'E. H^r Gouverneur Generael, residerende op Bat^a, geapprobeerd ende goet gevonden werdt, waervan t aenstaende saijsoen belooven volcomen andtwoordt te brengen.

Alldus gecontracteerd int Conings paleijs Nerijbij p^{mo} Martius A^o 1643. Op spatium van dien was sellve met 's Coninx zegell met swarten int gedruckt becragtigt.

CLII. KUST VAN KOROMANDEL.

17 Maart 1643. ¹

De positie der O. I. C. op de Kust van Koromandel werd van steeds meer beteekenis in den loop der jaren, zooals reeds bleek uit verschillende overeenkomsten, in vroegere jaren met verschillende vorsten gesloten. Oók met het rijk Gingi (vgl. hiervóór, bldz. 55, 78). Maar de bijna onophoudelijk voortdurende oorlogstoestand, waarin dit deel van Vóór-Indië verkeerde, bemoeilijkte de commercie veelszins. Vooral de pogingen van Bijapoer, om zich in Oostelijke richting uit te breiden en wel ten nadeele van Carnatica, waarvan Gingi een onderhoorigheid was (vgl. hiervóór, bldz. 83), brachten groote onrust in die streken in de laatste jaren, terwijl ook aanvallen van Golkonda dienden gestuit: aan „landbedervers” ontbrak het niet. Ook met concurrentie van Europeanen, o. a. de Engelschen, diende rekening te worden gehouden (Vgl. *Dagh-Register 1624—1644*, passim, Registers op Golkonda, Porto-Novo, Sensier, Tegenapatnam, Tirepoplier, Visiapoera, enz.; *onuitgegeven Generale missive 28 Dec. 1636*, *onuitgegeven res. G. G & R. 24 Sept. 1639*).

Inmiddels ontbrak het in Gingi in de laatste jaren evenmin aan binnenlandsche verwickelingen. „Den wettigen neijk wierd t' ondergehouden”

¹ Uit het Contractboek. — In *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 264—266, komt voor een „Translaet uijt couwel van Kistapaneijk aen den gouverneur Gardenijs gesonden”. Het bevat de toezeggingen van inlandsche zijde aan de onzen gedaan, maar niet de tegenpraestaties, door de onzen beloofd: niet artikel 3 en 13 van onderstaand document. Het *Contractboek Zeeland* heeft een „Caul door Topaki Kistappaneijk veldoverste van Singie (desen oeffende magt boven de neijk of vorst en hield denselven opgesloten) aan d'E. Compagnie verleend den 15 Maart 1643”. Dit stuk is hetzelfde (behoudens spellingwijzigingen en schrijffouten) als dat van het *Dagh-Register*. Maar in het *Contractboek Zeeland* treft men ook aan een „Caul ter contrarie bij Arend Gardenijs . . . . aan genoemde Kistnappanaijk verleend den 17 Maart 1643. Is genoegsaam van inhoude als 't vorenstaende, alleen met de volgende bijvoeging”, nl. de artikels 3 en 13. De lezing, die ik hier opneem, omvat dus de toezeggingen van beide zijden en is ook overigens uitvoeriger.

door een „veldoverste”, die in de stukken der O. I. C. steeds met den naam Kistapaneijck wordt genoemd. Deze mengde zich op voor de O. I. C. minder aangename wijze in den handel, door een harer inlandsche makelaars in Gingi gedreven, vooral in Tegenapatnam (vgl. hiervóór, blz. 55), door welke „embroillades Comp^{es} handel (daar) stilstond”, zoodat 's Compagnies autoriteiten er in 1640 over dachten, om den kleedjeshandel vandaar te verleggen naar het gebied van den naik van Tanjore, om zoo aan „de onhebbelycke proceduyren van Kistapaneijck in Sensier” te ontkomen. Ofschoon betrekkingen met Tanjore gaande bleven, werden die met Gingi niet verbroken. In Februari 1643 ging de gouverneur der Kúst van Koromandel zelf voorloopige onderhandeligen aanknoopen, waarna het den predikant Carolus de la Dossa (vgl. van Troostenburg de Bruijn, *Woordenboek*, bldz. 118) gelukte met Kistapa naik een voordeelige overeenkomst te sluiten (Vgl. *Dagh-Register 1640—1641*, bldz. 88, 89, 91, 184; *1641—1642*, bldz. 306; *1643—1644*, bldz. 248, v., 260, 261, 263, 282).

Couwell van den gouverneur der Hollanders.

Jek, Arent Gardenijs¹, Raedt van Jndien, gouverneur en directeur wegens de Nederlandsche geotroijeerde Oostjndische Compagnies ommeslagh om de Cusste **Cormandell** mitsgaders andere comptoiren ende residenten daer onder sorterende, bekenne ende beleijde mits desen de waerheijt te zijn, overeen gecomen en geaccordeert te hebben met Kistapaneijck belangende de vrije negotie ende commertie in de gantse provincie vant **Singie** in wijse ende forme hier onder volgende.

1.

Dewijle sikh **Palliacatta**, allwaer den gouverneur der Hollanders resideert, ende het landt van Sinsier wijt van den anderer streckt, waerdoor, mits andere verhindernissen meer, het dickwils ongelegen comt, geduijgrigh eenige persoonen offte schepen derwaerds tē stieren, t' welck in de negotie geen cleijne obstaculen geefft, zall Kistapaneijck aen de E. Comp^e in **Tegenapatnam** triebeuren² een treffelijck huijs offte logie, in welcke soo oppercoopluijden, adsistenten off andere persoonen meer sonder onderscheijt, soo veell den gemelten Heer³ oorbaerlijck dunct te wesen, sullen mogen resideeren ende des E. Comp^{es} goederen segour geberght moeten werden.

¹ Sedert 1838, als opvolger van Carel Reniers (*Onuitgegeven res. G. G. & R. 22 Juli 1638*).

² Tribueren: toewijzen, inruimen.

³ Nl. de Nederlandsche gouverneur (Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 264).

2.

Den Gouverneur ofte zijnen resident sall het vrij staen te ventileeren ende te vercoopen alle waren ende coopmanschappen sonder onderscheijdt aen alle ende een jder meesstbiedende coopman in 't gantsche landt Singier op dien standt ende wijze als hij best gelegen ende hem proffijtelijxt oordeellt te zijn.

3.

Dogh de oliphanten, peerden, papegajen, loerijns ¹, civeth-catten ende honden, die bij de Comp^e in Tegenepatnam gesonden werden, zijnde dingen tot schenkagie, sullen aen Kistapaneijk, hem die gestaende ², alleen vergoght werden, mits betalende sodanigen prijs als andere coopluijden daervoor bieden ende willen geven.

4.

Geen thollen, balanghsgellden ³ ofte eenige jmpossten, hoedanigh die gestelt off genoemt souden mogen werden, sullen d' E. Comp^{es} goederen subject zijn, maer 't sij haer vrij te komen ende weder te keeren, te coopen ende vercoopen, aen te brengen ende wegh te voeren wat waren het souden mogen wesen, sonder van eenigh tribuijt in het minste aengesprooken te werden. ⁴

5.

't Geschiede soo dat den gouverneur der Hollanders ofte sijnen resident eenige oppercoopluijden, coopluijden, assistenten ofte andere persoonen te landewaerdt woude in senden, om ter plaetse daer zij de marckt ten bessten vinden eenigen tijt te verblijven, hare goederen te vercoopen ende andere haer van nooden op te coopen, 't welck hem telcker uijre sonder eenige verder licentie van Kistapaneijk ofte de zijne pro rato vrij staedt te ordonneeren, sullen in zoodanigen gelegentheit de aengebraghte ende weghgevoerde, gecoghte ende vergoghte goederen, hoe veel ende hoedanige 's jonckans in 't gaen ende wederkeeren moeteu passeeren, ongemollesteerd blijven van den alderminsten toll, t' welleke den 's jonckanniers tijdelijck dient verwitticht, opdat geen swarigheit op en rijse. ⁵

¹ Een bijzonder soort papegaaien.

² *Contractboek Zeeland*: „aanstaande.”

³ *Contractboek Zeeland en Dagh-Register*, bldz. 264: „waeggelden”.

⁴ „Dit alles heb ik aen U alleen ende aen niemand anders uijt libere gunste geschonken”, voegt Kistapa naik hier aan toe.

⁵ Soo eenige mijne jonckannern hier tegen doen, sal sulx met al mijne macht verhinderen”.

6.

Ingevalle het verbeurde ¹, dat eenige schepen, jaghten, boots offte eenigh ander des E. Comp^{es} vaertuijgh, langs de custe varende, door onweder, storm offte brandt, t welck Godt verhoede, onder het S'jngiese gouverno quamen te stranden offte breeken, geen pretentie sall den neijck van Singier offte Kistapaneijck ² op eenige goederen mogen maecken, maer alle coopmanschappen, 't zij goudt offte sillver, alle scheepsgereedschap, geschut, anckers, touwen, zeijlen, volck ende alles wadt overblijven moghte, zall den Gouverneur offte zijn resident int geheell werden gejtregreerd. Ende t' opperhoofft dier plaetse sall verobligeerd staan, zijn ondersaten te commanderen, om in alle 't geene sij cunnen de behullpsame handt te bieden ende de goederen als vooren wederom te restitueeren. ³

7.

Alle Engellsen, Portugesen ende Deenen sullen van alle negotie in het gantsche Singise gouverno werden outseijt, nogh hare adherenten ende mede hullpers om van eenige commertie d' E. Comp^e int sekreedt te onderkruipen directelijck nogh jndirectelijck geduldet, maer alle negotie sall gantschelijck ende alleen de E. Comp^e overgedragen werden.

8.

Een ijder coopman van het gantse landt Sinsier sall door een openbaer edict offte placcaedt vergundt ende verwitticht werden, dat die vollcomene autoriteit ende vermogen in absolujte effecte genieten, om in alle siguriteit met alle waren ende coopmanschappen op alle huijsen ende plaetsen, int gantse landt Singie met d'E. Comp^e te mogen handelen, te coopen ende vercoopen, sonder eenige molesstatie, soo als hem dunct het meeste proffijt te zijn. Ende dit placcaedt sall hem van heden binnen 14 dagen een ijder werden cont gedaen, opdat de onwetenheijdt geen aghterstel en bhare.

9.

Alle ende ijder jnwoonder sall gehouden ende verbonden sijn, alle zijne waren ende goederen tot redelijken prijse aen d' E. Comp^e alleen te leveren, genietende in betalinge $\frac{1}{3}$ in contant ende de

¹ Gebeurde.

² In theorie liet Kistapa naik de regeermacht nog bij den wettigen naik berusten.

³ „En niets sal ick U oijt daarvan mogen eijschen”.

andere twee derde parten in coopmanschappen, die haer tot zoo hoogen marct als de coopluijden in **Palliacatta** sullen aengereekent werden, t wellcke zij sonder teegenspreken moeten accepteeren, beginnende dese betalinge eerst van Montipa Chittij, die de negotie ten deele voor Kistapaneyck sall drijven, met soodanige verstande, dat hem dese prementie niet verder en streckt als off die aen een ander vande minste coopluijden toegestaen wierdt.

10.

Ende opdat de gemelte coopluijden ende jnwoonderen tot alle negotie met d' E. [Comp^e] alleen meerder geanimeerd souden werden, sullen gaudeeren vrijheijt ende hallven toll, wat en hoe danige 's jonckans sij souden mogen passeeren, wat waren ende coopmanschappen sij met haer souden mogen brengen.

11.

Het zall geen jnwoonder offte coopman van het geseijde landt Sinsier, t zij in het heijmelijck off openbaer, werden toegestaen, sijne goederen te landewaerd t uijt te voeren tot Engellsen, Portugesen, Deenen offte andre natien, maer staen verobligeerd t, het hare alleen aen de E. Comp^e te ventileeren ende vercoopen.

12.

Niets sall [van] Kistapaneyck offte de zijne worden bedoght, g'ordonneerd ende gestatueerd, 't welck aen ijmandt der jnwoonderen boven gemelt int minste eenige vrese offte nabedencken soude connen aenbrengen, om met de negotie der E. Comp^e terugge te blijven ende dat dus onder een tijtell van gemeene vrijheijt de Comp^e genootsaecht soude zijn met een persoon alleen hare negotie te drijven, maer in contrarie alle faveur, gonste ende liberteijt, op dat des E. Comp^{es} negotie met ijder coopman dies te meerderen floreere.

13.

Mits twelcke alles Kistapaneyck in forme als boven onderhoudende, sall mede den gouverneur der Hollanders t'allen tijden verbonden ende verplight blijven om alle sodanige sorteeringe van cleeden ende alle andere coopmanschappen, niets uijtgesondert, als op sijn expresse ordre, bevell ende conform sijn monsters aenbesteet ende gemaect sullen worden, t'accepteeren ende te betalen, mits de geroerde clederen ende andere waren marctgank ende

even als die aen Chinnanna ¹ ende andere coopluyden op Palliacatta betaeltt werden naer cours ende loop der negotie, 't zij dat dierder off beter coop souden mogen worden, gehouden zijn aen te nemen, mits dat de betalinge geschiede als boven, artijcull 9, breeder is uijtgeleijdt.

Gegeven int Casteell Gellidria desen 17^e Meerdt 1643.

Copie translaet van seecker ole off brieff bij Kistapaneijck aen den gouverneur Arent Gardenijs geschreven ².

In den jare Sittrebana, den 13 dezer maent Pangorim ³, heb ik, Tapackij Kistapaneijck den voorspoedigen, aen Arent Gardenijs, Raet van India, gouverneur ende directeur der custe Choromandel wegen den Staet der vereenigde Nederlantse geotroijeerde Oost-Indische Comp^{ie} etc^a, gegeven desen tegenwoordigen brieff van vertrouwen ende seeckerheijt.

UE. missive heb ick wel verstaen. Op die wijze als ghij den couwel begeert hebt, heb ick hem u verleent ende daerenboven t'uwer eeren heb ick geschoncken een dorp ⁴, 't welck uwe eeuwich sal blijven, genaemt **Tondemanatam** ⁵; opdat ghij in **Tegenapatnam** soude blijven heb ick u vereert eenige huijsen ende een thuijn, ghij kont aldaer een van het volck senden die u best. belieft ende aenstaet als opperhoofd, 't resterende sal uwen padre ⁶

---

¹ Onze voornaamste makelaar voor den handel in Tegenapatnam.

² Overgenomen uit *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 266.

³ Over het jaar Chitrabhâmu en verder over deze tijdrekening zie Cunningham, *Indian Eras*, p. 29 ff.; Sewell, *Indian Calendar*, p. 32 ff., II ff., LXXXIV.

⁴ Nl. het „incomen" van het dorp.

⁵ „Ontrent Tegenapatnam geleegen." (*Dagh-Register*, bldz. 267). Op bldz. 281 „Condemanantan", vermoedelijk echter foutief, want ook *Contractboek Zeeland* heeft Tondemanantan.

⁶ De predikant De la Dossa.

ende Padmanaba ¹ verhalen. Ghij moet trachten dat onse vruntschap ende negotie eeuwich ende bestendich blijven.

Hierom sende ick u mijnen ambassadeur Ramacudria; hetgene noch ontbreekt, sal UEd. verwittigen. Wat saecken in UEd. plaetsen voorvallen ende hier van noode sijn, moet UEd ons toeschrijven. ²

Onderstont:

Sirama.

CLIII. MALAKA.

18 Maart 1643. ³

Onder de tinkwartieren van het Maleische schiereiland behoorde ook Oedjong Salang (Salanga, Junk Ceylon) aan de Westkust op circa 8 graden N. B. (vgl. hiervóór bldz. 365), dat in eene verhouding van onderhoorigheid stond tot Ligor en daardoor tot Siam, 't welk Ligor onder zijne vazalstaatjes rekende. De beheerscher, „gouverneur”, van dit eiland had in 1642 („sonder de minste redenen, schelmachtigh”: volgens den gouverneur van Twist; volgens zijnen opvolger: mede ten gevolge van het onhandig optreden van den Nederlandschen „coopman” dáár) een Nederlandschen soldaat vermoord en den onzen „verscheijden onredelijcke vexatien en overlasten . . . in hare negotie als andersints successive aengedaen.” Men wilde de „schelmachtighe practijquen van desen tijran” straffen en hem doen „ontwaer worden, (dat hij) vrije Nederlanderen ende geen Portugeesen geoffenceert” had. In Januari 1643 werd de opperkoopman Jan Harmansen door den gouverneur van Malaka, Jeremias van Vliet ⁴, naar Oedjong Salang gezonden, om satisfactie te trachten te verkrijgen en een contract te sluiten, of bij niet-slagen het kantoor te lichten en het eiland te blokkeeren. Van Vliet gaf hem een brief aan den Gouverneur mee, waarin o. a. wordt gezegd: „'t Is waerlijck onlijdelijck van een substituijt electijff gouverneur van een arm eijlant.” Het gelukte Harmansen — althans dit was zijn indruk — onderstaande overeenkomst te sluiten met den opvolger des inmiddels afgetredenene gouverneurs (Vgl. Heeres, *Bouwstoffen*, III, passim, vgl. Register; *onuitgegeven missives van J. van Vliet aan G. G. & R.*, 24 Dec. 1642; *onuitgegeven*

¹ Een „Jentijfsen coopman”, die met De la Dossa naar Gingi was gezonden. (*Dagh-Register*, bldz. 260; vgl. hiervóór blz. 250, noot 2).

² „D'gecommitteerdens hadden mede aen d^o neijck in Sinsier versocht, jaerlijcx 800 à 1000 stuck slaeven (gelijck wel voor desen) te mogen coopen ende vervoeren, 't welck ronduijt affgeslagen ende ten antwoorde gedient hadde, dat menschen te vercoopen niet alleen seer schandelijck voor de werelt, maer ook groote sonde bij haere goden gerekent wierde.” (*Dagh-Register*, bldz. 276). Vgl. echter hierna, n^o. CLXII.

³ Uit het Contractboek.

⁴ Hij volgde van Twist in 1642 als zoodanig op en werd in 1645 vervangen door Arnold de Vlaming van Outshoorn.

instructie voor J. Harmansen van den gouverneur van Malaka, 10 Jan. 1643; onuitgegeven missive van den gouverneur van Malaka aan den „gouverneur” van Salanga, 10 Jan. 1643, en van J. Harmansen aan den G. G., 19 Juni 1643.

Accoort en contract tusschen d'E. Heer Anthonio van Diemen, gouverneur generael over den standt der Vereenigde Nederlanden in India Orientaell ter eenre ende Oboangh Insaghon Chirij Joan Palowan, gouverneur van 't eijlandt **Oedian Salangh**, ter ander zijde, gemaect met voornoemden Palowan door ordre van den E. Jeremias van Vliett, gouverneur der stadt ende fortresse **Malacca** met den resorte van dien, bij ons, Jan Harmanszoon, oppercoopman ende deser thinquartieren overhooft, welck contract onverbreekelijck ende bondigh wesen sall, mits reserve der pretentie wegen den enormen moordt aen 't Hollandts bloedt door den predecesseur van den E. Palowan voornoemt begaen ende gecommiteertd.

Eerstelijck sall den gouverneur van Oudiangh Salangh gehouden zijn, de coopmanschappen t zij van wadt plaetsen off waer inne bestaen, die allhier door de Nederlanders gebragt, d'sellve in volcomen liberteyt vercocht werden toe te laten, sonder dat zijn E. de besste daer uijt kiezen, taxeerem, verhinderen offt met monopoliën, gelijk voor desen geschiedt, beswaren, mitsgaders den thin ende ander inlandsche coopmanschappen te coopen ende vercoopen permitteeren zall.

De coopluijden ende gemeene volckeren sullen niet door publijcke off heijmelijcke middelen ende jndicten van 's Comp^s huijsingen, als mede voor desen gebeurdt is, geweerd, maer ter contrarie, Comp^s residenten ijets, daer Godt voor zij, onbehoorlijcx rescontrerende, de hullpende handt tot preservatie van 's Comp^s middelen door den Gouvern^r offte, bij absentie sijnes persoons, de naeste raden geboden werden, sonder haerlieden met baetsughtige costuijmen te beswaren, maer alltijt in behoorlijcke extime te houden ende alle billijcke versoeken spoedigh t'assisteeren.

Den gouverneur meergemelt sall zijne jngeboornen ende jugesetenen, t zij wadt natie daer met 's Comp^s residenten handelen, aen doen condigen, vermits in de formen der bitsen ¹ groote frauden ende t geordonneerde niet geobserveertd is, dat den thin voortaan aen

¹ „1 Bits thin is 4 $\frac{3}{4}$ H; Hollants, in gelde 17 stuivers” (*Munts Waardijve van Indien*, 20, in *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 78, noot 1).

's Comp^s allhier résiderende dienaers met de balance ende gedestineerde gewichte uijt mandament van den gouverneur voornoemt, ten overstaen ende in presentie van den comolaedt ¹ ende ander ouranghkaijs meer, met zijn E. sap gemerckt naegecomen ende gewogen werden zall, omme alle bedrogh en onlussten, die anders soude mogen resulteren, zoo veell mogelijk te prevenieeren.

Jegen t gene voorschreven ² den Capiteijn ende dese Nederlantsche thincomptoiren overhooft op t jnstantelijck versoek van den Gouvern^r ende principale groten een discreten prijs op de cleeden geset heeft, gelijk set mits desen, waer naer hun den Gouvern^r en sijne onderdanen mitsgaders 's Comp^s resident sigh reguleeren sullen, gelijk hier op 't naervolgende te sien is: namentlijk een sarasse leijde (?) Coetchin ³ voor den Coninck 7, de gemeente 9 bits; een salempouris 7 : 9; een p^s ⁴ Guinees linnen 12 : 16; een p^s (?) blauwe bethillies 6½ : 8; een p^s (?) ramboutijns 15 : 18; een p^s (?) ardias 3½ : 4½; een bafftas 4 : 5; een p^s (?) witte bethillies 8 : 10; een p^s (?) mandaphons 4 : 5; een caijn goelanch 4 : 5; een p^s (?) roode bethillis 8 : 11; een p^s (?) witte mouris 6½ : 8½; een p^s (?) zeijlldoek 2½ : 3; een p^s (?) negros cleden 3 : 4; ende een sarassa malaijo 10 : 13; een bits gerekent tot 17 stuivers, well verstaende t' gunt den Coninck genieten [zal], niet meer emporteeren als 9 à 10 baer thin met ijder scheepscompste, waer met sigh contenteeren laten zall.

Soo ijmandt van s' Comp^s dienaeren offte subjecten, dat Godt verhoede, tegen den den gouverneur [of] grooten deses gouvernements sigh sodanigh vergrepen, dat' feijt exemplaire straffe meriteerde, sall den Gouverneur eghter sulx niet vermogen t' executeeren, maer den delinquant met d' jnformatien leveren in handen van 's Comp^s resident; ende denselven sigh mede te buijten gaende t' sellve p^r memorie op d' eerste onser scheepen compste aenteekenen, sulx als dan den gouverneur van Malacca adviseeren, opdat deselve nae exigentie van saeken gestrafft offte nae de fortresse gevoerdt ende in handen van justitie overgeleverdt werden mogen.

Den Gouverneur en sall ook vermogen, geenige handelaers, van Queda, Peragh, Java, Coromandell, Bengala offte van andre dier

¹ „De Comolaet..., zijnde de tweede.... persoon in d^o governo” (*Onuitgegeven missive van Van Vliet aan G. G. 31 Dec. 1643—2 Jan. 1644*).

² M. a. w.: Daarentegen belooft van zijne zijde, enz.

³ Onderstaande verschillende doeken en kleeden, vooral uit Vóór-Indië, meen ik niet alle te behoeven te verklaren.

⁴ Afkorting voor het Port. peça = stuk?

omleggende plaetsen comende, eenige negotie toe te staan, sonder ende allvooren deselve hunne pascedulls aen Comp^s allhier resident verthoondt, Malacca aengedaen ende aldaer vertholft ende vrije geleijde geprocureerd te hebben ende dat volgens 't oude Malaxe reghdt. ¹

Tot besluit behoort den Gouverneur mits desen, dat boven aengeroerde nae sijnen teneur perfectelijck sal nacomen ende doen nacomen, welke provisioneell contract ² ter wederzijden tot oirconde der waarheijt, in presentie van den colmolaet Omonrath ende andere orangkaijs meer, met haer E. gewoone signature bevestigt ende bechragticht is. Datum desen 18^e Martij 1643. Was geteekent **Jan Harmanszoon** nevens den Gouverneurs gewoonlijck merck off chiap.

CLIV. KUST VAN KOROMANDEL.

29 April 1643. ³

„Den Carnaticaes coningh”, die „met zijn heijrleeger” in 't veld lag met het oog op de troebelen in en om zijn rijk (vgl. hiervóór bldz. 394), bezocht ook Pulicat, „alwaer sijne coninqlijke Maji^t den 28 (April) gepareseert ende des andren daegs bij den gouverneur Gardenijs int fort Geldria, daer hem met 't lossen van canon als anders groote eer aengedaen ende een schenckagie van f2800 overhandigt wierde, om te beoogen verscheenen was. Integendeel ⁴ verleenden Sijne Maji^t aen de Compie een nieuw en bondich caul met de voor desen verkregen vrijheden en bovendien de helft des tols van aencomende ende uijtgaende vaertuijghen, als hieronder breeder..... can gesien en gelesen werden.” (*Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 270, v., waar ook het stuk is afgedrukt.)

Translaedt uijt het origineell coull door den koninck van **Carnatica** aen den gouverneur Arent Gardenijs gegeven in Palliacatta, adij 29^{en} April 1643.

Godt segene.

In den jaere Sobauno ⁵ in de maendt Wijcksakhan ⁶ naer de nieuwe mane hebbe ick, Serangaraje ⁷, den gelukkigen, heere der

¹ Uit den tijd der Portugeezen (Zie Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. IX).

² Vgl. beneden, n^o CLVIII.

³ Uit het Contractboek.

⁴ M. a. w. daarentegen van zijne zijde.

⁵ Het *Dagh-Register 1643—1644* heeft „In den jare Sittrebanu”. Deze dateering is foutief. Chitrabhânu eindigt in Maart 1643 (*Sewell, Indian Calendar*, p. LXXXIV, f).

⁶ Vaisakha.

⁷ In *Contractboek Zeeland*: „Srie Rangrait”.

heeren, Godt der heeren, ende vermaerd't voor een seker ¹ cloeckmoedigh solldaet aen Arent Gardenijs, gouverneur van de Hollanders, geschoncken dit naervolgende caull.

Door het gebodt van den prince ende H^{re} der Hollanders sijt ghij in ons landt **Palleacatta** gecomen met oogmerck om Uwe negotie ende commercie daer te drijven, gelijk ghij op heden oock doet. Hierom late ick U toe dese onderstaende vrijheijt in maniere als volght.

De goederen, die ghij met uwe schepen hier aenbrenght ende wederom die ghij uijt dese landen weghvoerd't, schencke ik voor uijtschepen en inschepen de vrijheijt van alle toll'en ende gereghtheden ende, dat meer is, tot Uwer eere sult ghij genieten den hallven tholl van alle vaertuijgen, die te deser plaetse eenige goederen disbarqueeren, ende soo oock van die geene die zij zullen jmbarqueeren; soo als den duan daervoor geniedt, sult ghij de helfft ontfangen in diervoegen, dat uwe goederen, die ghij hier te lande brenght ende wederom weghvoerd't, voor inschepen en uijtschepen vrij sullen zijn van allen toll, maer van alle andere vaertuijgen sult ghij de helfft van de gereghth'eijt naer U nemen tot Uwen profijte. Den jmosst, die de coopluijden vande stadt betalen, de gereghth'eijdt van den vigiador, ² ende andere toll'en des landts bevele ick, dat sij sullen betalen in forma als voor desen is geschiedt, soodat all ist saeke ick dese stadt Palliacatta voor mij sellven houdende offte verpaghte offte ter oorsaeke van eenige dienst offt uijt schenckagie aen een ander late, ³ noghtans het bovengeseijde sall ick alltsamen vollvoeren, even gelijk als ick geseijt hebbe. Ick hebbe oock gemaect, dat geen vigiador ietwes U sall connen affvorderen; soo onder de coopluijden van de stadt offte vigiadores een zake van gewichte voorvallt, dat sult ghij mij well overschrijven, dogh zoo het dingen zijn van weijnigh jmportantie, ghij moet niet meenen, dat ghij verobligeerd't zijt, mij alltijt daarvan de wete te doen, maer ghij sult sulx met het hooft van de stadt remedieren, opdat het niet meer en geschiede. Met

¹ *Dagh-Register*: „seer”.

² Ik kan hier een vergissing herstellen. Op. bldz. 159, noot 4, heb ik de uitdrukking „visiadores” vragenderwijs trachten te verklaren door het Portugeesche „visitadores”. Beter zal zijn de verklaring door „vigiadores” = wachters, opzichters. In het *Contractboek Zeeland* wordt hier steeds van visiadoors gesproken: het woord is dus wel hetzelfde als vigiadores.

³ Vgl. hiervóór, blz. 231.

dese liberteyt dan vermooght ghij U negotie te drijven met een ijder, die ghij selfs willdt ende ghij en moedt in geenige sake het minste aghterdencken hebben. Dit caull moet ghij bewaren, op dat hij voor alltoos zijn craght behoude, wandt op dat ghij mij betrouwt en gerusst moght wesen, hebbe ick den sellvigen aen U geschonken. Stondt geteijckendt **Cirama**.

CLV. KUST VAN MALABAAR. ¹

12 Mei 1643. ²

Ongeveer in dezelfde dagen, dat de oppercoopman Groes een contract sloot met Kayenkolam, maakte hij eveneens een „accordt” met den vorst van het nabijgelegen Percattij of „Porcattij” (Porakad of Porka) ³ ten noorden van Kayenkolam (*Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 223).

Accoordt offte contract gemaect met den grootmaghtigen koninck van **Porcattij** ter eenere ende den E. oppercoopman Pieter Sijbrantszoon Groes wegens d’Ed^e Hoogmogende H^{ren} Staten Generael, den H^{re} prince van Orangien ende d’Ed. honorable Nederlandtsche Oost-indische Comp^e onder ’t beleydt van den Ed^{en} H^r Gouverneur Generael Anthonio van Diemen ter andere zijde.

Eerstelijck vergunt zijn Maij^t ons, jaerlijckx sijn porten offte havenen aen te doen, om onse commercie met zijne onderdanen vrijelijcken te drijven, waertoe ons ook de behullpelijcke handt sall bieden ende deselve belasten, dat voor de Portugesen, soo tijdelijck verschijnen, geprefereerd sullen werden in de peperhandeling.

Ten tweeden sullen [wij] Zijne Maij^{ts} onderdanen met zoodanige goederen versorgen, als hier te lande gangbaer zijn ende bij ons te becomen sullen wesen, mits dat desellve martgangh betaelt werden met goede ende well geconditioneerde peeper, offte zooveell gember als bij de onse geeijscht en bij Zijne Maij^{ts} onderdanen te becomen zal wesen.

Ten derden dat op ons aenwesen allhier aen Parcattij geen peper nae Coutchin sall vervoerd offte aen eenige vreemde natie, soo

¹ Vgl. noot 1 op bldz. 392.

² Uit het Contractboek.

³ Vgl. Hunter, *Gazetteer*, VII, p. 387 en de kaarten bij Baldaeus en Valentijn.

Portugeesen, Engellsen, Fransen als Deenen vercocht werden en om effect te doen sorteeren beloofft, dat zijne onderdanen te dien tijde op ons arrivement desen sall doen onderhouden ende naercomen, ten eijnde de onse als geseght is in de peperhandelinge de voorpreferentie mogen hebben ende bij weijgeringe van dien, dat sij bij Sijn Maij^t arbitralijck gecorrigeertd sullen werden.

Ten vierden wordt bij Sijne Maij^t de vrede offte vruntschap, bij Sijn Maij^{ts} overleden broeder Siam Boetchirij Nambiaes, den 20^e Maij A^o 1642 gemaect, ¹ geconfirmeertd, welcke is dat soo onse principalen t'eenigen tijden moghten geraden vinden, een huijs offte fortresse in Zijn Maij^{ts} landen op te werpen, dat ons Zijn Maij^t als dan daer toe bequame plaetse ² offte personen, die van onse principalen daer toe souden mogen geordonneertd werden, bevrijden van alle overlast, outragie ende gewellt.

Ten vijffden off het gebeurde, dat Godt verhoede, eenigh ongeluck van dootslagh als anders bij d'onse gecommiteertd wierdt door toorne offte misverstandt, soo sall Zijn Maij^t, den delinquant in handen krijgende, gehouden wesen, deselve te leveren aen onse gebiedende opperhooffden, opdat naer forme van justitie met dese geprocedeertd magh werden.

Ten sessden ende laessten soo Zijn Maij^t ten eenigen tijde met d'omleggende natien offte vollckeren sijns landts in oorloge quam te vervallen ende Zijn Maij^t offte den noodt vereijchte, sal van de onse met alle mogelijcke middelen, die den tijt toelaten sall, geassisteertd werden.

Alle welcke bovengemelte artikulen ende conditien van beijde partijen reciproquelijck belooven ende zweeren bij solemnele eden, ijder op zijne wijze te aghtervollgen ende doen onderhouden, voor soo lange als sonne ende mane op den aerdtbodem hare scheijnselen geven zullen, wellverstaende soo sulcx bij d'E. H^r Gouverneur Generael ende d'E. H^{ren} Raden van India, residerende op Bat^{as}, geaprobeertd offte goedtgevonden werdt, waervan t'aenstaende zaijzoen belooven vollcomen andtwoordt te brengen.

Alldus gedaen ende gecontracteertd op Percattij in Sijn Maij^{ts} palleijs **Ambellapallij**, ³ adij 12^{en} Maijus A^o 1643. Was onder

¹ Vgl. Baldaeus, *Malabar—Choromandel*, bldz. 142, v.

² Hier is blijkbaar iets weggevallen.

³ Ambulupali, ten noorden van Porakad.

met Zijn Maj^{te}s zegel, in rode lacke gedrukt, becraghticht ende wederzijts int Portugeesch geschreven. Dell reij de **Porqua** escrita en Ambalapellij.

CLVI. DJAMBI.

6 Juli 1643.¹

Lukas de Vogel, 's Compagnie's vertegenwoordiger in Djambi (vgl. hier-vóór, bldz. 291 vv.), overleed 7 April 1640. Hij werd opgevolgd door den opperkoopman Hendrik van Gent. Eerstgenoemde ambtenaar had zich bij de Grooten des lands bemind weten te maken en ook daardoor de Nederlandsche belangen uitnemend weten te behartigen. Van Gent toonde mindere geschiktheid voor zijnen — trouwens niet gemakkelijken — werkkring dáár. Allerlei twistpunten deden zich op, waaronder vooral èn onze eisch, dat de Djambische vaartuigen passen van de onzen moesten kunnen vertoonen, wilden zij geheel veilig zijn voor het „aenslaen” hunner vaartuigen door de onzen (vgl. hiervóór, bldz. 291), èn de verhouding tusschen Mataram en Djambi een groote plaats innamen. Toen nu Van Gent vernam, dat „den Pangoran contrarie sijn protest geresolueerd bleeff, gesanten aenden Mattaram te schicken” en tevens ten opzichte van het passensysteem hem wilde dwingen aan alle Djambische vaartuigen passen te verleenen „nae alle quartieren”, toen lichtte hij in Januari 1643 de loge, zonder de Hooge Regeering te Batavia er in te kennen. Hij kwam in Februari te Batavia terug. G. G. & R. keurden zijne houding niet goed, de lichting van het kantoor was volgens hen „meer uit wrevelmoedigheid” gebeurd dan in 's Compagnies belang.

De pangeran van Djambi was ook niet gerust op den loop der zaken. Hij zond in haast gezanten naar Batavia. In April werd door de Hooge Regeering besloten, „voorschreven comptoir te restabileren, onder soodanige versekeringh ende voordelrijke conditien, als bevonden wird ten dienste vande Comp^e ende derselver respect te conveneeren, ofte met geweld van wapenen ons recht te mainteneren.” Van Gent had volgens hen wel niet in 't belang der O. I. C. gehandeld, maar „gedane dingen geen keer nemende”, moest men nu zooveel mogelijk voordeel trachten te trekken uit wat gebeurd was. G. G. & R. hadden daarom Djambi in het ongelijk gesteld en Van Gent's handeling „gejustificeerd.” Pieter Soury werd met een flinke vloot als commissaris naar Djambi gezonden, welke „aansienlijke macht omtrent Jambij geen kleijne vreesse baerden”, en wel er toe mee zal hebben gewerkt, dat „na eenige dagen pitsiarens” („sacken met patientia” moet men hebben, klaagt Van Gent) onderstaand contract werd gesloten (Vgl. Tiele—Heeres, *Bouwstoffen*, II, blz. LXXV, 330, 361; III, bldz. 113, v.v., 137, v., 163, v.v., waar 't contract ook is afgedrukt; Mac Leod, *O. I. C. op Sumatra*, in *Indische Gids*, 1903, bldz. 1912, v.v., 1923, v.v.; *onuitgegeven missive van den Pangerang aan den G. G. „per sieur van Gendt”*, 1 Maart 1643, *onuitgegeven instructie voor Soury*, 29 Mei 1643 en *journaal van Soury*, enz.)

¹ Uit het Contractboek.

Tractaet ende accoordt, gemaect ende beslooten bij d' Heer Commissaris Pieter Sourij wegen den staet der Vereenighde Oostjndische Comp^e in Orienten uijt authoriteit van den Ed. Heer gouverneur generael Anthonio van Diemen ende H^{ren} Raden van India, bij instructie dato 29^{en} Majj 1643 daertoe g'ordonneerd, ter eender ende den pangoran Dupatij Anum van 't landt **Jambij** ter anderen zijden, voor eeuwich onverbreekelijck, desen 6^{en} Julij A^o 1643, jn Jambij.

Ten eersten soo contracteerd den commissaris Pieter Sourij, dat alle de gene, die in Jambij comen om hun coophandell te drijven, vermogen geen Nederlanders deselve te verbieden, als Siammers, Chineesen, Maccassaren, Borneers, Javanen offte eenige andere natie van wadt conditie die mogen wesen, met offte sonder passen, wanneer om de Oost om de Eijer Hintam ¹ Noordtwest toe aen de revier Tonkall ende voor Jambijs rheede is gehouden geweest ende zoo eenige vaertuijgen binnen dese limiten genomen offte verdestruceerd, sall den Pangeran daerover aen den Heer Generael schrijven ende soo 't billick is sall recht gedaen off betaelt werden.

Ten anderen wanneer eenige Jambijse vaertuijgen in abbassado ² offte coophandell naer d' Oost offte Mataramse landen tardeeren ³, sullen allvooren Batavia moeten aendoen om passen van de Ed^{en} Heer Generael te versoeken, anders als vijanden aengehaelt werden, maer soo naer Ziam, Combodia, Patanij, Pahangh, Sangora, Ligor, Johor, haer vojagie moghten nemen, sullen pas van den Nederlandschen resident in Jambij mogen eijsschen ende naer de thin quartieren tenderende, gehouden wesen Malacca aen te doen.

Ten derden zoo begeerd den Pangeran vier sabandaren 't welck hem toestaen ⁴, allsoo hier van niet is te brengen ende soo seggen van outs een gebruijck is geweest; wanneer den geprocureerden peper affladen ende versenden, sullen voor 100 picolls aen de Pangeran

¹ Ajer Itam. Vgl. hiervóór, bldz. 292.

² Ambassade.

³ Schrijffout voor „tendeeren”.

⁴ Wat natuurlijk kosten voor de Compagnie meebracht, daar deze inlandsche ambtenaren emolumenten trokken uit den peperhandel en iedere „havenmeester” vermeerdering van lasten beteekende. Soury had gevraagd, dat voortaan slechts twee sabanders in Djambi zouden zijn, maar hij moest op dit punt toegeven. Trouwens in zijne instructie wordt hem gelast, in kleinigheden toe te geven, „als 't principaelste maer g'accordeert word.”

betaelt werden 80; de sabander ¹ 25 ende 10 R aen de oppassers; daerenboven aen de sabandaers vier gobars neffens vier tappe sarasses ², mitsg^{ders} 3 R^a daeghs int laden; ende wanneer de schepen vertrecken voor anckeragie aght R^a. Comende tot de rouba rouba der aengelanghde cargasoenen, de sorteeringe, t' zij witt, roodt, swart, sall maer een cleedt, allwaer 't schoon van thienderhande couleuren, dogh verscheijden sijnde, sullen als vooren vervollgende betalen, ende wanneer 10 stucx cleden van rouba aen den Pangeran, sullen mede vijf diergelijke den sabandaren gegeven werden, t welck comt te bedragen van ijder sorteeringe 1½ cleedt.

Ten vierde sall, wanneer peper affladen, voor tarra van ijder sack een cattij affgetrokken werden.

Ten vijfden soo sall niemant wie hij zij eenige peper van hier mogen uijtvoeren dan alleen de Nederlanders ende Engellsen ³.

Ten sesten soo wanneer eenigen van 's Comp^s slaven moghten comen te verloopen ende hun onder 't gebiedt van den Pangeran ofte andere grooten begaaven, sullen de Comp^s residenten weder ter handt gestelt; jnsgelijckx, soo ook eenigh van Jambijs volck moghten verloopen ende hun naer Bat^a ofte ergens elders, waert gebiedt sijn hebbende ⁴, als vooren wederom den eijgenaer ter handt gestelt werden.

Ten aghsten ⁵ soo eenige Chineesen den Pangeran, rato Maes ofte andere groten toebehorende, aen de Comp^e schuldigh waren ende faulden mochten begaen, sullen Comp^s residenten in Jambij 't selve allvoren aen den Pangeran moeten te kennen geven. Jnsgelijcx soo eenige Chineesen ⁶ buijten Comp^s logie schuldigh zijn en sall den Pangeran recht daerover mogen doen; alsmede de Chinese schuldenaren binnen Comp^s wooningen resideerende, zoo onder ijmant van de Groten in Jambij, jae tot den Pangeran in persoon, haer moghten willen begeven, sullen gehouden zijn, denselven wederom aen 't opperhoofft van 't comptoir te behandigen, zoo well van sullecke als andere die hun in de Comp^s logie begeven hebben, maer wanneer haer moghten veroordeelen bij justitie, haer naergelaten goederen, slaven ende slavinnen den Capiteijn bij inventaris overgeleverdt werden.

¹ Schrijffout voor „sabandars” (Zie *Bouwstoffen*, III, bldz. 164).

² Soorten kleeden.

³ Vgl. hiervóór, bldz. 156, v.v., 174, v.

⁴ Nl. de Nederlanders.

⁵ Een lapsus voor ten zevenden: er is niets uitgelaten.

⁶ Nl. vrije Chineezen (Vgl. *Bouwstoffen*, bldz. 164, noot 7).

Ten negenden soo wanneer eenigh groot ofte cleen schip, wankans ¹ ofte ander vaertuigh van de Comp^e op de Pangeran rheedee, de bhaer ofte in de revier moghten comen te stranden ende allsoo te verliesen, sall den Jambijnees sijn handen daer niet mogen aenslaen, 't zij van geschut ofte ijets anders, maer sall tot het bergen der goederen Comp^s volck behullpigh zijn. Soo mede alle vaertuijgen van Jambij op ofte ontrent Bat^a sullx overcomende, sall den Ed^e Hr Generael mede t'sellve onderworpen blijven.

Ten thiende soo sullen alle coopluijden van boven, beneden ofte buijten comende, vrij hun handell mogen drijven in peper met den geenen die 't haer beliefft ende niemandt wille onderworpen zijn ².

Ten elfden dat Comp^s residenten een houten pagger rontom de logie sullen mogen maken, ontrent ijder houdt van vijftien duym dick, daer van een maat ter handt gestelt, dogh dicker bevindende, sall den Pangoran desellve wederom mogen uijtrecken; als mede werdt geconsenteert op den wegh met bamboesen affgeschut ende met twee poorten bij naght magh gesloten blijven. ³

Ten twaelfden soo wanneer eenige peper bij de Nederlanders ten ontijden, sonder weten van de sabandars, geladen ofte gesloken werdt, sall deselve peper, wanneer 't faict [uitcomt] ⁴, voor prijs verclaert zijn.

Ten darthiende wanneer den Nederlantsen resident naer boven zall zenden, om te handelen ofte schulden in te manen, zal den Pangeran zulcx niet wederhouden, maer bij alldien eenige onlussten tusschen de Nederlanders ende het volck van boven door den handell moght comen te resulteren, den Pangeran hem met sulcke questie niet moeijen noghte recht daerover uijtspreken; dogh soo den Nederlandtschen resident nae boven moghten senden om schulden te jnnen, sall den Pangoran sijn eijgen pas ende volck daertoe geven, om benevens Comp^s dienaeren als geseijt desellve te vorderen. Terwijle alle de cleene rivieren ende boven gelegen spruijten van Sijn Hoogheijt den Pangoran aen verscheijden Grooten ende gequalificeerde persoonen zijn verschonken, sall, wanneer den Nederlantsen resident om in desellve te handelen, moghte senden, allvooren met ijder van

¹ Wankang (Vgl. *Encyclopaedie*, V, bldz. 489).

² Dit was vooral gericht tegen de Chineezen, welke de peperbrengers dwongen, met hen handel te drijven (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 165, noot 1).

³ „Omme daarmede voor te comen de onheijlen van dieven ende des Matarams wrevelmoedige” (*Bouwstoffen*, III, bldz. 165, noot 3).

⁴ Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 165, noot 4.

de geseijde grooten, wien de spruijt ofte revier toecomt, licentie versoeken ende contracteeren, alsoo een oudt gebruijck is ende door den Palimbahangh ¹ ingestelt zij.

Te veertiende sall den daetchin, waarmede den peper ontfangen, cleender nogh grooter zijn als dengeenen, die te vooren Comp^s resident ter handt gestelt ende alltijt gebruijckt is geweest.

Ten vijfthienden waanneer onse aen te brengen cargasoenen, schoon 10 packen van ijder sorteringe, sall Comp^s opperhoofft jn Jambij gelooff gegeven ende maer een pack geopent, jnsgelijcx 10 ² packen alle van diverse sorteringe becomende, sullen alle 20 geopent werden.

Ten zestienden wanneer eenige Jambijsche vrouwen in de logie met de Nederlanders ofte Comp^s lijffeijgenen moghten comen te verlopen, sall daer over van den Pangoran ofte andere geen recht mogen gedaen werden, maer eenelijck een ijder waerschouwen, dat hun volck verbieden, met de Nederlandtsche ofte geseijde lijffeijgenen geen conversatie houden ende met eenen belasten, binnen Comp^s pagger niet meer verschijnen.

Ten seventienden: de oude ende nieuwe schulden begeerd den Heer Generael met recht van den Pangoran die in gebreeke blijven ende niet connen betalen, desullcke persoonen door last des Conings gedwongen sullen werden.

Ten aghtienden wanneer eenige Nederlanders haer moghten comen te verlopen, soo sall den Pangoran daer over geen recht ofte justitie mogen doen, maer den H^r Generael sulx aenschrijven. Jnsgelijcx sullen de Jambineesen desellve vrijheijdt op Bat^a genieten.

Ten negentienden op t' uijtvoeren van den peper js mede geaccordeert, dat de Nederlanders ende Engellschen, dewellke alleen desellve gaudeeren ende genieten, ook gehouden blijven, gelijk in voorige tijden, ³ Zijn Hoogheijt den Pangoran revier voor overlast van vijanden te bevrijden.

Ten twintighsten zoo is mede toegestaen ende geaccordeert, bij alldien de Nederlanders hier in Jambij tegens d'jnlanders in questie rakende, den Nederlanders den anderen moghte comen te slaen

¹ Palembang? De zaak is mij niet duidelijk. Kan het slaan op de inmenging van Palembang in Djambi's binnenlandsche aangelegenheden ongeveer 1632 (Vgl. *Bouwstoffen*, II, bldz. XXXII, LXXIV)?? Maar dan zou de uitdrukking „oudt gebruijck” minder op hare plaats zijn. Of is het een overblijfsel van oudere betrekkingen met Palembang?

² Schrijffout voor 20 (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 166, noot 2).

³ Vgl. *Bouwstoffen*, II, bldz. XXVII.

offte quetsen, jusgelijcx den jnlander den Nederlander sulx moghte doen sonder de vermenginge des doodts, sall den Pangoran met den Nederlandtschen resident justitie ende recht met de anderen mogen administreren, maer saeken ten wederzijden, zoo well van Zijn Hoogheijt volck in Bat^a als Comp^s dienaers in Jambij, causa mortis consernerende, met den H^r Generael daer over per geschrifft te consuleeren ende naer bevinding van saeken ter plaetse, daer het delickt gedaen zij, justitie ter executie stellen.

Actum jnt Nederlandts Comptoir Jambij, adij 6^{en} Julij A^o 1643. Was geteekent **Pieter Sourij**. Ter zijde van de naem stont een zegell op roode lacke gedruckt ende bij het begin deses het zeegell van Zijn Hoogh^t gedruckt.

CLVII. ARAKAN.

Augustus 1643. ¹

Van 1608 (1607?) dagteekenen de eerste aanrakingen der Nederlanders met het toen zelfstandige rijk Arakan aan de Oostkust der Golf van Bengalen. De vertegenwoordigers der O. I. C. te Mazulipatam (vgl. hier-vóór, bldz. 45) wilden dien handel beproeven, èn omdat de vorst in Arakan hun zijn wensch daartoe had te kennen gegeven, èn omdat juist in die dagen „het geweld van den (inlandschen) Gouverneur tot Malisipatan daegelycx was toenemende” en men hoopte, dat men, als de pogingen in Arakan gelukten, „de Mooren van Masilpatam ende Choro-mandel oock wel wat fynder (zou) doen singhen”. Pieter Willemsen en Jan Gerrytsen werden er heen gezonden door „den Eersaemen Raet, van Masilpatam en Petapoli”. De „Coninck” ontving hen vriendelijk: oorlog tegen Pegu en minder aangename verhoudingen tot de in zijn rijk en in Pegu gevestigde Portugeezen zullen daartoe, behalve de hoop op winstgevenden handel, hebben mēegewerkt. Van die commercie kwam voorloopig niets, omdat de onzen op de Kust van Koromandel slechts „cleyne middel” hadden „om tselve met proffyt uyttevoeren”. Later (1610) werd „de saecke van Arrecan by de coopluyden op de Custe liggende van cleynder inportantie gehouden, overmits de cleyne proffyten die daer vallen connen ende de groote oncosten die de Comp^{ie} vooreerst soude moeten doen om den Coninck weder in syn ryck te bevestighen, dewelck tegenwoordich heel in troebel is”. (Vgl. *De Jonge, Opkomst*, II, bldz. 86, v.; III, bldz. 77, v., 285, v. v., 342, v.). Toch bleef Arakan op het program, handel werd op dat rijk gedreven: slaven (o. a. Bengaleezen en anderen, door menschenroof of in den oorlog door Arakans beheerscher verkregen) en rijst vooral daar opgekocht.

¹ Uit het Contractboek.

In 1625 werd de onderkoopman Pauwels Cramerheyn met twee assistenten dáár geplaatst. Deze faktorij werd echter spoedig wêer opgebroken, daar de slavenhandel niet vlotte. „'T ware te wenschen”. roept Marten Isbrantsz te Pulicat in een schrijven aan De Carpentier uit, dat „zoo een negotie geexcuseert mocht worden; onze natie is daarmede by al deze omliggende princken en grooten gantsch in cleenachtige geraakt”. Niet-tegenstaande dezen tegenslag werd ook thans de handel voortgezet, waaromtrent wisselende berichten inkomen: de vrijburgers van Batavia namen mede aan deze commercie deel. Ook de slavenhandel bleef voortgaan, met het oog o. a. op de „peuplatie” van Banda. Gezantschappen werden over en weer naar Arakan en Batavia gezonden. Voor en na bleven Nederlandsche kooplieden eenigen tijd in Arakan over (o. a. Adam van Mandere, 1636, 1637; Arent van den Helm, 1640 en volgende jaren). Maar soms waren het „hoofsche courtosijen ende complementos, daer op seer weijnige effecten volgen”: de vorst van Arakan en zijne Grooten waren mede niet afkeurig van een „monopolisen ofte bepaelden handel wegen 't vertieren onser coopmanschappen ende opsamelen van retouren”. Omgekeerd was men in Arakan niet tevreden over de wijze, waarop onze vertegenwoordigers optraden.

Arend van den Helm, het „opperhoofd des comptoirs aldaer”, bleek beter dan zijn voorganger tegen moeilijkheden bestand. Zijn flink, tegelijk taktvol, optreden werd te Batavia gewaardeerd. Maar hij was ook „bij den Coninck in goeden aansien ende genoot van denselven groote vrunt-schap”, zelfs waar hij zijne meening in praktijk bracht, dat „d'Arracantse natie somtijts met stijve sporen bereden dient.” Hem werd onderstaande ferman verleend (Vgl. *Dagh-Register 1624—1642*, passim; *onuitgegeven documenten betreffende de zending van Hans de Haze als visitateur-generaal 1614 tot 1615*, *onuitgegeven documenten van Visnich aan G. G. & R.*, 18 Jan-1624, van Ysbrantsz aan Bewindhebbers, 28 April 1635, aan De Carpentier, 5 Dec. 1635; *onuitgegeven Generale missives*, 9 Nov. 1627, 8 Jan. 1628, 7 Febr. 1633, 4 Jan. 1636; *onuitgegeven res. G. G. & R.*, 11 Maart 1628; *onuitgegeven documenten 1639*; Valentijn, V, 1 (*Choromandel*), a, bldz. 143).

Translaedt van 't firman door Zijn Majt^t in 't coninck-rijck **Arracan** aen den oppercoopman Arent van den Hellm wegens bevordringe des Comp^{es} negotie aldaer verleent heeft, etc^a, t' welck luijt als volgt.

1005 ¹ jaer naer de Moorsche ouderdom, van haer regeringe den 10^{en} dagh int affgaen van de mane, jn de maendt Augustij A^o 1643, Heer van 't gouden huijs, Heer van den rooden ende witten olifant, Heer ende gebiedier deser werelt, Narabidrij. ²

Jek gebiede mijn grote Ammato, Lajamrebrijn, Nalanwembreijts, ³

¹ Deze fout staat in 't handschrift. Trouwens de dateering laat aan duidelijkheid te wenschen over.

² Narabadigyi (1638—1645) bij Stokvis, *Manuel*, I, p. 333.

³ Eigennamen?

gouverneur t mijnder reghter en slincker handt, Coutuwael,¹ Mosulus, Coptouwrdis (?), Antwantousa, Saupo Sicques ende de meer visitateurs van de schepen, dat se den capiteijn Arent van den Helm wassch, gommelack, caschomba, jndigo, groff wit lijwaedt² vrij en liber sullen laten coopen; nelij en rijs, in mijn landt in overvloet, coopt; in schaersheijt zijnde, coopt weijnigh; naer desen zall ick mijn goedtduncken daervan seggen ende U ordre stellen, waernaer ghij U sult hebben te reguleeren. Soo hij nelij willt coopen tot 500 carren, staet hem toe ende geen nelij begeerende, soo laet hem 250 carren rijs coopen van dit jaer. Wadt aengaedt slaven, soo hij die willt coopen, laet hem in Bengalerse³ coopen. Die daer nieuw met de armade aengebroght worden gereserveert, die eenigh handtwerck connen die ick niet will toestaen dat hij coopt; hier in mijn goutrijck landt, laedt hem daer niet een slaeff coopen. Dit alles gebiede ick en begeer dat naergecomen sall werden, etc^a.

Alldus gedaen en getranslateert int Nederlants comptoir Arracan, desen 25 8ber 1643. Naer gedane collatie bevonden t' sellve met principale firman, dat in de Moorsche tale is, t'accordeeren,

CLVIII. MALAKKA.

27 October 1643⁴.

De geldigheid der overeenkomst van 18 Maart 1643 (hiervóór, n^o CLIII) werd door den Siamschen gouverneur van Salanga niet voetstoots erkend. Het stuk was opgemaakt in het Siameesch, maar bij het vertalen in het Maleisch waren fouten gemaakt zoodat de Siameesche tekst verschildte met den Maleischen. Volgens Harmansen was het bedriegerij van den kant van Salanga's regeering. Zelfs ontkende de Siamsche gouverneur geheel de geldigheid van het sluiten van het contract: hij toch kon dit niet doen op eigen gezag, maar moest daarvoor hebben de toestemming van hogere autoriteiten. De Hooge Regeering wilde niet dadelijkforsch tegen het staatje optreden. Nog den 29 Sept. 1643 schreef zij aan Van Vliet, den gouverneur van Malaka: „Voor eerst (dient) met de welverdiende straffe van den Salanger gesimuleert, ter tijd bequame gelegentheijt becomen, om niet alleen de execrabele moort (zie hiervóór bldz. 400, v.) rechtvaerdigh te straffen,

¹ Een titel: vgl. Valentijn, *Choromandel*, bldz. 144.

² Vgl. *Dagh-Register 1636*, bldz. 23, v. v., 35, v. v.; *1637*, bldz. 41, v.

³ Schrijffout voor: „in Bengalen se coopen”? Ook de volgende woorden zijn niet volkomen duidelijk.

⁴ Overgenomen uit Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. 170, v. v.

maer de Comp^e van dat thinrijck eijland volcomen te verseeckeren." De ontvanger van Malaka, Jan Janszoon Menie, werd door Van Vliet naar de tinkwartieren gezonden, ook naar Salanga. Dáár trad Menie zeer onvoorzichtig en onhebbelijk op: hij nam een paar hooge ambtenaren, die in „'s Comp^e hujsinge" kwamen „discoureren vant contract", gevangen. Toen met geweld gedreigd werd, moest hij hen natuurlijk vrijlaten. Toch werd onderstaand contract door hem gesloten. Werd dit nagekomen, dan zou, volgens Malaka's gouverneur, Salanga „een plaetse van reedelijke appa- rentie voor d'E. Comp^e zijn"; zoo niet, dan zouden wij in de overeen- komst een grondslag hebben om later daarop ons recht te kunnen baseeren (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. XI, 170, v.v.; *onuitgegeven missives van Har- mansen aan den G. G.*, 19 Juni 1643; *van Van Vliet aan G. G.*, 14 Mei, 19/20 Juni 1643, 31 Dec. 1643/12 Jan. 1644, *van G. G. & R. aan den gouverneur van Malaka*, 29 Sept. 1643).

Contract ende bespreck gemaect tusschen den Omoean Peth T'chinnati Cisoncran T'chau Moean **Salangh**¹ ende den E. H^r Jeremias van Vliet, Gouverneur ende directeur der stadt ende forteresse van **Malacca** ende desselfs ressort, mitsgaders de bochte van Siam, Pat- tani, Sangora, Brodelongh, Ligoorne, T'chaija² ende hier over dese tinquartierse comptoirkens van wegen d'E. H^r Antonio van Diemen, Gouverneur over den staet der Vereenigde Nederlanden in Orienten, ter eender ende ter andere zijde gemaect ende veraccor- deert bij Jan Jansz. Menie, ontfaenger, tommogough ende sabandaer der stadt ende fortresse van Malacca, welcker contract bij desen Salanghsen gouv^r voor bon- dich gehouden sal werden. Belangende den enormen moort sal daer over niet besoigneeren, maer moet sulcx op Malakka versoucken om geslist te werden. Welcke accoord bestaet in dese volgende artijckelen, te weten:

Eerstelijcq, dat de Hollanders haere aen te brengen waeren, coop- manschappen ende contanten sullen mogen vercoopen aen die geene die thaer geraeden vint, sonder dat d'een off d'ander, niemant uijtgesondert, de beste sal uijtkieseren ende dan naer zijnen eijghen appetyt taxeeren.

¹ De gouverneur van Salanga.

² Allen aan de Golf van Siam: Patani werd door een koningin bestuurd onder Siams opperhoogheid; Singora, Bordelong, Ligor, Tschaija door Siamsche gouverneurs (Vgl. o. a. *Dagh-Register 1641—1642* bldz. 120; en Valentijns *Kaart van ... Sumatra* (en Malaka) in V, 1).

Ten tweede, dat d'onse ¹ den tin ende andere inlantse waeren sonder eenich beletsel mogen coopen off troqueeren van (?) het haer geraeden vint, dat den Gouv^r die niet met galaenen (?) sal beswaeren, gelijk dagelijcx aende Mooren ende andere heeft gedaen.

Ten derden, dat niemant met drijgementen offte secretelijck te verbieden, belastende, niet met d'onse te handelen offte van 's Comp^{es} wooninge te verblijven.

Ten vierden, dat de Nederlanders met geene nieuwe baetsuchtige lasten offte costuijmen sal beswaren, maer altijd de Hollanders wel getracteert ende gerespecteert werden ende dat zy met den eersten, als yets te versoucken hebben tot innen van schulden, op 't spoedichste geholpen werden ende d'E. Comp^e voor andere schuldenaers geprefereert zijn sonder tegenseggen van iemant.

Ten vijfden, dat de bitsen ende gewichten als nu tegenwoordich zijn, overal in zijn lant gangbaar ende aangenomen werden ende wanneer den Gouv^r eenighe cleeden in Comp^s wooningh wil coopen, sal 't selfde doen, als de Comp^s schepen hier zijn ende daernaer niet, opdat de prijs bij 't opperhoofd mach gemaackt werden, dat als dan betercoop sal hebben als de gemene man, maer daer naer niet.

Ten 6^{en}, dat de Nederlanders altijd door goede ende oprechte tolcken sullen gedient werden, opdat door geen onbequame p^rsoonen abuijsen werden begaen ende daer uijt moeijsje, twist ende oneenicht uijt rijse, vermits gelove, dat 't aen d'onse niet manqueeren zall.

Ten 7^{en}, dat in gevalle zulcx geschiede (dat Godt verhoede), tegen UE. ² ende U onderdanen van onse gemeene man overlast geschiede, sal sulcx aen t'opperhoofd te kennen geven, opdat hij se straffe offte, de zaacken al te swaer, naer Malacca senden ende, indien t'opperhoofd zelffts yts mis deede, sal de clachten neffens getuighnisse naer Malacca senden, versouckende dat hier van daen gelicht ende gestraft moogen werden.

Ten 8^{en}, ter contrarie soo ymant van Gouverneurs onderdanen offte dienaers yets misdede, t'sij bij nacht met steelen, quaedt doende offte quetsende, niet wtgesondert, dat voor quaed doen wert gereekent, sal de selve naer exegentie van saacken volgens de Siamsche rechten mede brengende straffen, sonder imant te verschoonen.

Ten 9^{en}, Zijn E. en sal niet gedoogen, eenige handelaers, 't zy

¹ Nl. de Nederlanders.

² De gouverneur van Salanga.

ooq wat natic soude mogen wesen, geen ter werelt uytgesondert, als eenelijck de Nederlanders, sonder passen van Malacca te thoonen, laeten negotieren (uijtesondert de vaertuijgen met mantimentesen ende fruijten); doch soo wanneer de Gouverneur die p^r force wil laten incomen, zijn tholle van soodanige cleeden treckende, de reste zal bij 't Nederlants opperhoofd alhier gecocht werden ende, soo niet willende vercoopen aen de Nederlanders, sullen vertrecken, ofte ten waere den coopman die niet aen en stonden.

Ten 10^{en}, ende soo eenighe passen van Malacca vertoonen, sullen soodanige vaertuijgen volggens haere passen laten negotieren, welke pas gehouden sullen zijn aen 't opperhoofd te vertoonen, desellfde niet goetvinden[de], zal den Gouver^r aengeven ende daarmede handelen als int voorige artijckel ende soo wanneer den Gouv^r sent om zijn tollen van soodanige vaertuijgen te innen, sal gehouden zyn den Nederlants resident mede te nemen om te zien wat den bark zij ladinge is.

Ten 11^{en}, soo wanneer eenige vaertuijghen met cleeden ofte coopmanschappen verschijnen ende haere gerechte tolle betaelt zynde, sullen verobligeert wesen, de resteerende goederen aen 't opperhoofd te vercoopen sonder simulatie van eenige te verswygen; ter contrarie soo daer naer vernomen wert ende bevindende dat eenige coopmanschappen verswegen ofte vercocht hadde, sal soodanige nachodas verbeuren zijn vaertuijch, volcq, goederen ende coopmanschappen als mede die zulex gecocht hebben, vrouwen, kinderen, huijs ende hoff, alle welke confiscatie sullen betaalt werden de helfft aende Gouv^r, d'ander helft aen de Comp^e.

Actum int Nederlants Comp^r Oedjongh-Zalangh desen 20 Octob^r 1643 ende geteekent den 27^{en} daer aen volgende.

Was geteekent ende gezegelt aen wederzijde.

CLIX. KUST VAN KOROMANDEL.

3 November 1643. ¹

Den 26 October 1643 had de opvolger van Gardenijs (gestorven 16 Juli 1643), Arnold Heussen, „den oppercoopman Laurens Pit en den coopman Govert Crackouw met een goede schenkagie van een Persiaens paert, pertije speerijen ende rariteiten, te samen f 1441,18 bedragende, naer

¹ Uit het Contractboek.

Sinsier aen Kistapaneijck (vgl. hiervóór, bldz. 394, v.) om ijets vorderlijcx tot de Tegenepatnamse handel voor de Comp^{ie} te obtineeren, gesonden. Waerop dit volgende cauwel den 2 November ¹ met confirmatie vant vorige (hiervóór bldz. 394, v.v.) gevolcht is." (Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 275, 277, 282—284, waar deze overeenkomst ook is afgedrukt).

Inhoudt des tweeden caulls door Kistapaneijck adij 3^{en} 9^{ber} 1643 ten versoeke van d' E. Comp^e verleendt en 1644 becomen. ²

Ick Topacola ³ Kesstapaneijck den geluckigen beloven bij desen aen den gouverneur der Holland^{ts} deser cusste **Chormandell** wegens d' E. Vereenighde Oosst-Indische Comp^e, dat alle de coopmanschappen, die mijnentwege in quantite van elcken soorte van **Palliacatta** sullen werden geeijst, mijn volck sonder tegenspreken deselve sullen aennemen en de Hollandtse balance en gewicht ontfangen, sonder dat oijt meer eenige derselver, gelijk voor desen tot schade van de Comp^e is geschiedt, wederom met de schepen naer Palliacatta sullen hoeven te vaeren; maer ick hebbe allreede mijne dienaers belasst, dat allvorens den eijsch van coopmanschappen senden, well overleggen sullen, wadt tot dienste van 't **Singierse landt** noodigh hebben en soo haesst dan deselve op **Tegenepatnam** aencomen, bij haer, sooals geseijt is, sullen werden ontfangen.

Ten tweeden dat bij mijn volck anders geene cleeden, jndigo ⁴ etc^a. sullen worden gemaect dan haer bij den coopman wegens d'E. Comp^e in Tegenepatnam in quantie- en qualite volgens de monsters worden opgegeven en wat bujten gemelte monsters oock quantite van de mijne gemaect wordt, sall d'E. Comp^e niet gehouden zijn aen te nemen, maer vermogen sulcx tot mijnen lasste te laten, dogh sall ick sodanige ordre stellen dat alles conform de monsters sall werden gemaect.

Ten derden geve ick U maght om mijne jnwoonders, residerende op **Portonovo, Poleceere** ⁵ ende **Tegenepatnam** mitsgaders de

¹ Het exemplaar in het *Contractboek Zeeland* heeft, evenals ons exemplaar, 3 November.

² Nl. te Batavia.

³ *Dagh-Register* heeft „Topaco”, *Contractboek Zeeland*: „Topacola”.

⁴ In het *Contractboek Zeeland* en in het *Dagh-Register* volgt hier nog het woord salpeter.

⁵ Het *Contractboek Zeeland* heeft „Poedecherij”. Hoogstwaarschijnlijk is dit eene betere lezing, want men zal hier te maken hebben met Pondicherri (Vgl. *Dagh-Register*, 1643—1644, bldz. 293 j^o. hiervóór, bldz. 55, noot 3).

dorpen off coepans daer onder gehoorende, tot UE. dienst, eenelijck betalende ordinaijre dagloon, te mogen gebruijcken, sonder allvooren de sabandaers dier plaetse eerst om licentie te moeten vragen, maer een ijder van gescijde jnwoonders sullen bij dagh en bij naght op U bevell ten dienste gereedt moeten staen ende haer, zij t om t' quat weder als anders niet vermogen te excuseeren en bij weijgeringe oft onwilligheijt geve ick UE. maght, de allsulcke met slagen te straffen ende allsoo tot den dient te dwingen. ¹

Ten vierden sullt ghijlieden vermogen, soo veell persooenen in uwen dienst, t' zij 10: 20: 30: 40: tot 50: te gebruijcken als u sall goetdunken, sonder dat daertoe naer desen van mij heeft vorder licentie te versoeken.

Eijndelijck belove ick 't voorstaende vasst ende onverbreekelijck te onderhouden gelijk ook 't contract en d'artijkelen daer in begrepen in de maendt Maerdt deses jaers aen d'E. Hr gouverneur Arent Gardenijs verleent; ² en tot bevestinge van dien sweere ick op mijnen vader Wencketapanelijck ³ ende hebbe dit met mijn eijgen handt onderteekent.

CLX. JAPAN.

December 1643. ⁴

Maximiliaan Lemaire (vgl. hiervóór, bldz. 356) werd als Opperhoofd onzer factorij in Japan opgevolgd door Jan van Elserack (1 Nov. 1641 tot 28 October 1642), Pieter Antoniszoon Overtwater (— 8 Nov. 1643), Jan van Elserack (— 14 November 1644). Ter gelegenheid van diens reis naar Yedo in December 1643 werden hem onderstaande „nieuwe ordres ende mandaten van den Keijser int Japans ter hant gestelt, welckers correct translaet sijn E. nevens de tolcken op 't hoogst gerecommandeert en aenbevolen wird, ten eijnde sijne Maijt^s bevelen altoos sonder de minste feijle g'observeert en achtervolcht mochten werden ende de Ne-

¹ „Wat hierop volgen sal, ten aensien d'wercklijden dickmaels door aangedane travallie verlopen, oock op d'geschilderde cleeden niet voor den aenbesteden prijs behouden blijven connen, leert den tijt.” (*Dagh-Register, 1643—1644*, bldz. 284).

² Zie hiervoor, bldz. 394, v.v.

³ *Indien* (wat niet zeer waarschijnlijk is) deze naik dezelfde is als die van bldz. 337 hiervóór, dan zou de identificeering van Pondicererij met Pondicherri eenigen meerderen grond krijgen.

⁴ Overgenomen uit *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 195, v. v.

derlanders weten, waernaer hun te reguleren hadden". De redenen, waarom deze bevelen uitgevaardigd werden, zijn ten deele de bekende, vroeger medegedeelde (hiervóór, bldz. 338, 344, 356) van meer algemeenen aard, deels enkele meer speciale, die in de noten worden aangeroord. (Vgl. Nachod, *Japan*, S. 310 ff; *Dagh-Register 1644—1465*, bldz. 177, v.v.).

Translaet van d'ordre, bij den Keijser van **Japan**
tot reglement voor de Nederlanders beraemt.

Eerstelijck, bij de vorige Keijseren is de Hollanders toegestaen ende gelicentieert haren handel ende commercie in Japan te mogen drijven ende, 't sij oock op wat plaetsen dat comen, goet tractement sullen genieten, dat alsnu bij de jegenwoordiche Maij^t ende hooge overicheijt andermael wort vernieuwt. Doch indien comt te gebeuren, eenige Hollantsche schepen ('t sij aen wat plaetsen van Japan dat het soude wesen) comen te ankeren, sullen datelijck seggen dat Hollanders zijn ¹, ende de namen mitsgaders hoeveel volck op 't

¹ Hiermede wordt gedoeld op den bekenden tocht van de Castricum en de Breskens onder bevel van Maarten Gerritszoon Vries (1643), „tot ontdekking van de onbekende Oostcust Tartariën, 't coninckryck Cathaija en de Westcust van America, mitsgaders de goud- en zilverrycke eylanden by Oosten Japan". (Vgl. P. A. Leupe in de Werken van ons Instituut, 2de afdeeling, 1858), op welken tocht Jeso, enkele van de Koerilen (Iturup, toen genoemd Staten-eiland en Urup of Compagnie's land, dat voor de O. I. C. in bezit werd genomen) en Sachalien (Patentie-golf of -bocht, door hen daar gedoopt) aangedaan of ontdekt werden.

Op de terugreis deed de Breskens „door necessiteit van verversingh als andersints" onder bevel van Hendrik Corneliszoon Schaep (de schepen waren reeds vroeg door storm van elkaar geslagen) op het eind van Juli 1643 „de baey Nambo" aan op de Noord-Oostkust van Nippon. Het was onvoorzichtig in die dagen van wantrouwen der Japanners tegen al wat vreemdeling was en bij schrijven van 26 November 1640 had Caron G. G. & R. uitdrukkelijk er voor gewaarschuwd (vgl. Heeres, *Tasman*, p. 34 f.), dat „in geen en deele, noch om geenigerleij redenen het landt van Japan met ledige schepen, op ongewone plaetsen, mach werden aangedaen, insonderheijt in dese stricte tijden, als wanneer buijten alle dispuijt voor verspieters van 't landt souden werden geaccuseert". De Nederlanders werden eerst vriendelijk ontvangen. Eenige van hen, onder wie Schaep, gingen aan land, maar werden daar verraderlijk gevangen genomen en later naar Yedo gevoerd, waar zij goed werden behandeld. Uit de ondervragingen, waaraan zij werden onderworpen, bleken duidelijk het wantrouwen en de achterdocht der Japanners te hunnen opzichte, versterkt o. a. door den in 1641 tusschen Portugal en Nederland gesloten vrede. Van Elserack werd naar Yedo opontboden, om inlichtingen te geven en in December 1643 werden de gevangenen vrijgelaten (Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 177—192; Nachod, *Japan*, S. 301—305).

De mededeeling van Schaep en de zijnen, dat zij Nederlanders waren,

schip is, den gouverneur ofte regent dier plaetse perfect opgeven, gelijk in Nangasacqui gebruikelijk is. Ende bijaldien door storm, tempeest ende ander ongeval eenige masten quamen te verliesen, het schip gebroocken ende ontrampondeert wierde, sullen deselve in diergelijcke gelegentheden met andere masten versien ende met timmerluijden geacomodeert worden, opdat alles nae eijsch wederom repareren mogen, ende vorders in alles helpen, 't geene tot nootwendicheijt begeeren.

Ten tweeden, bijaldien comt te gebeuren, gelijk als desen jare met twee schepen is geschiet, met af ende nae de wal te houden ¹ sonder 't ankeren ofte haer bekent te maecken, maer gelijk alsof eenich verraet in den sin hadden ende papen heijmelijck aen lant wilden setten en met geschut als roers schietende ¹, sullen gesamentlijk sonder aensien van personen, 't sij Hollanders of wie het soude moge wesen, wanneer deselve becomen (als de 10 Hollanders in Nambo hebben gegregen) daerover metter doot gestraft worden ende den Hollantschen capiteijn in Nangasacqui daer mede over aenspreecken.

Ten derden, bijaldien op Batavia, Taijouan, in Hollant ofte elders comt te vernemen, eenige papen voornemens sijn naer 't lant van Japan te gaen ², ofte dat de Portugesen en Castilianen op 't lant van Japan ijets wilden attenteren, sult in aller oprechticheijt sulcx de Japanse overicheijt te kennen geven, waarmede den Keijser dienst ende d'Hollanders voordeel geschieden sal. ³

Tot voorschreven pointen wird naderhant noch een artikel gevoecht van desen teneur:

---

stemde de Japanners wel beter, maar werd in de beginne niet zoo dadelijk geloofd. In het eerst schijnen zij ook niet geheel te zijn begrepen (Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 184).

De Breskens had zee gekozen, nadat de aanslag aan boord bekend was geworden en ontmoette later de Castricum weder, waarmêe de terugreis naar Formosa werd ten einde gebracht.

¹ Vgl. *Dagh-Register*, blz. 184.

² Vgl. nog „de „verclaringe” in het *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 203, welk stuk ik niet noodig vind over te nemen.

³ Hierop volgt in het *Dagh-Register* een „tweede ordre” (van 17 December 1643), die in andere uitvoeriger bewoordingen hetzelfde zegt. Ik vond niet noodig, dit stuk op te nemen, evenmin als de voorgestelde „ordre, hoe ons voortaan wedersijts in den handel hadden te gedragen” (*Dagh-Register*, bldz. 209).

Bijaldien andermael comt te gebeuren, eenige Hollantsche schepen bij noorden Japan, of waer het soude mogen wesen, door storm, onweder en andere noot quaeme te havenen, sullen terstont met haer boot naer lant varen en seggen dat Hollanders sijn ende wat van noode hebben, als wanneer haerlieden in alles de hulpende hant sal geboden werden, 't sij dat haer schip ontramponceert ende gebroocken is, victualie, water of ijel anders van nooden hebben, sullen in alles naer behooren geholpen worden, doch sal soodanigen schip niet mogen vertrecken voor en alear den Hollantsen capitain van Nangasacquij in Jedo ontboden sal sijn en de hooge overicheijt volcomen contentement sal gegeven hebben, wat voor een schip het is ende waer naer toe tenderende was, nae welck verrichten wederom sal mogen vertrecken. Welcken tijt van tardance alle de mont- als oncosten, dewelcke bij het volck wort gegasteert, sal door sijn Keijserlijke Maij^t betaelt worden. ¹

CLXI. MOLUKKEN—AMBON.

20 April 1644. ²

Onder de leiding van Ambons aangelegenheden door den „superintendent” over Ambon en de Molukken Antonio Caen (hiervóór, bldz. 367) trachtte weliswaar in 1642 de kimelaha Loehoe weer met ons op goeden voet te komen, al vertrouwde Caen hem volstrekt niet, maar trad Kakiali steeds meer openlijk tegen ons op (vgl. hiervóór, bldz. 335). Ook hij werd bedwongen en kwam om het leven, terwijl „geheel Hittoe (werd) gebracht onder de gehoorsaemheijt van den Nederlandschen staet” en de kimelaha Loehoe met den dood werd gestraft, zoogenaamd op last van zijn vorst, Ternate's sultan, „onaengesien wat debvoir gedaen heeft omme in credit te komen” (1643). Sultan Hamza van Ternate droeg den Nederlandschen gouverneur van Ambon „de regeringh sijner subjecten ende landen” in die kwartieren op. Inmiddels was in 1642 Gerard Demmer benoemd tot gouverneur van Ambon en in hem kreeg Caen een krachtigen medewerker.

¹ Enkele punten werden nog bij nadere orders geregeld (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 198, v.): „Seer hooch, seij den president Elseracq, wird dese nieuwe ordre bij de Japanders g'estimeert, waerbij sijne Maij^t volkomen gedeclareert hadde, de Nederlanders hare negotie in Japan vredich exerceren, en uijtwijsens sijn voorvaders verleende passen souden getraceert werden.”

² Overgenomen uit Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. 209, v.

Het is bekend, dat, tengevolge van de veranderingen, welke de Hooge Regeering te Batavia in het inlandsch bestuur over Hitoe maakte (o. a. afschaffing van den kapitein Hitoe en de Orangkaja ampat, vgl. hiervóór, bldz. 31, noot 4), opnieuw het verzet uitbrak (onder Toloekabesi, 1644). Ook dit werd onderdrukt in 1646. Inmiddels had Hamza aan Demmer de onderstaande „commissie” verleend (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. XXIV, v.v.).

Translaet Commissie bij den Coninck van Ternaten aen den Gouverneur Demmer gegeven.

Ick Sultan Hadjel Amiril Mominina Hamsa Nassaron Minelahj Cha, Coninck van **Ternaten**,

Geve bij desen, volcomen macht, last, autoriteit, ende absoluýt bevel, aen d' E. Heere Gouverneur Gerard Demmer, omme uijt mijnen name beoosten, bewesten, bezuiden en benoorden de gansche **Ceramse custe, Boanoa, Kelangh, Manipa, Bouro, Amblauw** etc^a over al de Sengadjes, Quipattis, als Olisivas ende Olilimas, mitsgaders alle andere mijne, soo hooge, als laege onderdanen aldaer, niemant uijtgesondert, bij mijne absentie in d' **Amboijnse quartieren**, het Conincklijke gebiet te voeren, mandaten en wetten te stellen, oock recht ende justitie soo in 't civiel als crimineel t' administreren, 't geslachte der Tomogolen ¹ ende alle andere Tarnatanen, die mijne landen troubeleren, ofte oproerich maecken, d' aenleijders daer van, mitsgaders die mijne Conincklijke bevelen contrarieren ende overtreden, in versekeringe te nemen, ende uit crachte deses (als representerende mijn conincklijke persoon) sonder genade verdelgen, ende tot den wortel toe uijt roeijen, op dat alsoo dese mijne dus langh getroubeleerde landen eens van den bloedigen oirlogh, ende dese quaetwillige roervincken, beneijders van 's lants welvaren ende gemeene ruste, mochten ontlast, gesuijvert, ende in een vreed'samen stant gebracht worden. Gelasten ende bevelen oversulex wel strictelijck aen alle de voorgeroerde mijne onderdanen, ende bijzonder alle de Sengadjes, Quipattis, Olisivas en Olilimas, genoemden E. Heere Gerard Demmer voor mijn expresse gecommiteerde ende gemachtigde te erkennen, respecteren ende gehoorsamen, als off ick daer selven in persone ware, mitsgaders den selven in 't volvoeren van desen, met raed' ende daet te doen

¹ Vgl. over dit aanzienlijk Ternataansch sultansgeslacht *Bouwstoffen*, I, bldz. 230; II, bldz. 38; III, bldz. 145, 151, 160, 209.

alle mogelijke hulp ende assistentie, want ick sulcx tot welvaart, ende ruste mijner landen derwaerts over, hoochnoodich vinde te behooren.

Gegeven in mijn Conincklijke Stadt Maleijen, op 't eijlandt Ternaten, adj 20^{en} April 1644. Onderstont eenige Moorsee characters, beteekenende des Coninck van Ternatens name, ende een zegel in rooden lacke.

CLXII. KUST VAN KOROMANDEL.

Juni ¹—Juli ² 1644.

„... Op de gegeven hope van het stabileren des handels in Tegene-patnam ende Porto Novo” (vgl. hiervóór, blz. 395 en 400) was „door den durende oorlogh, ... rooverije en embrouilles ... weijnich gevolght, en alhoewel den crijgh in 't Sinsierse rijk continueerde, soo hadden d'onse echter een eerlijck contract van den neijck g'obtimeert, om jegens 's Comp^s contramineurs te dienen, lujdende bij translatie aldus:” (*Dagh-Register*, 1644—1645, bldz. 326, waar onderstaand stuk óók is afgedrukt).

Copie translaet uijt coull van den neijck van **Sinsier**, aen den gouverneur Arnolld Heussen verleent.

Int jaer Terrena, ³ d' maent Assadham, ³ op den dagh der volle mane, ⁴ alltijts hebbende goedt avontuur sonder tegenspoet, Wenc-katapaneijcke, ⁵ Wentapaneijx soon, heeft ⁶ aen den Hollander Arnolldt Heussen, gouverneur, dese coull, jn ⁷ de stadt van **Porto Novo**, onder ons behoorende, aldaer te sitten ende wonen ende hebbe bestelt huijsen ende verdere accomoditeit omme aldaer te negotieren jn de vollgende manier, namentlijck dat van alle goederen, soo in ende uijtgaende, die met Ul. schepen aen brengen

¹ Zie beneden, bldz. 425.

² Uit het Contractboek, waar het ten onrechte is geplaatst tusschen 27 September 1645 en 1646.

³ Jaar Tarana (1644—1645), Maand Âshâdha (Vgl. Sewell, *Indian Calendar*, p. 24, LXXXIV).

⁴ Het exemplaar van dit kaul komt (in andere lezing) voor in het *Contractboek Zeeland*. De datum is dáár 10 Juli 1644.

⁵ Het *Dagh-Register* heeft: „Wericketapaneijcke, Wencketapaneijcx zoon”. Het *Contractboek Zeeland* noemt hem „Wenketapanaijk”, vermoedelijk juist (Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, blz. 266; hiervóór, bldz. 419).

⁶ *Dagh-Register*: „geeft”.

Dagh-Register: „om in”.

ende van daer weder vervoeren wilt, sultt tollvrij wesen; voorders van alle goederen, die in 't lant, onder onse gouverneur behoorende, begeerdt te coopen offte vercopen, sultt de helfft van den gewoonlijcken tol betalen sonder meer; van alle de goederen, die in de stadt Portonovo compt te copen offte vercopen, sullen den toll niet van U maer van de coopluiden, volgens d'cosstuijme ende gelijk haer couwell verleent hebben, vorderen. Zoo t' U l. huijsdienst, t' lossen en laden van Ul schepen als anders eenige arbeijders van doen hebt, vermooght die t' allen tijde, mits d' sellve naer consstume betalende, tot U te nemen ende gebruijcken, sonder den sabandaer daer june te kennen. In gemelte plaets van Porto Novo sullen geen consent geven noghte toelaten, volgens U versoeck, Engelsen, Portugesen, Denemarckers, Francen nogh andere comen handelen, maer U sultt die plaets alleen besitten. Hoedanigh U in **Tegenapatnam** en **Poulechera** bij tijden van Kistapaneyk geseten hebt ende gehandelt, weten niet, dogh in voegen het als doen is geweest, ¹ sall het nogh gaen. Hier op, omdat niet sall ontbrecken aen 't geene beloove, swere op den voedt van mijn vader. Alldus geve ick desen caull, waerop Ul geen misvertrouwen maer volcomen gelooff moet stellen ende drijfft dien volgende Ul negotie met versekerheijt tot Ul contentement.

Caul door Singijs veldoverste Kistappaneyk verleend. ²

In den jaare 1644 den 25 Junij geeft Kistappaneyk deese caul aan den capitain van de Hollanders en segd voor eerst, dat de

¹ Wordt hier bedoeld op het kaul van November 1643 (hiervóór, n° CLIX), of op het kaul van 25 Juni 1644, dat ik hieronder laat volgen?

² Uit het *Contractboek Zeeland*. Ik trof het stuk niet aan in het *Dagh-Register*, noch in het *Contractboek Amsterdam*.

caul, voor desen aan Uw Compagnie bij mij verleend, ¹ in waarden houd. Verders mag UE. de negotie op sijn plaats **Tegenepatnam**, **Poedecherij** &^a vrijelijk vervolgen en uijtbreijden in alle de landen onder mij gehoorende, sonder gehouden te zijn eenigen jonkan van UE. in ofte uijt te scheepene goederen te betalen, maar sal UE: Compagnie eenelijk geeven den halven thol van de waaren die te landewaart in sult komen te negotieeren. Voor dato hebbe ik door mijn volk op genoemde zeeplaatsen meede coopmanschappen gedreeven, dog door verhinderung van veel besoignes met sKonings dienst kan nu sulx niet vervolgen, maar sal 't selve staken en UE. die profijten alleen laten, mogende UE. den handel dan vrij drijven en aldaar met alle coopluijden voortaan negotieeren naar uw welgevallen, beloovende UE. vorders alle deselve te secureeren en te beschermen voor overlast en vexatien, alsoo dat UE. geen banque rotten, die mij de schuld te geeven sijn, te verwagten heeft; en bevonden werdende, dat UE. coopluijden door mijn volk overlast gedaen en berooijt gemaakt werden, waardoor d' E. Compagnie wegens haare deugdelijke schuld in schade soude komen, sal ik selfs sulken schade vergoeden en Uwe Compagnie daar van bevrijden.

UE. mag ook wel slaven in mijn land kopen, bij soo verre deselve niet met bedrog ofte geweld tegen hare dank vervoerd en verkogt werden, waarop UE. volk te letten heeft.

Op geloov van alle 't welke geschreeven staat, mag UE. vrijelijk in Tegenepatnam, Poedicherij en **Portonovo**, mitsgaders de plaatsen aldaar te landewaart in, Uw volk laten logeren en handel drijven, en om sulx te volvoeren en te agtervolgen, desen caul op mijn vader en God besweere en onderteekene.

CLXIII. KUST VAN KOROMANDEL.

13 September 1644.²

De inkomsten van de stad Pulicat, voorzooer die niet stond onder de O.I.C., werden door den beheerscher van Carnatica gewoonlijk verpacht aan een of ander zijner aanzienlijken (vgl. hiervóór, bldz. 231, 404, v.), eene regeling, die voor de Compagnie hare bezwaren méebracht, omdat de pachters dikwijls allerlei financiëele lasten op haren handel

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 417.

² Uit het Contractboek.

trachtten te leggen. Bij de aanvallen van Golkonda op het rijk van Carnatica (vgl. hiervóór, bldz. 394) werd ook Pulicat niet gespaard. In 1644 werd aan Heussen voorgesteld, de stad aan Golkonda af te staan „eerst in der minne en daerna met dreijgementen onder presentatie van de regeringh aen de Compie, met meerder liberteyt als onder den coningh van Carnatica, te laten, welke praetjens ende geveijnsde complementen d'onse verwierpen, resolverende in tegendeel hun gewelt te wederstaen, sulcx de Mooren daer weijnigh op ondernaemen ende te nae comende met canon begroet en afgewesen warden”. Dit feit was een der gronden, waarop Heussen „verminderingh der lasten versocht . . . . daerop gevolcht was, den dalweij¹ off vertrouwder des rijcx dat gouverne hadt g'acquireert, ende aen Letchemaneijck² getransporteert, wes met denselven in bespreek getreden en de saeck soodanigh afgehandelt was als het volgende contract dicteert, 't welck, soo 't bij de Maji³ g'aprobeert, gelijk verhoopt, wird, soudt de Compie jaerlijcx wel 1000 pagoden profiteren.” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 325, 328, waar ook de overeenkomst is afgedrukt).

Translaet uijt het contract wedersijts gemaect bij den E. Heer gouverneur Arnolldt Heussen met Letchiemaneijck, tegenwoordigh gouverneur der stadt **Palleacatta**, wegens den ontfanck van de tollen, raekende de E. Compagnie, adij 13^{en} 7^{ber} A^o 1644.

Int jaer Tarrena, de [maent] Pbhadrpadam³, den 12^{en} der sellver, heeft Atchietappachittij Letchiemaneijck den Hollandtschen gouverneur Arnolld Heussen dese acte van verbandt en accoordt gegeven.

Tegenwoordigh heeft den coninck van **Carnatica** geschoncken aen d'allweij⁴ Appaneijcke, die 't selve wij⁵ weder in paght gegeven heeft, de stadt van Palliacatta. Daeromme belove all 't gene den Co^k bij caull ofte andersints Ul. voor desen heeft gegeven van waerden te houden ende dat Ul. vredigh te laten besitten. Boven dien verbinde en beloove, UE. te doen genieten van alle cleden, die bij UE. gecoght worden en [die]⁶ cattomedij jonckan betalen, van ijder

¹ Dalaway, legerbevelhebber, maar ook rijksbestuurder (Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 227, 791).

² Deze werd nu „gouverneur der stadt Palleacatta” (Zie beneden).

³ Het jaar Tarana, de maand Bhadrpada (Vgl. Sewell, *Indian Calendar*, p. 24, LXXXIV).

⁴ Zie hiervóór, noot 1.

⁵ Schrijffout voor: „mij” (Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 228).

⁶ Duidelijkshalve voeg ik het relatief voornaamwoord hier tusschen: zoo toch moet de zin loopen. Het *Dagh-Register* heeft in plaats van „jonckan” (een soort tol) het woord „joncken”, wat onjuist is. Welk bepaalde soort de „cattomedij jonckan” nu is, weet ik niet.

pack een pagode; van alle coopmanschappen, die ghij metter wight vercoopt, van elcke baer offte 480 ₠ een pagode. Ende op dat dit voortaan ende tot allen tijden volcomen magh blijven, sall hier van metten eersten een versekeringh van den allwaj aen U ter hant stellen ende voortds besorgen, soo haest u schenckagie naer den Koninck gaedt, ghij een caull voor alltijt duijrende van den sellven sult krijgen. Tot naercominge van dit alles geve dese acte met goedt genoegen.

Int jaer A^o. 1644 den 13^{en} 7^{ber} geefft Arnolld Heussen, gouverneur van de Hollanders, dese acte van accoordt aen Aetchietappa Chittij Letchiemaneyck.

Tegenwoordigh heeft den co^k van Carnatijca geschoncken aen d'allweij Appaneyck, die 't sellve nu weder jn paghte overgedaan, de stadt van Palliacatta ende ghij hebt aen de Hollanders eenige jonckannen gegeven ende beloofft daervan caull, soo bij d'allweij Appaneyck als den Coninck, te verwerven. Hieromme geve u vrijheijt alle tollē, soo die bij tijden van Maleije ¹ als nogh heeden sijn betaellt, te mogen innen en ontfangen, belovende U daerinne te mainteneeren en assisteeren en beloove voorts, boven de pagode van ijder pack van cattommedij jonckan als gelijke pagode van ijder baer coopmanschappen, bij u mijn nu tegenstaen ², nimmermeer van den duan ijets meer te pretendeeren offte begeeren. IJtem de vrijdom van den hallven toll, die Chinnanna, ghij, Sesadre en Padmanaba ³ van ouden tijt hebben genoten, sullen van onser zijde ook toegestaen

¹ Zie hiervóór, bldz. 23, noot 1, 251.

² Schrijffout voor: „toegestaen” (*Dagh-Register*, bldz. 329).

³ Over Padmanaba zie hiervóór, bldz. 400 en noot 3) en over Chinanna, hiervóór, bldz. 399 en noot 1). Sesadre herinner ik mij niet, in de stukken ontmoet te hebben.

werden. In alle saeken van reeden sullen u de handt bieden en onderstandt doen als onse eijgen. Tot onderhouwinge van 't geene voorschreven geve dese acte.

CLXIV. GOA—CEILON.

10 November 1644. ¹

In 1640 scheidde Portugal zich af van Spanje na een gedwongen vereniging van 60 jaar. Den 12 Juni 1641 werd tusschen onze Republiek en Portugal een vredesverdrag in Den Haag gesloten, den 18 November 1641 door den koning van Portugal en den 22 Februari 1642 door de Staten-Generaal geratificeerd. Sommige der bepalingen van het verdrag hadden belang voor de wederzijdsche verhoudingen in het Oosten. Het zou gelden „voor den tijt van 10 jaeren” ², „dienen in alle zeen ende landen van dese ende andere zijde van de linie” en in werking treden „terstondt naer den tijt van de onderteyckeninge.” (Artt. 1, 4, 5, 8, 25). „Maer in Oostindien” (zoo luidde art. 2) „ende in alle zeen ende landen van het sellvige ende de jurisductien van dien, gegouverneerd van de Oostindische Comp^e, sall die sellvige beginnen een jaer nae de gegevene ratificatie alhier offte zoo lange als die sellvige sall aengelandt zijn en in den name van den ko^k van Portugaell zall gepubliceerdt werden: daerom, soo wanneer het gebeurde, dat de ratificatie van de voorseijden trevis aen eenige plaetse vroeger quame te verschijnen, als het voorseijde jaer uijt is, in soodanige gelegenth^t sall een ijder van deese en andere zijde, zoo ter zeen als landen, hem ondertusschen oock onthouden van alle vijantlycke daet”.

Verder zijn van belang artikel 3, 6 en 7, luidende:

„Ende onder het sellvige contract sullen mede begrepen zijn alle coningen, heeren en natien van Oostjndien, met welke de Staten Generael offte de Comp^e van Oostindien ende die Provintien heeft vrientschap en verbondt soo het haer goedtduncken” ³ (Art. 3).

„Zoo well de een als d'ander zijde zall vrij zijn in hun contracten ende verbonden.” (Art. 6).

„Op gelijke voet zall een ijder van beijde zijden vrijstaen te varen als ook te besitten zijn plaetsen en te oeffenen sijnen coophandell, sonder

¹ Uit het Contractboek.

² Ik citeer hier naar de Nederlandsche vertaling (het tractaat was in het Latijn gesteld), zooals die voorkomt in het Contractboek.

³ De Latijnsche tekst heeft:

„Et comprehenduntur sub praedictis inducijs et cessatione omnis hostilitatis actus omnes hujusmodi generis Reges, Dijnastae et Gentes Indiae Orientalis, quibuscum Domini Ordines Generales, aut Societas Indiae Orientalis harum Provintiarum eorum nomine amicitiam colunt, aut foedere juncti sunt, siqua sibi expedire arbitrabuntur has jnducias et cessationem omnis hostilitatis actus completj.”

eenige verhindernisse, allsoo en op den voet als voor dese in Oostindien de gesejide plaetsen beseten zijn, als een ijder ten tijde van de publicatie van den trevis gaende ende wederkeerende zijnen coophandell dreeff". (Art. 7).¹

Het is bekend, dat tengevolge der geschillen omtrent de regeling der wederzijdsche grenzen op Ceilon al spoedig (sedert April 1643) het bestand in Indië weder werd verbroken. Den 10 November 1644 gelukte het echter, aan Johan Maetsuyker onderstaand verdrag te Goa te sluiten, hetwelk den 19 April 1645 te Batavia werd afgekondigd (Vgl. De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. CXIX, v.v.; Heeres, *Soenda-eilanden*, bldz. 180—182; Van Geer, *Ceilon*, bldz. 74, v.v.; Heeres, *Bouwstoffen*, III, blz. XII, vv., XIX, v., LXVIII; *Dagh-Register 1641—1645*, passim, o. a. 1644—1645, bldz. 230, 266, v.v., waar het verdrag is afgedrukt, zij het met enkele wijzigingen, waarover in de noten beneden).

Provisionele caputalatiën van verdragh, beraemdt ende gesloten tusschen den Heer Vicereij, condo de Avaijras,² ter eenre ende d'Heer Joan Maatsuijcker³ als Ambassadeur van d'Ed. Vereenighde Oostindische Compagnie ter andere zijde, in **Goa** op den 10 9^{ber} 1644.

In den naeme des Heeren, Amen!

Alle ende een ijder die het tegenwoordige instrument van overeencomingh en verdragh der differenten, die tot nogh toe de schortinghe der wapenen belett hebben, zullen zien, zij kondt en kennelijck, hoe dat int jaer van de geboorte Onses Heeren duijssent ses hondert [vier en veertich],⁴ op den 8^{en} dagh⁵ der maendt 9^{ber}, te **Pangin** in s'Coninx huijs, op den oever van den revier van Goa gelegen,⁶ met den Exelentsten Heer Joan da Silva Tello de

¹ Een uitvloeisel van dit artikel is de opmaking der „Namen van de plaetsen die in Orienten bij de Portugiesen en Nederlanders werden beseten en gefrequentert....”, door mij gepubliceerd in *Bouwstoffen*, III, bldz. 51, v.v.

² João da Silva Tella de Menezes, graaf de Aveiras, was Portugeesch onderkoning van 1640 tot 1646 (Danvers, *Portuguese*, II, p. 488).

³ Joan Maetsuyker, lid van den Raad van Indië, was 10 Augustus 1644 als gezant van Batavia naar Goa gezonden (Van Geer, *Ceilon*, bldz. 124; Van Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal*, bldz. 55).

⁴ Deze toevoeging nam ik over uit het *Dagh-Register*.

⁵ Het *Dagh-Register* (bldz. 268, V) stelt dit op den 15^{en}, wat onjuist moet zijn. Immers op bldz. 268 van het *Dagh-Register* wordt gemeld, dat „eijndelijck nae veele moeijdens ende gedane instantiën tot corte expeditie den *thienden* (ik cursiveer) November dit volgende aldus geaccordeert ende wederzijds besloten” is. Oók Baldaeus, *Malabar-Choromandel*, bldz. 92, waar deze overeenkomst is afgedrukt, stelt haar op 10 November; eveneens Van Geer, *Ceilon*, bldz. 131. Vgl. ook *Dagh-Register*, bldz. 292, enz.

⁶ Ten Westen van de stad Goa: Pangim of Panjim.

Menesis, grave van Avaijras en vecirij van Jndia, Raedt van State van den doorlughtigen en onverwinnelijksten co^k van Portugaell, Joan de vierde, sij overeengekomen den E. Heer Joan Maetsuijker, ambassadeur der Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provinciën, gecommiteerd van den doorlughtigsten Heer Anthoni van Diemen, gouverneur generael der Nederlandtsche natie en district in Jndia, om het bastant met de Portugesen te stabileeren, van welke commissie dit van woordt [tot woordt] de juhoude zij:

Anthonio van Diemen, gouverneur generael, en Raden van Jndia wegen den staedt der Vereenigde Nederlanden in Orienten, alle die desen sullen zien offte hooren lesen, salluijt! Allsoo tusschen ons in qualite voornoemt en Zijn Ex^{tie} Grave Vicereij en die van den Raedt in Goa wegen de croone Portugael in dese landen questie en different geresen sij over de lemitscheijdinge der landen ¹ tusschen onse resspective H^{ren} Souverajnen in Europa beslooten, tot noghtoe in dese landen geen voortganck heeft cunnen nemen en wij, ingesien de goede vruntschap en alliantie die tusschen de croone van Portugael en de Vereenighde Nederlanden in Europa geobserveert wort, het voorschreven different gaerne sagen geacomodeert, opdat geen meer Chrisstenbloedt daerom werde vergoten als rede tot ons groot leetwesen van d'een en dander zijde op gemelt eijlandt geschiedt sij, soo ist dat omme daertoe te geraken goedt gevonden hebben, aen sijn gemelte Ed^e tot dien eijnde te committeren mits desen den E. Joan Maetsuijker, mede Raedt van Jndia, met last, maght en volcomen autoriteit om uijt onse name ende van wegen d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der voorschreven Nederlanden met zijn gedughte Ex^{tie} in conferentie te comen ende het voorschreven different, ist doenlijk, op 't gevoeghelijkste te vergelijken, te weten bij provisie ende tot dat bij onse resspective souverajnen daer finale desicie zall werden gedaen, belovende voor goedt, vast en van waerden te houden ende te doen houden bij alle ende een jgelijk onder onse gehoorsaemheijt staende alle t' geene bij den selven in dese commissie wegen het gene voorschreven gedaen, veracordeerd en besloten zall werden, met gelijke verbintenis off

¹ Hier is iets weggevallen. Het *Dagh-Register* heeft hier dan ook: „over de lijmijscheydinge der landen tusschen onse respective uijtterste vastigheden opt eijlandt Ceijlon gelegen; vermits het tienjarigh bestant, tusschen onse resspective . . .” enz.

Op de Ceilonsche zaken kom ik beneden nog terug.

alles bij ons sellve in persoon gedaen, veraccordeert en besloten ware, sonder dat geene tegen ¹ te doen offte te laten geschieden bij ijmandt onder onse maght ende gehoorsaemheijdt staende, directelijck nogh jndirectelijck, zonder argh offte list. Gegeven jut Casteel Batavia op 't eijlandt Groodt Java, desen 9^{en} Augustus A^o 1644. Onderstondt **Antonio van Diemen**.

Uijt craght van welcke commissie tusschen gemelte Heeren is verdragen als volgt:

1.

Eerstelijck protesteeren partijen wedersijts over en weder, dat de jegenwoordige vrundelijcke overeencomingh, die eenlijck geschiet tot accomodatie der voorschreven quesstien en differenten, opdat om desellve geen meer menschenbloedt vergoten werde, in geenderleij wijze sall prejudiceeren het recht, de domeijnen offte possessie der gemelte Heeren princen respective, soo des Doorluchtigen Heere coningh van Portugaell als der Hoge Mogende Heeren Staten Generael.

2.

Dat in alle steden, cassteelen, fortressen, vlekken, volckeren, plaetsen, havens en zeen wederzijts in gants **India** het bastandt aghtervolgens het verdragh, gecelebreert tusschen den Doorluchtigen coninck van Portugaell ende d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien, zijver, vast en onverbreekelijck zall werden onderhouden, soo haest het sellve in de stadt Goa andermaell publijck en solemneell zall zijn gepromullgeert.

3.

Voorts allsoo op het eijlandt **Ceylon** twijffelingen ² sijn ontstaen, ³ om welcke voorschreven bestant tot nogh toe geen effect heeft gesorteert, js goedt gevonden dersellver decisie bloodt en geheel te reserveeren tot de uijtspraeke der voorschreven Heeren ⁴ en ondertusschen aldaer te houden volcomen schortinge van wapenen en alle acten van vijandschap, blijvende de saken, fortressen en starcten in dese staedt, in welcke op den dagh der nieuwe publicatie in de stadt Goa zullen werden gevonden, zonder jets op nieuw

¹ *Dagh-Register*: „sonder daertegen”.

² *Dagh-Register*, bldz. 270: „bijsonder twijffelingen.”

³ Zie beneden, n^o CLXVII.

⁴ De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. CXXI, zegt, dat dit gebeurd is den 27 Maart 1645. Van Geer, *Ceylon*, bldz. 147, toont aan, dat dit verdrag reeds gesloten was, vóórdat de overeenkomst van 16 November hier te lande bekend was.

geextrueerd off in beter forme gebraght, gealltereerd offte gejnoveerd nogh eijndelijck jets geattenteerd sall worden, pertinerende tot offensiven off defensiven oorlogh.

4.

De schortinghe van wapenen soodanigh vastt gestelt en de deijlingen van d'eijgendom en possessie der landen ter decissie der Princen gereserveerd zijnde, omdat om de onsekerheijt der geschorte possessie de middelerwijle vrughten niet comen verlooren te gaen, is verdragen, deselve in twee gelijcke deelen te verdeelen; welcker eene de Portugesen sullen jnnen, d'ander d'Nederlanders en dese sall bij deselve Nederlanders zijn in deposito totdat de voorseijde decisie uijt Europa come, met verbantenis van restitutie bij alldien de boven gemelte princen zodanige comen te bevelen; onder gejteerde ¹ protestatie van de zijde des Ambassadeurs, dat met de titull van deposito ², dien ter instantie van den Exelentsten Heer Vicerei eenlijck is inwillgende tot accomodatie des geschills, opdat om het zelve geen meer Christenbloet vergoten werde, in geenderleij wijse sall werden geprejudiceerd het reght offt de possessien der Heeren Staten Generael in voorschreven landen en vrughten; en opdat omtrent het innen der voorschreven vrughten geen contentie rijse, is goedt gevonden, dat de Portugesen vrij en veijligh zullen innen alle de geene, die sullen voort comen in het hallve deell der voorschreven landen, dat nae haer fortresse is leggende ende de Nederlanders alle de geenen, die voortd sullen comen in het deell, dat is leggende nae d'hare, welcke declaratie van hallveringe der vrughten op gelijckerwijse ook verstaen sall werden plaetse te hebben in de adminisstratie van jusstitie, opdat om de onsekerheijt van jurisdictie de misdaden niet ongestrafft en blijven. En dese declaratie van hallveringe sall geschieden op gemelte eijlandt door de wederzijtse capitains.

5.

Den coninck van **Candia**, Rajja Singa ³, sall onder dese tregeus ⁴ begrepen worden, aghtervolgens den jnhoude des darden artijcels van deselve, met de landen en possessien sijns rijcx ⁵.

¹ Geitereerde?

² Vgl. Van Geer, *Ceylon*, bldz. 66 der „Bijlagen”.

³ Vgl. hiervóór, bldz. 308, v.v.

⁴ Port.: tregoa (wapenstilstand).

⁵ Vgl. hiervóór, bldz. 429, en Van Geer, *Ceylon*, bldz. 132.

6.

Dat het d'eijgenaers en erffpagters der dorpen en plaetsen geoorlooft zal zijn te keeren tot haer eigenschappen, erffpaghten ende oude possessien harer dorpen en goederen, hoedanigh die mogen wesen en haere familien met haer in te voeren, mits dat binnen de ses maenden te voorschijn comen, het welcke sullen vermogen te doen door haer sellve oft door haer lantpaghters, met conditie dat de schuldigen gerechtigheit en jncomsste sullen betalen, gelijk voor desen, aen de zijde aen wiens quartier zullen zijn gecomen en niets tegen deselve moleijren ¹. Ende opdat de sodanige in hare conscientjen geen schade comen te lijden, wort de prochien ² ook toegestaen vrijelijck tot hare kercken te keeren, den godtsdienst te adminisstreren en zielen te versorgen gelijk voor desen, te weten in de vellede en dorpen ende niet mede in de Nederlanderen fortressen, ³ ende tot dat de voornoemde dicisie uijt Europa come.

7.

De wercklieden van 't eijlandt Ceijlon, die tot et schellen des canells gebruijckt en cheleas ⁴ genaemt worden, sullen onderlinge aen beide parthijen haren dienst doen, mits hebbende noghtans allvoren consent der genen, welckers deell zijn toegevallen en tot de beter nacominge van de tregeus en de schortinghe der wapenen sall geen der parthijen cheleas, landtlieden, jngesetenen offte eenige andere huijrluiden van de andere partijen sonder desselffs toestandt tot sigh roepen, maer de fugitiven, overlopers gehouden zijn tot de haere wederom te zenden.

8.

Alle de goederen, die staende dese differenten ende ter oorsaeke dersellvige aengehaelt zijn, zullen van dese en gene zijde gerestitueert worden in deselve spetie, dat ⁵ het can geschieden off in geteltt gelt, te weten de goederen die effective in het gewelt van wederzijde parthijen zijn gecomen en geen andere. Tot vollbrenging van het welcke d' E. Heer ambassadeur ⁶ belooft, hier in Goa

¹ *Dagh-Register*, bldz. 271, heeft: „molieren”. Misschien het Lat. molior, of misschien ook het Port. molhar in de beteekenis van: „aan iets deelnemen.”

² *Dagh-Register*: „parochien”.

³ *Dagh-Register*, bldz. 271: „fortresse”.

⁴ *Dagh-Register*: „challas”, Baldaeus, bldz. 93: „schalias”. Vgl. Valentijn, *Ceylon*, bldz. 6.

⁵ *Dagh-Register*: „daer”.

⁶ Maetsuyker.

offte Suratta te betalen ten uijttersten in de maendt Januarij aenstaende de somme van hondert duijzent Spaense patacques, naderhandt te reduceren naer de esstimate die in Bat^a sijn hebbende ¹, all waer de taxatie der goederen is geschiet, ter welcker plaetse ook zall werden betaelt het gene na de betalinge der gezeijde somme tot de voll genoegdoeninge bevonden zal werden te gebreken ende zall de restitutie gerekent worden van den 22^{en} der maendt Februari des jaers A^o 1643, op welke vervuldt is een jaer nae de ratificatie des Doorlughtigen co^k van Portugaell in 's Gravenhage overgebracht. ²

9.

Soo 't moghte gebeuren, dat ten tijde des voorschreven bestants eenige differentie tusschen partijen moghten reijzen, sall het zelve daerom niet gedissolveert maer geheell en riligiues onderhouden worden, blijvende ondertusschen de zaken in deselve staet tot de decisie van de resspective princen uijt Europa come; offte zoo de zaken geen uijstell lijt, door arbiters, met consent van de beijde partijen te eligeren, gedefinieert werden ende middelertijt, dat de questie hanght, zall de zake, van wellcke het geschil zall wesen, blijven int gewelt des genes wien het geschil gemoveert werdt.

10.

Met de jegenwoordige overeencominge sall geen prejuditie geschieden aen de decisie offte defenitie, die over de voorzeijde differenten offte namaells gedaen zall werden van de Heeren onsen princen, maer zall deselve allen gevalls standt werden gedaen, soo van deselve gene zijde ³; niet tegenstaende de jegenwoordige caputilatien tot accomodatie der geschillen middelertijts tusschen ons gemaect.

Welck verdragh tot onderhoudinge des bestants in gausch Jndia ende de schortingen der wapenen, mitsgaders alle acte van hosstiliteit op 't eijlandt Ceijlon, gelijk boven verhaeldt, d'een d'ander partijen beloofft hebben, van haer terstondt solemneell gepremullgeert, onderhouden ende naergecomen zall worden ende te sullen doen van de onderdanen wederzijts onderhouden ende naergecomen werden: de Ex^{tie} Heer Vicereij door hem sellven ende d'Heeren Vicerijs ende Gouverneurs, die naderhandt zullen ziju, de Heer Ambassadeur wegen

¹ Vgl. Valentijn, IV, 1 (*Batavia*), bldz. 358; *Hobson-Jobson*, p. 517.

² Vgl. hiervóór, bldz. 429.

³ *Dagh-Register*: „soo van dese als gene zijde.”

de Vereenighde Provintie ende de Nederlandsche Oostjndische Comp^e ende uijt chraghte der volle commissie van d' Heer Antonio van Diemen, gouverneur generael, dewelcke ick, secretaris, verclare gesien te hebben ende autenteijckt te berussten in de secretarie van dese stadt, soo uijt de naem van gemelte Heer als desselfs successeurs in de gantsche jurissdictie ende het district van beijde parthijen, hebbende ende opsterende ¹ het geene voorschreven, soo haest de publijcque manefestatie in dese stadt Goa sall zijn geschiedt, sonder daer jegens te doen directelijck noch jndirectelijck; nogh en sall in eenigh der voorschreven poincten de substantie, omstandigheden offte sin werden verandert offte gealltereerd, maer zall alles ende elck sincere ende ter goeder trouwe te vollen genoegh gedaen werden, aghtervolgens het bestant van den Princen gemaect ende dese jegenwoordige overeencomste, willende die in alles vasst ende craghtigh zijn sonder questie offte twijffeling, geelijck geseijt is, het welch onderlingh met eede op de Heijlige Evangeliën hebben beswooren, ten overstaen van de eerwaerdighste bisschop primaedt, don freij Franscisco der Martelaren ende don Allphonso Mendos, patriarch van Anthiopia, ² Raden van Zijn Koninklijke Maij^t ende de vordere Raden deser stadt, dewelcke, het zelve consenteerende, approberende ende admiteerende, getuijgen daer over hebben gestaen; ende Wollebrant Geleijnszoon d'Jonge, president van Persia ³, Abraham Firens, predicant, ⁴ Joan Potteij, fiscaell, Andries Frisius, secretaris, Thomas Cuijck, oppercoopman, met welcke d'Ex^{tie} Heer Grave Vicereij ende den E. Heer Ambassadeur dit met haer gewoonlijcke onderteekeninge hebben onderteekent. Ende ick, **Joseph de Chaves Sottomajoor**, secretaris van geseijde Conincklijke Maij^t in de staet van Jndia, hebbe het doen schrijven ende onderteekent. Ende was onderteekent: de grave van **Aveijras, Joan Maetsuijcker, Franscisco dos Martiris**, aertsbisschop primaedt, **Allphonsus**, patriarch van Anthiopia, **Franscisco Melo de Casstro**, dom **Manuell Pareijra**, **Antonio de Faria Machado**, **Anthonio Monis Barretto**, **Joseph Pinto Pajreijra**, **Wollbrant Geleijnszoon de Jonge**, **Abraham Firens**, **Joan Potteij**, dom **Bras de Casstro**, **Lovys Magullhaon**, **Andries Frisius**, **Andre Saleman**. ⁵

¹ *Dagh-Register*, bldz. 272: „observerende”.

² *Dagh-Register*: „Mendes” en „Aethiopia”.

³ Vgl. hiervóór, bldz. 370; *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 264.

⁴ Vgl. Van Troostenburg de Bruijn, *Woordenboek*, bldz. 134, v.

⁵ *Dagh-Register*, bldz. 273: „Salema”.

Allsoo van dit verdrag meer exemplaren sijn geschreven, soo in de Lateijnse als Portugeese tale, js tusschen den Exelenten grave Vicereij ende den E. Ambassadeur verdragen, dat bij alldien over dersellver verstant eenige twijffell come te ontstaen, tot het Lateijn, als het autentijck, sall werden gerecureerd ende het sellve gelijk ende sonder eenige deflutie ¹ werden stant gedaen, tot welcker bevestinge dese verclaringe is gemaect. Ende hebben de voorschreven Heeren met de vordere die andermaell onderteekent ter sellver plaetse en dagh. Joseph de Chaves Sottomajoor heb het onder geschreven. Was onderteekent: de grève van Avajiras, Joan Maetsuijcker, Fr. Francisco dos Martyros, aerdtbisschop primaedt, Allphonsus, patriarch van Anthiopia, Francisco de Melo de Castro, dom Manuell Pareijra, Anthonio Faria Maghado, Antonio Monis Baretto, Joseph Pinto Pareijra, Wollbrant Geleijnszoon d' Jonge, Abraham Firens, Joan Potteij, dom Bras de Castro, Louijs Magillhaon, Andries Frisius, Andre Salema. ²

CLXV. MALAKA.

1 Januari 1645. ³

Onder de zg. „tinquantieren” (vgl. hiervóór, bldz. 365) behoorde ook Bangeri, op de Westkust van het Maleische schiereiland ⁴ en onderhoorig aan Siam. Na de verovering van Malaka waren ook met dit staatje betrekkingen aangeknoopt. David Walraven, die in het laatst van 1644 de tinkwartieren had bezocht in opdracht van den gouverneur Van Vliet, ontving van den „gouverneur in Bangarij” het onderstaand contract, hetwelk door de Hooge Regeering te Batavia als „gansch voordeligh” werd beschouwd, behalve „het stabilissement des comptoirs” (vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 36, v.v., 54, 199, 255, 266, v., waar het stuk reeds door mij is afgedrukt; *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 80, v., waar het eveneens voorkomt; *onuitgegeven missive van Van Vliet aan den G.G.*, 14 Jan. 1645; *van G.G. & R. aan Van Vliet*, 16 Juni 1645).

¹ *Dagh-Register*: „deflictie”.

² *Dagh-Register*: „..... Wierde naernoens de publicatie der vrede..... op verscheijde plaetsen van de stadt gedaen.”

³ Uit het Contractboek.

⁴ Het lag tegenover Salanga (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 38, 54, 105). Er wordt dan ook van „’t Comptoir op Oedjongh Salangh annex Bangarij” gesproken in de (*onuitgegeven*) „*Memorie voor den..... Commissaris..... de Vlamingh van Outshoorn..... als vice gouverneur ende directeur in.... Malacca*”, 6 Nov. 1645. De Vlamingh volgde Van Vliet (vgl. hiervóór, bldz. 401) op.

Dese naervolgende artikelen hebbe ick, Omohangh Scheij Boerij Sij Sa Kon Schau Moelangh ¹ in **Bangerij**, toegestaen aen de oppercoopman David Wallravens, door ordre van den Edelen Heer gouverneur generael Anth^o van Diemen ende d' E. Heer Jeremias van Vliett, gouverneur in de stadt **Malacca**, gesonden tot visite der tinquartieren ende de aldaer leggende comptoiren, te weten:

Eerstelijck belove ick, Omohangh Scheij Boerij Sij Sakon, alle den thin, hier jaerlijcx vallende, gegraven wordende, alleene aen de allhier leggende resident ² wegens de Vereenighde Oost-indische Compagnie te leveren.

Ten tweede dat alls hier eenige vaertuijgen van vremde plaetsen aanlanden, t'sellve den Resident aen te dienen ende mijn jnwoonders, als hier wonende coopluijden, te verbieden, geen cleden van desellve te mogen coopen ende zoo eenige mantementus broghten ende desellve vercoghten, als daer thin voor ontfangen hebben, sullen densellven thin aen de Comp^e moeten leveren, mits dat men haer daer voor volgens prijs van dit landt sall voolldoen met cleeden offte gelldt, 't geen dan d'bij Comp^s logie soude mogen wesen.

Ten derden sall geen jnwoonders allhier eenige thin van hier mogen vervoeren, t' zij onder wadt pretext het sellve zoude mogen wesen, op de naevollgende peijnen: de eerste reijse de helfft van den thin verbeurdt; tweede reijs alle zijn thin ende prau; de derde reijse prau, thin ende alle zijne goederen, mitsgd^m hy sellffs slaeff gemaect, te weten dat deze confiscatie sall zijn de helfft voor den Co^k ende d' ander helfft voor d' E. Comp^e.

Ten vierden belooff ick, de Comp^e volck, t' zij in t' goede offte quade mouson, haer in alles behullpsaem te zijn, voor redelijck loon haer volck te beschicken om thin offte cleeden op offte aff te brengen.

Ten vijffden beloove ick [in] mijn governo de groote thin voorm van Oudiangh Salangh nae te vollgen, als het eerste cargasoen cleden hier arriveerdt.

Ten sessden zal ick belassen ende beveelen, dat alle coopluijden

¹ In het *Dagh-Register*, bldz. 80, worden deze naam en titel eenigszins anders gespeld.

² Aangesteld werd als zoodanig Jan Hardemans (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 80).

ende inwoonders, die eenige cleeden van de resident allhier coopen, deselve preceijs op den gecoghten tijt sullen betalen, sonder uijt-wegen te soeken ende soo den Resident daer over clagtigh viell aen mijn, zall deselve constringeeren met recht, dat de Comp^e volldaen wordt.

Ten sevenden sall ick de allhier leggende Comp^s dienaers ende de logie ¹ soo veell beschutten ende bevrijden als mijn eijgen hujs voor alle die geene, die aen de sellve eenige overlasst souden traghten te doen.

Ten aghtsten, soo 't gebeurde, dat Godt verhoede, eenige allhier leggende Nederlanders haer quamen te verlopen met jmandt te dooden, questen, vrouwecraght offte diverije, sall ick deselve niet mogen reghen, maer verwaghten het opperhoofft datter jaerlycx comt ende de misdadiger aen hem in handen leveren.

Alle bovenstaende artikulen hebbe ick met mijne Raden toegestaen met vrij eijgen wille, sonder daerin eenigerleij wijse tot gedwongen te zijn ende belove 't sellve in alles van point tot point allsoo te aghtervolgen ende nae te comen. In teijcken van 't sellve hebben dit met mijn eijgen merckteijcken gemerckt desen eersten dagh van Januarij A^o 1645, in de negerij **Concloeij** in Bangrij.

CLXVI. FORMOSA.

Januari? 1645. ²

Onder de producten, welke men van Formosa hoopte te trekken, behoorde goud (vgl. hiervóór, bldz. 386), zoowel aan de Noord-, als aan de Zuidkust. Zóó bij „Lonckjouw” of „Loncquiauw”, „gelegen aent Zuijt eijnde van Formosa ³, waeromtrent geaffirmeert wert een goutmijne te wesen” en waaronder 16 dorpen stonden. In 1636 werden deze dorpen „onder onse gehoorsaemheijt gebracht” tijdens het bestuur van Putmans. Onder diens opvolger, Joan van der Burch (*Dagh-*

¹ G.G. & R. waren niet ingenomen met het denkbeeld, daar eene blijvende factory te stichten (Vgl. hiervóór, bldz. 437 en *Bouwestoffen*, III, bldz. 267, noot 1).

² Overgenomen uit *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 164, v. — De datum moet gesteld worden tusschen 7 Januari en 15 Februari 1645 (t. a. p., bldz. 160, 161).

³ Aan de Westkust van de Zuidelijke landtong.

Register 1636, bldz. 152), werden nadere betrekkingen aangeknoopt met „den vorst vande provincie Loncquieuw ende heer van 17 dorpen aen de Zuijtzijde van Formosa omtrent 5 mijlen van Taijouan geleghen” en werd — nog in 1636 — de vrede „absolutelijck” bevestigd, terwijl de luitenant Jan Jeuriaensen in Februari 1637 „tot ondersoeking van de goutmijnen” werd uitgezonden, die nu gezegd werden, op eenigen afstand van **Longkiau** te liggen, waarheen dan ook later nog onderzoekings-tochten plaats vonden. Een rustig element was genoemde vorst of „landtvooght” niet, noch voor zijne omgeving, noch voor de Compagnie: „impertinentien ende moetwillicheden (werden) soo aen d’Nederlanders als zijn eijgen ondersaten, mitsgaders de Chinesen gepleecht”: hij moest „derhalven met scherpe spooren bereden werden.” In het begin van 1645 was hij „in der minne geciteert aen ’t Casteel te comen, om billijcke conditien met de Comp^{ie} aen te vangen off anders door macht van wapenen geconstringeert te worden”. Hij „hadt sich obedient getoont en naervolgende voorwaerden geaccepteert” (Vgl. *Dagh-Register 1636*, bldz. 286, v., 1637, bldz. 36, v., 152, 1640—1641, bldz. 115, 1641—1642, bldz. 56, 146, v.v., 1643—1644, bldz. 148, 1644—1645, bldz. 164, v.).

Dat van sijn onderdanen der vijf dorpen **Coranos**, **Tolasuacq**, **Valnigis**, **’s Dakj**¹ ende **Vanghsor**, over dewelcke tot hooft geconfirmieert wird, sou blijven behouden alle ’t recht ofte incomsten, die tot noch van deselve genoten;

doch dat dat recht bij sijne afflijvicheijt niet en sou vervallen op zijne zoonen, broeders ofte eenige andere bloetvrienden als met kennisse ende believen van de Comp^{ie};

dat hij niet en sou vermogen eenich halsrecht ofte daer lit of leven aen hingh aff te doen, maer gehouden zijn soodanige saecken met kennis van onsen politijcq² naer Taijouan aen den gouverneur te renvoyeren;

dat alle andere saecken van minder gewichte bij hem ende ge-seijden politijcq in Tapouliangh³ residerende, met raedt sijner oudsten ofte bevelhebbers, souden mogen affgehandelt worden;

welcke oudsten in alle sijne dorpen, namentlijck [in] ijder twee, door ons met gelijcke macht als op andere plaetsen van **Formosa**, onder ’s Comp^s gebiedt wesende, souden worden gestelt;

dat de vorst sijne bovengenoemde onderdanen soodanich sou

¹ Tcka-sia (Shajo)? (Zie de kaart bij Campbell, *Formosa*).

² Hiermede wordt bedoeld de Nederlandsche bestuurs-ambtenaar in tegenstelling tot den daar geplaatsten „proponent” (Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 140, 159).

³ Een „Zuijdelijcq gewest van Formosa” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 159, 163).

tracteren, dat hem costen verdragen ende niet genootsaect warden als voordesen sijne regeeringe t'ontwijken,

off andersints, soo deselve over hem mosten clagen ende bij ons als haer beschermers ingevolge wierden aengenomen, alsdan op hun van rechtswegen niet meer sou hebben te pretenderen;

dat de dorpen, voor desen zijne ende nu alrede 's Comp^s gehoorsaemheijt onderworpen, daeronder souden blijven, sonder dat de vorst daer eenige actie op behield, veel min deselve deswegen eenigerhande moleste aendoen sou maer voortaan als vrienden met den anderen leven;

dat de inwoonders van de vijf genoemde zijne dorpen jaerlijcx als d'andere Formosaenen d'ordinaire recognitie aen de Comp^{ie} souden opbrengen, doch dat sijn persoon altoos ende d'outsten, voor soo lange in regeeringe zijn, daarvan souden vrij wesen;

dat hij oocq alle jaer met gedachte outsten op den zuydelijcken lantsdach ¹ op Saccam verschijnen sou;

dat hij geene negotierende Chinesen als met ons expres consent in sijn dorpen sou gedogen, maer integendeel gehouden wesen de contraventeurs van onse ordre in onse handen te leveren om daerover gecorrigeert te worden;

dat hij alle de voorverhaelde conditien promptelijcx sou nacomen sonder eenige infractie, op verbeurte van het recht, hem boven, articulo 1, bij ons volcomen toegestaan. ²

CLXVII. CEILON.

10 Januari 1645. ³

Toen Adam Westerwold den 23 Mei 1638 een verdrag sloot met Kandy's maharadja (hiervóór, bldz. 308, v.v.), was het proces reeds begonnen, hetwelk zou eindigen met de vernietiging van het Portugeesch

¹ Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 125. Sakkam ligt in de nabijheid van het fort Zeelandia op de Zuid-Westkust van Formosa (zie de kaart bij Valentijn): het was een der suiker produceerende deelen van het eiland (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 137, 176).

² Berichten uit Formosa van 28 October 1645 meldden, „hoe de suijdelijke lantsdach 7 April passado op vorige wijze gehouden was.... Was oocq verschenen Tackamaha alias Quataongh, overste van 15 dorpen om de noordt, hebbende hem met sijne outsten op conditien als den Lonckiuwer verbonden.” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 171).

³ Overgenomen uit *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 292, v.v.

gezag op Ceilon en met de vestiging dáár van het Nederlandsch overwicht. En het werkte met de jaren door (vgl. Van Geer, *Ceilon*, bldz. 42—55), wat minstens evenzeer aan het krachtig optreden onzer Compagnie als aan de medewerking van Radja Singa of aan overeenstemming tusschen hem en de onzen te danken is geweest. Zóó vielen in de eerste maanden van 1640 Negombo en Point de Galle in handen van de O. I. C. en den Maharadja, waarna Willem Jacobszoon Coster als gouverneur optrad van 's Compagnie's bezittingen, waarvan het fort Point de Galle (Gale) het centrum was in die dagen. De verhouding met Radja Singa was echter niet gegrond op wederzijdsche sympathie en op wederzijdsch vertrouwen, maar op eigen belang; de Portugeezen heroverden in November 1640 Negombo, de Nederlanders maakten zich ongerust over Point de Galle. Onder deze omstandigheden naderde de mogelijkheid, dat, na de afscheiding van Portugal van Spanje, de Nederlanders met de Lusitanen in Azië op voet van vrede zouden komen (vgl. hiervóór, bldz. 429): een der motieven voor de Hooge Regeering te Batavia, om nog vóór dien krachtig op Ceilon op te treden (midden van 1641). Zoolang toch de ratificatie van den vrede volgens artikel 2 van het verdrag van 12 Juni 1641 niet in Indië bekend was, was de vredestoestand in Indië niet ingetreden. Maar het voordeel, van dit optreden op Ceilon gehoopt, was uitgebleven. Den 2 October 1642 werd de ratificatie te Batavia bekend.

Maar reeds dadelijk kwamen de moeilijkheden: geschil van meening omtrent de kaneel produceerende „platte landen onder Cruz de Gale” op Ceilon. De Compagnie meende nl., dat de omstreken van het fort Point de Galle, vooral Mature en Saffragam¹, behoorden aan den soeverein van het fort zelf (wat vroeger dan ook het geval was geweest), terwijl de Portugeezen die landschappen volstrekt niet beschouwden als afhankelijk van het fort en ze beschouwden als hun eigendom, eene beschouwing waarmede de feitelijke toestand in overeenstemming was, daar de Portugeezen die streken meestal bezet hadden gehouden, óók nadat het fort Point de Galle door de onzen veroverd was geworden. Nu was bij artikel 7 van het verdrag van Den Haag van 12 Juni 1641 bepaald, dat het ieder der beide strijdende partijen zou „vrijstaan te varen als ook te besitten zijn plaatsen en te oeffenen sijnen coophandell . . . . allsoo en op den voet als voor dese in Oostindien de gesejide plaatsen beseten zijn, als een ijder ten tijde van de publicatie van den trevis gaende ende wederkeerende sijnen coophandell dreef.”² De quaestie van de kaneel-

¹ Mature (Matara) ligt ten Oosten van Point de Galle, Saffragam is op de kaart van Valentijn (V, 1) de landstreek langs den rechteroever der Caliture-rivier (Kallu Ganga), die tusschen Colombo en Point de Galle aan Ceilon's Westkust in zee valt.

² Vgl. hiervóór, bldz. 429. — De Latijnsche tekst heeft: „Librum esto utrique parti navigare, pariter loca possidere, suum commercium sine ullo impedimento exercere, aequè ut tempore et sub manifestatione praedictarum induciarum cessationisque omnis hostilitatis actus in India Orientali loca possedit, effective commeavit, suumque commercium exercuit.”

Ten onrechte m. i. brengt Van Geer, *Ceilon*, bldz. 82, 92, hierbij art. 12 van het Haagsche verdrag ter sprake. Genoemd artikel slaat (dunkt mij) op de geschilpunten in West-Indië. Vgl. ook *Bouwstoffen*, III, bldz. XV, waar

landen in de buurt van Point de Galle kwam dus op het tapijt. Het lid van den Raad van Indië, Pieter Boreel, werd naar het Westen van Azië gezonden, o. a. naar Goa, om de Portugeezen te trachten te overreden, het recht der O. I. C. te erkennen; bij weigering (hadden G. G. & Raden tot een dergelijke bedreiging het recht?) zou de oorlog in geheel Indië worden voortgezet. De Lusitanen weigerden, en in April 1643 vertrok Boreel van Goa „met de bloedvlagge en datelycke acten van hostiliteyt”; de oorlog werd voortgezet, was althans weer begonnen. In Januari 1644 werd Negombo door François Caron weder voor onze O. I. C. veroverd, de Portugeezen verlieten de omstreken van Point de Galle, maar Colombo bleef ook nu nog voor hen behouden. Radja Singa deed niets.

Ook buiten Ceilon waren de Nederlanders weder in het voordeel. De onderkoning te Goa koos thans eieren voor zijn geld en trad met de Hooge Regeering te Batavia in onderhandeling (April 1644). Joan Maetsuyker werd daarop naar Goa gezonden (de Hooge Regeering moest wel op de onderhandelingen ingaan, o. a. met het oog op de bevelen der Heeren XVII in zake de verhouding tot de Portugeezen) en sloot den 10 November 1644 een verdrag (opgenomen hiervóór, als n^o CLXIV, bldz. 428, v.v.) Als gevolg daarvan werd den 10 Januari 1645 onderstaande overeenkomst te Colombo gesloten (Vgl. Van Geer, *Ceilon*, bldz. 58—134 en het reeds door hem gebruikte *Dagh-Register*, passim, o. a. 1644—1645, waar het verdrag dan is afgedrukt, bldz. 292, v.v.).

Scheijdinge der landen des eijlants **Ceijlon**, gedaen tusschen den doorluchtigen heer Vicereij Don Philippo Mascarenhas ¹ ende den E. heer Joan Maetsuijcker uijt cracht der capitulatiën des bestants gemaect in Goa door genoemden heer Ambassadeur ende den grave van Aveiras, doen ter tijt vicereij van desen Staet.

Alsoo tusschen den excellensten Heere Vicereij de grave van Aveiras ende den Raet van Portugaels India ter eenre, ende den

---

door mij is aangehaald de Generale missive van December 1642, waarin G. G. & R. spreken van „niet meer (concernerende d'Oost India) dan seven articulen seer favorabel ende tot welstandt van de generale Comp^e . . .” Artikel één is van algemeenen aard; art. 2 tot 8 handelen over Oost-Indië; art. 9—18 over West-Indië (Amerika); art. 19 over Afrika, enz. Niet Boreel had m. i. gelijk in deze materie (Van Geer, bldz. 103, v.; 45 der Bijlagen), maar de Portugeesche onderkoning, al is dan bij het tractaat van 10 November 1644 Boreels denkbeeld ten dezen niet verworpen (Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 292).

¹ Op bldz. 429 hiervóór is de vergissing blijven staan, welke Danvers, *Portuguese*, II, p. 488 heeft gemaakt, door den graaf de Aveiras tot 1646 het onderkoningschap te laten bekleeden. Hij was reeds eerder, 1645, afgetreden (Vgl. nog *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 277, 293, 310; Danvers, *Portuguese*, II, p. 282; Van Geer, *Ceilon*, bldz. 148).

E. Heer Joan Maetsuijcker, gezant van den doorluchtigen Heere gouverneur generael Anthonio van Diemen ende de Raden van Nederlants India ter andere zijde, den thienden dach van de maent November jongst voorleden binnen Goa trefves ofte bestant tusschen voorschreven partijen gemaect zij, ende in de capitulatiën daerover gemaect, onder andere bij 't vierde articul besloten zij, dat de landen die op 't eijlant Ceijlon tusschen wederzijdsche fortresse gelegen zijn ter cause der vruchten, die van dezelve voortcomen, gedeelt sullen werden in twee gelijke deelen, ende nodigh zij dat de voorschreven deijlinge sekere lantpalen geassigneert worden opdat ijder partije wete wat haer te cultiveren ende te beschermen staet, opdat alle gelegentheit van tweedracht soo veel doenlijk affgesneden blijve, die uijt de onseckerheit der limiten soude connen rijsen, ende geconditioneert dat deselve scheijdinge sal geschieden door wederzijds capiteijns op voornoemd eijlandt, ende jegenwoordigh, dat d'zelve geschieden moet, hier gevonden worden de bovengenoemde heere Ambassadeur ende den doorl. Heere Vicereij Dom Philippo Mascarenhas, die uijt last des conings van Portugael den hooghemelten grave in de Indische regeringe succedeert, soo is heden 10 Januarij dezès jaers 1645 in de stadt Colombo tusschen dezelve omtrent voorseijde scheijdinge verdragen op volgende wijze.

Eerstelijck belangende de landen tusschen Colombo ¹ ende Negombo ² gelegen, dat d'zelve verdeelt sullen werden in gelijke deijlinge bij geheele corlen ofte provintien ³, daer 't geschieden kan, opdat door de snijdinge derselver de jurisdictien niet en comen geconfundeert te werden; ofte daer sulx niet can geschieden, bij dorpen ende limiten. Te weten, aengesien alle de provintien, die tusschen de voorschreven uijtterste fortressen gescheijden moeten werden, seventien int getal sijn, dat de stadt **Columbo** eerstelijck toegeseijt sullen werden zeven derselver, namentlijk **Hina corla**, **Anapandina corla**, **Quindigora corla**, **Beligal corla**, **Galbara corla**, **Apitigan corla** ende **Penacur corla**, die alle aen dien cant gelegen sijn ⁴; ende de fortresse **Negombo** acht, hetselve naest leggende, namentlijk: **Pitigal corla**, **Diomeda corla**, **Unipala**

¹ Portugeesch bezit.

² Nederlandsch bezit.

³ Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 197, sub voce „Corle.”

⁴ Men vergelijkte voor deze districtsnamen de kaart van Ceilon bij Valentijn, V, 1, waarop de meeste zijn aangegeven, enkele met eenigszins andere spelling. Ook de tekst van Valentijn kan goede diensten doen.

corla, **Cornagal corla**, **Vili corla**, **Madure corla**,¹ **Hirila corla**, ende **Mangul corla**,² maer de twee provincien **Catugambala corla** ende **Alicur corla**, die resteren ende in de snijdinge gelegen zijn, sullen verdeelt werden in twee gelijke deelen, te weten **Alicur corla** door de riviere **Dandugan** als een gemeene scheidpael, in maniere dat **Negombo** sal volgen al dat aen geene zijde noortwaerts ende **Colombo** al dat aen dees zijde sal bevonden werden. Ende **Catugambala corla**, die drie mindere districten heeft, genaemt **Udacahapato**, **Mendapato** ende **Jetigalapato** door d'zelve in voegen, dat **Negombo** ten deele sal vallen **Jetigala**⁻ ende **Colombo Udacata**⁻, maer **Mendapato** in gelijke deijlinge tusschen partijen gedeelt bij dorpen, met gelijk getal, van welke **Negombo** sullen werden g'assigneert die nae **Jetigalapato** sijn leggende, ende **Colombo** die nae **Udacaha**³; maer aen de zijde van **Manor**⁴ sal der Portugesen sijn **Putalan** ende **Calpatin**⁵, die onder haer lieden district werden bevonden.

Maer tusschen **Colombo** ende **Gale** aen d'ander zijde sal de scheijdinge geschieden door de riviere van **Alican**, blijvende het gedeelte dat aen gene zijde van de zelfde is bij de Nederlanders ende dat aen dees zijde met de riviere selfs ende desselfs haven bij de Portugesen, gelijk van outs is geweest⁶, met die conditie nochtans dat de Nederlanders ende derselver onderdanen, soo hier als elders woonachtigh, het vrij gebruijck desseffs zullen hebben met recht hare coopmanschappen daeruijt ende in te voeren, in d'selve te visschen etc., sonder betalinge van eenige gerechticheijt ofte thol aen de Portugiese zijde.

Maer alsoo in de capitulatiën binnen **Goa** gemaect, bij 't zevende articul derselver, verdragen zij dat de werkluijden, die tot het schillen des caneels gebruijckt ende chalias genaemt werden, ten tijde van den oeghst beijde partijen haren dienst sullen presteren ende opdat daeruijt niet eenige tweedracht en rijse, is tusschen

¹ Natuurlijk niet **Mature** (**Matara**) aan de Zuidkust.

² Uit de ligging van dit district blijkt, dat de betwiste streken zich uitstrekten tot benoorden **Negombo**. — Vgl. nog *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 284, v.v.

³ Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 295, v.v.

⁴ **Mannar** aan de Noord-Westkust.

⁵ **Puttalam** en **Kalpitiya** op de tegenwoordige kaarten.

⁶ **Saffragam corle** kwam dus aan de Portugeezen, **Mature** aan de O. I. C., want de **Alican** ligt ten Zuiden der **Kallu Ganga** (**Kalutara**, **Caliture**): zij loopt bij **Barberyn** in zee uit. Vgl. nog *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 286, v.v.

voornoemde heeren mede gestipuleert dat de Nederlanders jaerlijx ten genoemden tijde uijt de dorpen **Belitot** ende **Cosgure**, die aen gene zijde van de riviere Alican gelegen sijn ende dienvolgens haer ten deele vallen, de helft der genoemde wercklieden, die van outs aen die plaets bescheijden sijn, de Portugesen tot het schillen des caneels van haer cant sullen bij setten, mits conditie dat de voorseijde caneel, die door deselve is het district der Portugesen geschilt sal worden, in een gemeene plaets aen de riviere **Dandugan**¹ zal werden gebracht ende aldaer bewaert, mitsgaders alle jaren in twee gelijcke deelen tusschen partijen gepartieert, betalende voor 't gene geniet aen de voornoemde chaleas het loon van outs daertoe staende, ende sal int assigneren der voorschreven werckluijden esgaliteit worden gehouden niet alleene int getal, maer oock in de qualiteit derselver.

Ende dese scheijdinge sal soodanigh plaets hebben ende geobserveert werden tot dat van de Heeren Princen respectie uijt Europa over de principale possessie ende eijgendom decisie sal comen², met de cautie nochtans van de zijde der Nederlanderen dat haer binnen een jaer, soo misschien, alsoo bekennen van de provintien ende landen zoo exacten kennisse niet hebben, binnen voorschreven tijt bij de voorseijde scheijdinge merckelijck bedrogen ofte gegraveert te sijn bevonden mochten werden, haer altijt vrij sal staen van de selve te provoceren ende reparatie op hare grieven te versoecken, doch off het mochte gebeuren dat partijen daerover niet en conde verdragen, zoo en sal daeromme niet weder tot de wapenen werden gelopen maer het bestant dies niettegenstaende vast ende ongeschent onderhouden werden, achtervolgens den teneur vant negende articul der voorseijde capitulatie.

Welcke deijlinge ende scheijdinge der landen de tegenwoordige doorl. Heer Vicereij Dom Philippo Mascarenhas ende (?) 't sijnen woonstede ende den E. Heer Ambassadeur Joan Maetsuijcker belooft hebben; terstont solemneel te publiceren, opdat tot ijder kennisse mach comen ende alle d'ingesetenen deses eijlants mogen weten welcke partijen [zij] ten deele gevallen sijn ende gehoorsaemheijt schuldigh sijn, ende bovendien d'zelve te onderhouden ende volbrengen ter goeder en sinceerder trouwen, gelijk het is begrepen. Waertoe haer wederzijds hebben verbonden met haer woort ende

¹ Vloeit iets ten Zuiden van Negombo in zee.

² Zie beneden, bldz. 449.

publijcke trouwe, met eede bij Godes heijlige evangelium, hetwelck met hare gewoonlijcke teijckeningen hebben onderteijckent soo in de Latijns als Portugese tale, met de voorwaerde nochtans dat, zoo 't mocht gebeuren dat in toecomende eenigh different quame te ontstaen over de interpretatie der woorten, alijt gerecureert sal werden tot het latijns exempelaer als autentijcq. Ende ick, **Drogo Leitam**¹, schrijver van de Raetcamer deser stede, die uijt last van de doorluchtige Heere Vicereij Dom Philippo Mascarinhas in deze acte het officie van secretaris heb becleet, heb het doen schrijven ende onderteijckent etc.²

CLXVIII. CEILON.

9 Maart, 25 Mei 1645.³

De verhouding tusschen de O. I. C. en Radja Singa was in de laatste tijden niet verbeterd: het optreden der O. I. C. had hem wantrouwen ingeboezemd en de Nederlandsche autoriteiten zagen eveneens zeer goed in, dat alleen eigenbelang (oorlog tegen den gemeenschappelijken vijand) den Maharadja en hen bijeen hield, maar dat na een eventueelen vrede met Portugal de verhouding zoude veranderen, te meer daar de O. I. C. voor hare handelspolitiek meer staatkundig gezag op Ceilon noodig meende te hebben, en de houding van Radja Singa eene allesbehalve vriendelijke werd. Na de overeenkomst van 10 Januari 1645 (n^o CLXVII) komt de kentering in de toestanden dadelijk aan den dag. In overeenstemming met de voorschriften der Hooge Regeering te Batavia, sloot Maetsuyker den 9 Maart 1645 onderstaand verdrag met de Portugeezen, waarbij wederzijdsche partijen elkaar hun grondgebied op Ceilon garandeerden. Dat deze overeenkomst tegen den beheerscher van Kandy was gericht, maar tevens door onderling wantrouwen tusschen Nederlander en Portugees was ingegeven, blijkt uit de volgende motiveering van de zijde van Maetsuyker: „Ende opdat Radja Singa voortaan, soo ons als den Portugees lage landen niet meer (gelijk langen tijd gedaen heeft)⁴ come te in-

¹ Diogo Leitaõ?

² Men zie over de verdere maatregelen, naar aanleiding dezer overeenkomst genomen, *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 295, v.v., 307, enz.; Van Geer, *Ceilon*, bldz. 141, v.v. — Hoe Radja Singa er over dacht, blijkt uit *Dagh-Register* bldz. 299, v.v. — Vgl. ook de hierachter volgende overeenkomst.

³ Overgenomen uit *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 303, v. — Ook bij Van Geer, *Ceilon*, Bijlagen, bldz. 87, v.v.

⁴ Vgl. Van Geer, bldz. 139, v. — Hoe Radja Singa het verdrag opnam, blijkt o. a. uit *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 304: Hij „liet sich verluijden, dat voornemens was ambassadeurs aen den coningh van Spangien ende den grooten Turck (om assistentie te versoecken) senden wilde....” enz. Zie ook bldz. 307, enz., en beneden.

festeren ende [om] invasien voor te comen, soo was bij d'heer Maetsuyker en den padre ambassadeur (om des te meerder confidentie van den anderen te hebben en d'vrese wegh te nemen dat den eenen versterckt met den coningh tot nadeel van den andren niets come ondernemen) 't volgende verbant van wapenen om den coningh te breijdelen (daer 't doch op uijtlopen sal) geraemt." (Vgl. Van Geer, *Ceylon*, bldz. 136—141; *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 302, v.v.).

Verbant van wapenen gemaect tusschen de Portugesen
en de Nederlantse natie opt eijlant **Cejlon**.

Alsoo door ervarentheijt van veele jaren geleert sijn dat de volcken, die het geberchte van dit eijlant Cejlon bewoonen, gewente maecken de beneden ofte lage landen alwaer de caneel valt met geduijrige struijckroverijen en depeupulationen te vasteren ende woest te maecken ¹, verjagende de goede ingesetenen uijt haer dorpen ende plaetsen in welcke wonen, ende dat met geen ander insicht ofte voornemen dan opdat van deselve geen vruchten mogen werden gewonnen, waerjegens met alle macht gearbeijt dient, ingevalle eenigh genut van voornoemde eijlandt willen trecken, ende jegenwoordich met de hulpe Godes de geschillen, die tusschen de Portugiese ende Nederlantse natie over de limeijtscheydinge derselver landen ontstaen was, om welcke het bestant, tusschen sijn Maij^t van Portugael ende de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden gemaect, tot hier toe geen effect gesorteert had, verdragen ende ter neder geleijt sijn, soodat jegenwoordigh alle acten van hostiliteit ende vijantschap comen op te houden, ende in het tractaet des bestants tusschen hooghgemelte princen in Hollant gemaect expres gestipuleert ende overeengecomen zij ², dat de natien respectieve geduijrende het voorseijde bestant d'een den ander te hulpe en te bate sullen sijn nae vermogen, daer d'occasie ende de toestant van ³ saecken sulx sal vereijschen.

Soo ist op heden den 9^{en} Maart des jaers 1645 binnen de stadt Gale tusschen de respectieve Heeren Ambassadeurs, den E. pater fr. Gonçalo Veloso van St Joseph, van d'ordre van St Francisco, wegen de croone van Portugael ter eenre ende den E. Joan Maetsuijcker, Raet van India, wegen de Vereenighde Nederlanden ter andren zijde, uijt cracht van hare procuratien, hierachter geregistreert, ten besten van beide natien overeengecomen ende besloten als volcht:

¹ Dit geschiedde op last of althans met oogluiking van den Maharadja.

² Vgl. artikel 23, v.v.

³ Vgl. Van Geer, Bijlagen, bldz. 87, waar niet voorkomt: „(U).”

Eerstelijck dat de Portugesen ende Nederlantse natien op dat eijlandt gehouden sullen sijn, d'een des anders landen ende onderdanen naer vermogen ende na de noot sal vereijsschen te beschermen en te beschutten jegens de invasien, struijckroverijen en depeupulationen der voorschreven volcken, wie deselve oock mochte wesen ofte van wien gesonden, veel in getal ofte weijnigh, sonder eenige exceptien, die een der voorseijde natien hare landen ofte onderdanen in toecomende sullen trachten te inquieteren ofte overlast doen.

Van gelijcken sullen gehouden sijn, d'een d'ander nae vermogen te adviseren ende te hulpe te comen, soo menighmael eenige seditie ofte rebellie binnen de limiten van dese ofte gene partije sal comen te ontstaen.

Maer bijaldien d'eene van partijen mochten nodigh achten om voorseijde vijanden ofte struijckrovers t'eenemaal uijt te roeijen, deselve buijten de limiten harer landen te vervolgen ende den oorlogh aen te doen, in sulcken cas en sal d'ander niet gehouden sijn, deselve te volgen ofte met soldaten te assisteren, ofte ten waren sulx met gemeene bewillinge geschieden.

Geen van beijde natien sal ijetwes contracteren ofte besluijten, veel min attenteren ofte bijderhant nemen met den coningh van **Candia**, om d'ander schade ofte nadeel aen te doen, directelijck noch indirectelijck nochte onder eenighderhande deckmantel ofte pretext.

Alle 't welcke soodanigh staet grijpen ende geobserveert werden zal totdat wegen de limijtscheijdinge der landen op voorseijde eijlant finael desisie der heeren princen uijt Europa sal comen. ¹

Ende opdat voornoemde bestant ende dese confederatien te beter ende met des te meer sorchvuldigheid ondernomen mach, sullen de gouverneurs van wederzijde, die op 't eijlant gesonden worden ofte comen sullen, haer met eetsweringe tot de observatie van dien verbinden.

Welcke overeencomste ende confederatie voornoemde ambassadeurs over ende weder met eede in de selve ² der heeren hare principalen bevestight ende met haer eijgen hant onderteijckent hebben. Present als getuijgen Andries Frisius, secretaris der ambassade, ende Ignatio Sarmiento, edelman van 's Conings huijse van Portugael.

¹ In Europa werd 27 Maart 1645 een verdrag daaromtrent gesloten (Vgl. Van Geer, bldz. 147, v.; hiervóór, bldz. 432, noot 4, 446).

² De naeme? — Zie echter Van Geer, Bijlagen, bldz. 88.

Ende was onderteijckent: fr. **Gonsalo de St Joseph, Joan Maetsuijcker, Ignatio Sarmento de Carvalho, Andries Frisius,** secretaris.

De gouverneur van Ceilon, Joan Thijssen, liet, op verzoek der Portugeezen en tegen de bedoelingen der Hooge Regeering te Batavia, den 25 Mei 1645 bovenstaand verdrag afkondigen, en dit in een vorm, welke gelijk stond met een oorlogsverklaring aan den Maharadja (Van Geer, *Ceilon*, bldz. 143, Bijlagen, bldz. 89, v.; *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 311, v.v., op welke beide plaatsen onderstaand stuk ook is afgedrukt).

Copie promulgatie wegens 't verbant van wapenen tusschen de Comp^{ie} en de Portugesen jegens Raija Singa op Ceijlon.

Jan Thijssen, gouverneur over de conquesten ende Comp^s verderen ommeslach op Ceijlon, ¹ alle die desen sullen sien ofte hooren lesen saluijt, doen te weten, alsoo op het aenwesen van de E. Heer superintendent Joan Maetsuijcker hier ter stede tusschen sijn gemelte E. ter eenre ende den eerw. padre Gonsalo Veloso de St Joseph, uijt cracht sijner speciale commissie door den E. Vicereij Dom Philippo Mascarenhas op sijn Eerw^t gepasseert ende uijt Colombo toegesonden, ter andere zijde, seecker contract van verbant der wapenen op Ceijlon tusschen onse ende de Portugese natie jegens Raija Singa zij beraemt ², ende doenmaels bij gedachte padre in-

¹ Aan Thijssen was den 31 Januari 1645 de „vice-gouverneurs-titul.... toegeleijt.” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 297). Vice-gouverneur is de eigenlijke titel van een gouverneur, maar de laatste benaming wordt meestal gebruikt. Thijssen had vóór dien tijd de Compagnie op Ceilon gediend onder den titel „president.”

² Vgl. hierboven.

stantelijk versocht, met de publicatie van dien noch eenigen tijd te willen supercedeeren, opdat ondertusschen haren Ambassadeur onder 't een off 't ander pretext uijt Candia soude mogen becomen, ende nietjegenstaende gementioneerde legaat van daer noch niet en is geretourneert, ons door den Colembosen generael Manuel Mascarenhas Ome echter wert aengescreven, voorschreven confederatie niet langer te willen verduijsteren, maer aen een ijder bekent te maecken ende te doen divulgeren. Soo ist. dat goet hebben gedacht daarvan publijcque promulgatie ende notificatie te doen, gelijk sijn doende midts desen, opdat bij niemant daarvan ignorantie werde gepretendeert, lastende ende bevelende dienvolgens uijt de naem van de Ed. Heer Gouverneur Generael ende Raden van India alle hooge ende lage officieren, soldaten, matrozen, mitsgaders alle andere van wat qualiteijt soude mogen wesen, onder de gehoorsaemheijt van de Vereenighde Nederlantse Oostindise Comp^{ie} sorterende, voortaan ende in toecomende omtrent de onderdanen van den coningh van Candia ende hare goederen alle vijantschap, offentie ende hostileijt te plegen, mitsgaders allen afbreuk waer immers connen ofte mogen doen, wijders de Portugese natie des noot sijnde tegens deselve te assisteren ende bij te staen achtervolgens het voornoemde contract tusschen meergemelte Heeren beraemt ¹, op pene van contrarie doende als perturbateurs van de gemeene ruste gestraft te werden. Aldus gedaen ende gearresteert in de stadt Gale, mitsgaders geprountieert ende geaffigeert desen 25^{en} Meij anno 1645. Ende was onderteijckent: **Jan Thijssen.**

¹ De Hooge Regeering te Batavia was alles behalve tevreden over de houding van Thijssen. Maetsuyker werd weder naar Ceilon gezonden, om Radja Singa te verzoenen en Thijssen te ontslaan. Toen hij in April 1646 te Gale kwam, was de oorlog echter reeds begonnen. Maar Maetsuyker begon zijne verzoeningspogingen, die echter geene resultaten van groote beteekenis hadden.

De toestand op Ceilon werd echter spoedig weer een geheel andere, omdat, ten gevolge van de gebeurtenissen in Brazilië, in 1646 opnieuw tusschen de Nederlanders en de Portugeezen in het Oosten een vijandelijke stemming ontstond, welke óók op de Ceilonsche aangelegenheden terugwerkte en daaraan een ander karakter gaf (Vgl. Van Geer, bldz. 143—153; *Bourcestoffen*, III, bldz. XX, 273, 319, v.).

CLXIX. KUST VAN KOROMANDEL.

19—20 Maart 1645. ¹

De makelaar Chinanna te Tegenapatnam² had „sedert eenigen tijd herwaerts door alle practiquable middelen getracht Comp.³ negotie om de Zijdt, in Tansjou als elders, infructueus te maecken en alle aen hem te trecken, hebbende daerenboven sijne creaturen 3500 pa³ aen cleden van d'onse gerooft, sulcx den gouverneur⁴ genoodtsaecht was geworden tot stuttingh van 't nadeligh dessein te resolveren, de sijne ende desselfs middelen⁵ in verseeckerings te nemen en Comp.⁶ respect te conserveren, treckende alvorens onse residenten ende capitael uijt Tegenapatnam en besettende de zeeplaetsen om de vreemde trafficanten mitsgaders de geimagineerde incomsten van Chinanna te weeren, waermede eijndelijck soo veel had te wege gebracht dat Chinanna nae veel quade coursen ende machinationen beter coop gevende een voorderlijck contract voor de Comp.⁶ met sijn E. had aengegaen, lujdende de wedersijdse verleende actes bij translatie als volcht.” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 337, v.v., waar deze documenten ook zijn afgedrukt).

Translaedt van een versekerde acte van verdragh door d' E. Hr. gouverneur Arnolld Heussen gegeven aen Chinnanna Maleije, den 19^{en} Maerdt A^o 1645.

Jnt jaer Tarena, de maendt Phallgenum⁶, den 17^{en} dagh naer de volle maen, aen Chinnanna Chittij geve ick, Arnolld Heussen, gouverneur, dese acte van besworen beloffte ende verdragh.

'T geene ghij tot dese tijt toe aen de Comp.⁶ schuldigh geweest sijt ende dat door Connerij Chittij⁷ int landt van **Sinsier** geroofft is, pa³ 3500, te samen pa³ 10523, daarvan hebt ghij tot borge gestelt Letchemaneijcke⁸, om dat ons te betalen, soo dat U schullt daermede vereffent is.

Ende omdat ghij onse vruntschap ende hulla niet en willdt ver-

¹ Uit het Contractboek.

² Vgl. hiervóór, bldz. 399 en 428; *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 326, v.; Foster, *Madras*, p. 27, ff. Ofschoon deze overeenkomsten dus niet gesloten zijn met een officieele autoriteit als zoodanig, meen ik ze toch te moeten opnemen om den grooten invloed, welke Chinanna, óók niet officieel, uitoefende.

³ Pagoden?

⁴ Nl. Arnold Heussen.

⁵ Hij had vroeger in Pulicat gewoond.

⁶ *Dagh-Register*, bldz. 337, heeft: Phagemim. — Zal zijn de maand Phalguna (Sewell, *Indian Calendar*, p. 24, LXXXIV).

⁷ Vgl. hiervóór de toelichting. — Connere Chittij was een „broeders-soon” van Chinanna (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 339).

⁸ Vgl. hiervóór, bldz. 427, v.

laten ende daerom Kesuachittij ende Wardapaneijck bij ons doet blijven, soo belove in alle 't geene sij met haer vermogen in dit landt ende daer bujten cunnen ende zullen handelen, alle hullpe te bewijzen, ook alle schulden, quadt, schade ende verhinderinge, die Connerij Chittij, Sesadre ¹ ende andere . . . . van Uwe vrunden ons aendoen, U niet te lasste te leggen.

Jnt landt van **Tansjouwer**, daer wij nu handelen ² ende ghij bij acte beloofft, alle behullaemheijdt te bewijzen, vermooght ook tot onsen dienste ende met onse bijstandt te handelen.

De goederen, die ghij om onsent wille int land van den Tansjouwer verloren hebt, sullen, wanneer daertoe ordre ende maght van onsen Generael krijgen, op d'een off d'ander maniere hier te becomen ende die U weder geven.

Commera, soo de reijs ³ U de schullt van 595 p^a niet en betaelt, beloven U den sellven, soo int levens is, in handen te leveren ende zoo hij eenigh gelt aen andere overschiet ⁴, sullen bestellen, dat ghij daer uijt eerst betaeltt werdt.

Ende voortaan sullen alle goedt vertrouwen op U stellen ende U meer als voor desen onderstutten. Alldus met goedt genoegende volcomen geloffte geve dese acte van verdragh. Jnt Casteell Gellδria Adij 20^{en} Maerdt 1645. Was onderteekent **Arnolldt Heussens**.

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 428, noot 3; Foster, *Madras*, p. 31. — Het *Dagh-Register*, bldz. 339, noemt nog „Letcheme Chittij.”

² In 1644 had Heussen Nederlandsche kooplieden gezonden naar „de principaelste contreijen van . . . . Tansjouw . . . .” (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 327, 328).

³ *Dagh-Register*, bldz. 339: „soo dese reijs” enz. — Wat met deze en de voorgaande alinea wordt bedoeld, is mij niet geheel duidelijk geworden.

⁴ *Dagh-Register*, bldz. 339: „overschiet.”

Translaedt uijt een acte van accoordt offte verdragh bij Sr Chinanna alias Maleija, dato 20 Maerdt A^o 1644 ¹ aen den E. Heer gouverneur Arnolld Heussen verleendt.

In den jaer Terrena, de maendt Phallgemun, den 7^{en} dagh naer de volle maen, aen Arnolldo Heussen, gouverneur van de Hollanders, geeft Chinnanna Chittij dese acte van beswooren accoordt ende seker verdragh te weten:

Dat van de schuldt, die aen de Comp^e ten aghteren ben ende daerbij gedaen p^a 3500, door onsen Connerij Chittij int landt van Sinsier geroofft ende te samen bedragende p^a 10523 ², hebbe tot betaelder gestelt Lettchemaneijcke, soo dat daermede mijn aghterwesen betaellt is.

Hiernaeg segge ende beloove, hoe het in toecomende tusschen ons sall gaen.

Op de beloffte, die UE. doet van dat wij alle tijt onder U bescherminge ende schaduwe sullen wesen, gelijk in ³ sulcx selver soucke, late onder UE. bewaringe Kussnachittij ende onsen Wardapaneijck, omme naer ons vermogen ende uwe hullpe coopmanschap int landt ende ter zee te drijven.

Over Uwen handell in Tanswouers en sullen egene tegenweringe offte veranderinghen doen, maer in contrarie soucken ende thoonen alle hullpe, die in U handell daer van noode is.

Den handell van Sinsier, door Connerij Chittij becommert ⁴, affgedaen, te reghte gebraght ende in onsen handen comende, sullen een contract maeken dat bijde sullen gecontenteerd wesen ende wadt hosstilitieijt Commerij Chittij U, ter wijle de plaetse niet ⁵ en hebben, toonen, en moedt op mij niet wijten, naer U beliefften int remedieren doen; maer wanneer die landen in mijn Gouvernement sijn ⁶, sall den caull, die ghij van den grooten Neijck hebt, niet gebrooken werden, maer een accoordt met U maecken, dat tevreden sullt sijn.

In all den tijt, dat onder de Grooten van 't landt habiteere ende ⁷

¹ Moet sijn: 1645. Zie *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 337.

² Zie hiervóór, bldz. 452.

³ *Dagh-Register*, bldz. 339: „gelijck ick.”

⁴ Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 339.

⁵ *Dagh-Register*, bldz. 338: „noch niet.”

⁶ Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 339, 351, 355, v.v.

⁷ *Dagh-Register*, bldz. 338: „en waer.”

UE. saeken ende dienst voorvallt, sall voortaan alle hulle sonder bedrogh soo veell mogelijk U bewijsen.

Dus ende hier op met volcomen genougen geve ick dese acte van verdragh ende besweringe. Was onderteijkent met het teijcken van **Maleije**: alldus ¹. . . . En verders op Mallabaers: **Chinnanna Chittij**. ²

CLXX. KUST VAN KOROMANDEL.

Juni 1645. ³

Arnold Heussen besloot in 1644, óók onzen handel te vestigen in het rijk Madura. ⁴ Zijne wenschen kwamen overeen met die van den naïk van dit land, welke tot dit doel een gezant aan Heussen had gezonden. Men hoopte daar te krijgen een afzetmarkt voor verschillende artikelen, terwijl, „soo gerucht wird”, dáár „oock groote quantiteijten lijwaten, salpeter etc. en slaven tot civiler prijse als in Sinsier te becoomen waren.” In Juni 1645 werd onderstaand kaul verkregen en de opperkoopman Adriaan van der Meyden vestigde te Kayalpatnam (8° 30' N.B.), dat toen tot het gebied van den naïk van Madura behoorde ⁴, een Nederlandsch kantoor onder leiding van den adsistent Pieter van Bart (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 328, 339, 351—354, waar ook dit kaul is afgedrukt, 357, v.).

Translaedt van woorde te woorde uijt een caull geschreven in Mallabaersche tale, verleent bij den neijk van **Madre** aen de Hollanders in Junij 1645; ontfangen den 10^{en} Julij in Palliacatta.

Wisuanatha neijke, Tiromala neijke, jnt jaer Parthiba ⁵, de maent

¹ Hier volgt in het Contractboek het woordje: „ghij,” wat geen zin heeft. Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 338.

² „Aen 't goedt succes deser saecke wird vrijelijck getwijffelt” (door de Nederlandsche autoriteiten aan de Kust (*Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 339, 351, 355, v.v.).

³ Uit het Contractboek.

⁴ Het toenmalige rijk Madura had eens deel uitgemaakt van het Hindoe-rijk Vijayanagar, en werd bestuurd door naïks, welke ongeveer het midden der 16de eeuw een meer onafhankelijke stelling gingen innemen. De naïk Tirumala (1623—1659), van wien dan Heussen onderstaanden voorrechtsbrief ontving, wist zich ook van zijne nominale afhankelijkheid te ontslaan van de beheerschers der overblijfselen van genoemd Hindoe-rijk. Hij breidde zijn gebied uit, o. a. Zuidwaarts over Tinneveli, aan welks kust Kayalpatnam of Koilpatam gelegen is (Hunter, *Gazetteer*, VI, p. 176; IX, p. 67; V, p. 418).

⁵ Parthiva, Jyeshtha (Vgl. Sewell, *Indian Calendar*, p. LXXXIV, f.).

Jesthant naer de volle maen, Wissuanatha neijke Tiromala neijke geve dese caull aen den Hollantschen gouvern^r Arnolld Heussen.

In alle plaetsen ende havens onder mijne gehoorsaemheijt behoorende mooght hujsen maeken ende daer stellen coopluijden, factours, schrijvers, pions¹, soldaten ende dienaers. Jtem alle waren, die daer brenghet, mooght daer vercoopen waer ende aen wien dat willt.

De goederen, die van bujten in brenghet, sult van de ordinarise toll betalen de helfft ende van coopmanschappen, die uijtvoert, drie quart; onder verstant dat de goederen die aen landt brenghet ende sonder te kunnen vercoopen weder affgescheept geen toll sult betalen.

Int landt overall daer men gewoon is toll te betalen, sult in plaets van geheelen maer hallven toll betalen.

Overall daer comt te handelen en sullen geen sabandaers, gouverneurs, visiadoors, tollenaers noghte andere U moeijen offte uwe negotie becommenen.

Op alle plaetsen, daer in mijn landt sult handelen, en sall geen vrijdom aen Portugeesen, Engellsen noghte Deenen geven noch toestaen, dat U sullen schaden offte cunnen hinderen, 't welck sall verhoeden.

Van gelijcken hebben gelicentieerd aen alle ondersaten en cooplieden in mijn [landt], dat die willen vrij met U mogen handelen.

Alle goederen van cleden, peper, jndigo, sallpeter ende wadt begeerd ende waer die krijgen cunt ende de coopluijden die vercoopen, het zij contant offte in trocque², vermooght vrijelijck te coopen ende handelen.

Alle coopluijden, die met U handelen ende aen U ten aghteren zijn, daer sult recht van preferentie hebben ende U geltt eerst junen, jae all waerd die selfs aen mijn schuldigh waren.

Alle goederen die int landt brenghet ende niet cunnende vercoopen wederom willt uijt voeren, sult dat mogen doen, sonder van gaen off comen eenigen toll te geven.

T'allen tijde wanneer jets begeerd aff te schepen vermooght dat te doen tot U believe, sonder sabandaer offte ijmandt te vragen.

Van goudt, sillver, gesteenten, sijde stoffen ende van andere saeken van schenckagie en sult geen toll betalen.

In alle mijne havenen ende stranden met uijt offte jncomen eenige van Uwes schepen, champans³, thonijs⁴ offte eenigh ander

¹ Pions, peons, kan hier inlandsche soldaten beteekenen, maar ook bedienden, boodschappers, enz. (*Hobson—Jobson*, p. 528 f.).

² Troco (Port.): .ruil.

³ Sampans, klein inlandsch vaartuig (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 487).

⁴ Tjoenia's (platboomde laad-prauw)? (t. a. p., bldz. 488).

vaertuijgh eenige comende te blijven en verongelucken; dat sultt alles hetzij goudt, sillver, gesteenten, geschut, roers, anckers, touwen, jae de planken naer U nemen ende wij sullen U hellpen dat het krijgt.

Op alle plaetsen, daer sultt handelen, en sall geen anderen sjonckan als van outs gebruikelijk gerekent werden, sonder eenigen nieuwen op te brengen.

Indien [ik] eenige quetsie offte oorlogh tegen den Portugees, Engelsen, Deenen offte andere natiën hadde, en sall U tot geen hullpe dwingen offte die affvorderen, maer vermoogt U belieffte te doen ende vrijelijck handelen.

Dit alles, dat hier geschreven is, mooght gelooven, dat soo gehouden sall worden en dat sweer ick bij mijn leven. Daerom geloofft dat het vasst is ende handellt vrijelijck. Ende tot meerder gelooff drucke mijn handt met sandell ¹ op een pacherij dat U sende. Mooght het ontfangen. Was onderteeckent **Tijromalejo** ².

CLXXI. BANTAM.

13 September 1645. ³

Zoals bekend is, bleef de verhouding tusschen de O. I. C. en Bantam na de gebeurtenissen van 1619 (vgl. hiervóór, bldz. 145, v.v.) weinig stabiel en veelal vijandelijk. Meer dan eens was een stilstand van wapenen ingetreden (het laatst in 1639), maar van blijvende beteekenis waren deze wapenschorsingen niet geweest. Vooral Bantams eisch van vrijen handel op de Molukken was in de oogen der Hooge Regeering te Batavia met het oog op hare commercieele staatkunde niet voor inwilliging vatbaar. Bewindhebbers, meer dan Gouverneur-Generaal en Raden, waren tot vrede genegen met het oog op de handelsbelangen der O. I. C., zooals zij die meenden te zien en uit zucht naar vrede op Java, en het was op hun last, dat de Hooge Regeering dan ook reeds tusschen 1630 en 1640 toenadering had gezocht. In 1645 werd een nieuw verdrag van een tienjarig vredes- en vriendschapsbestand gesloten waarbij Bantam, dat naar vrede verlangde, zijne vroegere eischen liet vallen (Vgl. De Jonge, *Opkomst*, IV, V, passim).

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 85.

² Dit kaul is bevestigd geworden den 21 September 1646. Ik vond niet noodig deze bevestiging hier op te nemen. Zij komt voor in het *Contractboek Zeeland*, met deze aantekening: „De origineele oles leggen in 't kisie formans n° 28”.

³ Overgenomen uit De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. 280. — Het eigenlijke verdrag heb ik niet aangetroffen: ik moest mij dus tevreden stellen met het extract, opgenomen in de resolutie der Hooge Regeering van 13 September 1645, waarbij deze de „beraemde poincten ter bevestingh der getroffen unie” bekrachtigde.

1. Soo gedurende de gecontracteerde vrede gebeuren mogt, dat ymant der onderdanen van **Bantam** naer Batavia ofte wel der onderhorige subjecten van de stadt Batavia naer Bantam fugitijf quame te worden, sal van alle de weghgelopene prompte restitutie geschieden.

2. Dat onder voors. restitutie ooc begrepen sullen syn alle fugitijve debiteurs, tsy Javanen ofte Chinesen, die schuldigh op Bantam synde, hun naer Batavia, en vice verse op Batavia staende hun naer Bantam, onder wat pretext het sy, sullen comen vervoegen.

3. Dat men malcanderen in alle swaricheden, die een van beyde landen mochte overcomen, als oprechte vrunden behoorlycke bystandt ende hulpe bewysen sal.

Nemende het gemaect bestant syn aenvancq op den 5^{den} dagh van de maant Radjab, des jaers Nebve Mahometh ¹, daerjegens by ons sal werden gecomputeert van primo September des jaers onses Heeren Heylants ende Saligmaecker, Jesu Christy, A^o 1645.

CLXXII. CEILON.

27 September 1645. ²

Onder de streken, welke de O. I. C. ten gevolge der verdragen met de Portugeesche autoriteiten in Indië (hiervóór, bldz. 429, 441) had verkregen op Ceilon, behoorde ook Biligam (Weligama) tusschen Point de Galle en Matara. Op het voetspoor van de Lusitanen werden het bestuur over en de inkomsten van die plaats door onzen Ceilonschen gouverneur verpacht (Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 286, 307, 310).

Contract van de verpagtingh der groote poorte ³ van **Biligam** dato 27^{en} 7^{ber} 1645.

Jck ondergeschreven ⁴ bekenne mitsdesen, van den E. Heer gouver-

¹ Radjab 1055 begint 23 Augustus 1645 (Wüstenfeld, *Tabellen*, S. 44). — Nebve voor nabi (profeet)?

² Uit het Contractboek.

³ Niet in den gewonen zin, maar in de beteekenis van het Portugeesche porto = haven, havenstad.

De baai van Weligama is de Roode Baai op Valentijns kaart van Ceilon (Vgl. Valentijn, *Ceylon*, bldz. 33).

⁴ De naam van den pachter is niet in het stuk vermeld.

neur Joan Thijsen de port offte 't dorp Billigam voor den tijt van een jaer op naervolgende conditien ende voorwaerden gepaght ende in huij genomen te hebben, namentlijk:

In den eersten all hetgeene aen gemelte port dependeert mij naer ouder cosstuijme, gelijk ten tijde der Portugesen geschiet zij, zall jngewillight en toegestaen werden, om daer over als capiteijn en opperhoofft 't gebiedt te hebben, wijders de vrughten, soo d'jnwoonderen die gewent zijn te contribueeren, van hun te mogen vorderen als tot mijnen prooffijte te beuificeeren, mits verobligeerd't zall wesen, voor den tijt als boven gementioneerdt dat gemelte plaets besitte, d'E. Comp^e te voldoen de somme van 800 R^a v. 8ten à 48 stuijvers stuck, te betalen in twee termijnen: de eerste drie maenden naar p^{mo} 9^{ber} aenstaende, als wanneer geroerde Billigam in possessie sall nemen; de tweede pajj zall gedaen werden ses maenden naer dato, dat de leverantie geschiet zij, met vordere verclaringh, dat aen de geregtigheden dat ¹ uijt en in gevoerde goederen offte coopmanschappen, die in gemelte port verhandelt werden, geen pretentie zall hebben, maer desellve, geheel als in voorige tijden aen den co^k van Portugaell, voortaan aen d'E Comp^e. sullen behooren; onder vordere verbintenis, volgende pointe mede bij geobserveerd't ende naergecomen zullen werden, te weten:

Soo voor de fortresse Gale, tot welcke tijt het zij, eenige coelijs ten dienste van de Compagnie mogten nodigh werden bevonden, dat de sellvige sonder eenig treplijc ² sall volgen laten, mits dat dan wegens den dienst, die hun door den dessave ³ zoude mogen opgelegd worden, zullen bevrijt wesen.

Ten tweede zall verobligeerd't blijven, mits betaling van arbeidsloon naer 's landts wijze, jaerlijcx drie calcovens, ijder . . . . ⁴ voeten breed ende langh, voor d'E. Compagnie op te zetten, clær maken, wijders de brandt in te steeken.

Sall ook all het houdtwerck, namentlijk planken, swallpen als diergelijke, ijtem den visch, die in gemelte port gevangen wordt, gehouden wesen aen d'E. Compagnie te leveren, jngevalle den Gouverneur haren t'wegen sulx begeerd't, mits behoerlijcke volldoeningh daer vooren te genieten.

¹ Der?

² Replijc?

³ Gouverneur van een gewest; bestuurshoofd van een district (Vgl. ook *Hobson—Jobson*, p. 246, sub voce „dissave”).

⁴ Oningevuld.

d'Morales offte gerechtigheden der overledenen ¹ sullen mede nae ouder usancie aen de Compagnie verblijven.

Wijders zall ook niet vermogen eenige nieuwe cosstuijmen op te brengen noghte de juwoonderen ijets aff te vorderen van 't eenige ² in voorige tijden in geen gebruijck zij geweest.

Jnsgelijcx sall mede gehouden wesen, tot allen tijden als den Gouvern^r in Billigam moght comen te verschijnen, hem door de juwoonderen derselver plaetse naer 'slandts wijze behoerlicke homasie toecome.

Soo jn desen aengaende 's landts coostuijmen ijets moght vergeten zijn te specificceeren, dat tot prejuditie van partijen streckende waer, zall den verongelijckten sulx vermogen aen te geven ende binnen den tijt van twee maenden naer dato dat het transport des gemelten dorps geschiet zij, reparatie versoeken.

Alldus geconditioneerd en gecontracteert jn de stadt Gale desen 27^{en} 7^{ber} A^o 1645 ter presentie van den E. president **Nicolaes Overschie** ende **Joannes Croon**, Secretaris.

CLXXIII. SOLOR- EN TIMOR-GROEP.

22 Januari 1646. ³

Met de Solor-en Timor-streken waren de betrekkingen (vgl. hiervóór, bldz. 192) gaande gebleven, zonder resultaten van beteekenis en niet zonder moeite. Meermalen werd ons fort Henricus (op Solor) door ons verlaten en dan verder de handel gedreven met gaande en komende schepen, terwijl tevens de Portugees werd bestookt en deze ons omgekeerd in die streken het leven lastig maakte. Na het bekend worden van den wapenstilstand met Portugal van 1641 (vgl. hiervóór, bldz. 429) trad ook hier een korte pooze van opschorting der vijandelijkheden in, maar hare hervatting in 1643 in Vóór-Indië (vgl. hiervóór, bldz. 443) werkte ook op dit uiterste Zuidoosten van den Archipel terug, al hadden de Portugeezen in deze streken gaarne den vredestoestand behouden. In de dagen na het bekend worden van den wapenstilstand van 1641, toen het gold, overal de rechten der O. I. C. vast te stellen en daadwerkelijk uit te

¹ Vgl. Valentijn, *Ceylon*, bldz. 10.

² Schrijffout voor: „t geene.”

³ Uit het Contractboek.

oefenen, is ook het fort Henricus weer in bezit genomen, eerst nominaal, later, toen men vreesde, dat de Portugeezen op Solor gaarne een „tweede Malacca” zouden stichten, althans daar meer invloed zouden gaan uitoefenen, ook daadwerkelijk, door er een garnizoentje te plaatsen (1646). Vooraf hadden onderhandelingen met verschillende hoofden plaats gevonden en waren Soloreesche gezanten te Batavia verschenen (Mei 1645), welke onderstaand contract met de Hooge Regeering sloten (Heeres, *Bouwstoffen*, II, bldz. XXIII, v., L., v., LXX, v.; dl. III, bldz. XV, v., XL, 316, v.v.; Heeres, *Soenda-eilanden*, bldz. 180—184. Het contract is ook afgedrukt in *Bouwstoffen*, III, bldz. 314, v.v.).

Gerenoveerde poincten ende artikelen tusschen de
Raden van India ende de gemaghtigde Solorsche gezanten tot continuatie [ende] bevestingh van d'oude
alliance beraemt.

Dat de residerende superioriteit op Bat^a [tot] actuele bescherminge der Solorsche jngesetenen als andere die daer sedem ¹ sullen vesten, recuperatoire ² possessie van 't vervallen fort **Henricus** metten alderersten nemen ende 't sellve met Nederlantsche maght naer goetvinden besetten sall.

2.

Mits dat die van **Solor**, die omtrent het fordt voor desen gewoont hebben, weder haer dominicilium sullen nemen ende volgens oudt gebruijck d' fortresse bij reparatie opmaeken ende daertoe de gerequireerde materialen, als calck, steen, bamboesen, atap, sparren, voorts zoo veell houdtwerck als tot spanten ende opbouw van de galldereij nodigh zij, nevens den arbeit van dien, contribueeren sullen.

3.

Dat de Solorsche singadijs geene vaertuijgen, 't zij Macassaren, Javaensche, Maleijsche, van wat natie het zij ofte waer van daen comen, sullen gedoogen dat voor haer plaatse comen ankeren, voor ende alleer deselve aen 't fort verschenen zijn ende d'anaghodas aldaer hare jnhebbende waren aent Nederlants opperhoofft gepresenteerdt hebben, die van daer op haer vertreck weer gehouden zullen zijn buiten versuijm tot preventie van schade aen 't fordt pascedull te procureren, op pene van onse rescontrerende schepen aengerandt te werden.

¹ Woonplaats (Lat. sedes).

² Hier in de beteekenis van: opnieuw (in bezit nemen).

4.

Dat de gemelte singadijs op de receptie van eenige brieven wegen den Maccasaersche co^k ¹ de missive telkens aen 't Nederlandts opperhoofft vertoonen sullen tot jncorporatie van den jnhouden van dien.

5.

Gevollgelijk dat die van Solor bij optenue van pas jaerlijcx gehouden zullen zijn, met haer eijgen vaertuijge soo na de buijten als binnen cust als andere omleggende eijlanden te navigeeren tot bemaghtingh van slaven, wasch, cicier als andere gerequireerde noodtwendigheden, met geen ander intendith dan om deselve nae gedane opsamelingh aen de E: Comp^e te venten tot goetmakingh van haer erogeerende gasstos. ²

6.

Dat de passer van **Larantouque** bij non comparitie der Soloresen van daer gediverteert sall werden ende die van **Lamhale** ende **Lamaquera** expres verbonden sullen zijn, 't out gebruik effect te laten sorteeren: dat is om den anderen dagh precijs met hunne prauwen onder onse fortien comen, om aldaer onder d'onsaghelijckh^t van 't Nederlants opperhoofft behoorlijcker wijze passer te houden.

7.

Dat thien volwasschen offte 20 halffwassen hoenders voor een R^a, mitsgaders 20 oude clappussen offte een pott towack ³ voor de waerde van een tangh ⁴ offte twee dubbelde stuijvers vendibell sall wesen.

8.

Dat d'jngesetenen int generael 20 dubbelde stuijvers off 10 tangh voor een R^a in betalingh sullen moeten ontvangen ende sulx in rekeningh buijten alle exceptie gedogen.

9.

Dat alle fugitive persoonen te wederzijden prompt gerestitueerd sullen worden, ten ware den gevluhten Solorees hem geueijght thoonde om 't Christendom aen te nemen, die dan exceptive

¹ Die in die dagen zijn invloed op die streken trachtte te vestigen of te vermeerderen (Vgl. Heeres, *Soenda-eilanden*, bldz. 180, 182).

² Gastos (Port) = onkosten. „Erogeerende” van erogar = uitgeven, enz.

³ Toewak, een soort palmwijn (vgl. *Encyclopaedie*, III, bldz. 183, v.).

⁴ Vgl. hiervóór, blz. 352, noot. 4.

gelicentieerd sallen zijn, ondert Nederlantsch gesagh te remoreeren, mits een slaeff sijnde aen den eijgenaar betaelt sallen werden, sonder daer jegens in consideratie te trecken, offschoon een gevluhte Nederlander sich tot het Moorsdom wilde begeben. ¹

10.

Eijntelijck dat de Solorsche singadijs onderstaende cleeden bij forme van benificie genieten sullen te prijse als volght: namentlijk stuck guinees linnen voor 8 R^a; ijder peta maleije ende dragen voor 2¼ R^a; de gemeijn witte cassa voor 3 R^a ende de roode d^{os} voor 4½ R^a. IJder daermede haer contenteeren sullen sonder meer.

Aldus gedaen ende beslooten jnt casteell Batavia desen 22^{en} Januarij A^o 1646. Was onderteekent **Cornelis van der Lijn, Joan Maetsuijcker, Carell Reijnierszoon, Sijmon van Allphen**, mitsgaders de Solorsche gesanten, de namen op haer wijse geteekent en op 't spatium met 's Compagnies zegell bevesstight.

CLXXIV. BANDA.

2 Februari 1646. ²

Reeds in de eerste jaren der 17de eeuw heeft de O. I. C. aanrakingen gezocht met de Zuidooster-, zoowel als met de Zuidwester-eilanden. Sedert werden zij niet uit het oog verloren en na de verovering van Banda zijn verschillende pogingen aangewend, om nader met de bewoners ervan in aanraking te komen (vgl. hiervóór, bldz. 180), maar het optreden van de Compagnie had dezen afkeerig gemaakt van het bezoeken van de Bandagroep, zooals zij gewoon waren te doen, om leeftocht enz. dáár te koop te brengen. De autoriteiten te Banda deden het hunne, om die bezoeken weer te doen plaats hebben en op hunne beurt deden Nederlanders verkenningstochten naar die streken. Zóó in 1628, 1639 (onder Adriaan Dorstman), enz.

Een der moeilijkheden, waarmee de O. I. C. dáár rekening had te houden, was het optreden der Makassaren, welke op die eilanden „sterk” voeren,

¹ Dus een Nederlandsche vluchteling zou teruggebracht moeten worden, ook indien hij tot den Islam zou willen overgaan.

² Uit het Contractboek. Ik plaats dit document onder Banda, omdat in 's Compagnie's tijd de betrekkingen met de Zuidooster- en Zuidwester-eilanden onder het beleid stonden van den gouverneur van Banda.

het „Moorsdom” er brachten en de bewoners tegen ons op trachtten te ruïen. Toch was de ontvangst over 't geheel vriendelijk en men hoopte, gaandeweg (sedert ongeveer 1640) den handel van de bewoners dier eilanden weer te doen herleven, als zij maar „tot Bandas gerieff bet aengelockt werden”. Den 5 November 1644 werd in Rade van Indië besloten, opnieuw een tocht te laten ondernemen naar „d'eijlanden Timorlaut ende verder bochtwaerts in te gaen, onderstaen wat proffitabele negotie of rijkdommen daer voor de Comp^o te doen of aen te treffen sijn.” De leiding dier expeditie werd opgedragen aan den fiscaal Adriaan Dorstman en duurde van Januari tot Mei 1645. In het volgende jaar werd opnieuw een tocht daarheen ondernomen onder leiding van Dorstman en den kapitein Thomas Pedel. Op deze expeditie werd o. a. onderstaand contract gesloten (Vgl. *Onuitgegeven missives van Coen aan Sonck*, 23 Juni 1621, van J. Jz. Visscher aan G. G. & R., 1 Sept. 1628, G. & Raad van Banda aan G. G. & R., 3 Sept. 1639, Daniel Hudde aan Bewindhebbers, 2 Sept. 1640, G. G. & R. aan den gouv. van Banda, 20 Maart 1641, Gouv. van Banda & Raad aan G. G. & R. 5 Sept. 1644 en 17 April 1645; *ress. G. G. & R.* 5 Nov. 1644 en 25 Sept. 1645; Heeres, *Dortsman*; *Dagh-Register 1640—1641*, bldz. 303, 1641—1642, bldz. 48, 1644—1645, bldz. 27, 34—36; *Bouwstoffen*, II, bldz. XLIX, LXXIII, 32, 160, 389; dl. III, bldz. XXXIX, 224, 246, 280, v., 303, v.v., waar ook dit contract door mij is afgedrukt).

Contract ende alltijt dijrent verbont gemaect bij den oppercoopman Adriaan Dorstman als last ende vollmaght hebbende van d'E. Heren Raden ¹ ende hooghste gebieders over Nederlants Jndia in Orienten, uijt den naem ende van wegen d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Geunieerde Provintien, Zijn Hoogheijt den Heer prince van Orangien, grave van Nassouw, etc^a, als gouverneur dersellver landen ende d'E. Heeren Bewinthebberen der Vereenighde Oostjndische Compagnie ter eener, ende de ratou ², capiteijnen laouts als de voornaemste orangkaijs van de respectieve eijlanden **Tenimber** ³, **Laradt**, **Sera**, **Salarouw** ende t' groot eijlandt **Tjmor Laut** ⁴, generalijck ende partijculierlijck in der beste forme

¹ Na den dood van Antonio van Diemen (19 April 1645), trad niet dadelijk een nieuwe G. G. op. Cornelis van der Lijn kreeg de leiding, eerst als president van den Raad van Indië (Vgl. Van Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal*, bldz. 49—51; De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. 268, v.v.).

² Een andere lezing van dit contract heeft heeft: „ratos” (*Bouwstoffen*, III, bldz. 303, noot 1). Vgl. ook Heeres, *Dortsman*, blz. 638.

³ Met Tenimber wordt hier bedoeld het eiland **Vordate**, gelijk blijkt uit de plaatsnamen in Dortsmans journaal (Vgl. Heeres, *Dortsman*, bldz. 637, noot 1).

⁴ Volgens een *Onuitgegeven missive van den gouverneur van Banda, C. Acoelij, en zijnen Raad, aan de Hooge Regeering* te Batavia, d.d. 3 September 1639, had

van de minder orangkaijs ende t gemeen volck expres daertoe gecommiteerd en gequalificeerd zijnde, gelijk ter plaetse aldaer gebruijckelijck is, ten anderen zijde.

Eerstelijck dat de Nederlanders om den langhduijrigen, vredigen, discreten ende minnelijcken ommevang ende commercie, die met dese in habitanten gehadt ende gedreven hebben, als door vrese van hunne uijt ende julantsche vijanden soo sterck, gelijk voor desen is geschiet, uijt hun landen naer Banda niet en derven navigeeren, ende ¹ logie ofte woningh sullen mogen bedencken ² op allsullcken eijlandt ende negerije als gemelte Nederlanders om in te logieeren als met haer te negotieeren besst ende bequamst duncken zal. ³

Alle welcke logie ofte huijsinge, daer gemelte Nederlandtse Comp^s volck in soude mogen woonen ende aengebraghte als genegotieerde goederen geberght zijn, voorschreven inwoonderen op haer wijze met solemnelen eede belooven, gelijk zij doen mits desen, zoo veell in haer uijtsterste vermogen is, voor allderhande aenslagen ende ongevallen, die men zoude mogen bedencken, ter goeder trouwe met raedt ende daet, lijff ende goedt, t'zij tegens openbare ofte heimelijcke vijanden ende geveijnsde vrinden, t'allen tijden te hellpen verdedigen, assisteeren ende beschermen, oft hun eijgen volcq, huijs ende goederen waren. Ende bij soo verre de Maccassaren ende verloopen Bandaneezen, die jaerlijcx int laesste van de maent Maert jusonderheijt opt Zuijtejnde van t' eijlant Tinimber omtrent de plaetsen, daer voorschreven Nederlandsche logie soude mogen gestelt worden, allsoo deselve om aldaer vallende coopmanschappen te negotieren, well de bequamste is, met twee joncquen gewoon zijn te verschijnen, weder comen, soo seggen voorschreven Tenimberesen ende alle andere

---

toen juist weer een verkenningstocht naar de Zuidoostereilanden plaats gevonden (de tocht van Maart tot Mei 1639 onder Dortsman), waarbij „het langh gesochte eijlandt Timorlaut opgedaen ende beseijt” geworden was. De onzen waren toen zeer vriendelijk ontvangen door de inlanders, volgens wie de Nederlanders waren „de eerste blancke natie, die oyt haer leven gesien ende aldaar geweest hadde”. De inboorlingen hadden „meer afgoden dan dagen in 't jaar en vereerden zon en maan bovendien” (Vgl. *Bouwstoffen*, II, bldz. 389).

¹ De andere lezing heeft: „een”.

² De andere lezing heeft: „ofte woningh sullen mogen maacken.”

³ Er werd besloten, de loge op te richten „op 't Zuijdeijnde van Tenimber” of Vordate (Zie Heeres, *Dortsman*, bldz. 638, v. De instructie voor het „provisioneel opperhoofd in 's Comp^s logie op 't eijlandt Tenimber” is daar te vinden op blz. 674, v.v.). Op verzoek der Tenimberesezen zelve werden „eenige musquetten bijde logie” gelaten, die echter reeds in 't begin April weder tot . . . naerder ordre gelicht” werden (Heeres, *Dortsman*, bldz. 679, 646).

eijlanders, dat d'selve niet en sullen nogh en willen accepteeen, aennemen noghte gedogen, off noghte aen landen offte stranden veell min eenige negotie toe te laten; gevende voor reden, om dat gemelte Macassaren in voorleden tijden veell haerder vrouwen hebben gedeboucheerd, van hun getrocken ende daarmede gebouleerd, welcke enorme en grouwelijcke daet sijlieden seer haten, gelijk gebleeken is, dat se voorleeden jaer met bewillinge van meer geseijde Macassaren ende ¹ dier natie op Tenimber ter doot geexccuteerd ende onthooft hebben.

Belooven wijders in manieren als vooren, soo generalijk als in partijculier, dat wie het zij deser jnhabitanten van alle de eijlanden aen niemant ter werelt eenige slaven, amber, schillpatshoorn, roghevellen, roodt, geell veruw, noghte swardt ebbenhout offte eenige andere coopmanschappen, die aldaer soude mogen vallen, sullen vercopen, verhandelen, verruijlen noghte veralineeren, directelijk noghte jndirectelijk, onder wadt schijn offte deacksell het soude connen geschieden, dan alleene aen den oppercoopman, ondercoopliden offte assistenten, die present aldaer expres toe gestelt ende gequalificeerd zijn offte naermaells van de Nederlantse overigheijt soude mogen gesonden ende gecommiteerd worden.

Des en sullen de Nederlanders nimandt van dese jnhabitanten geensints mogen beschadigen, alsoo tegens deselve geringh van maght aghten te zijn, gelijk zij ook beloven, de Nederlanders niet te sullen doen nogh van ijmandt met will offte weten te laten geschieden.

Dat om partijculiere quetstien tusschen eenigh Nederlander met ijmandt van de hare geen tumulte noghte oproer comen, veell min verbreekinge van vrede geschieden zall, maer opt gevoeghlijkste bij de voornaemste resident ende d'orangkais aldaer gemodereerd ende affgehandelt sall werden.

Dat de Nederlanders gehouden sullen wesen, met hare scheepen, jaghten offte chaloepen, die aldaer jaerlijcx souden mogen verschijnen, om het negotieerde van daen te halen en andersinds d'jnwoonderen jegens hunne gemelte Nederlanders vijanden van alle jnvasien, overlast, cragt ende gewelldt te hellpen beschermen ende bevrijden, jnsonderheijd de Maccassarese lorrendraijers ², zijnde meest verloopen Bandaneesen, die sonder passe offte vrijgeleij van den Koninck ende

¹ Andere lezing: „een”.

² Smokkelaars.

de Nederlantsen coopman aldaer comen, om reden als vooren verhaelt uijt die quartieren te weeren.

Met allsulcken verstande dat de Nederlanders jegens desselffs bontgenooten, daermede zij in vruchtenschap, verbont, alliantie ende eenigheijt zijn, schoon deselve dese eijlanders vijanden waren, niet gehouden zullen wezen desulcke te helpen bevegchten noghte bestrijden, maer well haer uijtterste devoir te doen omme hun met dese jnwoonderen te vereenigen, vassten vrede ende eendraght te brengen, soo 't mogelijk is ende bujten prejuditie der E. gemelte Comp^e geschieden can.

Maer bijalldien ijmant ter werrelt dese jnhabitanten, waermede de Nederlanders genoeghsaem in eeuwich verbont zijn, op ongefondeerde glossen sonder rechtveerdige oorsake van offensive oorloge gegeven te hebben offte andersints, 't welck strecken moght tot schade ende nadeell van d'E. Comp^e, op offte omtrent haer reeden, stranden offte landen, tzij waer het ook soude mogen wesen, vijantlijck quamen aentassten, soo sullen de Nederlanders, gelijk se schuldigh zijn, hare geallieerde jegens onbehoorlijcken overlasst moeten protegeeren.

Dat niemandt sall geconstringeeren werden, een ander gelooff offte religie aen te nemen, maar d' jnwoonders van teen offte ander eijlandt offte negerije genegen zijn om Christen te werden, sall haer een predicant, leeraer offte kranckbesoeker, om hun het Chrissten gelove benefens zedige ende godtvruchtige manieren in te prenten, toegevoeght werden.

Ende gemerct eenige deser eijlanderen als d' jnwoonders van de negerijen Laoente ende Souvenanne ¹ offte lantstreeke Maetwijk ende Killemasse, gelegen op Tijmorlaudt, jegens alle de inhabitanten van 't eijlandt Sera ende negerije Edouwde ² aent noordteijnde van Tenimber veeltijds ende jegenwoordigh nog in oorloge zijn ende leven, waerdoor ende uijt vreeze van andere vijanden den landtbouw ende visscherije offte vanghts der roggen ende schillpatshoorn meest still staet, sullex gemelte volkeren dagelijcx meer ende meer tot groote armoede comen te vervallen ende de Nederlant ³, soo lange dese oneenigheijt in voorschreven landen coers houdt, de gewenste vrughten niet en soude connen erlangen, soo ist dat de

¹ Andere lezing: „Laonte, Tavore ende Souvenanne” (Sefnanat).

² Adodo?

³ Andere lezing: „de Nederlantse Comp^e.”

voornaemste oranghkaijs van genoemde negerijen ten versoeke ende overstaen van de Nederlanders en de ressterende orangkaijs der resspective eijlanden int gemeen met den anderen jn der minne sijn geaccordeert ende overeen gedragen in manieren als volght:

Dat van nu deser uijre aen alle acten van vijandschappen over all in dese eijlanden sescreren ¹ ende ophouden, nu ende t' allen tijden, in onverbreekelijcke vrede en eendraght leven ende negotieren zullen.

Dat ijder een zijn doden, die in den krijg gebleven zijn, int vergeetbouck stellen sall ende elck hun gequetsten op haer eijgen cossten, die se toecomen, sall laten cureren ende genesen.

Dat alle de gevangen, waerse zijn, weder vrij gegeven ende ijder de zijne, sonder rantsoen daer voor te betalen offte genieten, thuijs gesonden zullen werden.

Dat alle de goederen, die geduijrende den oorlogh, soo nu als voor desen, van wederzijden zijn veroverd, sullen blijven ende behouden werden bij de gene, daerse jegenwoordigh zijn.

Dat niemandt, wie het zij, sall vermogen, eenige oude koeijen uijt de graght te halen, het voorleden quadt wederom voor den dagh te brengen, veell min elck anderen verwijten, bespotten offte schimpen.

Alle 't geene voorschreven staet, hebben wij, ratos, capⁿ laouts ende orangkaijs, mitsgd^{ra} Ariaen Dorstman, oppercoopman in dienste van d'E. Comp^e voornoemt, sampt die van zijnen rade, allhier op 't eijlandt Tenimber vergadert, goet gevonden, beslooten ende gearresteert, om met dese jnwoonderen onder den anderen voortaan te houden goede eenigheijt, russte ende vrede, jder zijn neeringe ende beroep waer te nemen, vrij ende vranck te negotieeren, copen ende vercopen, handelen ende wandelen, gelijk vrunden ende bondtgenooten gewoon ende schulldigh zijn, zweerende ende belovende tselve ijder op zijn wijse met eeden onverbreekelijck te onderhouden ende doen naer comen, op pene dat wie desen vrede ende vast verbont in eeniger manieren traght te breeken, als een muijtijn, oproermaker ende perturbateur van de gemeene russte sall gemullcteert en gestrafft worden. Alles sonder argh offte list. In ooirconden der waerheijt sijn hier van gemaect vier ² alleens

¹ Schrijffout voor „cesseren”.

² Andere lezing: „vijff.”

lijdende ende bij ons voorschreven onderteekent, jnt jaer onses heeren Jesu Christij a^o 1646, den 2^{en} dagh der maand Februarij.

Actum op 't eijlandt Tenimber, datum utt supra. Was onder- teekent **Ariaen Dortsman**. Lager stonden nogh 21 mercken van de orangkaijs der resspective eijlanden ¹ gestelt, met ² de namen daer bij geschreven ³.

CLXXV. SOLOR- EN TIMOR-GROEP.

22 Februari 1646. ⁴

Na de sluiting der overeenkomst van 22 Januari 1646 (zie hiervóór, bldz. 460) werd de majoor Willem Adriaanszoon van der Beek naar de Solor- en Timor-eilanden gezonden door de Hooge Regeering te Batavia den 2 Februari, om het fort Henricus met een garnizoentje te voorzien, de bevolking den eed van trouw te doen afleggen, enz. Hij regelde verschillende aangelegenheden met de hoofden van eenige dorpen, in onderstaande „artijculen” belichaamd (Heeres, *Soenda-eilanden*, bldz. 184; *Bouwstoffen*, III, bldz. 316, v.v., waar dit stuk ook is afgedrukt).

Dese onderstaende artijculen hebben [wij] de Singajes int generael ter presentie van d' opperhooffden van 't jaght Ackersloot voorgehouden ende hebben op ijder artijkell tot antwoordt gegeven als hier gespecificeerd wordt, namentlijk :

¹ Andere lezing: „van de voornaemste orangkaijs der bovengemelte respec- tive eijlanden.”

² Andere lezing: „en.”

³ Den 20 Februari 1646 werd aan dit contract nog het volgende toegevoegd : „Gemerct voorschreven orangkaijs ende groote van Tenimber naer 't teijcke- nen vant contract versochten, dat wanneer weder met haer vaertuijgen ende goederen in Banda verschenen, van den thiende aen d'E. Comp^s. te geven mochten vrij sijn, wilden veel eer ende meer met hunne commersien naer Banda tenderen, voegende daerbij, dat als dan onse residenten vant gene aldaer handelen mede geen thiende betalen souden, het welke hun uijt goede consideratie, siende op de compste der Massassaren, haer lieden voor dit jaer bij provisie op approbatie van onse gebiedende Ed^s. Heeren toegeseijt hebben, ende dat wij voor soo lange de Nederlandsche logie hier staet, ons best doen sullen, om van harentwegen bij d'hooge overheijt continuatie tot sulcx te verwerven, ende was op dato voornoempt bij den ganschen raet onderteijkent.

Welk voorschreven contract int Maleijts overgetranslateert ende haer alle ... oock duijdelijk voorgeschreven en de cracht desselfs wel distinctelijck bekent gemaekt is.”

⁴ Uit het Contractboek.

Den 22^{en} Februarij anno 1646 op 't eijlandt **Solor**.

Voor eerst zijn alle de singagies van Solor int generael voorgehouden met contract dat bij d'E. Heeren Raden van India ende de gesanten van Solor besloten is, off zijlieden t'zelve niet en beloven naer te comen.

Gaven hier op tot antwoordt, alle tgeene dat bij d' Heeren Raden van India als de gesanten van Solor was geresolveert ¹ sijlieden daer mede well te vreden waren ende aghtervolght zoude werden.

Ten tweede versoghten mede aen de Singadies, dat de materialen tot het opmaeken vant fordt zoo haest te beschicken als eenighsints doenelijck soude mogen wesen, om Comp^s goederen daer aen landt te krijgen om onse reijse naer Tijmor te vervorderen ende te sien offte eenighsints te dienste der E. Comp^e aldaer te verrichten zoude mogen wesen.

Hierop seijden d'Singajes, dat 't geene aen 't fordt soude manqueeeren, soodra doenelijck sijnde ons souden assisteeren ende traghten.

Ten derden is de Singajes voorgehouden, wie voor eerst van haerluijden aen 't fordt soude comen wonen. Gaven tot antwoordt dat de huijsvrouw van den overleden Chitcill ² eerst soude vragen ende naer drie a vier dagen ons soude bescheijt seggen.

Ten vierden hebben [wij] de Singajes int generael belasst, soo 't gebeurde dat niemant ³ van de hare eenige overlast gedaen wierden, hetzij van Portugesen offte andere natie, sullen t'selve aen 't resiederend opperhoofft te kennen geven, omdat daer in met raedt en daet versien magh werden.

Antwoorden hier op, sooveer eenige overlast quam te geschieden, t'zij van wadt natie dat zoude mogen wesen, aen ons resiederende opperhoofft zoude te kennen geven.

Ten vijffden is mede belast int generael haer uijtterste devoir te doen, zoo naer d'buijten als binnen cusst van Tijmor als verdere omleggende eijlanden, om soo veell slaven, was ende chijser ⁴ bij den anderen te versamelen alls mogelijck wesen can ende t selve aen 't opperhoofft van 't fordt te laten weten omdat d' oncossten van de fortressen aldaer gedaen te lighter mogen vallen.

Hier op dienden ons, 't geene zijlieden soo aen den hunnen ⁵ als

¹ Het contract van 22 Januari 1646.

² Kaitjil Partani (vgl. hiervóór, blz. 139, noot 1)?

³ Schrijffout voor: „iemandt”.

⁴ Cicer.

⁵ Schrijffout voor: „binnen”.

buiten cusst van Zolor als andere omleggende landen quamen te handelen, aen ons residerent opperhoofft van 't fort souden presenteren te vercopen offte te verruijlen, soo dan best met den anderen connen accordeeren.

Ten sesden is mede voorgehouden, soo eenige cleeden offte ijets anders van noode soude mogen hebben, om op Tjymor te verhandelen, sullen t' opperhoofft van 't fordts aenspreken ende met hem coop maeken. Ook sullen gehouden zijn, met opperhoofft te contracteeren, soo van slaven, chijser, was, wadt daer voor sullen geven, om naemaells te mijden, geen verdere onheijlen den anderen voor te comen.

Gaven tot andtwoordt, zijlieden hier mede well te vreden waren en seer aengenaem was.

Ten sevenden is de Singajes belast, alsoo sij lieden daer naer vraagden, wegen d' drie stuck, die door de singajes van **Lamakerā** sijn volck opgeduijckt zijn, wegens blijven van zekere Portugees vaertuijgh, omtrent den bergh Carmen, ¹ te mogen houden alsullcke stucken [als] bij d' E. Heeren Raden van India zijn vergunt.

Gaven tot antwoordt, soo veer die van Lamekera eenige overlasst quam te geschieden, 'tzij van wat natie 't zoude mogen zijn, d' andere singajes int generael haer de behullpzame handt zouden bieden.

Ten aghsten hebben mede goedt gevonden, den luijtelandt (!) Hendrick Hendrickszoon van Olldenburgh ² als opperhoofft van 't fordts **Henricus** te authoriseeren ende daer voor te kennen ende te gehoorzamen, gelijk alle onderdanen schuldigh zijn te doen ende dat in presentie van de opperhooffden van 't jaght Ackersloot, soldaten als matroozen, als de singajes, welck zijn d' opperhooffden van de onderstaende dorpen, te weten **Lawaijen** ³, **Lamasa** ⁴, **Cerbijten**, **Tron**, **Lamekere**, **Addenarren**.

Alle dese bovenstaende singajes hebben in presentie van ons beoofft, den voornoemden Hendrick Hendrickszoon daer voor te kennen ende te gehoorsamen, ook in alle voorvallende diensten d' behullpzame handt te bieden. Was geteekent **Willem van der Beeck**.

¹ Karma? Vgl. hiervóór, bldz. 192, noot 3).

² *Bouwstoffen*, III, bldz. 316, 319.

³ Lawajong op Solor.

⁴ Lamala? Vgl. hiervóór, blz. 139; *Bouwstoffen*, III, bldz. 316.

CLXXVI. KUST VAN KOROMANDEL.

Maart of April en 24 Mei 1646. ¹

De overeenkomsten van 18 September 1644 (zie hiervóór, n^o. CLXIII) betreffende de tollén, enz. van Pulicat bleven niet onaangetast. In Januari 1645 werd „de pacht van Paliacatta..... Letchemaneijck ² ontrocken ende onder 's conings volck gestelt, sulcx die wisselingh vermits de veranderingh van hoofd groote disputen hadt veroorsaect.....” „Dit geschil verbleeff tot (de) dispositie” van Carnatica's beheerscher, wien Arnold Heussen toen van plan was, „in corte met geschenck te begroeten”. De onderkoopman Arend van Tol was dan ook in April naar Vellore ³ gezonden „met een geschenck”. Dit laatste had de Vorst aanvaard, maar verder had hij „alleen toeseeggingh van 't verhoopte caul sonder effect gedaen”. Later bood hij ons „de pachingh van Paleacatta voor 5 jaren aen”, maar op de door hem daarvoor gestelde voorwaarden meende Heussen niet te moeten ingaan (Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 336, v., 346, 356, v. v.).

Inmiddels geraakte Chinanna uit 's Konings gunst. Hij had de O. I. C. tegengewerkt bij dien vorst en hare verhoudingen tot den Koning waren van vijandelijken aard geworden. Nu, na zijne ongenade, werden onderstaande „g'aspireerde ende versochte preeminentien..... per express caul verleent ende toegestaan..... weleq bij vigeur van negotie niet min als 1200 pagoden jaerlijcx sal comen te bedragen sonder dat daervooren gehouden sijn, eenige recognitie aen zijn Maji^t te doen..... (Onuitgegeven *missive van Heussen „in 't Casteel Gelria” aan de Hooge Regeering te Batavia, 2 April 1646; aanteekeningen in 't Contractboek van Zeeland op dit kaul; Foster, Madras, p. 31—35).*

De strijd met Golkonda bleef intusschen voortduren en het vijandelijk leger kwam weder bij Pulicat. Heussen wist het leger, „buijten eenige hostileijt te plegen”, te bewegen terug te trekken van de stad, „soodat zij die niet hebben cunnen winnen”. Tot belooning ontving de O. I. C. Pulicat bij schrijven van 24 Mei van den vorst van Carnatica in pacht (*Onuitgegeven „translaet-ole” van den vorst van Carnatica aan Heussen, 1 Juni 1646; onuitgegeven Generale missive 15 Januari 1647; aanteekeningen in 't Contractboek Zeeland).*

Caul door den keijser of koning van Carnatica, gen^t Srie Wiera Swieringa Raja ⁴, aan den heer gouverneur Arnold Heussen verleend April 1646.

Alsoo UE. mij hebt ter kennisse gebracht, dat in des Duans aansienelijke stadt **Paliacatta**, die door Chittij in pagt is genomen,

¹ Uit *Contractboek Zeeland*. De precieze datum is niet aangegeven, alleen de maand. Maar reeds in een schrijven van Heussen aan de Hooge Regeering van Batavia van 2 April 1646 wordt er van gesproken; vermoedelijk dagteekent het stuk dus reeds van vóór April.

² Vgl. hiervóór, bldz. 427, v.

³ Vgl. hiervóór, bldz. 83.

⁴ Sri Ranga Raja of Rayal.

de thollen van tijd tot tijd verhoogd zijn geworden, en dierhalven UE^s hare negotie niet wel konde drijven, so hebbe om Uwenhalven daaromtrent geen verandering te laten geschieden, goedgevonden, om boven hetgeen UE^s voor deesen door den Duan vergunt en toegestaan is, het volgende gunstiglijk te verleen: als wegens de thol der coopmanschappen, die UE. verkoopen en den Duan gewoon is daar van te trecken, sal van elken baar UE. voortaan een pagood toekomen.

En van ieder pak lijwaat, die van UE^s sal werden ingesameld, meede een pagood.

Ook soo werd UE. toegestaan wegens muntsgeregtigheid, wanneer daar in door UE. goud tot munten van pagooden werd gegeven, $\frac{1}{4}$ pagood p^r c^{to} te mogen genieten, UE. kond versekerd wesen, dat dit altijd soodanig effect sorteeren sal etc^a.

Pagt brief rakende Pallacatta door den Carnaticasen
koning Srie Rangeraijl verleend den 24^{en} Meij 1646.

Onse plaats en stad Palliacatta, gelijk wij voor deesen die aan Malaije hadden verpagt ¹ met zijn coepangs ende alle thollen als geregtigheeden ofte cottomoedij daar toe behoorende, te samen bedragende 8000 pardauws ² in groote fanums sjaars, geve die alsoo voortaan aan Uw in pagt, op conditie, dat alle het gene gij nu kort (als wanneer Maleije Uw voor mij valschelijk beschuldigde ³

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 231, noot 1, 251.

² Pardao (partab): gouden munt, verdeeld in fanums (fanams). Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 837, ff. Valentijn, IV, 1, bldz. 358: „1 Pardau doet 10 Fanums, of 43 $\frac{3}{4}$ stuivers” te Negapatam. Te Pulicat wordt volgens hem onderscheid gemaakt tusschen groote en kleine fanums: de eerste doen 7 $\frac{1}{4}$, de tweede 5 stuivers.

³ Vgl. o. a. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 355, v. v.; hiervóór, bldz. 472.

en ik hem gelovende hulpe bewees), so wel gij als Uwe coopluijden, hebt verlooren, als ontroofd is, so kleeden, coopmanschappen, eliphanten als anders, daar van een quart, bedragende 2000 pardauws, van deese pagt sjaarlijks sult inhouden, tertijd toe, dat volgens de reekening sult betaald weesen en de andere $\frac{3}{4}$ sult gehouden sijn, alle maanden na beloop van de resteerende 6000 pardauws aan mij te betalen. Ook is verstaan, dat alle groote oorloogen, die op Paliacetta mogten vallen ofte ook dat sommige jaaren, geen reegen vallende, duuren tijd was, sulx alles blijft tot onsen laste en sal deselve pagt in dat geval na rato de schade voor dat saijsoen vermindert werden. Ende met dit contract loopt beijde winst en verlies tot Uwen lasten en bate. En hierop moogt op mijn voet rusten ¹ ende doet grootere ende meerdere coopmanschap tot UE. profijt, alsoo dit een caul van versekering van pagt is. De dorpen **Erikan** ende **Mansjewake** ² mitsgaders de verdere verleende vrij- en geregtigheeden blijven voor UE. in 't geheel gelijk voor deesen tot recognitie voor de twee dorpen geweest is, mits mij jaarlijkse schenckage van 2 paarden met andere rariteiten doende.

Ende omdat gij deese stadt gepagt hebt, so sult gij de dorpen **Arsoer, Animoer, Ajonacadoer, Waweloer, Terraparmbaka, Weumbaka** ende **Oponelewaaij** ³ hebben ende 't inkomen genieten, gelijk Malaije gehad heeft, mits sjaarlijks een oliphant, een paard en andere schenkagie aan mij doende. ⁴

¹ „Dit is een maniere van eed of verseekering van een vorst aan sijn. mindere” (*Contractboek Zeeland*).

² Vgl. hiervóór, bldz. 252.

³ Enkele van deze dorpen sijn op de tegenwoordige kaarten te vinden of met behulp van Valentijns kaart van „Choromandel ende Malabar” terecht te brengen. Vgl. ook hiervóór, bldz. 251.

⁴ In het *Contractboek Zeeland* volgen op dit kaul de navolgende zinsneden: „N. B. Dese pagt is ter selver tijd door die eerste Ministers bevestigd. . . . sijnde in origineel te vinden in 't kistje formans, en in translaet in een bundel diverse translaet cauls etc. van 1612 tot 1656”.

Onder de Koromandelsche stukken van 1646 komt ook een „translaet” van dezen pachtbrief voor. Ik heb de copie in het *Contractboek Zeeland* hier opgenomen, omdat ik ook het voorafgaande kaul uit dien bundel slechts kende en dien daaruit moest doen afdrukken. De namen der dorpen sijn eenigszins anders: Arsoer, Auwoer, Ajanabadoer, enz.

CLXXVII. BANDA.

28 Mei 1646. ¹

Bij Dortsman's tocht van 1646 werden ook de Damar-eilanden bezocht; den 19 April kwam men bij poelo Damar. Een der resultaten was onderstaand contract (Vgl. hiervóór, bldz. 463, v. en *Bouwstoffen*, III, bldz. 308, waar ook dit contract door mij is afgedrukt geworden).

Contract ende eeuwich verbondt, gemaect bij den oppercoopman Adriaen Dorstman, als last ende vollcomen maght hebbende van d'E. Heeren Raden ende hooghste gebieders over Nederlandts Jndia in Orienten, uijt den naem ende van wegen d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Geunieerde Provintien, Sijn Hoogheijt den Doorluchtigen hooggebooren vorst ende Heere prince van Orangie, grave van Nassouw, etc^a als gouverneur des sellver landen ende d'E. Heeren Bewinthebberen der Vereenigde Nederlandtse Oosstindische Compagnie ter eender en d'opperste orangkaijs van de ses negerijen bewesten de revier Comber op 't eijlandt **Damme**, daer de specerije valt ², namentlijk **Comber**, **Cleijn Comber**, **Couva**, **Meloen** ³, **Vijatoe** ende **Watoumera**, inder beste forme vande minder orangkaijs ende 't gemeen volck expresselijk daertoe gecommiteerd en gequalificeerd zijnde, gelijk aldaer ter plaetse gebruikelijk is, ter anderen zijde.

Eerstelijck zoo vergunnen en consenteeren voornoemde orangkaijs ende jnwoonderen gemelten oppercoopman Dorstman vrijwilligh ende onbedwongen uijt puijre goede effectie, die zij de Nederlanders zijn toedragende, ter oorsaaken sijlieden t'voorleden jaer A^o 1645 seven mannen van dit volck, met een tertarre ⁴ in zee gevonden, haer well getracteert, hier te lande gebragt en sonder eenige overlast, quatt tractement offte rantsoen vrij gegeven ende een ijder bij de sijne laten gaen hebben, dat deselve Nederlanders voor ende

¹ Uit het Contractboek.

² „Om alleen meester van (die) landen ende de costelijke specerijen te blijven” (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. XXXIX).

³ *Bouwstoffen*, III, bldz. 308, heeft „Melven”. Verschillende van deze plaatsnamen zijn nog terecht te brengen. Watoemera (Batoemera) wordt genoemd „de grootste negrije” (Heeres, *Dortsman*, bldz. 651). Vgl. ook deze Bijdragen, Nieuwe Volgrees, VIII, bldz. 191, v.v.

⁴ Tetary: klein vaartuig (vgl. *Encyclopaedie*, IV, bldz. 498)?

te behoeve van de Oosstindische Compagnie voorschreven nu en hierna t'allen tijde zooveel huizen, logies, roudouten ¹, forten, fortressen ende sterckten sullen mogen laten maeken op dit landt Damme ende d'andere eijlanden hier onder resorteerende, ter plaetsen daert om hun schepen, vaertuijgen en goederen te bergen als met d'jnhabitanten ende nabuijrige eijlanden te negotieren, best en bequamst duncken zall, zonder dat ze d'jnwoonders voor de grondt, die daer toe van nooden zouden mogen hebben, ijets sullen gehouden zijn te betalen.

2.

Dat gemelte Nederlanders in haer logement ofte fordt soo veell volck, schut en andere ammonitie van oorloge sullen mogen laten remoreren als zij luijden tot defentie van hun persoonen ende goederen sullen bevinden te behooren.

3.

Met allsulcken verstande dat het Nederlandts hooft met sijn volck, vaertuijgh ende wapenen die ² hare vrunden ende bondtgenooten jegens alle jnvasien, overlasst, cragt ende gewelt, dat hun van hare vijanden soude mogen aengedaen worden, sall gehouden zijn na vermogen te hellpen beschermen ende bevrijden.

4.

Derhallven voorschreven oranghkaijs ende inwoonderen hun gesamentlijck onder de subjectie ende gehoorsaemheid van voornoemde Nederlandse hooge overigheijt sijn stellende ende als nu en t'allen tijde voor haer wettige beschermersheeren zijn aenneemende, erkennende ende eeuwichlijck sijn houdende.

5.

Ten dien jusighte soo belooven ende sweeren voorschreven orangkaijs dat zijlieden off niemant van de hare noghte egene deser ingesetenen eenige specerije, 't zij notenmusschaet, foelic, slaven, schillpatshoorn, parringhs ³ ofte ijets wat op dit landt ende daer omtrent soude mogen vallen ofte hier nae te voorschijn comen, aen de Castilianen, Portugesen, Francoisen, Engellsen, Deenen, Duijtsen, Walen, Javanen, Maleijers, Manicabers, verloope Bandaneesen ende Maccasaers, die voor desen hier veell geweest zijn ende apparent

¹ Redoutes.

² Andere lezing: „dese”.

³ Parang: hakmes, houwer.

haest weder comen sullen, nogh aen niemandt ter weereltt wie het ook zij, directelijck noghte jndirectelijck, door wie offte onder wadt schijn het zoude mogen wesen offte connen geschieden te vercopen, verruijlen, verschencken nogte veralieneren, dan allene aen den coopman, die wegens de voorschreven Nederlantse Oostindische Comp^e aldaer zall resideeren offte naermaells soude mogen gesonden worden.

6.

Tot welcken eijnde ende gerijff deser jngesetenen de Nederlanders hun packhuijs offte logie zullen versien met allsoodanige noodtwendigheden als de Maccassarenen (!) ende verlope Bandanesen voor hare specerije, slaven ende andere waren jaerlijcx hun hebben toegebracht.

7.

Alls wanneer voorschreven jnwoonders niet en sullen gedogen, dat eenige andere natie, wie het ook zij, met hun schepen, jaghten, chaloepen, joncquen, corcorren offte eenige andere vaertuijgen, hoe deselve soude mogen genoemt zijn, aen dit landt sullen ankeren, veell min, gelijk de jnlantse natien gebruijckelijck sijn, hun vaertuijgen op de wall te laten halen.

8.

Maer ijmandt ontrent dese stranden verschijnende, sullen d'jnwoonderen deselve wegh en van de wall affwijsen.

9.

Ende bij soo verre de affgewesene met zivile bejegeningen ende goede woorden van hun voornemen om te landen niet en wilden desisteren ende d'jnwoonderen geraden vonden, deselve als vijanden feijtelijck aen te tasten, soo sullen bij ¹ de Nederlanders tot hullepe mogen roepen, dewelcke haer alsdan gehouden zijn, met haer volck en wapenen naer vermogen d'behullpsame handt te bieden tot weeringe allerleij natien van dese cussten en bescherminge der goede jngesetenen te water en te lande voor haer vijanden, volgens den jnhoudt vant 3 artijcull hier voren gestelt.

10.

Soo sullen de Nederlanders uijt en op hun eijgen motijff en autoriteijt sonder ijmants voorweten offte communicatie allerleij vaertuijgen, die hier ontrent verschijnen, te water en op het landt

¹ Andere lezing: „sij”.

aen te doen, te visiteren en soo 't geraten vonden te vermeesteren en voor goede prince verclaren, soo als tharen diensste besst oordeelen, sonder dat d' jnwoonderen jnt alderminste haer daer sullen mogen tegen stellen, maer veell eer meer gehouden zijn, hun daer in te hellpen, gelijk trouwe bontgenooten jegens hunne gemeene vijanden den anderen schuldigh zijn.

11.

Dat de bovengenoemde jnwoonderen den oorlogh, 't verschill ende d' questie, die de Nederlanders hebben met de vijff negrijen, dewelcke geenderleij specerije uijtleveren, genaemt **Sade, Beter, IJle, Colowetan** en **Killewon**,¹ gelegen aen de Oostzijde van voorschreven revier Comber, ter oorsaeke dat se drie man van haer volk ende een slaeff van den capiteijn Pedell² door justigatie der Maccassars en Bandaneesen, soo sijlieden voorgeven en tot hun ontschuldige inbrengen, verradelijck ende moordtdadigh om 't leven gebraght hebben,³ haer ook geensints en sullen hebben aen te trecken noghte daermede te bemoeijen, maer de Nederlanders daermede laten omspringen, soo als volgens hun rechtvaerdigh recht te rade werden sullen. Edogh alle minnelijcke tusschenspreekingē, die tot een gewenste salige ruste en vrede strecken, blijfft niemandt verboden.

12.

Aengaende den coop ende prijs van de specerije en connen finaalijck niet contracteeren, alsoo hier jegenwoordigh nogh geen wetten, politie noghte statelijcke republijcke offte souverajinne regeeringe sij en ijder bijna sijn eijgen meester is, mitsgaders de leveringe desselfs onder veele persoonen bestaet ende Nederlanders weijnigh waren hebben, die de Maccassaren gewoon zijn, jaerlijcx hier te brengen, derhallven sall men sulx uijtstellen tot het naesste jaer en den Coopman met d'jnwoonderen onderwijlen laten handelen en negotieren sodanigh als tot wellstandt van t gemeene besste en contentement overzijden goedt vinden zullen.

13.

Ende sullen de Nederlantse Comp^e negotianten voorschreven

¹ Andere lezing: „Beber, Ylij, Coelewetan ende Killewon.” De plaatsnamen zijn goed te herkennen.

² Thomas Pedel maakte dezen tocht mede als „tweede persoon”.

³ Vgl. Heeres, *Dortsman*, bldz. 650—653.

allhier te lande nu ende 't allen tijden van alle onkosten, thienden, jpossten ende cijnsen, hoe deselve hier nae soude mogen offte connen genaemt worden, vrij en exemt sijn, maer sooder in toecomende ijets moghte geheven werden, dat d' E. Comp^e, als zijnde hare beschermsh eer, voor dersellver onkosten van fortificatie als anders sall ontfangen ende genieten.

14.

Zoo sullen ook meergenoemde Nederlanden thuijnen, planten, saijen, maijen en ooghten vrij en vranc off desellve in haer vaderlandt waren, sonder aen ijmandt ijets daer vooren te geven, well-verstaende op soodanige plaetsen, die van de jnwoonderen niet beplant noghte gebout en worden, d'welcke hier genoegh te vinden sijn.

15.

Des en sullen de Nederlanders niemant van dese jnhabitanten, waermede nu in een vasst ende onverbrekelyck verbondt sijn, in hun negerijen, huijsen, thuijnen, boomvrughten offte anders geen-sints vermogen te beschadigen, gelijk sij ook beloven, de Nederlanders niet te sullen doen noghte van ijmandt met will en weten te laten geschieden.

16.

Dat om partijculiere quesstien tusschen eenige Nederlander, met ijmant vande jnhabitanten geen tumulte offte oproer comen, veell min verbreekinge van vrede gehouden ¹ zall, maer op 't gevoeghe-lijckste bij de voornaemste residenten van de Nederlanders ende orangkaijs alldaer gemodereerd en affgehandelt zall worden.

17.

Dat bij alldien eenige Nederlanders offte hunne slaven op dit landt quamen wegh te loopen, deselve aen haer meesters weder ter handt stellen sullen, gelijk ook eenige van d'jnhabitanten offte haer lijffeijsenen bij de Nederlanders alsoo overcomende, aen d'jnwoonders restitueeren moeten.

18.

Dat eenige deser jnlantse bontdgenooten, die haer gelegentheit daer best toe strekt, uijt hun negerijen van 't geberghte off op het

¹ Andere lezing: „geschieden.”

pleijn van 't Nederlants fort ¹ beneden langhs den voedt van den berh **Comber**, streckende van de zeekant offte strandt off tot aen de **Verse revier**, met den eersten hun woningen sullen comen maeken, haer residentie nemen en een ordelijke negorije formeeren, mitsgaders de remorerende Nederlanders aldaer dagelijcx met verversinge van vee en s'landts vrughten ten redelijcken prijse versien ende accomoderen.

19.

Soo belooven de Oranghkaijs jnsgelijckx dat, als wanneer 't Nederlandts hooft ergens nae eenige van de hier omtrent gelegen eijlanden genegen is te varen offte ijmandt will senden, dat een à twee van haerlieden om redelijk loon als tolcken ten dienste van d'E. Comp^{ie} in aller getrouwigheijdt sullen mede gaen offte ten waere als dan ijets nootsakelijck te verrichten hadden, wanneer 2 à 3 van hun volck daer toe ordonneeren offte bewegen sullen.

20.

Dat niemandt sall geconstringeerdt werden, een ander gelooff offte religie aen te nemen, maer soo eenige juwoonderen genegen zijn om Chrisstenen te werden offte hare kinderen tot die heijlighe be-
traghtinge te laten brengen, sullen vermogen deselve dagelijcx bij den cranckbesoeker int fordt te comen off te zenden, die huu voor eerst door een tolck in de Bandaneese tale well sall onderwijsen ende leeren, t welck de Nederlandtse overigheijt behaeghlijck en aengenaem zall zijn.

21.

Alle de voorverhaelde artikelen hebben wij, Adriaen Dortsman, oppercoopman ende commanderent hooft over de presente navale ende chrijsmaght, met die van sijne Rade ende d'oranghkaijs van de respective negerijen op t' eijlandt Damme voornoemt, namentlijck Mau, orangkaij ende opperhooft van de negerije Watoumera, Maleeckij ende Maijou van Comber, Melillij van Meloen, Robij van Cleijn Comber, Sabouan van Vijato ende Labijbij van Coeva, vergadert zijnde, goedt gevonden ende besloten, tot weringhe alle disordre ende onlusten, t' onderhouden, waertoe zij haer mits desen verbinden tot een eeuwige vruntschap, conversatie, handelinghe en commercie

¹ Tot „opperhooft vant fort Wilhelmus op 't eijlandt Damme" werd aangesteld de onderkoopman Evert de Liefde. Een garnizoen van 75 „blanke koppen" werd onder zijne bevelen gesteld (Heeres, *Dortsman*, bldz. 649, v. 662, v.v.).

en dat wij elckanderen t'allen tijde sullen geven en doen alle faveur, hulle ende bijstandt, t welck van wederzijden ijder op hun wijse sweeren, in allen deelen als vooren verhaelldt, soo veell in haer vermogen is, effect te doen soorteeren, onder verbintenis van getrouwigheijt, eere ende woordt, die beijde, Godt ende onsen evennaesten, schuldigh zijn, sonder argh offte list. In oirconde der waerheijt sijn hier van gemaect vier alleens lujdende ende bij ons ondergeschreven onderteekent.

Alldus gedaen omtrent het strandt op het voorlandt aen de Noortzijde vant eijlandt Damme, bewesten de revier ende onder den bergh Comber, jnt jaer onses Heeren ende Salighmaker Jusu (!) Christij 1646, den 28^{en} dagh der maent Meij. Was onderteekent **Ariaen Dorsman**; mitsgaeters d'opperste orangkaijs hier voren genoemt mede op haer wijse getekent.

CLXXVIII. MALAKA. ¹

17 September 1646. ²

Na de verovering van Malaka in 1641 had onze O. I. C. allerlei moeite met de omliggende Maleische stammetjes en staatjes (Vgl. hiervóór, bldz. 399 v.v., *Bouwstoffen*, III, Register, sub voce Naning en Rombow). De zaken namen gaandeweg een ernstigen keer, vooral sedert 1644, terwijl in 1645 een expeditie van beteekenis plaats vond tegen deze „rebellie”, evenals in Maart 1646. De vroeger gesloten overeenkomsten werden in September hernieuwd (*Bouwstoffen*, III, bldz. 327 en noot 1).

Vernieuwing van de voorige contracten met die van **Roubouw.** ³

Wij ondergeschreven, orangcaija Lella Maradia ⁴, sabandaer, ende alle oude van Rombou, belooven ende sweeren bij desen aen

¹ Een „provisioneele compositie” over de door Portugeezen te betalen tolln in Malaka van 18 April 1646 (vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 373, v.) vond ik niet noodig, hier op te nemen.

² Uit het Contractboek.

³ Rembau (ten Noorden van Malaka en Naning), een der z. g. Negari Sambilan (vgl. hiervóór, bldz. 349, noot 3).

⁴ „Hooft in Rombouw” (vgl. hiervóór, bldz. 254 en noot 3).

den sabandaer ¹ Abraham Steen, wegens d' E. Heer president Arnolldt de Vlammigh van Outshoorn ², dat ons in alle vorige vruundschap als broeders voortaan zullen houden, mitsgaders de revier **Panagie** ³ te openen ende bequam tot gebruik der op en affgaende prauwen te maeken ende anders niet te gebruiken als in voortijden gebruikelijk is geweest.

Jn teeken van in oprechte ware vruundschap te leven hebben dese met eede bevestight ende met ons eijgen handt onderteekent ende hier van gemaect twee alleens luidende.

Alldus gedaen jn 't dorp Rombouw ten huijse van Chillij Molouq, desen seventienden 7^{ber} a^o sestien hondert ses en veertigh. Was onderteekent **Lelle Maradia**, orangcaej besaer, **Marra Bangha Radia**, oelabalangh ⁴, **Zolltan Coija**, **Magatt Mantijaja**, **Panjaj**, **Boerop**, **Pocamos**, **Patambo** ende **Jnche Saperhadt**. ⁵ Ter zijden stondt: uijt den naem en op approbatie van d' E. Heer President, was geteeckent **Abraham Steen**.

Vernieuwingh van de vorige contracten met die van **Nanningh**. ⁶

¹ Reeds dadelijk na de verovering van Malaka vindt men daar óók een Nederlandschen ambtenaar van dien naam: „sabandaer ofte voorspraeck der vreemdelingen” (Vgl. hiervóór, bldz. 356; *Bouwstoffen*, III, bldz. 93, *onuitgegeven missive van den gouverneur Van Twist aan de XVII*, 25 Nov. 1641; Valentijn, V, 1, a, *Malaka*, bldz. 313, enz.).

² Deze was in 1645 voorloopig aan den gouverneur Van Vliet opgevolgd onder den titel „president” en bleef als zoodanig te Malaka tot het laatst van 1646 (vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 254, 329).

³ Vgl. hiervóór, bldz. 355, noot 2.

⁴ Over deze waardigheid vgl. *Encyclopaedie*, III, bldz. 54.

⁵ Ik durf hier geene verbeteringen voorstellen. In andere stukken komen de namen anders, maar ook foutief, voor.

⁶ Vgl. hiervóór, bldz. 349, v. v.

Wij ondergeschreven, radia Mera ende alle ouden van Nanningh ende alle onderhoorige plecken van **Malacca**, beloven en sweeren aen den sabandaer Abraham Steen, wegens d' E. Heer president Arnolldt de Vlamingh van Oudtshoorn, jn goede vrede, getrouwe vrundschap ende eenigheijt voortaan ondert gebiedt van Malacca ende Zijn E. voornoemt te leven, gelijk in voortijden bij d' E. Heer Joan van Twist saliger hebben gedaen; ende naer te comen alle d' artijculen ende contracten bij gesejden gouverneur zaliger ende d' E. H^r gouverneur Van Vliet gemaectt. Ende in teeken der waerheijt hebben desen met onse gewonelijske handt onderteekent ende met eede bevesticht ende hier van gemaectt twee alleens lujdende.

Alldus gedaen jnt dorp Romboij (!) ten huijse van Chittij Malouck, desen seventienden September sestien hondert ses en veertigh. Was onderteekent radia **Mera**, radia **Zittiawanga**, **Marra hamsa**, **Amoedt de radia**, radia **Gaga** ende radia **Sittia**, oelabalangh. Ter zijden stont: op approbatie van d' Heer President, was geteekent **Abraham Steen**.¹

CLXXIX. MATARAM.

24 September 1646.²

Mèt Bantam was het rijk van Midden-Java, Mataram, vooral ná de verovering van Djakarta en de daarmée gepaard gaande vestiging der politieke macht van de O. I. C. op Java (vgl. hiervóór, bldz. 151, v.), de groote tegenstander van den Nederlandschen invloed dáár. De toenmalige beheerscher van Mataram, soenan Ageng (1613—1646), welke zijn gebied uitbreidde over het grootste deel van Midden- en Oost-Java, over Madoera en zelfs daarbuiten, bond den strijd tegen den Westering aan: de belegeringen van Batavia in 1628 en 1629 zijn bekend, zoo goed als hare mislukking en de gevolgen daarvan: o. a. verminderd prestige van Mataram, grooter ontzag voor de O. I. C. De Bewindhebbers der O. I. C. wilden vóór alles een vredelievende verhouding met de vorsten op Java, terwijl de Hooge Regeering te Batavia inzag, dat dit als zwakheid zoude worden opgevat, terwijl kracht en machtsvertoon noodig was. Hendrik Brouwer werd tegen zijn zin door de Heeren XVII gelast, toenadering

¹ Een „Obligatie waer in die van Rombou ende Nanningh haer verbinden om de gerooffde slaven ende goederen . . . in thin, peper, rijs etc. te vollendoen”, d.d. 17 September 1646, enz. neem ik niet op.

² Uit het Contractboek.

tot Mataram te zoeken (1632). Deze pogingen stuitten af op de hooge eischen van Ageng, welke o. a. wilde een besliste erkenning van Matarams opperhoogheid: de oorlogstoestand bleef eerst voortduren, maar gaandeweg werd het wel niet officieel, maar toch feitelijk, vrede. In 1641 veroverden de onzen Malaka, dat geworden was een hoofdmarkt voor den rijstuitvoer uit Java: „de Mataram moet nu onsen vrunt worden”, schreef de G. G. Antonio van Diemen. Deze overleed in 1645 en in 't begin van 1646 volgde soenan Ageng. Diens opvolger Amangkoerat I (1646—1677), deed al spoedig pogingen tot toenadering en Van der Lijn, die na Van Diemen de teugels in handen kreeg, ging gaarne op dit denkbeeld in, niet uit zwakheid (zooals De Jonge meent), maar omdat dit geheel strookte met de politiek der O. I. C. sedert jaren en omdat, nu de eerste stap door Mataram was gedaan en de O. I. C. in hare handelsstaatkunde verkreeg, wat zij wilde en geen belangrijke concessies harerzijds daartegenover stonden, de vrede met Mataram een voor de O. I. C. voordeelige gebeurtenis mocht worden genoemd (Vgl. De Jonge, *Opkomst*, IV, V, passim; *Dagh-Registers 1642—1645*, passim; *Bouwstoffen*, III, bldz. XLIII, enz. enz.).

Te deser vergaderinge ¹ compareerende den gesanten van den sousouhounangh **Mattaram** ende schrifttelijk overleverende 6 pointen ende conditien van vredehandelingh, onder dewelcke naer alle menschelijken schijn eegiventie ² vrede met Sijn Maijt^t soude getrouffen worden, luidende in substantie als volgt:

Eerstelijck, dat men den sousouhonan Mataram sall jnsinueeren ende bekend maken, wadt kleeden ende rariteijten jaerlijcx uijt andere landen hier op Batavia aengebraght werden ende daer benevens een besendinge aen Sijn Maijt^t te doen. ³

Ten tweeden, jngevalle Zijn Maijt^t eenige persoonen, tzij priessters offte wadt qualiteit die moghten zijn, nae verre landen willde versenden, deselve gehouden zullen zijn met onse schepen over te voeren. ⁴

Ten derden, dat men alle Mataramse Javanen, op Batavia gevangen sittende, sall moeten largeeren.

¹ Nl. van de Hooge Regeering te Batavia. Een exemplaar van het eigenlijke verdrag is niet aangetroffen en uit de bij De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. 284—291, gepubliceerde stukken valt op te maken, dat de vrede ook niet in dergelijken vorm is opgemaakt geworden.

² Zonderlinge schrijffout voor „eeuwighen”.

³ De grond voor de z. g. hofreizen van Batavia naar Mataram: de schijn van een soort huldebetoon.

⁴ Vooral bedoeld met het oog op Mekkagangers (Vgl. De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. CXXVII jo CXXIII).

Ten vierden, dat men alle personen die om schult off om eenige andere oorsake ¹, geene uijtgesondert, weghlopende aen wederzijden nae gedane eijsch sullen restitueeren.

Ten vijfden, bij alldien den sousouhounan Mataram tegen ijmandt van zijne vijanden in oorlogh quame, dat men hun ² gehouden zullen zijn te adsisteeren; Zijn Maij^t soude jnsgelijcx van zijne zijde doen.

Ten sesten ende laessten, dat wij alle coopluiden onder Zijn Maij^t sorteerende op alle plaetsen vrij en liber met hunne coomanschappen souden laten varen, als van gelijke mede de Maleijers, die na des Maij^{ts} landt tendeeeren.

Welcke bovenstaende pointen int generael ende ijder int bijzonder well geexamineerd ende overwogen zijnde, hebben nae rijpe deliberatie ende serieuze resumtie goedt gevonden, de eerste vier artijculen sonder eenige limutatie Zijn Maij^t toe te staen, gelijk mede het vijfde point, dogh onder reserve ende conditie dat wij Zijn Maij^t eenelijck gehouden zullen zijn te adsisteeren tegens de gene, daer selfs mede in openbare vijandtschap leven ende geen bespreck van vrede mede hebben aengegaen. Jn welcker voegen Zijn Maij^t van zijner zijde ook niet verder gehouden zall zijn te doen. Jnt sesste ende laesste artijkell werd mede geconsenteerd, dogh met limittatie dat niet nae de eijlanden van Amboijna, Banda noch Ternaten mogen varen, als mede niet na noghte voorbij Malacca, als met onse expresse passen, welcke hier op Bat^a. gehouden zullen zijn te comen halen. Welcke conditien ende limitatien bij de Heeren ambassadeurs ook aengenomen ende geamplecteerdt zijn, met toewenschinge van beijder zijden dat bovenstaende pointen heijlighlijck mogen werden geobserveerd ende aghtervolgt.

Jnt casteell Batavia 24^{en} 7ber 1646. Was geteekent **Cornelis van der Lijn**, **Carell Reijnierszoon** ende **Sijmon van Allphen**.

¹ Hier staan in het manuscript nog de overtollige en onjuiste woorden: „geene andere oorzake” (Vgl. De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. 286).

² Hem.

CLXXX. KUST VAN KOROMANDEL.

31 December 1646, 1 Januari 1647. ¹

Den 16 October 1646 bevestigde de vorst van Carnatica nog eenmaal „alle voorige cauls en giften”. ² Maar de dagen zijner heerschappij over Pulicat en omgeving waren geteld. Immers op het eind van December werd de stad Pulicat vermeersterd door het Golcondasche leger. Heussen sloot onderstaande overeenkomsten met den kommandant van deze troepen (Zie beneden en aanteekeningen in het *Contractboek Zeeland*; *omuitgegeven Generale Missive 31 December 1647*).

Translaedt uijt d' onderstaende couwell, dat 31^{en}
X^{ber} Anno 1646 verleendt, ingaende p^{mo} Januarij
Anno 1647.

Den nabab Mersumela ³, dienaer van den co^k van **Golconda**, geefft dese couwell aen den Nederlantsen gouverneur op **Palliacatta**, Arnolldt Heussen, in maniere als volght.

I.

Van alle Compagnies goederen, egeene uijtgesondert, die gedisbarqueerd ofte gejnbarqueerd, en zall als in vorigen tijden niets

¹ Uit het *Contractboek*. In het *Contractboek Zeeland* komt een gewijzigde lezing van dit kaul voor.

² In het *Contractboek Zeeland* wordt dit kaul genòemd, niet in extenso medegedeeld. Daarbij werd ook aan de O. I. C. „t dorp **Secrecoerij** vereerd met desselfs inkomsten en voordeelen”, maar deze schenking had nu geen resultaat ten gevolge der gebeurtenissen, waardoor Golconda den vorst van Carnatica uit deze streken verdreef. Met Secrecoerij is bedoeld het Sicericoerde van Valentijns kaart (= Sriharikata der tegenwoordige kaarten?), het Sickerkoery van de kaart bij Baldaeus. Deze (*Malabar-Choromandel*, bldz. 159) zegt, dat daar van „al het Branthout; ook Timmerhout tot Balken, Planken, en Affuyten gehaalt werdt”.

³ *Contractboek Zeeland* verklaart hier: „Nabab is in 't duijts veldoverste, sijnde desen geweest generaal overste over het leger van den koning van Golconda”. In het exemplaar in *Contractboek Zeeland* wordt hij genoemd „Miermhamed Sahij, maar is eijgentlijken gesegd Mier Mahumed Sajid; sijn eertitel, van den koning van Golconda verkreegen, is Miersumela, sijnde te seggen vertrouder des rijks, dog nadat hij Golconda afgevallen en het overgewonne gedeelte van Carnatica aan den Mogol geleverd heeft, wierd hij vereerd met den titul van Mosemchan, en in Bengale oorloogende Chan Channa Super Selaar”.

Het is de in de geschiedenis van Vóór-Indië zoo bekende Mir Jumla, een Pers van afkomst, die eens Golconda's vorst, later den groot-mogol Aurengzib diende (Vgl. o. a. Hunter, *Gazetteer*, III, p. 513; Lane-Poole, *Mediaeval India*, p. 347, f.; Gribble, *Deccan*, I, p. 270 ff.).

betaelt werden, maer alle andere partijculiere coopluijden sullen t sellve conform d'gewoonte moeten betalen, ende daervan d'een helfft voor den duwan en d'ander voor d' E. Comp^e g'jnnnet werden.

2.

Alle uijtgaende ende jncomende goederen, bonne s'joncan ¹ subject zijnde, zullen deselve als bij vorige tijden int geheell moeten betalen, waervan mede d'helfft voor den duwan ende 't verdere voor d' E. Comp^e blijven zall.

3.

Van alle coopmanschappen, int Casteell ² uijtgewoogen werdende, t' zij specerijen, loot, thin, ³ etc^a, welcke $4\frac{1}{8}$ pagode per bhaer van tholl geven, sall d' E. Comp^e in plaetse van een pagode, voor dato genoten, voortaeen $1\frac{1}{4}$ pagode van die minderen tholl, gevende d'een helfft den duwan en d'andere d' E. Comp^e, en die van meerderen tholl den duwan $\frac{3}{4}$ ende d' E. Comp^e $\frac{1}{4}$, genieten, well verstaende, de gerechtigheijt van den Coutewael ⁴ ende stadts officieren volgens ouder gewoonte.

4.

Van alle cleden, die per pak $4\frac{1}{2}$ pagode van tholl geven, sall d' E. Comp^e in plaetse van een pagode per pak, voor dato genoten, voortaeen $1\frac{1}{4}$ pagood, van de mindere den duwan ende d' E. Comp^e ijder d'helfft, ende van de meerdere den duwan $\frac{3}{4}$ ende d' E. Comp^e $\frac{1}{4}$ genieten, daer aff getrocken als voren de gerechtigheijt van den Coutewaell ende stadts officieren.

5.

Van alle mantementos ende eetbare waren ten dienste van d' E. Comp^e ofte voor derselver dienaers behoefte, als 't gene in haer

¹ *Contractboek Zeeland*: „bomme-sjonkan”. Sunkam, chunkam: in- en uitverrechten (Vgl. ook *Hobson-Jobson*, p. 361, sub voce Junkeon).

² Geldria.

³ *Contractboek Zeeland*: „thin, lood, noten, peeper, wax etc.”

⁴ Catwal, cutwaul: een ambtenaar belast met de politie, met markt-aangelegenheden, enz. (*Hobson-Jobson*, p. 205 f.)

huijshouden nodigh gecoght werdende, daer van voormaells hallven toll hebben betaellt, ¹ zullen alls nu niets betalen. ²

6.

Van guinees ³ lijwaedt, dat voor d'E. Comp^e gecoght werdt, sall per ijder pak [van] 20 ps. ⁴ als voor desen $\frac{3}{4}$ pagode betaellt werden, waervan d'een helfft ten proffijte van den duwan ende d'ander voor d'E. Comp^e, sulx ook van alle verdere lijwaten voor d'E. Comp^e ingecoght werdende, waervan den toll mede naer ouder gewoonte sall blijven. Maar van t' guinees etc^a door de voorcopers offte coopluiden allhier om te vercopen ter marckt gebraght werdende, sall den duwan $\frac{2}{3}$ ende d'E. Comp^e $\frac{1}{3}$ van ordinaijre gerechtigheijt genieten.

7.

Van alle t goudt, dat d'E. Comp^e laet munten, welck voor dato $\frac{3}{4}$ pagode per cento heeft betaellt ende waeruijt d'E. Comp^e $\frac{1}{4}$ p^c genoten, sall nu $\frac{3}{4}$ p^c ende van alle andere bij de coopluiden ter munte gebraght werdende, daer van niets voor dato genoten hebt, $\frac{1}{3}$ aenparts genieten.

8.

Van alle robijnen, die d'E. Comp^e vercoopt, daervan niet uijtgesondert den tholl genoot, als nu d' helft genieten. ⁵

9.

Eenige coopmanschappen met 's Compagnies schepen alhier aengebraght ende marckgauck vercoght werdende, daervan sullt maer den hallven toll betalen.

¹ *Contractboek Zeeland* heeft hier de volgende aantekening: „Dese halve tolvrijheid was d'E. Compagnie vergund bij den ouden Maleije of Astiappa Chittij (vgl. hiervóór, bldz. 231, noot 1 enz.), als pagter van de stad en door de gouverneurs sedert gemaintineerd, niet jegenstaende eenige 's Compagnies dienaars sulx hadden willen betwisten, waar door bevestigd werd, dat een gewoonte onder deesen landaard bijna soo kragtig is, als 't beste firman, so de opperhoofden sig daar van met verstand weten te bedienen”.

² *Contractboek Zeeland* vervolgt: „Dog van soodanige waaren van andere plaatsen alhier aan en te koop brengende, den halven jonkan betalen”.

³ *Hobson-Jobson*, p. 307, brengt dit in verband met den afzet van deze kleedjes op de Kust van Guinea.

⁴ Stuk.

⁵ Niet in 't *Contractboek Zeeland*.

Ende, om desen dan te besluijten, sall zoo lange wegens den Golcondaetsen Maij^t 't governo int Carnatische rijk tot op **Setta-wour** ¹ onder mijn sorteerd^t ende behoude, niets meer buiten tvoorverhaelde gevordert, maer bij mij in allen volgens ouder gelooffwaerdigheijt, vollcomen trouwe gehouden, t' sellve sinceerlijk naergecomen ende aghtervolght werden, blijvende de dorpen **Jrrekan**, **Mansjuwake** ² ende **Auwerka** ³ als bij voorige tijden aen d' E. Comp^e.

Alldus gedaen int jaer naert overlijden van Mahomet 1056 in de maendt Sjelecaed^t ⁴ den 24^{en} dagh, zijnde naer onsen gewoonlijcken stijll p^{mo} Januarij A^o 1647. Jnt Golcondase leger Palliacatta. Was onderteeckent **Miermamet Sahij** ende gesegell^t met sijn gewoonlijke zegell.

Ick, Arnolldt Heussen, Extraordinaris Raedt, vice govern^r ende directeur wegen den staet der Generaele Vereenigde Nederlantsche Oostindische Compagnie op de **Cust Cormandell**, belove bij desen, voor soo langen tijt offte vele jaeren als den Golcondaetsen Maij^t d' oppermaght ende gebiedt in t' **Carnatische rijk** tot op Setta-wour aen sigh behoudt, dat wij gedaghten Maij^t mede erkennen ende in dit governo alhier all t' geene ons in voorstaende couwell is toegestaen ende beloofft, van waerde houden, t' zellve naer vermogen doen mainteneren ende aghtervolgen ende buiten dien eenige schepen offte goederen wegen Zijn meergedaghte Maij^t allhier comende aen te landen, tegen alle overlasten van vijanden naer vermogen segoureren en bevrijden zullen. In kennisse van trouwe ende waerheijt hebben desen met mijn eijgen, gewoonlijke handschrift ende Comp^s zegell bevestight. Jnt casteell Gell^dria adij primo Januarij 1647. Was onderteeckent **Arnolld Heussen** ende gesegell^t met 's Comp^s gewoonlijke zegell.

¹ Chittur in North-Arcot?

² Zie hiervóór, bldz. 252, 474.

³ *Contractboek Zeeland* heeft „Auwrewake” en teekent er bij aan: „Auwreweka was 1641 door Konings swager aen d' E. Compagnie en Chinna (vgl. hiervóór, bldz. 399 en noot 1, enz.) geschonken”.

⁴ Dzoel-ka'dah.

CLXXXI. PERZIE.

21 Maart 1647.¹

De zijdehandel in Perzië werd voor ons van zooveel beteekenis, dat de Bewindhebbers haar in het midden der 17de eeuw beschouwden „als het importantste voor de generale Comp.” Maar hij werd onder niet gering te tellen moeilijkheden gedreven (Vgl. hiervóór, bldz. 370, v. v.). Een der bezwaren was, dat de Nederlanders vooral aangewezen werden op de commercie met den Sjah door middel van diens ambtenaren, terwijl de onzen gaarne daarnevens wilden „den vrijen en onbelemmerden handel met particulieren”, om daardoor „den hoogen prijs der zijde”, namens den Sjah gesteld, en de verplichte quantiteit namens den Sjah ons opgedrongen, te kunnen ontgaan. Maar hierbij stuitte men op den tegenstand van 's Vorsten ambtenaren. En wanneer ook al de vertegenwoordigers der O. I. C. de commercie met „particuliere coopliden” trachtten door te zetten, dit bleek niet voldoende te zijn, want de „vreese der coopluiden voor d'ongenade des Achtumaels Douleth” weerhield hen dikwijls, met de onzen dien handel te beginnen of voort te zetten. Zoowel door onze vertegenwoordigers in Perzië als door de Hooge Regeering te Batavia werd er gaandeweg over gedacht, de inderdaad „schandelijke geleedene affronten . . . . . te revengieren”, „te meer den Persiaen generaliter voor onse macht seer beducht was” en in 1645 werden daartoe voorbereidende maatregelen genomen: hetgeen later bleek, niet in overeenstemming te zijn met de meening der Bewindhebbers op dit punt. De toestand werd zeer gespannen, in Juni begonnen de vijandelijkheden, maar reeds in dezelfde maand traden de Perzische autoriteiten in onderhandeling. „'t Persiaens exploit” scheen gunstige gevolgen te zullen hebben, en voordeeliger „capitulatien” voor ons te zullen meëbrengen. Zoo „shokten de zaaken eenigen tijd zoo wat henen” (Vgl. hiervóór, bldz. 370, v. v.; Valentijn, *Persien*, bldz. 234, v. v.; *Dagh-Register 1643—1444*, bldz. 177, v.; 184, v. v.; *1644—1645*, bldz. 236, v. v., 247, v. v.; Mijer, *Instructien*, bldz. 87—89).

In 1647 werden als „Commissarissen” naar Perzië gezonden met „treffelijke vereeringen van ruim 18000 gls” Nicolaas Verburgh en Willem Bastinck, welke onderstaande „petitie” inleverden, waarop zij de bijgevoegde antwoorden bekwamen. Deze waren niet voldoende in de oogen der Nederlandsche autoriteiten. De Commissarissen vertrokken „onverrichter saecke uit Spahan”; G. G. & R. meenden ze niet te moeten inwilligen en besloten, „den Persiaen A^o aenstaende andermael den oorlogh aen te doen ende op 't gevoeghlijkste redres van saecken tot verseeckeringh ende accrescement van Comp's commercie te maecken; daeraen int minste niet te dubiteren is . . . . .” Echter zouden zij „bij favorabile presentatien” zich „mede gevoegelijk laten vinden . . . . .” De Bewindhebbers moesten echter van dwangmaatregelen niet hebben. Volgens hen hadden wij geen recht, Perzië te dwingen, ons tot den handel toe te laten op de wijze als wij dien begeerden. Bij vrije natiën, „alwaar wij de wetten vinden en niet brengen moeten”, mochten wij

¹ Overgenomen uit *Overgekomen brieven en papieren van Batavia, 1717, deel III*. Over den datum vgl. ook bldz. 491, noot 3.

den „handel ons op eigen concepten niet toeëigenen en zoodanige natiën met magt daartoe constringeren, gelijk de Comp. ook niet verstaan zoude kunnen, dat op plaatsens, onder haar gebied sorterende, andere natiën op de manier van handelen haar de wet zouden willen stellen... Gelijk aan Gods regtvaardigheid geenszins getwijfeld mag worden, zoo gaat ook zeker, dat degenen, die onregtvaardige wegen inslaan, de straffen daarvan gevoelen zullen, maar den regten weg in hunnenhandel volgende, Gods zegen daarop te verwachten hebben” (Vgl. *onuitgegeven Generale Missive 31 December 1647*; *Generale Instructie 26 April 1650*, bij Mijer, *Instructien*, bldz. 88, v.).

Petitie, ofte versoek met ordre van d' Ed^lo Heeren Directeurs ende Raaden over den Vereenigde Nederlandschen stant in Orienten gedaan ende overgegeven den 21 Maart A^o 1647 door de commissarissen Nicolaas Verburg ende Willem Bastink aan den grootmagtigen, doorlugtigen ende zeer wijdberoemden Abbas,¹ conink van **Persia**, nevens de geschapte² translaat antwoorde door dito Majjesteijt op ijder artikel daerop verleent.³

1.

Eerstelijk versoekende, dat Zijne Majj^t d' E. Compagnie den vrijen en onbecommerden handel voor altoos in zijn gantsche rijk volkomentlijk gelieve in te willigen ende open te stellen, opdat haare dienaren d' zelve allerwegen, zonder daerinne door eenige van Sijn Majj^{ts} subaltarne in 't minste gemolesteert te werden, naer hun welgevallen exerceeren ende dienvolgende alle haare aan te brengen coopmanschappen, waar 't hun goetduncken sal. verhandeld mogen.⁴ Ook daarentegen in Zijn Majj^{ts} gebied soo veel zijde ende andere waaren, hoedanig die genaamt mogte wesen, van particuliere te mogen coopen, ofte in voorraat comtracteeren, als benodigt zijn, ende d' selvige te vervoeren, daar 't hun goet duncken sal. Dies beloven, ende zijn tevreden, 100 à 125 carge⁵ zijde legia⁶

¹ Abbas II.

² Getjapte = gezegelde.

³ Deze antwoorden zijn niet gedateerd; zullen waarschijnlijk van vóór 4 Mei dagteekenen (*Onuitgegeven Generale Missive, 31 December 1647*). Dit kan ook overeenkomen met de dateering „Rabealawwel des jaers 1057” op het exemplaar in *Contractboek Amsterdam III*.

⁴ Vgl. hieronder bldz. 493, 498.

⁵ „1 Carga weegt 408 ponden” en „36 mansjaag” (Valentijn, *Batavia*, bldz. 362).

⁶ Vgl. over de soorten zijde Valentijn, *Persien*, bldz. 236, v.

(soo 't Sijne Majesteijt gelieft) jaarlijks tot 38 ofte uijterlijk 40 thoman ¹ d'carge van 36 manchia van hem aan te nemen, mits dat de levering in **Spahan**, end' (soo 't mogelijk is) de betalinge op 't aanlangen van de zijde in **Gamron** geschiede.

Nopende den prijs der zijde is voor desen ongelijk geweest. Ten tijde van Chac Sofphij ² hebt gij die altijd 50 thoman betaalt, ende gij en hebt geen commandement, luidende, dat gij van anderen zijde mogte kopen, zonder thol te betalen ende en sal 't dit jaar niet anders kunnen gaan als voor 45 thoman met den Coning te contracteren, ofte 't soude tot Sijn Maij^{ts} schade strecken. Maar soo gij dit jaar 300 carga van den Conink à 45 thoman aanneemt, en sult daarvoor geen thol betalen, ende sullen dan toestaan, uwe natie in 't gantsche rijk handelen ende wandelen, zonder dat hun iemand zulcx beletten, verkopende uwe aan te brengen goederen, aan wie ende daar 't Uw goetdunken sal, als kopen ende vervoeren, van wie ende werwaarts goetvinden zult. De thollen van 30 op ijder 100 carga zijde, die gij met den Coning contracteert, zijn U (die kopende van die 't Uw gelieft) geschoncken, ende van de rest sult gij gerechtigheijt betalen.

2.

Dat wij van alle voorschreven aan te brengen als uit te voeren coopmanschappen (egeene uijtgesondert) voor altijd exemt zullen blijven eenige impositien ofte thollen te betalen, soo well die Sijne Majj^t. in Bandhar Gamron en andere zijne zeehavens, als ook op de wegen ende in de steden binnen sijn rijk van deszelfs eijgen vasalen ende andere buijtenlandsche traffiquanten jegenwoordig predendeert, als de gene namaals nog soude mogen vorderen, zonder dat ook gehouden sullen wesen, voorschreven goederen door Sijne Majjesteijts tholhuijsen te laten passeeren, nogte ook te moeten gedogen, die om te visiteeren geopent, getelt ofte opgeschreeven werden, anders als in 't verkopen ofte uijtleveren simpeljk de quantiteijt van dien te noteeren ende wij dan voorts zullen mogen bestaan met het overleveren van een handschrift ofte corte factura van onsen Ed^e H^r gouverneur generaal, om daar door te doen blijken, wat goederen jaarlijks met onse scheepen in Uwe Majjesteits rijk aangebragt ende weder daar uijt vervoert zijn, mitsgaders aan alle Comp^s dienaars op peene van de swaarste straffe

¹ „1 Thoman..... doet.... 42½ gl....” (Vgl. ook *Hobson-Jobson*, p. 707).

² 1628—1642.

gebieden, dat geen vreemde coopluijden goederen op onse naam over en voeren, nogte aan lant sullen brengen, om daardoor alle frauden in 's Coninx geregteghijt voor te komen.

Op dit punct antwoorde gelijk op 't eerste articul.

3.

Dat Zijne Majesteijt ons zal gelieven te restitueeren ¹ de resterende 1426 thomannen wegens de overthollen door Mirsia Tackij ² ons t' onregt afgedwongene 4906 thoman, waar van Zijne Majij^t. ons reede 3480 thoman heeft goet gedaan, stellende de pretensie ofte schaede van 12800 thoman (die wij in soo veel jaren die sijde door geseijde Tachija à 50 thoman d'charge, zijnde 8 thoman d'charge hooger, als wij die metten voorigen coningh Abbas, loffelijker memorie, gecontracteert hadden, geleden hebben) in Uwe Majesteijts discretie, met vast vertrouwen, daar in soo een coninklijke liberaliteit gebruijcken sal, dat ons in 't geheel ofte ten deele contentement geschiede ende wij occasie mogen hebben, om van nu voortaan met Sijn Coninklijke Majij^t in goede alliantie te continueren.

't Geen den vorigen vertrouwer ³ Uw afgenomen heeft, spruijt van regtvaardige tollen van waaren die gij meer ingebragt, ende opgekogt als gij met den Conink verhandelt hebt; zulx niet met geweld, maar gerechtig van Uw gevordert zijn. Ende naderhand hebt gij nog soo veele goederen uijtgevoert ende ingebragt, dat die tollen (ten aensien gij met den Coninck niet gecontracteerd hebt) bij de 5000 thoman bedragen, zonder te reekenen, tgene gij de voorige jaaren meer ingebragt, als vernegotieerd hebt, 't welk wij U tot nog toe niet afgevoerd en hebben, ende over de 3000 thoman, die gij nog per resto van zijde schuldig gebleven zijt. Hoe cont gij dan nog seggen, dat van den Conink zijt eijshende. Seer wel zoo gij dit jaar met den Konink soodanigh contracteert, dat hem daar proffijt van toekomt, jetwes van 't gene Zijne Maijes^t van U nog is cometerende, staat naar vereisch gemodereert ende Uw quijtgeschol-den te werden.

¹ Vgl. over deze aangelegenheid *Dagh-Register 1644—1645*, t. a. p.

² Deze toenmalige rijksbestuurder was sedert gestorven (Vgl. ook Valentijn, *Persien*, 247—248).

³ „Vertrouwer des rijks” of rijksbestuurder (Vgl. hiervóór bldz. 378, noot 2).

4.

Dat onse coopliden ofte dienaars, Zijne Maijs^{ts} landen tot uijtvoeringe van onse desseijnen frequenteerende, beter als in voortijden geschiet is, mogen getracteerd werden; ende door Uwe Maij^{ts} hooge ofte laage officieren op hunne persoonen sonder expres bevel van Sijne Maijesteijt niet onbehoorlijk te attentereen, nogte ook hare huisjen, tenten ofte andere residentieplaatsen te mogen overrompelen; maar haar (ingevalle daar op jets te praetendeeren hebben) bij wegen van rechten aan te spreken, op dat door alsulcke violente proceduuren geen nieuwe onlusten, in praejuditie van de onderlinge vruntschap, die met Uwe Maijesteijt van nu af genegen zijn te onderhouden, ende koomen te resulteeren.

Hebbe geordonneert, volgens 't commandement daarvan verleent. ¹

5.

Ende alsoo wij op de licentie als 't verleende commandement van Zijn Maijesteijt aan de gants ter aarde gevallene logie in Gamron ² (aleer dezelve tot bequaamheijt van onsen handel konden opmaken) over de 600 thomannen hebben gegasteert ³, soo versoecken dat Zijne Maijest^t ons een commandement verleene, ofte in desen gelieven te avoijeeren, dat gemelte wooninge, mitsgaders den gront ende d'omgevallene materialen, als de fundamenten daar 't op getimmert is, ons eijgen zijn, ende d'selve daar voor mogen blijven besitten, alsmede dat niemant wie 't soude mogen wesen daar op eenige pretentie en vermag te maken, 't sij bij verkoop ofte hoedanig wij met de zelve mogten komen te handelen.

Wegen 't geen hier eijcht, vergunt volgens 't commandement op de zulthan van Bandaar gegeven. ⁴

¹ Vgl. hieronder, bldz. 496.

² Door een aardbeving op 14 Januari 1645 (*Dagh-Register 1644—1645*, blz. 251). In *Contractboek Amsterdam III* vond ik een „Translaet commandement door Sijn Maijesteijt Abbaas aen den H^r Directeur Wollebrant Geleijnse (toen opnieuw onze vertegenwoordiger in Perzië: vgl. hiervóór, bldz. 370) wegens de wederom opbouwinge van 's Comp.^s logie in Gamron op Miersemaal sultaan A^o 1645 verleent”. Ik vond niet noodig, dit stuk op te nemen, evenmin een „Bevelschrift. . . . wegens 's Comp.^s logie in Gamron . . . in de maendt Rabealauwel des jaars 1057” in *Contractboek Amsterdam III*.

³ Uitgegeven: Port. gastar.

⁴ Vgl. hiervóór, noot 2.

6.

Dat onder andere articulen, bij onse antecessours met Zijne Maijest^s voirouderen beslooten, als diverse commandementen, ons bij de vorige coningen Abbas en Saphij loffelijcker memorie mitsgaders door Uwe Maijesteijt onse natie verleend, alle de soodanige, als ons dienstig ende nodig te zijn aghten, moogen werden vernieuwt, blijvende in forme van hunne volle kragt en vigeur, gelijk of die onder ons te maken comtract met Zijne Conincklijke Maij^t mede begrepen waren.

Hebbe gelast te vernieuwen.

7.

Dat de commandementen, dewelke Zijn Maij^t ons van alle de voorschreven versoeken te verleenen stont, dienen te luijden, niet op de tegenwoordige hartooogen, sulthans, gouverneurs ofte bevelhebbers, enz., daar wij d'selve aan genootsaakt mogten werden te vertoonen, nogte op de presente opperhoofden van de Nederlantsche natie, maar op alle tegenwoordige en toekomstige; ende gelijk het den Coninck vrij staat over zijn rijk ende onderdanen uijt sovereyne autoriteijt soodanige commandementen ofte publicatien van gebod ende verbot te laten uijtgaan, als hem wel gevalt, dat dezelve geen verhindring in ons comtract van bestant ende geobtineerde preminentjen bij Zijne Maijesteijt en sullen causeren, nogte wij daarinne begrepen zullen mogen werden, ten waare Zijne Maij^t onse naam daarinne expresselijk geliefde te insereeren.

Soo gij versoekt sal 't geschieden.

Alle welcke voorstaande poincten ons ingewilligt, ende daarvan vigooreuse commandementen, sonder eenige exceptie, met Uwe Maij^{ts} conincklijke signatura bevestight, verleent werdende, zijn bereijt, met Zijn Maij^t daar op een vast verbont ende onverbreekelijke alleance te maken, met inclinatie ende aanneminghe, onse negotie in Uwe Maij^{ts} rijk alomme naar uijterlijke vermogen te vergrooten, gelijk wij uijt cragte van onse commissie ook belooven zullen, Uwe Maij^{ts} zeehavens, scheepen ende volkeren voor d'invasie ende 't geweld der Portugeesen, als andere Uwe Maij^{ts} tegenwoordige vijanden te beschermen, mitsgaders allerwegen daar d'onse present mogten wesen, deselve voor overlast te bevrijden, mits dat Uwe Maij^t zig onder het tractaat van bestant ¹, tusschen Portugal en onse landen

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 429.

gemaakt, gelieve te laten begrijpen, als wanneer uijt cragte van 't zelve tractaat die natie niet en vermogen, de croone van Persia, meer als [zij] ons doen, voor vijanden te houden, nog eenige afbreuk te laten toekomen, ofte wij zullen ende kunnen zulx met geweld van wapenen tegenstaan. Daar ter contrarie, soo Uwe Majij^t dit ons versoek van comprehentie afsloeg, niet vermogen zouden Uwe Majij^t tegen haar te diffendeeren.

't Geen gij dan in Uwe petitie zijt versoekende is naar behoren, gelijk hier vooren geinsereert hebbe, toegestaan. Gijlieden nu tot weerstant van onse landen, voordeel van Coninx bescherminge van dieven ofte rovers ter zee, zoo gelijk gij ons belooft hebt, sult ons een handschrift verleenen, als wanneer 's Coninx gunste 't Uwaarts jaar op jaar ende dag op dag staat te vermeerderen. ¹

Bevelschrift ² wegens 't meerder eeren en respecteeren van de Hollandtse natie als voor desen, alsmede van in haer wooningh niet dan met expres consent van haer te moogen comen, gelijk oock van geen actie tegens haer te jstitueren, voordat hare praetensie geverifieert

¹ Hieronder volgt in *Overgekomen brieven en papieren van Batavia, 1717, III* nog een: „Translaet notitie, wegens de resumptie geordonneert door den Vertrouwer des rijks aan die van 's Coninx secretarie, mitsgaders 't antwoord bij den Secretaris daarop gediend, zulx op den dos van onse petitien geinsereert stond". Ik vond niet noodig, dit op te nemen, daar het resultaat van dit onderzoek reeds is nêergelegd in de antwoorden van den Sjah op onze „petitie". In het exemplaar van deze petitie met antwoorden, hetwelk is opgenomen in *Contractboek Amsterdam III*, komt deze „notitie" eveneens voor, maar tusschen de verschillende artikelen verspreid en uitgebreider, zooals trouwens geheel die lezing uitgebreider is, zonder echter bijzonderheden te geven, voor het doel mijner uitgave van belang.

² „Translaet uijt het Persiaens", overgenomen uit *Contractboek Amsterdam III*.

hebben, en eijndelĳk van niet subject te wesen de schattingen en quotisatien, dewelke van 't Hoff opgeleijt werden, verleent op alle de regenten van het gansche rĳck door den coninck Abbaas de Tweede in de maendt Rabealawwel des jaers 1057, overeencomende met de maent . . . . . des jaers . . . . . naer Christi geboorte. ¹

L. S. van den coninck Abbaas de Tweede.

Daer is een gebodt van de werelt te gehoorsamen geschiet, namentlijk dit:

De behlerbegies en de groote omeraas en de genereuse regenten en de wasiers ² ende de verdere bovengestelden van de gesegende rĳcken, wanneer aen den inhoudt van dit hoogh aensienelĳk bevelschrift sullen kennisse hebben, dat dan op alle plaetsen van de gesegende rĳcken, alwaer de Europiaense natie van de Hollanderen soude mogen wesen ofte handeldrijven, aen deselve meerder eer en respect, als in voorgange jaren betonende, geen overlast nogh geweld aen en doen, als mede dat sonder verloff van vóornoemde natie in haer woningen niet en verschijnen; en bijaldien ijmandt tegens haer eenige actie heeft, soo langh als sij deselve niet sullen geverifieert hebben, soo hebben haer (Hollanderen) niet moeilĳk te vallen. Ende dese saecke van nootsaekelĳcke achtervolgingh erkennende, soo achten sich hier aen verplicht. Geschreven in de maendt Rabealawwel des jaers 1057.

Hier onder aen stont:

Daer is geordonneert, dat van de schattingen en quotisatien, dewelke van het hooge Hoff op de gesegende rĳcken sullen geordonneert hebben, geen deel aen de natie van voorschreven capiteijn ³ opgeleijt werden.

En hier onder: L. S. van den coninck **Abbaas de Tweede**.

Achter op de rughside bovenaen stont:

Achterevolgens en in conformite van d'antwoort op d'een van de articulen der voorschreven Europeanen, dewelke met het hoog aensienelĳk heilĳge zegel van een sons afsteecksel verciert sijnde, onder voorschreven natie berust.

L. S. van den ahtemaad dauleh **Chaliefah Sultaan**.

¹ Rabi'al-awwal 1057 loopt van 6 April—5 Mei 1647.

² Viziers.

³ Nl. de vertegenwoordiger onzer O. I. C.

7° Volgr. III.

Bevelschrift ¹ wegens dat geene regenten en sjachbanders van **Gamron** goederen van d'E. Comp^e en andere coopliijden, tensij met haer vrij bewillingh, mogen copen, verleent op de regenten en sjachbanders van Gamron door den coninck Safie d'Eerste op den 29^{en} van de maendt Safar des jaers 1046, overeencomende met de maendt ..... des jaers ..... naer Christi geboorte ², en vernieuwt door Abbaas de Tweede in de maend Rabealawwel des jaers 1057, overeencomende met de maendt ..... des jaers ..... naer Christi geboorte.
L. S. van den conink Abbaas de Tweede.

Daer is een gebodt van de werelt te gehoorsamen geschiet, namentlijk dit:

Den regent ende reeckeninghhouder en ontfanger van de thienden en uijtganck der gesegende zeecoopplaetse Abbaas weten, dat de natie van de Europeaense Hollanders een bevelschrift van den prince Chahaan der plaetse van vreugde (den conink Safie d'Eerste) in dato van den 29 der maent Safar des Jaers 1046 op de naem van Zaliger Safie Coelij, sultaan en Mahammed Salleh Beeck, slave van het aensienelijke Hoff, gewesene ontfanger ende reeckeninghhouder van de thienden en uijtganck der voormelte gesegende zeecoopplaetse, uijtgegaen sijnde, geexhibeert en verthoont hebben, sijnde van desen jnhoudt, namentlijk, dat sij beide voorschreven weten, dat er gequestreert sij, hoe dat de schepen van de coopliijden en de Europeanen in de zeecoopplaetse aencomen, sij de beste en uijtgelesenste

¹ „Translaet uijt het Persiaens”, overgenomen uit *Contractboek Amsterdam III*.

² Safar 1046 loopt van 5 Juli—2 Aug. 1636.

coopmanschappen tot een lege prijs sikh eijgenen, connende de coopluijden aldus de slechte coopmanschappen niet verkoopen, sijnde dit gedoente een oorsaek van verlegentheit der coopluiden en van verminderingh int comen en gaen van de negotianten en tot schaede van de zeecoopplaetsen.

Hierom is 't, dat ordonnerende bevolen hebben, dat van de coopmanschappen, dewelcke sij in die zeecoopplaetsen aenbrengen, hetgeen se daarvan begeren en de meesters derselver daarmede tevreden sullen sijn, voor de courante prijs coopen, hebbende sikh buijten de wille en believen van de meesters der goederen met hare coopmanschappen niet te mengen, ende met geweld en overlast sikh omtrent de goederen van ijmant der Muslimaanse en Europiaanse coopluiden te voegen, ende bijaldien hier nae kennelijck werden, dat contrarie (dit) van de werelt te gehoorsamen bevelschrift doende, overlast aen ijmant van de coopluiden en negotianten toebrengen, soo sal 't selve een oorsaek van sware castige¹ wesen, voorts op alle middelen van tranquilliteit en gerustheit en op de onmagtige en arme acht en gade slaende, soo en houden sikh niet vrij, van een goede wensch en gebedt voor Ons, den gesegende prince, te procureren.

Ende (voormelte natie) de confirmatie en vernieuwingh (hiervan) van ons, den gesegende prince, versocht hebbende, soo hebben wij daarom ordonnerende bevolen, dat voorschreven bevelschrift voor geconfirmiert en vernieuwt houdende, buijten wille en believen van ijmant der coopluiden omtrent hare goederen niet en swerven nogte sikh daarmede vermengen en agten sikh hier aen verplicht te wesen. Geschreven in de maendt Rabealawwel des jaers 1057.

Bovenaen aghter op den dorso stont:

Achtereenvolgens en in conformite van het antwoordt op de articulen van voormelten capiteijn, de welcke met het zegel van een sonsafsteeksel versiert is.²

¹ Castigo (Port) = straf.

² „Dese titul wert aen alle Europiaanse princen en vorsten toegeschreven, 't sij uijt een vergelijking van de figureur haerer hoeden met de son off dat de koningen aldaer goude croonen op haer hoofden te dragen gewoon sijn, off wel dat de Heijligen in de Europiaanse schilderijen met een son om haer hoofd bestraelt en beglanst wesende, voor coningen aengesien, en ten dien opsichte voor coningen aengesien en ten dien opsichte voorschreven titul aen die princen en vorsten eerst geattribueert ende voort tot noch toe gehouden hebben.” Op bidz. 256 moet het vraagteeken achter de niet onvermakelijke drukfout „sous” vervallen.

En hier beneden L. S. van den attemaad dauleh **Chalifah Sulthaan.** ¹

Bevelschrift ² wegens 't overleveren van dienaren en schuldenaers in handen dergeenen, dewelcke daerom ofte naer gesonden werden, verleent op de regenten van het gansche rijk door den conink Abbaas de Tweede in de maandt Rabealauwwel des jaers duijsent seven ende vijftigh overeencomende met de maendt . . . . des jaers . . . naer Cristi geboorte.

L. S. van den coninck Abbaas de Tweede.

Daer is een gebodt van de werelt te gehoorzamen geschiet, namentlijk dit:

De beglerbegies, omeraas, regenten, wasiers en verdere overgestelde van de gesegende rijcken, wanneer van den inhoudt deeses hoogh aensienelijke bevelschrift kennisse sullen hebben, ingevalle de dienaren en partijen van schulden en reeckening des Hollantse capⁿ in de landen onder haer staende sijn bevinden en voorschreven capiteijn ijmant om haar te vorderen sal senden, soo en hebben voorschreven volk in de landen onder haer staende niet te houden, maer met hare dienaren bij voornoemden capiteijn senden, om haer rekeninghe effen te maecken. Dese saecke dan van nootsakelijke achtervolging houdende, soo achten daeraen verplicht te wesen. Geschreven in de maendt Rabealauwel des jaers 1057.

Achter op de rugsijde boven aen stont:

Bij de hooge boven al verhevene mondelijke ordonnantie. En daer onder: L. S. van den ahtumaad dauleh **Chalifach Sultaan.** ³

¹ In *Contractboek Amsterdam III* volgt hier nog een stuk, het welk ik niet opneem: „Bevelschrift wegens 't uijtvoeren met ijder schip [van] vier stuex paerden, mits onder deselve twee merrien wesende . . . .”

² „Translaet uijt het Persiaens”, overgenomen uit *Contractboek Amsterdam III*.

³ Niet neem ik op het in *Contractboek Amsterdam III* volgend „Bevelschrift wegens 't vrij halen en vervoeren” door de Nederlanders „van soudt en roode aerde” van het eiland Larek, hetwelk „de Muslimaans niet ende sij wel van doen hebben”. Het eiland **Larek** of Lareka resorteerde toen onder den sultan (gouverneur) van Hormus.

CLXXXII. KUST VAN KOROMANDEL.

19 September 1647.¹

Terwijl de krijg bleef woeden in een groot gedeelte der landstreken langs de Kust van Koromandel, waar de Nederlandsche handelsbetrekkingen van Pulicat uit werden geregeld, terwijl overal in die stréken „de troublen ende oorloghe noch al continueeren bleven, zijnde het Carnatische rijk daerdoor zeer verwoest ende de meeste sterkten bij 't Golcondasche leger.... verovert, sulx geschaepen staet, de Mooren van 't gansche Carnaticase rijk in corte meester staen te werden”, had nog eens een verzoening plaats tusschen de O. I. C. en Chinnana² bij een verdrag van 19 September 1647 te Pulicat gesloten, van beteekenis voor onzen handel in Gingi en onze vestiging te Tegenapatnam (Vgl. *onuitgegeven Generale Missive 31 December 1647* en de beweegreden voor onderstaande overeenkomst; Foster, *Madras*³, p. 36).

Translaet contract door d' E. Heer gouverneur Arnolldt Heussen ende Chinnacittij alias Malaije provisioneell op approbatie van d' Ed. Heer Gouverneur Generael ende d' Ed. Heeren Raden van Jndia gemaect ende besloten in forma als volgt.

Op huijden den 19 7^{ber} A^o 1647 zoo verclare ick, Chinnannacittij, alias Malije, met d' Heer Arnolldt Heussen, Raedt Extraordinaris van Jndia, gouverneur en directeur deser cusste **Coromandell** en den aencleven van dien, dit provisioneel contract gemaect te hebben in volgende forme, t welcke ick belove in zijn geheel en alle respecten te observeeren ende voldoen namentlijk:

Dat alhoewell tusschen UE. ende ons diverse onlusten ontstaen⁴ ende vermits wij vougden ende vermits tot staetsught de Majj^t en andere grootvorsten te dienen,⁵ sulx veelvuldige wantrouwen

¹ Uit het Contractboek.

² Vgl. hiervóór bldz. 399, 428, 452, v.v.

³ Voor deze aangelegenheid van belang, óók omdat de Engelschen betrokken werden in de twisten tusschen de O. I. C. en Chinnana.

⁴ Vgl. hiervóór, bldz. 452, 472.

⁵ De zin is hier bedorven en niet volkomen, duidelijk. Chinnana, aanzienlijk koopman en een der grootste makelaars der O. I. C., was in de laatste jaren (ongeveer sedert 1643) een persoon van groote beteekenis geworden, ook van politieke beteekenis, in het rijk Carnatica. In die hoedanigheid vooral had hij oneenigheden gekregen met de O. I. C., die tot vijandelijkheden overgeslagen waren. Ongeveer 1646 verloor hij zijns Vorsten gunst en dan komt gaandeweg weer toenadering tusschen de O. I. C. en hem. (Vgl. ook de lezing der Engelsche autoriteiten op de Kust van Koromandel bij Foster, *Madras*, p. 26 ff). Met „grootvorsten” in den tekst zullen bedoeld zijn „naïks”, met „de Majj” de vorst van Carnatica.

veroorsaect heeft, mits door mijn absentie mijne dienaers mij geabuseert hebben en eijntelijck nu ontrent d' 2½ jaer verleden geheelijk van hier begeven¹ en meerder onlusten door d' maghinationen en hostiliteiten verweckt, eghter door UE. goede genegenheit beweeght zijnde, soo ist, dat bespeurdt hebbende mijne groote fauten, daer in vervallen ben ende gedenckende den staet, eer en faem, waermede allesints door des E. Comp^s faueur genegotieert hebbe, nu mede teenemaell de keer genomen heeft, naer mijne diverse aensoeking, soo door missiven als vordere vrunden, UE. mede t'eenemaell beweeght zijt geworden, dienvolgende Haer E. E. tot Batavia daerover ampell hebt geadviseerd, ten deele antwoordt becomen en eijntelijck onder UE. vrijen geleijde weder allhier met aller eerst² bewijsingh en ontfangene gonsste verschenen ben, omme zooveel mijn vermogen, habiliteit en middelen lijden connen alles in vorigen stant te herstellen, allhoewell UE. voorgehouden en aengemaent hebt, d' uijterste geleden schaden en jnteresten van d' E. Comp^e te moeten vergoeden, welck oock bij eijgen overlegh niet min billijk en rechtmaetigh oordelende, mij tardeerende gehouden heeft, totdat mijne presentatie des vergoedinge vant Canjewarons³ gerooffde als uijterste van mijn zobere jegenswoordigh vermogen UE. beweeght heeft, mij als nu toe te laten bij UE. te verschijnen, weshallven onder UE. faueur geresolveert ben, mij op nieuw onder desselfs schaduwe ende bescherminge te begeven en, aghtervolgens mijne gedane beloften, t' gerooffde, allvorens tgene voor mij allhier uijt diverse goederen bij vercoop geprocederd en effective in 's Comp^s handen gecomen is, daertegens gerescontreedt en affgetrocken zijnde, per resste te volldoen en daarvan obligatie passeeren, om als wanneer desen bij Haer Ed^t⁴ zall werden geapprobeerd en mij geheelijk onder UE. protectie en faueur begeven hebbe, d' selve te betalen, met vertrouwen, Hare Ed^{en} daermede vollcomen contentement nemen sullen.

Wadt belanght de negotie, sall, zoo veell UEE. mij daerin gelieeft toe te lassten ende vertrouwen, alle devoir aenwenden en niets vorders dan UE. sellfs te rade werdt en mij aenmanende zijt, bij der handt nemen, op 't welcke, bij alldien van Haer Ed^{en} tot Bat^a over UE. advijs, mij toucherende, d' gewenste andwoordt bequamt en Haer

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 452, noot 5.

² Zal moeten zijn „eerbewijsingh” (Vgl. Foster, *Madras*, p. 36).

³ **Conjevaram** (Kanchivarem) ten Z. W. van Madras.

⁴ De Hooge Regeering te Batavia.

Ed^{en} tot Batavia over UE. advijs daertoe genegen zijnde, zoo sall ick UE. 't fordt **Tegenapatnam** in bescherminge overleveren en toestaen, dat aldaer 60 blancque personen in guarnisoen sullt houden, waarvan UEE. geene d'minste betalinge offte onderhoud der gemelte 60 persoonen te betalen sall staen, noghte geene reparatien aen d'wallen, puncten ¹, huijsingen offte packhuijsen te dragen hebben, maer in zijn geheell tmijnen lasste zijn. Ende waerdzake dat UE. de gemelte persoonen allhier in Palliacatta gelieffde te trecken offte ellders daeromme benodight zijnde, zullt d'sellve tot allen tijden uijt Tegenapatnam mogen ontbieden en weder derwaerdz zijnden, soo als best te rade moght werden, als mede d'sellve verstercken met secours, soo den noodt vereijschte; en middelerwijle dat d'sellve absent moghten zijn, sall tmij vrij staen, 't gemelte fordt onder eijgen bescherminge te segouereen, sonder dat diesswegen eenige wantrouwen offte missnouggingh veroorsaect werde. ²

Alle coopmanschappen, die naer d'Zuijt voerdt offte van de Zuijt brengende en aldaer gelievende te disbarqueeren en tot segure op te leggen offte overlandt aldaer brengende, sullt van dit en jubarqueeren egene de minste gerechtigheijt, den duan belangende, te betalen hebben, maer t'mijnen lasste staen om d'sellve te bevrijden.

Zoo ijmandt van UE. guarnisoen sigh aldaer quame te misgaen ende in breuke te vervallen, soo sall d'officier, die UE. daertoe stellen moght, sellve vrijstaen, volgens zijn ordre en UE. wetten te corrigeeren en straffen, sonder dat van mijn int minste sall gecontrarieerdt werden, maar hunne vrijheijt behouden, als selfs in Palliacatta besitt.

Wadt belanght mijn persoon, sall mij met eenige vrouwen onder 't voorschreven effect int fordt tot Tegenapatnam ter woon begeben en eenige vrouwen ende kinders hier op Palliacatta ter woon laten comen.

¹ De uitstekende punten eener versterking. Vgl., ten opzichte van Tegenapatnam, Havart, *Cormandel*, I, bldz. 48: „Boven op (de Logie van de E Compagnie) zijn vier punten, die door Hollandsche zoldaten worden bewaakt . . . .” (Vgl. ook Valentijn, *Choromandel*, bldz. 9, v. v.).

² Tegenapatnam in Gingi, een der oudste Compagnie's vestigingen aan de Kust van Koromandel (vgl. hiervóór, bldz. 55, 78, 100, 395, v. v., 418, 424, v. v.), was ten gevolge der vijandelijkheden met Chinanna door de onzen verlaten geworden (Zie hiervóór, bldz. 452). De nu gesloten overeenkomst met Chinanna had ten gevolge de versterkte Nederlandsche loge in deze kustplaats. Zij heet thans Fort St. David (Hunter, *Gazetteer*, III, p. 68; II, p. 515).

Ende opdat ick dese groote cossten te beter soude te dragen hebben, soo sall UEE. mij, voor soo veell niet vermogen ben en mijne middelen niet toerijcken soudén mogen, met zoo veell meer capitael als ick alldaer sall connen verhandelen ende tot den handell eijschen moghte, gehouden zijn te seconderen en toe te zenden, met zoodanige ordre tot regulement wadt soorten van coopmanschappen begeerdt, opdat geenige andere aldaer int werck gestelt werden. Dies sall ick gehouden blijven, alle 4 maenden precijs leverantie en vollcomen liquida ¹ vant ontfangene te doen, om alltijd met vereffende reeckeninge den anderen te gemoeten, mits ook de coopmanschappen, die ick vertieren en eijschen zall, te prijse leverantie als op Palliacatta mij toegesonden en d'cleeden aghtervolgens den tijt en Palliacatsche prijs in billickeijit bij UE. offte d'uwen ontfangen en aengenomen sullen werden.

Alle coopmanschappen, die uijt fordt Tegenepatnam t'landewaerdt vervoerdt en uijt 't landt derwaerts gebraght werden, sullen bij eenigh rencontre, aenhouden offte andere hindernissen, tot mijnen lasste en risico staen. Met de negotie in **Singier** sall mij eenelijck te vernougen hebben, sonder dat ijtwes int landt van **Tansjouwer** offte **Madure** ² tot prejuditie van d'E. Comp^e sall vermogen te onderhandelen, maer in contra, waer 't noodt, d'E. Comp^e alle behullsaemheijit als voor eijgen bewijsen, tzij bij wien tselve ook zoude moeten versoght en geremedieerdt werden.

Voorts beloove en begeere ick voor mij, mijn geslaghte en erffgenamen, dat noijt, soo lange daer ijmandt leeft, ick offte sij ijtwes met eenige andere natien negotieren offte verhandelen sullen, dan eenighlijck met d'E. Comp^e en haer E. dienaers, daertoe gelicentieerdt. Wes alsoo sulx alles van mijn selfs niet well vermogens ben te vollbrengen, zoo sall ick mijnen neeff Connerijchittij ³ tot dit contract verbinden en nevens mijn nemen, omme d'negotie te beter te hervatten ende alle doenelijcke middelen voorwenden, den neijck van Singier te contenteeren en in voorige genegentheijit te brengen op mijne cossten onder UEE. faveur. Sullx niet connende erlangen, sall mij, zoo geen uijtcomst met den Neijck can bespeuren, met mijn persoon, eghte vrouwen en d'principaelste van mijn geslaght allhier onder UE. bescherminge comen begeven en blijven wonen en bij-

¹ Verantwoording.

² Vgl. hiervóór, bldz. 452, v. v., 455, v. v.

³ Vgl. hiervóór bldz. 452, v. v.

wijlen in persoon nu en dan een keer derwaerts doen; ondertusschen mijne dienaers nevens 5 à 6 van UE. volck tot mijn meerder segrance en behullp aldaer tot mijnen cosste en capitaell de negotie laten vervolgen, sulx ook de negotie tot mijnen cosste ende eijgen capitael gehouden zall zijn te vervolgen, jngevalle haer Ed^e op Batavia tot d'hier voor gementioneerde besettinge vant fordt Tegene-patnam met haer eijgen volck niet gelieffde te verstaen.

Op voorschreven contract sullen Haer Ed^e advijs en approbatie van Batavia te gemoet sien en middelerwijle, omme geen vrught-offte nodelose cossten door d'contramines van anderen, omme 't caull in onsen voordeell te versoucken, te doen, alles secretelijck onder ons behouden. Eghter indien UE. ijtwes, als voorschreven staet, derwaerds quam te seijnden, zoo zall ick een caull voor UE. versoucken ende goederen aldaer in Tegenam̄patam in onser bewaringe nemen ende daervoor borge blijven; en eenigh senister onderhandeling vernemende, UE. tijdigh bekent maken, opdat mij tijdigh seconderen moget en het fordt well gesegoureerd blijve.

Dit belove en geve ick UE. van gantscher herten, sonder argh offte list, daer sigh op geliefft te verlaten en vertrouwen. Des ter oirconde hebbe desen met eijgen gewoonelijcke handteijkeninge onder-teekent, ten dage en jare als voorschreeven. Jnt casteell Gellidria op d'custe Coromandell. Onder stont **Chinnanna**.

CLXXXIII. BENGALEN.

10 Februari 1648. ¹

De handel in Bengalen had steeds met allerlei moeilijkheden te kampen en „de dagelijckse ervarentheijt” had wel geleerd, „hoe religieus” de verschillende, der O. I. C. verleende, fermans (vgl. o. a. hiervóór nⁱ CX, CXI, CXVI, CXVII, CXIX) „tot noch onderhouden sijn geweest ende hoe verre ons daer op mogen verlaten . . . .” Toch werd door de O. I. C. steeds beproefd, door middel van schriftelijke verklaringen van de zijde der Groot-Mogols en hunner nabobs in Bengalen, „hare vercregen prerogativen ende vrijheden beter gemaintineert, den handel alomme in een gewenschte posture herstelt ende den wech tot vertier van groote quantiteit coopmanschappen weder g'opent” te krijgen. In 1648 mocht het den onderkoopman Willem Volger gelukken, „naer vele instantien . . . . 't overlangh toegeseijde firman . . . . eijndelijck” machtig te worden. (*Onuitgegeven missive van Jan van Elbinck te Pippli aan den gouverneur*

¹ Uit het Contractboek.

*Arnold Heussen te Pulicat*¹, 20 Mei 1648; *van Heussen aan onze vertegenwoordigers te Pippli*, 9 Juni 1648).

Translaedt uijt het firman, door den nabab Etcatchan² in **Decka** dato 10 Februarij 1648 aen d'E. Comp^e verleendt.

Aen alle opperhooffden, officieren, schollten, scholltetten, tollenaers etc^a, die onder mijn gebiedt en gouverno gehooren van Decka, **Ongelij** en tot **Patna**³ incluijs, doen te weten, hoe dat d'hoogheijt dese firman verleent aen d'S^r. der Hollanders, opdat sikh niemandt, wie dese in mijnen gebiede verthoont werdt en onder onse gehoorsaemheijt sorteert, van eegene coopmanschappen offte mantementos eenige tolln, gerechtigheden offte andersints zullen vermogen te vorderen, eijsschen offte begeben⁴, maer ter contrarie vrij en ongemollessteert laten passeeren ende repasseeren, als zijnde het hooghste vernougen des Maij^{ts}⁵ en ons van gelijcken allsoo goedt dunckt; en generaliter bevelen wij, dat niemant, wie het zij, deselve S^r hinderlijck noghte ophoudende zij, maer deselve laten gaen te dier en soodaniger plaetse als het hun besst en geraden sall werden. Daertegens alle degeene die desen niet obedieeren offte andersints soude mogen oposeeren, dat alsdan de hooghste ongenade ende straffe des Maij^{ts} te verwaghten heeft. Willen dan mede vertrouwen, tsellve allsoo effect sorteren sall.

Gegeven in Decka, etc^a.

¹ Onze handel in Bengalen ressorteerde nog steeds onder onzen gouverneur der Kust van Koromandel (vgl. hiervóór, bldz. 267), maar de band was los en ook met de Hooge Regeering te Batavia werd rechtstreeks door onze vertegenwoordigers in Bengalen gecorrespondeerd. Ik vond daarom beter, Bengalen niet onder 't hoofd Koromandel op te nemen.

² Aitkad (1647—1649) volgens Stokvis, *Mamuel*, I, p. 279. Hunter, *Gazetteer*, II, p. 10 laat Sultan Shuja het gouverneurschap van Dakka bekleeden onafgebroken van 1639 tot 1660. Stokvis' lijst geeft Mohammed Shushah^h 1639—1647, Aitkad 1647—1649, Mohammed Shushah 1649—1660. Beide is te verdedigen. Ook uit de Nederlandsche bronnen blijkt, dat „den prince Saysousa" tijdelijk het nabobschap had neêrgelegd. Reeds in Juni 1648 was te Pulicat met „seeckerheijt" bekend, dat hij in Bengalen zou terugkeeren. Deze Shuja was een broeder van Aurengzeb, die ook hem (vgl. hiervóór, bldz. 269, noot 6) later onschadelijk maakte, door hem uit het rijk te verdrijven (Hunter, *Gazetteer*, IV, p. 352 f.; I, p. 117; Beale, *Dictionary*, p. 392, 48 f.; Stanley—Poole, *Mediaeval India*, p. 349, 357 f.). Hij was den Nederlanders wèl gezind.

³ Ten N.W. van Calcutta.

⁴ Begeren?

⁵ Grootmogol.

CLXXXIV. MOLUKKEN.

15 Mei 1648. ¹

Den 6 Mei 1648 overleed sultan Hamdja (zie hiervóór, bldz. 225) van Ternate. Hij werd opgevolgd door Tahoebo, die, gesteund door de O. I. C., het pleit won van zijne mededingers en als Mandarsjah den troon van Ternate heeft bezet. Bij zijne verheffing tot sultan bekrachtigde hij de vroegere overeenkomsten met de onzen (*Bouwstoffen*, III, bldz. XXXVIII, v., 406, v., waar dit contract reeds door mij is afgedrukt geworden).

Nademaell nae 't overlijden van den gewesen co^k van **Ternaten**, sulltan Hamsia Naserhon Manille Cha, bij goetvinden van d' E. Heer Anthonio Caen, Ord^s Raedt van Jndia, ² de soasivos, sengadies, quimelahas ende d'overigheijt van dit eijlandt Ternate, als ook quimelahas **Macquian** en d'overcusst van **Halamahera** den outsten zoon van den ko^k Motiphar, Quitschill Tahoebo, tot jegenwoordigen in plaetse van den voorgaenden hebben gecoren ende desellve in vollcomentlijke, met alle zolemniteijten daertoe vereijssset, op de Molucco wijze gecroont ende ingehulldt zijnde, met zijne gantsche overigheijt int fordt Maleijen verschenen is, zoo heeft Zijne Maij^t voornoemt nevens de principaellste rijxraden ter eenre en d' E. Heer Anthonio Caen, Ordinaris Raedt van Jndia, geassisteerd met den Heer Gouverneur Wouter Seroreijn ³ ende Sijn E. raedtspersoonen uijt den name ende van wegen de Generaele Oost-indische Comp^e ter andere zijde, in presentie van alle Ternataense ende Macquianse overigheden, als ook die van de overcusst, ⁴ overluijt en openbaer doen voorlesen in Ternataense tale de renovatie van de contracten, in den jare 1638 voor de redoutt Hittou tusschen d' Heer gouvern^r generael Anthonio van Diemen ende den overleden co^k Hamsia geschiedt ⁵ ende desellve promptelijck verstaen zijnde, zoo hebben den jegenwoordigen coninck van Ternate, Mandorsoha, met zijn

¹ Uit het Contractboek.

² Deze bekwame ambtenaar der O. I. C. was juist in die dagen op Ternate, om op verschillende Moluksche aangelegenheden orde te stellen (*Bouwstoffen*, III, bldz. XXXVII).

³ Schrijffout voor „Seroreijn”. Deze werd nu door Caen vervangen als gouverneur van de Molukken door Jasper van den Bogaerde, onder den titel „president” (*Bouwstoffen*, III, bldz. XXXVIII).

⁴ Nl. van Halmahera.

⁵ Zie hiervóór, bldz. 316, v.v.

handt opt moesaphij ofte moorse wetboek ende d'E. Heer Anth^o Caen op den Nederlantsche wijze geswooren en beloofft, niet alleenlijk 't contract, in **Amboijna** tusschen den overleden co^k en d'Heer generael Van Diemen beslooten, maar ook alle contracten ende schriftelijke verbintenissen, die tusschen de Ternatanen ende d'Hollantsche natie oijt voor desen zijn gemaect, altijt voor goedt ende van waerden te sullen houden, mitsgaders promptelijck nae te comen ende door hare onderdanen aen wederzijde doen observeren allt geene daer inne van, punt tot punt vermeldt staedt, sonder tot eenigen tijt iets tot verbreecken van deselve aen te gaen ofte te practieseeren. Alles gedaen sonder argh ofte list en hebben soo well den Ternataense co^k nevens zijne prinsipaellste rijcxraden als d'E. Heer Anthonio Caen, Ordinaeris Raedt van Jndia, met den Heer gouverneur Wouter Seroijen ende zijn Ed^o raetdspersoonen dese acte van renovatie, in Duijtse ¹ en Ternataense tale geschreven, met hare signature onderteijckent ende verzegelt. Actum Maleijen int Casteell adij 15^{en} Majj A^o 1648. Was onderteekent:

Sullthan **Mandarsaha**,

co^k van Ternaten,

Quitthill **Mosso**, goegoe,

Quitthill **Jappon**, capteijn laut,

Hoeckum **Lalatto**,

Quimelaha **Diaa**.

Anthonio Caen,

Wouter Seroijen,

Jasper van den Bogaerde,

Jacob Hustaerdt,

Joan Goosens.

CLXXXV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

12—18 Februari 1649. ²

In 1645 had de O. I. C. verlof gekregen van den naik van Madura, om in zijn rijk vrijen handel te drijven en zich dáár te vestigen, wat was gebeurd, en wel te Kayalpatnam (Vgl. hiervóór, bldz. 455). Volgens de Nederlandsche autoriteiten hadden de, vooral de te Tuticorin gevestigde, Portugeezen, ons daar tegengewerkt, met het resultaat, dat de Naik ons in 1648 weer uit Kayalpatnam verdreef, „vijantlijk ende met jgnominie” en tot groote financieele schade der O. I. C. De Hooge Regeering had daarop aan Maetsuyker, die toen op Ceilon vertoefde (vgl.

¹ Nederlandsche.

² Uit het Contractboek.

hiervóór, bldz. 451) gelast, den Madureeschen vorst te straffen. Een flinke krijgsmacht landde den 9 Februari bij Kayalpatnam; zij, die tegen ons vijandelijk waren opgetreden, vluchtten, maar door de „verbleven inwoonders, soo van Cailpatnam als omleggende plaetsen” werden onze troepen „met alle eerbiet ende submissie ontfangen”; op hen konden zij dus „onse revenge niet betonen”. Zij bezetten „tot haer retraict ende verseeckeringe de pagod Tritsenadour¹, een out vermaerde Heijdense tempel sijnde” en marcheerden toen „de gansche Madurese cust langs”. Overal werden zij „buijten vermoeden met grote eere ende vruntschap ingenomen ende getracteert”, ook in Tuticorin (ten noorden van Kayalpatnam). Deze „stad ofte vleeke” behoorde tot het rijk Madura en was de „hoofdplaetse” van de z.g. „Parruas” (Paravars). De onzen besloten tot „eenige satisfactie wegen het geleden affront . . . . . de voorschreven volcken ende vleecken tot seeckeren somme gelts te brandschatten”, nl. wat betreft de „Hejidenen” en de Parruas; „de Mooren excuserende, om dat die hen altijt seer genegen tot onse commercie hebben getoont, ende oock d'onse in 't doorwandelen van voorschreven cust, alle mogelijke hulpe ende assistentie hadden bewesen.” Zoo werd Tuticorin „gestelt” op 40.000 realen, „of dat bij gebreecke van dien geootsaect soude worden, hare respective . . . . kercken ende plaetsen in den brant te steecken ende te ruineren . . . . Die van het Christen- of beneden Tutucurin, ofte wel de geestelijken daer residerende, bij absentie van de hoofdpatangatins (zie beneden, bldz. 511, noot), die haer schult kennende, gevluucht waren, namen de voorgestelde conditie seer

¹ Tresandoer (op Baldaeus' kaart van Choromandel), Trichendoor, Tiruchendur (vgl. Hunter, *Gazetteer*, IX, p. 92; Danvers, *Portugese*, II, p. 293). Volgens de bewoners van Kayalpatnam was „het gansche landt daar over bedrouft”, dat wij de pagode hadden bezet, „ende menichte menschen van den dach dat wij jnde selve geweest waren . . . niet gegeten nochte gedroncken hadden, als mede dat de Portugese kerken hondert en meer jaren mochten out wesen, maer dat de pagode hier gestaen hadde al eer de son oijt den aertbodem hadde beschenen, te verwonderen sijnde dat soo costelijke curieusen constigen werk bij donker soude gemaect zijn . . . Wij persisterden echter dat onsen eijsch vóór alle werken voldaan moste worden, het welc sij hoe eer hoe liever mochten doen, op dat d'arme luijden weder aen 't eten mochten comen, ende van ons ontslagen worden . . .”. De daar wonende „Hejidenen” weigerden, de brandschatting te betalen en de „wijt vermaerde pagode” dáár „ende de onderhorige stad” Kayalpatnam onderging de straf, op die weigering gesteld, nadat Kayalpatnam „ons den oorlogh gedenuncieert hadde.” O. a. werden verbrand „de twee grote afgoden wapens, die seer costelije ende uijtmemende schoon gesneden waren . . . soo mede . . . hujsen ende constige pagoden . . . geruijneert ende te schande gemaect” (niet echter de pagode Tiruchendur) „ . . . . Dese onsachte opweckingen gelove, den vijant wel heugen sal . . . . ende willen vertrouwen, hem de lust al een weijnich sal vergaan sijn, de Nederlandsche wapenen meer soo moedich te comen tergen . . . .” „Den groten afgod Tritsenadour” werd in 1651 weder naar Madoera gebracht, „om denselven de blinde menschen voor een goedé somme op te offeren, maer (men) heeft daer toe geen coopliden gevonden, den eersten ijver, so het schijnt, al verflaeut sijnde”.

geern aen . . . ." Op het „Heijdens ofte boven Tutucorin", hetwelk weigerde, werd de boven bedoelde bedreiging toegepast, nadat dáár de vijandelijkheden waren begonnen (*Onuitgegeven Generale Missive 19 December 1651; onuitgegeven „Extract uijttē Dachregister . . . . geduijrende d'expeditie van Tutecurin . . . ."*; vgl. Danvers, *Portuguese*, II, p. 293 f.).

Translaedt uijt het Portugees, zijnde 't contract bij die van **Tutucorijn** gemaect den 12^{en} Februarij 1649.

Het is te deser plaetse van Tutucorijn, hooftplaetse der kercken, ¹ die gevonden worden van de Caep Comorijn tot Pariatan ², wegen d'Hollandtse Comp^e aengelandt de Here Joan Maetsuijker, gouverneur ende superintendent van geseijde Comp^e in de quartieren hem subject van 't eijlandt **Ceijlon**, in comp^e van 10 vaertuijgen met veell volck van wapenen ende nadat in eenige plaetsen van genoemde cusst is aengelandt sonder ijmandt te beschadigen, zijnde gemelte Here in de plaetsen van Tutucorijn, zijn wij ondergeschrevene religiussen hoofden ende vordere jnwoonderen van geseijde Tutucorijn, zijnde een plaets van de naijk van **Madure**, overeengecomen hem binnen drie dagen, aenvanck nemende heden avondt té 6 uijren, op te brengen veertigh duisent R^a van 8ten en dat in volldoeninge van de schaden ende verliesen, die gemelte Here seght, gemelte Comp^e op deze cusst geleden heeft, daer onder gerekent de oncosten die in dese vlote zijn gedaen, welke veertigh duijzen R^a soo haest aen gemelte Here zullen zijn ter handt gestelt off aen die hij zall ordonneren, zoo zall hij gehouden wesen te largeeren de voorschreven plaets van Tutucorijn ende de vordere kercken ende plaetsen der Paruas ³ van voornoemde cusst, sonder eenige acten van hosstilitiejt

¹ Zie benedēn, blz. 511 noot.

² De ligging hiervan durf ik niet bepalen. Misschien Valentijn's Peritpatnam ten Oosten van Kilakarai?

³ Omtrent de Parruas, Paravas of Paravars, het gekerstende parel-visschersvolk van deze streken (vgl. Hunter, *Gazetteer*, IX, p. 152, 70), deelt de *Generale missive van 19 Dec. 1651* het volgende mede:

De kust van Madure wordt bewoond „bij drie-derhande volcken, te weten „Heijdenen" (Hindoos), „Mooren" (Mohammedanen) „ende Christenen, sijnde genaemt Parruas, een seer vil ende veracht volck onder die natien, met welke de andere geen gemeenschap willen hebben, ende sijn dese Parruas van veele oude jaren Christenen geweest, al eer de Portugesen oijt India bevaren hebben, doch na derselver comste aldaer door haer toedoen na het Pausdom geformeert, daer te vooren veele andere ceremonien hebbende gehat. Dese Parruas wonen langs gemelte cust verspreijt, ten dele bijsonder, ten dele onder de Mooren ende Heijdenen vermenght, ende is haer hooftplaetse

jegens de sellve bij der handt te nemen, mits van hare zijde geen nieuwe oorsaek werdende gegeven; ende verklaren wij, dat bijaldien de voorschreven betalinge niet en volght, onse persoonen niet aansprekelyk sullen blijven, maer zall gemelte Here hem betalen van de voorschreven plaetsen ende goederen in deselve gevonden. In kennisse der waerheijt hebben wij dit met onse handtekens onderteekent. In Tutucurin, 12^{en} Februarij 1649. Was geteekendt **Francisco Mallheijro, Anthonio Carvallho de Musquita, o padre Dedaco Cardazo, fr. Joan de São. Joseph, etc^a.**

„Vermits d'absentie der inwoonderen" het onmogelyk maakte, binnen bovengenoemden termijn „het sellve gelt op te brengen", is deze ver-

de stad ofte vleckte Tutucurin . . . . , daer de hooft patangatins woonachtich sijn, also noemen sij haer overheden, sijnde soo veel als burgermeesters in onse landen. Dese Parruas hebben langs dese gansche cust hare publycke kercken ende openbaren godsdienst, wordendē bedient door Portugesen, Jesuiten, Franciscanen ende andere, sijnde echter immediate onderdanen ende subjecten van de voorschreven naick" (van Madura) „ende het alderminste van de croone van Portugal niet dependerende . . . ." De kerken zijn „uijt haer eijgen beurs gefundeert ende gesticht, sonder dat de coningh van Portugal ofte iemant anders daer toe het allerminste heeft gecontribueert."

Dat de bewoners van deze z. g. Visscherskust (Costa da Pescaria) reeds vóór de komst der Portugeezen met de Christelyke leer hadden kennis gemaakt, zooals G. G. & R. zeggen, is, hoewel niet waarschyjnlyk (de z.g. St. Thomas-Christenen of Syrische Christenen waren blykbaar meer westwaarts gevestigd, in het tegenwoordige Trevancore en verder noordelyk op aan de Kust van Malabaar: vgl. Hunter, *Gazetteer*, IV, p. 476 f.; V, p. 408, f.; IX, p. 70), toch mogelyk. Vast echter staat, dat van de zijde der Portugeezen reeds spoedig na hunne komst in het Oosten onder de Parava's het bekeeringswerk begonnen is en dat vooral Franciscus Xaverius ook hier (1542—1544, enz.) heeft gewerkt (Vgl. Baldaeus, *Malabar ende Choromandel*, bldz. 146, v.v.; Hunter, *Gazetteer*, t. a. p.; Van Nieuwenhoff, *Xaverius*, bldz. 90, v.v., 297, v., 576, v., enz.).

lengd bij onderstaande overeenkomst. Eerst was den 14^{en} „de stad half tegen wil, half met oochluickinge van (Maetsuyker) ende den Raet, voort uijtgeplundert, also vermercken, op de beloofde brandtschat niet veel meer volgen sal (eene som van 5463 realen was betaald), ende den Cap^a.¹ ende de geestelijke selfs toegestaen, alles bij een te halen, ende onse betalinge daer uijt te maken, doch en is niet van waerdije bevonden, soo dat de soldaten ende lascarins² daer mede lieten om springen . . . .” (*Onuitgegeven „Extract uijten Dachregister . . . . geduijrende d'expeditie van Tutucurin. . . .”*)

Translaedt uijt het Latin, zijnde 't nader contract met die van de stadt **Tutucorin** gemaectt, dato 18^{en} Februarij A^o 1649.

Wij ondergeschreven Franciscio Mellhore, Capiteijn deser stadt Tutucorin³ ende der vordere plaetsen daer onder horende ende p^r Anthonius Carvallho a Messquita, vicarius der stadt Tutucorijn ende der vordere plaetsen, mitsgaders p^r Didacus Cardosa der Societeijt Jesu, rector van Collegie van Tutucorijn ende der annexe residenten, waren met den Heere Joan Maetsuijker, gouver^r van 't eijlandt **Ceylon** wegen d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden ende generael der presente vlote ende crijgsmaght, overeen gecomende verdragen, dat wij te wege soudentraghten te brengen, zoo veel ons doenelijck zoude zijn, dat tot een brandtschadt voor dese stadt ende de plaetse ende kercken daeronder behorende binnen drie dagen betaelt soude worden de somme van 40.000 R^a tot reparatiën van de injurie ende schaden, van de regenten en jnwoonderen dersellver plaetsen, zoo gemelte Heere seght, ontfangen. Ende allsoo binnen voorschreven corten tijd vermits d'absentie der jnwoonderen, ons onmogelijck zij geweest, die zake te verrichten ende hetsellve geltt op te brengen, zoo hebben wij verder van gemelten Here ootmoedigh ende met gebeden versoght ende vercregen, dat hij den genoemden tijt gelieffde uijt te rekenen tot ulltijmo Maij eerstcomende met beedighde toesegginge,

¹ Vgl. beneden, noot 3.

² Inlandsche soldaten (Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 388, f.).

³ „Also binnen Tutucurin doorgaens eenige Portugese coopliden plagen gevonden te worden, aldaer haren handel drijvende, soo is wegen de coninck van Portugal met toelatinge van den . . . . naick (van Madure) doorgaens over deselve een agent, consul, ofte, soo sij hem noemen, capiteijn, gestelt geworden, sonder dat de voorschreven cust ofte de vleckte Tutucurin den voorschreven Heere coningh verder aengaet . . . .” (*Onuitgegeven „Corte verantwoordinge . . . . op het . . . . relaes bij den Portugesen ambassadeur aen Haer Ho: Mo: overgegeven van het gepasseerde binnen Tutucurin. . . .”*).

dat wij van onse zijde alle vlijtt ende diligentie, die ons moraliter mooghlijck zall wesen, sullen aanwenden, dat de voorschreven somme binnen genoemden tijt werde betaelt, alsmede dat metten eersten van dese beloften een obligatie werde gemaect ende van de voornaeme personen der voorschreven plaetsen onderteekent, waerbij haer sullen verbinden de voorschreven somme binnen de genoemde tijt te betalen ende bijalldien de voorschreven betalinge niet en volgt, soo verclaert gemelten Heer gouverneur, dat zijn toevlught weder zall nemen tottet recht van oorlogh tusschen de volckeren gebruijckelijck, met reciproque beloften van de zijde van den Heer Gouverneur, dat binnen den genoemden tijt de voorschreven plaetsen, derselver jngesetenen, vaertuijgen en goederen, zoo te zee als te lande, geen molestie offte hostiliteit sall geschieden, mitsgaders dat de voorschreven betalinge gevolght zijnde, de voorschreven volcken om de geroerde injuriën ende schaden, nogh ter zee nogh te lande, meer zullen worden beschadight door hem noghte ijmandt der onderdanen van de Nederlantse Comp^e, in personen noghte goederen. Jtem belooft de voorschreven gouverneur, dat zoo haest hem dit voorschreven obligatie ter handt gestelt sall wesen, met een gedeelte van het bedongen gelt, wederom senden ende doen senden sall de 10 vaertuijgen die om zijn volck over te voeren genoodtsaekt is geweest van hier mede te nemen, ¹ mitsgders de drie clocken die wegh is voerende. ² Alles ter goeder trouwe ende sonder bedrogh. Actum Tutucorin, 19 Februarij 1649. Was onderteekent: **Joan Maetsuijker, Francisco Mallhero**, o p. ³ **Antonio Carvallho de Mesquitta**, pater **Didacus Cardozo**. ⁴

¹ „Het welck aen hare sijde in gebreecke gebleven sijnde, so sijn de voorschreven voertuijgen mede na Ceijlon gevoert ende de Singalese soldaten ten principale tot buijt gebleven” („*Corte verantwoordinge* . . . .”).

² Uit „de kerck van S^t. Pieter”.

³ O padre.

⁴ Geheel deze gebeurtenis heeft kwaad bloed gezet bij de Portugeezen, met wie wij officieel in vrede waren, en aanleiding gegeven tot een protest (1649) van den Portugeeschen gezant bij de Staten-Generaal. De Lusitaansche lezing was, dat de Portugeezen in Tuticorin en de Paravas stonden onder de „protexie ende gehoorsaemheijt” van Portugal. De Hooge Regeering te Batavia ontkende dit en beweerde, dat zij onderdanen waren van den naik van Madura (Vgl. de reeds genoemde onuitgegeven bronnen en Danvers, *Portuguese*, II, p. 250, 293 f., wiens lezing eenigszins afwijkt van de Nederlandsche bronnen, die hij echter ook heeft gebruikt. Danvers' vermoeden, dat Pattanam hetzelfde is als Kayalpatnam, is juist: „Patanam bij ons genaemt Cailpatnam”).

CLXXXVI. KUST VAN KOROMANDEL.

27 April 1649. ¹

Terwijl Mir Jumla, „veldoverste van de kroon van **Golconda**”, den strijd in Carnatica met goed gevolg voortzette, wisten de vertegenwoordigers onzer O. I. C. hem, in die dagen nog „een genegen vrunt vande Comp^{te}”, te bewegen tot het verleenen van allerlei voorrechten ². Zóó bij onderstaand kaul, hetwelk den onzen gelegenheid gaf, het aantal harer handelsstations langs de Kust van Koromandel weder te vergrooten, wat dan ook is geschied (Aanteekeningen in het *Contractboek Zeeland*; onuitgegeven missive van Laurens Pith „in 't Casteel Geldria” aan Heeren XVII, 21 Jan. 1652; *Generale Missives* 18 Januari 1649, 24 Jan. 1652).

Caul door de Heer nabab Miersumela Miermhametsahij aan d'E. Comp. verleend den 27 April 1649.

Ten aansien UE. segd en verneemd, op **Alembroe** ³ Uwe Compagnies negotie te willen drijven en eens te beproeven, ofte aldaar iets goeds in den handel voor uwe meesters te verrigten is, soo geeve deese vrijheid daarom aan d'E. Compagnie, te weten, dat UE. sullen vrij sijn van alle thollen aldaar ende plaatsen rondom, soo wel van de coopmanschappen, die gijlieden koopt als verhandeld, geene uijtgesonderd en dat voor een jaar na dato dat UE. de negotie op die plaatsen begint, sullende, wanneer den handel UE. aldaar welgevult en genegen zijt, deselve aldaar te vervolgen, naar verloop desselven jaars nader en vaster contract, dat altijd duuren sal, met UE. maken en daar van een nieuw caul verleenen. ⁴

¹ Uit *Contractboek Zeeland*.

² Zoo spreekt *Contractboek Zeeland* van een „caul . . . verleend den 27 April 1649, daarbij een derde van den thol der kleeden, die in **Armogam** (zie hiervóór, bldz. 337) sullen werden genegotieerd, gelargeerd werd”, enz.

³ Het *Contractboek Zeeland* teekent hierbij aan: „Alempewe” (Allempewe in *Generale Missive*, 24 Jan. 1652). Bedoeld zal zijn het tegenwoordige Allamparwa of Alamparai, ten Noorden van Pondicherri, aan de kust, waar Baldaeus' kaart van Choromandel dan ook een plaats Allenbrue heeft (Vgl. Hunter, *Gazetteer*, I, p. 152).

⁴ Nog noemt het *Contractboek Zeeland* een „Caul of eijgentlijk Persiaans briefje van denselven de dato 1 Meij 1649, daarbij d'E. Compagnie en haare dienaaren libereerd van de halve thol, die volgens sijn jongste caul moeste betaald werden, van de maintementos tot handel opgekogt” (Vgl. hiervóór, bldz. 488, noot 2).

Verder zegt *Contractboek Zeeland* nog, dat „met den regent over Caringoelij &^a op 24 April 1650 een apart contract (is) aangegaan, eeniglijk den insaam

CLXXXVII. CEILON.

6 Augustus 1649. ¹

Ten gevolge der onzekere verhouding, waarin de Braziliaansche gebeurtenissen ons tegenover de Portugeezen hadden gebracht en van Thijssens „grove botticheijt”, zooals de Heeren XVII diens optreden tegenover den maharadja van Kandy (zie hiervóór, bldz. 450, v.) noemden, trachtte Maetsuyker weder met dezen vorst, met wien de oorlog reeds weer was begonnen, op goeden voet te komen. Onderhandelingen werden sedert 1646 gevoerd, welke het krijgsbedrijf echter niet deden staken. Bij deze onderhandelingen kwam ook het verdrag van 1638 (hiervóór, bldz. 308, vv.) herhaaldelijk ter sprake. In 1647 stelde o. a. Radja Singa wijzigingen in enkele artikelen van deze overeenkomst voor ². Met groote handigheid en groot geduld werden de onderhandelingen door Maetsuyker geleid en in het midden van 1649 werd het verdrag van 1638, in sommige opzichten gewijzigd, weder bekrachtigd ³ (Vgl. Valentijn, V, 1, c, *Ceylon*, bldz. 121 v.v.; *Berigten Historisch Genootschap*, VII, 2, bldz. 377, v.v.).

Accoort en contract gemaakt door Adam Westerwolt, Extraordinair Raed van India, en commandeur van de tegenwoordige vloot . . . . . ³ in dienst van de Door-

---

van lijwaten aangaande.” Inderdaad komt in Contractboek Amsterdam I voor een „translaet uijt een caull van . . . . (den) groot gouverneur van de landen van Caringoulipalij en Ponnemaelij onder 't gouverneur (ondergouverneur?) van den Heer Mier Sumela aende Heer gouverneur Arnolld Heussen verleent ende gegeven dato 24^{en} Aprill 1650.” Het is een overeenkomst, waarbij deze „groot gouverneur” zich verbindt, de Nederlanders in hunnen „handell behulpzaam te zijn”, maar zij is niet van publiekrechtelijken aard. De plaats Alenbreu behoorde „onder Caringoulj”, waaronder ook ressorteert „Cheour”, waar de Nederlanders een „factoor” hadden. Karanguli ligt ten N.W. van Madras. Cheour is mij niet bekend; wel meldt Hunter, *Gazetteer*, II, p. 420, een rivier Cheyair in die buurt.

¹ Uit *Contractboek Zeeland*. Met het oog op de mededeelingen bij Valentijn en in de *Berigten Historisch Genootschap* is niet te twijfelen aan de juistheid van den datum; ook het exemplaar in *Overgekomen brieven en papieren Ceilon, 1703, I*, heeft 6 Augustus. De Maharadja teekende eenige maanden later (vgl. Valentijn, *Ceylon*, bldz. 127; *Berigten Historisch Genootschap*, VII, 2, bldz. 389).

² Zij zijn (zonder datum) opgenomen in het Contractboek (tusschen stukken van Juni en September 1647) onder den titel: „Copie artijculen, waerinne den ko^k Rajja Singa versoect, veranderingh magh gedaen werden . . . .”. Voorzover noodig wijs ik op enkele daarvan in de noten bij dit contract. Deze „articulen” komen ook voor in *Overgekomen brieven en papieren 1647, IV*.

³ Men zie voor het niet opgenomene de lezing van het verdrag van 1638 (hiervóór, bldz. 308, v.v.). Ik neem alleen op de wijzigingen van beteekenis, niet ook die in spelling en bewoordingen.

luchtige Heeren van de Oostindische Compagnie, die 't wel gevonden hebben, door approbaetsie ¹ van de Heer Gouverneur Generaal en Raeden van India . . . . aan d' eene zijde; ende den Serenissime en Zeer Mogende Raja Singa Rajie, keiser van **Ceilon** etc^a, met de vasalen van zijn Rijk, onderdanen van Zijn koninklijke kroon . . . . .

3.

Ende ingevalle dat eenige van die voornoemde fortressen, re-tranchementen ende andere defensive plaatsens, waer die zouden mogen wezen, door ons en Zijn Keijzerlijke Majesteit wierden ingenomen en g'eischt ende [ingevalle] dat Zijn Majesteit [zulks] begeerde ², dat die [dan] van onze krijgsofficieren, soldaten, geschut en nodige ammonitie wierden verzien en bewaert tegens de magt van den vijand; ende [ingevalle] dat wij dan oordeelden, dat niet de gezeide fortressen sufficient nog defensief genoeg waren, om haer tegen te staan, dan zal Zijn Keijzerlijke Majesteit gehouden weezen, om die te doen verzien en versterken op zijnen koste, tot dat die wel gefortificeert zijn.

. . . . .

10.

Zo lang dat de schuld van de onkosten, gedaen bij de Compagnie ten dienste van Zijn K. Majesteit niet zal voldaan worden, zal aen geen ander natie canneel mogen gegeven worden, als aen de gemelte Compagnie alleen nog na de voldoening van de gezeide schult en zulx omdat de Hollandsche natie aan Zijn K. Majesteit heeft altijd gedaen goede en getrouwe diensten. Zo langh als deze vreedde gemaekt in eeuwigheit aen de zijde van de Hollandsche natie onderhouden word, zal aen geen ander natie canneel gegeven worden noch andere verboode goederen in deeze capitulatie begreepen, maar of het geviel dat eenige dingen van de andere rijken zouden van noode zijn tot dienst van dit K. hof, zal Zijn K. Majesteit de voornoemde goederen zenden en geven aen die landen die onze vijanden niet toekomen. ³

¹ Vgl. den aanhef van 't oorspronkelijk verdrag (hiervóór bldz. 308).

² Vgl. hiervóór, bldz. 309 en noot 6. Wat tusschen [ ] staat, is door mij duidelijkheidshalve ingevoegd.

³ Dit artikel luidt dus anders dan het oorspronkelijk artikel 10, en veel minder strikt. Volgens de voorgestelde „Artijculen” van 1647 wilde Radja Singa

11.

Dat ook Zijn K. Majesteit zal zijn gehouden aen de onkosten van de scheepen, die tot zijnen diensten van zijn landen zullen nodigh wezen en dat wij ten minste alle jaeren kunnen wegzenden een of twee scheepen, geladen met kostelijke goederen, gelijk zijn caneel, peper, cardamon, indigo, wasch, en het overige (volgens den tijd en de constitutie van de landen) ¹ in de scheepen, die na Batavia of Agatatera (?) ² gaen . . . . .

12.

Zijn K. Majesteit zal toestaen, dat onze kommissaris en kooplieden zullen vrij gaen ende wandelen rontom en in de landen van Zijn K. Majesteit van Ceilon zonder eenige quellingen of schaden, om hún negotie en handel te doen met de ingesetenen van de genoemde landen. Ende nadat eenige goederen binnenslands zullen gekogt wezen voor die prijs, dat die weerd zijn in de havenen, dan zullen de gezijde ingesetenen gehouden weezen, om die gekogte goederen of koopmanschappen met draegbeesten te brengen tot op de strand, logie of scheepen. Maer als die gekoft zijn voor de prijs van binnenslands, dan zullen de gezijde ingezetenen, van dewelke die goederen zijn gekoft, niet gehouden wezen om die te brengen op eenig van die plaetsen zonder daervoor betaelt te worden. ³

Ingevalle dat een Hollander of iemand van zijn volk een misdaed begaet in deze stadt, dorp, haven of eenige van de landen van Zijn K. Majesteit, zullen de officieren van de justitie aldaar gehouden wezen, om die in verzekeringh te nemen, en zenden na de officieren van de justitie van de Hollandse natie, die de naeste zullen zijn, om daer gestraft te worden volgens de begaene misdaet. Op dezelve

---

het verbod van uitvoerhandel van zijne onderdanen alleen beperkt zien tot „onse vijanden”, waarop dan volgde: „die d’Hollanders vrunden en vijanden zijn, d’Maij⁴ d’selve ook zijn.” Maetsuyker „remarqueerde eenlijk, dat het 10de artikel ten opzichte van den caneel niet met d’intentie overeenkwam, als sustinerende, dien reukbast voor de Nederlanders niet half zoo veel waard te zijn, wanneer andere natien daerinne mede deel kregen, behalve dat in het vorige contract expresselijk bedongen was, dat wij die alleen moesten hebben, en in welke hoop Zijn Ed. gedachte voorwaarden dan ook op approbatie van de Hooge Indiasche Regeering onderteevende . . . . .”

¹ Op de tusschen haakjes geplaatste toevoeging was de Maharadja gesteld (*Artijculen 1647*).

² Schrijffout voor Jakatra?

³ Ook deze toevoeging werd door den Maharadja gewenscht.

manier, als iemand van de onderdaenen van Zijn K. Majesteit, van wat natie hij zoude mogen zijn, een misdaet komt te begaen in eenigen van de plaetsen waer de Hollanders woonen, zoo zullen haer officieren en ministers gehouden weezen, om die zonder uijtstel te zenden na de officieren van Zijn K. Majesteit, die de naeste zullen leggen, om daer gestraft te worden volgens de misdaet die hij of zij begaen heeft. Maer als de onderdanen, zoo van d'een als van d'ander zijde, brengen saufconduit, zoo zullen zij vergeven worden van de misdaet, die dat zij begaen hebben, behalven van 't crimen laese majestatis. ¹

13.

Dat mede ieder een, niemand uitgezondert, van die geene die met ons handelen, geen magt zal hebben, om achter te houden eenige van de goederen, over welke wij met haar zullen gecontracteert hebben, eer zij ons daerover satisfactie en contentement doen. En ingevalle daerinne jmand in gebreeke gevonden werd, zoo zal hij datelijk wegens onze overheeden in hechtenisse genomen worden en overgegeven aen een van de officieren van de justitie van Zijn K. Majesteit, die het naeste leggen zal, om hem tot satisfactie te dwingen, ende het zelve zal verstaen worden van de schuldenaer, die iets zal schuldig blijven. Ende ingevalle den schuldenaer niet heeft om te betalen, zal denzelven den crediteur overgelevert worden. ²

. . . . .

16.

Dat Zijn K. M. nog zijne onderdanen, wie die zouden mogen weezen, niet zullen vernogen, na dit gemaekte contract eenige heijmelijke of openbaere correspondentie met de Portugeesen te houden, die onze en haer vijanden zijn en daervoor altyds gehouden; nog zullen dezelve niet konnen maeken met de gezeijde Portugeezen eenig accoord of contract van coopmanschap of andere, maar ter contrarie die te houden voor haer openbaere vijanden. Ende ingevalle iemand van de onderdaenen van Zijn K. M. quam eenige goederen te verkopen aen de Portugeesen, die zal moeten gestraft worden tot een exempel van de anderen. Hier word verklaert, dat dezen articul zal punctuelijk onderhouden worden, zoo langh als de Por-

¹ Eene nadere uitwerking van het beginsel, neergelegd in het oorspronkelijk artikel 12.

² Ook omtrent de wijziging van dit artikel spreken de *Articulen 1647*.

tugeesen vijanden zullen zijn, maer ingevalle dat na deesen Zijn K. Majesteit quam vrede te hebben met de Portugeesen, dan zullen die als vrienden getraceert werden. ¹

19.

Dit contract is gemaekt en gesloote bij Zijn K. Majesteit van Ceilon ende den heer Adam Westerwolt, Raed Extraordinaris van India, en commandeur van de tegenwoordige vloot, ende den heer Willem Jacobsen Coster, admiraal van de gezijde vloot, in 't land van Batticaloa binnen de palijs van Zijn K. Majesteit, den 23 Mei 1638.

² Zijnde tusschen den Zeer vermogende Heer Raja Singa Rajie, keijser van 't eiland Ceilon, ende de doorluchtige Hollandse Compagnie eenige differenten opgeresen over de onderhouding van 't bovenstaende contract. Heeden den 6 Aug^o 1649 is 't zelve door Gods genade gerenoveert tusschen Zijn K. Majesteit ende den Gouverneur en Raed van de gezijde natie, en tot bewijs van de waerheit van beijde zijden geteekent in de fortressse van Zijn K. Majesteit. -Gale den 6 Aug.^o 1649.

Onderstond: ende was getekent met gewoonelijke handteekening van **Ragia Singa Rajie**, waernevens stond Zijn K. Majesteits zegel in roden lakke gedrukt. Lager: was getekent **Jan Maetsuijker**, **Albert Hoogelandt**, **Burgaert Cocx**, **Joan Croon**, **Philippus Angel** ende **J. de Vogel**, secretaris. Daernevens stont sCompagnies zegel in rooden lacke gedrukt. ³

¹ De laatste zin van dit artikel is nieuw.

² Dit slot is natuurlijk in 1649 aan de overeenkomst toegevoegd.

³ Hoe weinig Maetsuyker op de duurzaamheid van dit hernieuwde verdrag steunde, blijkt uit wat hij schreef aan de Hooge Regeering te Batavia, dat men zich niettegenstaande het hernieuwen van het contract van vrede „van Ragia's opregte meeningen weinig goeds konde beloven, dewijl hij zijne kwade gangen nooit zoude kunnen ontwennen, weshalven de Ed. Comp^e hem door middel van geweld tot reden zouden moeten brengen" (*Berigten Historisch Genootschap*, t. a. p., bldz. 389). De Nederlanders weten veel aan zijn hoogmoedswaan: „De koninck Radja Singa is eijndelijck tot soo groote dwaesheijt vervallen, dat Here God genoemt wil worden". Hij wilde, dat de Nederlanders zijne onderdanen-zouden volgen in deze „godtloosheijt" en werd boos, toen dit werd geweigerd (*Onuitgegeven Generale Missive*, 24 Januari 1652).

CLXXXVIII. SURAT.

19 September 1649. ¹

Het doorzetten onzer monopoliestaatkunde ten opzichte van het Maleische schiereiland, vooral ten aanzien van het tin (vgl. óók hiervóór, bldz. 364, v.v., 400, v.v., 414, v., 437, v.v.), had vèrstreckende gevolgen. Vóór de insluiting van Malaka (vgl. hiervóór bldz. 394) door de onzen had een sterke vaart pláats gevonden van kooplui o. a. van Vóór-Indië, welke het dáár zoo gewilde tin opkochten en hunne manufacturen op het Maleische schiereiland aan den man brachten. De Portugeezen hadden die vaart toegelaten, maar haar onder hun contróle gesteld en tevens met de tinrijkes bepalingen getroffen omtrent een deel der tinleverantie aan hen. Gedurende de insluiting van Malakka door de O. I. C. was die vaart blijven bestaan zonder het handhaven dier contróle en dier beperkende bepalingen en de kooplieden o. a. van Surat waren dus gedurende eenige jaren aan dien nieuwen toestand gewoon geraakt: een toestand, hun voordeelig. Of wel, zij kochten in Atjeh (Perak ² was een Atjehsche vasalstaat gebleven) het tin op, door Atjehsche handelaren uit de tinrijkes gehaald en sleten in Atjeh hunne kleedjes, welke van daar uit naar Sumatra's Westkust b.v. kwamen ten nadeele van 's Compagnie's handel alweer. Ten opzichte van de tinquartieren zelven had Van Diemen reeds doorgetast. Tegenover Europeesche schepen werd een tolpolitiek toegepast (vgl. ook hiervóór, bldz. 481, noot 1). Met Atjeh werd in 1645 een regeling getroffen, die misschien eene bevredigende oplossing zou hebben gegeven, indien zij in practijk was gebracht geworden. Maar de „Mooren” van Vóór-Indië bleven op Atjeh en 't Maleische schiereiland handel drijven en de O. I. C. kreeg „in plaetse van thin maer schoone woorden ende een vriendelijk gelaet”.

De toestand werd zóó, dat in 1646 zoo goed als geen tin uit het Maleische schiereiland door de O. I. C. werd gekregen en dat men in Malaka, had men dáár den peperexport niet gehad, „gewoont soude hebben, niet anders dan off men met triaquel ³ te coop hadde geseten.” De gouverneur van Malaka, Thijssen, de ex-gouverneur van Ceilon onhandiger gedachtenisse, gaf reeds het denkbeeld aan de hand van dwang óók tegenover de handelaren van Vóór-Indië (Surat o. a.) „Mocht dit volcq altesamen eenmaal de see verboden blijven, soo souden de Malacxe vruchten eerst recht gesmaect werden, ende staat het hier andersints metten handel van tijt tot tijt noch meer te vervallen.” Den 3 Juli 1647 werd in Rade van Indië besloten, den „Mooren van Suratte, Choromandel, Bengale, Peguw enzoovoort.... den handel soo wel in Atchin als de tinquartieren t'interdiceren op poene, soo daer weder in toecomende verschijnen, dat voor goede prinsen aengeslagen sullen werden....” En de Hooge Regeering toonde, dat het haar met deze resolutie ernst was: niet alleen de tinquartieren werden voor de

¹ Uit het Contractboek.

² Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. VIII.

³ Een geneesmiddel.

vreemde handelaren afgesloten, ook de reede van Atjeh werd door onze schepen bekruiſt.

Inmiddels kwam er weder eens (vgl. hiervóór, bldz. 388) ontstemming tusschen de O. I. C. en de Suratsche autoriteiten over aangelegenheden, meer bijzonder de toestanden in Surat zelf betreffende. In den nacht van 19 op 20 April 1648 was onze loge dáár „van omtrent 150 wel gewapende roovers besprongen ende met geweld gespolieert, sonder dat d'onse eenige assistentie vanden Gouverneur ofte des stadts wacht is gedaen, in welke furie den portier ende twee adsistenten seer deerlijk gequetst wierden, waer van d^o portier ende een adsistent . . . . overleden sijn.” De Gouverneur deed niets om de roovers te straffen en het gestolene terug te doen geven: „wel beloften, maer geen effecten.” De Hooge Regeering besloot den 22 Juli, „de saecke door de wapenen te redresseren” en zond in Augustus een flinke vloot daarheen onder bevel van den oud-directeur van Surat Arend Barendsen ¹. Men zou graag „een goed ende bondigh accoord (zien) geobtaineert”, waarin onder meer ook diende te worden bepaald, „dat de Mooren voortaan de vaert met hare schepen van Suratte, Bengalen ende andere plaetsen naer Atchin, Pera, Queda, Oedjong Salangh, Malacca etc^a sullen moeten verlaten . . . .” In het midden van September bracht de vloot van Barendsen te Surat twee veroverde schepen en koopwaren van den Grootmogol ter waarde van anderhalf millioen gulden. „Dezen onverwachten slag heeft jden ouden gouverneur Miermosa ende alle de Moorsche cooplieden soodanigen bevreesden alteratie ende nederige submissie veroorsaekt, datse (van) dese schriftelijke voorgestelde 23 articulen (een deel) datelijck aenden directeur Van Teijlingen (opvolger van Barendsen) hebben toegestaen ende jngewillight, oock op haren alcoran solemmelijck beswooren . . . .” Daarna werden de 15 tonnen gouds weder aan de Suratsche autoriteiten teruggegeven, wat G. G. & R. (en dit niet ten onrechte, wanneer men de vage toezeggingen of ontwijkende antwoorden op vele van onze eischen ziet) „te praematuur” oordeelden „ende wellicht eenigh obstacul mocht veroorsaecken, hoewel de vrinden ons van 't contrarie verseeckeren . . . .” (Vgl. Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. VIII, v.v., XVII, XLIII—LVI en de „Documenten”).

D'onderstaende artijculen zijn de gecommiteerdens van d'gouverneur Miermosa, ² die seer gaerne sagh, [’t] different spoedigh moghte affgedaen ende alle questie ter neder geleght werden, op 18^{en} 7^{ber} 1649 voorgedragen, ende hebben daerop d'vullgende andtwoordt becomen.

1.

Eerstelijk versoeken, dat een eijgen packhuijs naer ons wellgefallen op 't pleijn van 't Cassteell mogen timmeren, om daerinne onse

¹ Barendsen was in 1648 als zoodanig afgetreden en opgevolgd door Johan van Teylingen.

² Gouverneur van Surat namens den Grootmogol. Vgl. hiervóór, bldz. 269, 280.

cargasoenen in plaets van [int] Moors tollhuys, daer deselve jaerlijcx veell vermindert werden en all te merckelijck onderwicht subject zijn, ter eerster jstantie te brengen, mits dat den ordinarij toll in oprechthgheit sullen volldoen; ende dat voorts den onbecommerden handell in 't gantsche rjck sonder eenige molestie offte affpersinge van ongewoone gereghtheden mogen gauderen.

Een plaets offte huys buijten, dogh dicht bij d'allphandigo ¹ tot t'Comp^e eijgen gebruijck zijn ons toestaende.

2.

Dat onsen handell in **Bengale** ² ende d'omleggende quartieren liber mogen vervollgen, met exclusie van alle thollen, except in **Pipelij**, ³ daer de goederen werden affgescheept, gelijck te voren bij firman van Sijn Majt^t geobtineerd hebben, dogh bij de schrapende gouverneurs niet aghtervolght noch onderhouden: ⁴ derwegen daerover, als andere onlijdelijke vexatien, aen den gouverneur in Bellesoor ⁵ Melckbecq ⁶ hebben gedoleerd, door ⁷ gaer weijnigh soulaes erlanght, wes ook voorgenomen hebben, wij, soo verre de gewellden niet cesseeren ende ons geen bondigh couwell van Zijn Majt^t voor gerepeteerde plaetsen en vergunt werdt, ⁸ onse reghtmatige saeke met de wapenen voor te staen.

Dit point van ons niet geadvoijeerd, maer sall door den Commandeur omtrent den Koninck ⁹ versoght moeten werden. Onderwijlen sullen de gecommiteerden so veel traghten uijt te wercken, dat d'E. Comp^e tot haer gewenst ooghwit sall raeken.

¹ Tolhuis.

² Maakte toen deel uit van het rijk der Grootmogols. Vgl. hiervóór, bldz. 267. Maar hier wordt blijkbaar vooral bedoeld Orissa, waarin zoowel Pippli als Balasor waren gelegen (Vgl. hiervóór, bldz. 332, maar ook *Bouwstoffen*, III, bldz. 53, v.).

³ Vgl. hiervóór, bldz. 268.

⁴ Vgl. hiervóór, bldz. 268, enz.

⁵ Balasor aan de Westkust der Golf van Bengalen, 21° 30' N. B., in het Noorden van Orissa, dat sedert 1578 tot het rijk van den Grootmogol behoorde (Hunter, *Gazetteer*, VII, p. 199).

⁶ Vgl. *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 287, v., 292; *Bouwstoffen*, III, bldz. 439.

⁷ Schrijffout voor „doch”?

⁸ In *Contractboek Zeeland* wordt genoemd een „Caul van den Serlaskeer van Orixa d'a^e 1648, waar hij tholvrijen handel in sijn gebied vergund.” Ik heb het stuk niet aangetroffen.

⁹ De Grootmogol.

3.

Restitutie van de penningen, die ons naest eenige jaeren in **Suratta** [ende] **Amadabath** onder ongefondeerde protesten zijn affgedrongen, als mede vergoedingh van de tollén, die onse caffilas op den wegh van **Agra** ende Amadabath hebben moeten betalen, nietjegenstaende t'Conings firmans t'contrarij mandeeren.¹ 't Affgeperste dan, gelijk sulx van tijt tot tijt perfect geannoteerd is, monteerd R_a^o ² 41479, welke penningén versoeken, ons weder toegestelt mogen werden.

Dit zall als vooren mede van Sijn Majjt^t versoght moeten werden.

4.

Dat ons de gerooffde penningen uit 's Comp^s logie, bedragende R_a^o 59.000.—³ met den eersten mogen goedt gedaen werden ende dat ons wegens 't spolieeren van de logie, mitsgaders 't massacreeren van ons volck, wijders voort affront, dat daerbij geleden hebben, 20.000 R_a^o ⁴ sullen moeten toecomen.

De gerooffde penningen, bedragende 66.000 guldens, belooven ons met ten alldereersten [naer] ons eijgen begeren te restitueeren, aengacnde d' 20.000 R_a^o , die wegens spolieeren van 's Comps logie ende vergoten bloet zijn begerende, susteneren onredelijk te zijn, gemerckt de dieven niet op te speuren sijn en waerdt zake desellve te attrapeeren waren, willde ons desellve gairne, om daarmede nae ons gelieven te handelen, overleveren.

5.

Dat de Mooren voortaan met hare schepen van Suratta, Bengale ende andere plaetsen naer **Aetchin**, **Pera**, **Queda**, **Oejdijangh Salangh**, **Malacca**, etc^a sullen moeten naelaten, off dat desellve voor goede princen sullen aenslaen ende voor verbeurdt verklaren, ter oorsake d'E. Comp^e met de lantsregenten van Aetchin in contentie zijn gecomen ende desellve vaerwaters beset houden, om de entrance van de Mooren ende andere te beletten; daervan oock niet zullen desisteren, voor ende alleer ons alles contentement zij gedaen.

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 388, v.

² „1 Ropia doet (in Suratte) 30 stuivers” (Valentijn, *Batavia*, bldz. 359).

³ Of 19000? Duidelijk geschreven is het eerste cijfer niet. „'t Gerooffde bedraecht omtrent 30000 guldens”, meenden G. G. R. nog, toen zij de Generale missive van 18 Januari 1649 schreven (*Bouwstoffen*, III, bldz. 372; vgl. beneden).

⁴ Het laatste cijfer is niet geheel duidelijk.

Dit beloven naer te comen ende geen schepen derwaerts te largeeren, voor ende alleer t staende different tusschen slandts regenten van Aetchin en d'E. Comp^e ten vollen sall affgehandelt wesen ende daer op nader ordre van den Gouverneur Generaal aen den Commandeur gegeven zall werden.

6.

Dat ons in corten sonder eenigh tegenstreven de 2 besneden Nederlanders sullen moeten overgeleverdt werden, dogh bijalldien wat verre van de handt moghte zijn, dat ons in zodanige geval 4000 R^o ^a tot onderpandt ter handt zullen stellen, onder reserve dat gemelte somme zoo haest ons genoemde Nederlanders sullen overgeleverdt zijn, weder uitkeeren zullen.

Op dit artikell brengen in, dat d'eerste besnedene all over vele jaeren uijt dit naer 't Persiaense rijk vertrocken zij, ende dat den laesten fugitijff over 8 maenden dese werelt affgestorven is, in voegen geen remedie weten, om ons deselve weder ter handt te stellen; bij zoo verre t doode gebeente begeerten, sullen t'ons beschicken.

7.

Dat geen Compagnies dienaers, die na desen futitijff moghten werden, zullen mogen aenhouden, veell min besnijden; ende zoo eenige suballterne gouverneurs buijten kennis van den Ko^k haere subberstitie wegh daer in wilde nacomen, eghter verbonden willen zijn, densellven aen ons weder over te leveren.

Dit versekert, ons van d'Co^k zall jngewillight werden, bijalldien niet in de Resspoetse ² offte andere plaetsen, buijten jurisdictie van Zijn Maij^t zijnde, gevlught moghte wesen.

8.

Dat d'oncossten zullen vergoeden, die tsedert beclimmen vande logie voortd waeken van de Nederlandsche ende Moorsche soldaten gedaen zijn.

Aengesien allreede 't gerooffde promitteren te vergoeden, soo connen met geen goedt fatsoen dit 8^e artikell toestaen.

¹ Het laatste cijfer is niet geheel duidelijk.

² Rajputana (in het N.W. van het tegenwoordige Britsch-Indië) was wel grootendeels veroverd door de Grootmogols, maar de Rajpoetsche hoofden namen een nog tamelijk onafhankelijke stelling in (Vgl. Hunter, *Gazetteer*, VII, p. 511, f.; Lane-Poole, *Mediaeval India*, passim, o. a. p. 239, 253 ff.).

9.

Dat voortaan zoodanige wagt sullen moeten houden, dat 's Comp^e dienaers ende middelen van diergelijcke aanvall bevrijdt blijven ende, wederom geschiedende, dat de schade zall moeten boeten.

Werdt van de gecommiteerde geadvoijeerd ende beloven, zoodanige waer ¹ naer desen te sullen houden, dat d'E. Comp^e buijten alle schade sall blijven.

10.

Oft gebeurde t'eeniger tijt, dat God verhoede, onse caffilas in den wegh van eenige struijkroovers aangerandt ende door haer sommige goederen te rove wegh gevoerd wierden, dat den gouverneur dier plaets zall gehouden wesen, desellve op te zoeken ende becominge aen d'onse te restitueeren; ende ofte bij nalatigheijt van dien verbonden zijn, selfs de gestolene goederen te vergoeden.

Hierover moet van den Co^k een firman versoght werdende, die ongetwijffelt t'sellve toestaen zall.

11.

Dat in alle steden, vlecken ende wegen, onder den Co^k staende, van thollen, raderijen ende geregtigheden ofte wadt naem het moghte geven werden, zullen vrij blijven except den toll van **Broodtchia** en Suratta. Ende bij soo verre conden bethonen, dat van s'Coninghs subjecten ende raderijen ofte onder dien schijn jetwes anders s'Comp^e caffilas ofte hare dienaers affgedwongen zij, dat de penningen door Zijn Maij^{ts} duwan in Suratta zullen moeten geresstitueerd ende dienvolgende een firman apart op den presenten ende namaells te comen d^o verleent werden, die dan t'sellve in rekeningh can passeeren, om door s'Konings cancelier van de violateurs van Zijn Maij^t firman dobbel ofte meerder, gelijk zoodanige well meriteeren, affgehaelt te werden.

Dit zall mede zender twijffell op ons versoeck van Zijn Maij^t vergunt werden, gelijk d'gecommiteerdens ons zijn versekerende.

12.

Dat d'cargatie der uijtgaende goederen in de Souratssche tholl zall blijven op dien voedt, gelijk bij jonghste firman gestelt is.

Hierinne zall noijt eenige veranderinge geschieden, maer belooven 't zellve op de oude voedt voortganck zall nemen.

¹ Wacht?

13.

Dat den tholl van d'incomende waren, gelijk in eenige jaeren nae den anderen geschiedt is, soorte met soorte zullen volldoen ende betalen.

Alsvooren.

14.

Dat ons aengebraghte cargasoenen mogen verzenden ende vercoopen aen wien ende werwaerd't het ons sall gevallen, sonder dat den Sourats gouverneur ons ofte eenige coopluijden daerin sall obsterren mogen.

Dit sall ons insgelijcx noijt belett werden.

15.

Dat geenige gouverneur, meerder ofte minder officieren int copen van alle waren, die ons zoude mogen dienstigh zijn ende int opbereijden der sellver zullen hinderlijck wesen noghte ook beletten, zoodanige makelaers ofte andere dienaers, tzij Moors ofte Benjaense, te gebruijcken, die wij oordeelen ons de besste dienst doen connen, zonder desellve eenige schattinge ofte lassten ten dien regarde op te leggen.

Ongetwijffelt sall ons dit mede conform de aendieningh van de gecommiteerdens van de Coningh ingewillight werden. Ondertusschen beloven ons, in Zuratta 's Comp^s negotie te geenige dage te zullen becommenen.

16.

Dat ook niemandt, 't zij groot ofte cleijn, sall ondernemen, ons int verzenden onzer goederen te obsteren ofte onse caffilas op te houden, nogh te beletten daertoe carren ofte camelen aennemen, veell min desellve ons affhandigh te maken, wanneer onse vracht aengenomen hebben.

Op ons versoeck sall ons dit van den Co^k niet geweijgert werden.

17.

Bij áldien tussen beijde de natien eenige quetsie ontstont ende daerdoor een dootslagh geschieden moghte, dat de Gouverneurs haer daerin niet verder zullen moeijen als den delinquant, 't een Moordt ¹ zijnde, nae behoren te straffen ende een Nederlander ofte Companies dienaer over te leveren, nu ² door hem volgens onse wetten nae

¹ Schrijffout voor „Moor.”

² Om?

exigentie van zaeken gepunieerd te werden ende ijmant met Moorse vrouwen sigh vermengende, mede in onsen handen te stellen om zijn behoorlijke straffe daervoor te ontfangen.

Dit moeten mede van den Ko^k versoeken, dogh in Suratta sullen ons daerinne mede contentement geven.

18.

Indien 't gebeurde, dat Godt verhoede, bij ongeluck van storm, onweder, gronden offte clippen eenigh schip quam te verongelucken en de goederen strandende door Zijn Maij^{ts} onderdanen geberght, gevist offte gevonden moghten werden, dat desellve sullen conserveren ende aen de eijgenaers restituteeren moeten.

Dit werdt ten vollen toegestaan, dogh wederzijts.

19.

Dat wij voortaan de procure van den rouwen sallpeter mitsgaders raffineeren dersellven vredigh mogen bevorderen ende dat ons de zballterne gouverneurs noijt int verzenden van dien obsteerden, veell min eenige tholl offte gerechtigheijt (gelijcx over twee jaren den hertogh Gaetchin jegens alle reden gedaen ende d'E. Comp^e onrechtmatigh 600 R^a affgeperst heeft) opleggen sullen.

Moet bij den Coninck gesolliciteerd worden.

20.

Dat den Commandeur na desen geen licentie, wanneer nae strandt offte eenige andere plaetsen will vertrecken, van de Surattschen gouverneur sall behoeven, allsoo sulcx een grote zervituijt aghten te wesen.

Dit zall den Commandeur noijt belet offte geweygert werden. ¹

21.

Dat degene die in toecomende de Hollanders sall blasphemeren offte meer schelltwoorden injurie, ² van de Gouverneur offte reghter in presentie van den gejnjureerden offte ³ zwaerste gestraft zall werden, gemerckt geensints willden gedoogen, dat onse natie naer desen van de Mooren geaffronteerd offte geschollden sall werden.

Dit zall mede stant grijpen.

¹ Alweer geen rechtstreeksch antwoord op de vraag.

² Hier ontbreken blijkbaar enkele woorden.

³ Schrijffout voor: „opt.”

22.

Dat de vaentjens, die voor dato omtrent d'Nederlantse tent voor **Souhalij** ¹ tot grote smaet van onse natie opt moor dienaer ² graff gewaijt hebben, zullen moeten aghterwege blijven off anders van d'onse, die sodanigh affront niet meer gedoogen willen, affgeruckt ende gescheurdt sullen werden.

Dit zall mede stant grijpen.

23.

Dat 't Hollants vaertuijgh, twelck voor desen in de rivier van Suratta gehadt hebben, ende 't geene nae d^o, ³ wanneer 't oude d^o ⁴ moghte vergaen offte versleten wesen, nogh moghten timmeren, niet affgeschafft offte verboden zall werden, maer integendeell, dat 't sellve op sijn oude plaetse zall blijven leggen ende wij daermede niet alleen onse affaijren verrichten, maer nae gewoonte ook ons vermaek in de rivier met heen ende weder zijlen mogen nemen.

Dit laetste artikell sall jnsgelijcx niet verboden werden. ⁵

CLXXXIX. ATJEH—SUMATRA'S WESTKUST.

6 en 9 November 1649. ⁶

Toen, tengevolge vooral van de handelspolitiek der O. I. C. ten opzichte van het Maleisch Schiereiland (zie hiervóór, bldz. 520), de verhouding tusschen haar en Atjeh zéér gespannen was geworden, kwam in September 1649, als gezant der Hooge Regeering, Johan Truijtmán aan

¹ De ankerplaats voor Surath (Suwali) ten Noorden der Tapti; op de tegenwoordige kaarten Savali (Vgl. Hunter, *Gazetteer*, VIII, p. 478).

² Schrijffout voor „moordenaers.”

³ Dato.

⁴ Dito.

⁵ De Bewindhebbers waren allesbehalve tevreden op de Hooge Regeering, toen zij van haar de plannen vernamen tot het optreden tegen Surat en de instructie van Barendsen. Toen de voorloopig-gunstige uitslag van djens optreden hun bekend werd, werd hun toon tegenover G. G. & Raden anders. Maar zij vreesden toen, dat men in Surat zich wel niet aan 't verdrag zou houden. 't Zou „daer so effen (wel) niet continueren” (*Onuitgegeven missives van de XVII aan G. G. & R. 29 Maart 1649, 10 Sept. 1650*; Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. LVIII, v.v.; vgl. Mijer, *Instructien*, bldz. 86, v.).

⁶ Uit het Contractboek.

Sumatra's Noordkust. Hij wist zooveel diplomatiek beleid ten toon te spreiden, dat hij de Sultan steeds tot meerder toegeven bracht: „Ick en weet niet, wat nu de Hollanders voortaan al meer sal geven”, riep zij eens bij de onderhandelingen uit. Zóó wist hij haar te bewegen, onze privilegies op Sumatra's Westkust (vgl. o. a. hiervóór, bldz. 345, v.v.) in de meest besliste termen te bevestigen. Dit had ten gevolge onderstaande overeenkomsten met verschillende streken van die kust (Vgl. Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. LIV, v. en de „Documenten”, o. a. bldz. 481—503, waar de overeenkomsten van 6 en 9 November zijn afgedrukt).

Contract ende overeencominge tusschen de Nederland-sche Geocroijeerde Oostindische Comp^e ter eenre ende d'Aetchijnse ondersaten op de **Sumatrase Westkust** jn de plaetsen van **Tijco**, **Priaman** en **Indrapoura** ¹ ter ander ander zijden gemaect ende verhandelt door de respective gecommiteerden wederzijts, namentlijk de gesanten van de Aetchince Maij^t ende dien van wegens d'Ed^e Heer gouverneur generaal in Batavia, hier onder genomineerd^t, ² alles ten overstaen van de respective panglimas ende oppergebiederer van die plaetsen, mitsgaders van s'Comp^s presente coopliden, thans op voorschreven plaetsen in handell zijnde.

Voorts eerst is opt voordragen wegens d'E. Comp^e onder de regeringe van d'Ed. Heer gouverneur generael Cornelis van der Lijn en Heeren Raden van India desen jare van de Maij^t de conin-ginne ³ Mamoelia Paducca Sirij, sulltan in **Aetchin**, geobtineerdt ende dienvolgende ook per schrifttelijke esstemia toegestaen ende gelast, in de plaetsen van Tijco, Priaman ende Indrapoera een vast, bondigh ende jimmer duijrent contract te maeken door ons van de Nederlandsche Comp^e met heure onderzaten respective over een seker ende vast blijvende prijs in de verhandelende cleeden van

¹ Deze drie peperhavens worden ook in 't contract van 1641 genoemd (Zie hiervóór, bldz. 345). Van Padang, wel in die overeenkomst gemeld, is thans geen sprake. Vgl. echter *Bouwstoffen*, III, bldz. 470 j^o 469, waaruit blijkt, dat de nieuwe privilegies langs geheel de Westkust golden, voorzoover deze onder Atjeh stond, dus ook voor Padang.

² Truijtmans was van Atjeh langs Sumatra's Westkust naar Batavia terug-gekeerd. Hij werd door Atjehsche gezanten vergezeld, om onze verlangens kracht bij te zetten tegenover hoofden en bevolking der kustplaetsen (Zie Truijtmans „Dagh Register” in mijne *Bouwstoffen*, III, bldz. 497, v.v.).

³ Zie hiervóór, bldz. 345. Zij staat gewoonlijk bekend onder den naam Tadjoe'l Alam (Sapiatodin). Vgl. Van Langen, *Atjehsche Staatsbestuur*, bldz. 50, v.; Snouck Hurgronje, *Achinese*, I, p. 190.

verscheijden sorteringen tegens aenneminghe off in trocque van heuren peper.

Ten tweeden zoo bekennen ende verclaren wij onder- ende ter zijden geschreven, dat zulcx in der besster forma ende voegen als doenlijk g'aghtervolght is ende metten anderen op de volgende wijze ook overeen zijn gecomen, te weten, dat van nu voortaan ende ten eeuwigen dage, soo lange den handell tusschen onse beijde natien werdt duijren, jaerlijcks des Comp^s cleden ende lijwaten op den hieronder gespecificceerde prijse van die van de Nederlantsche natie wegens d'Comp^e sullen geleverdt werden, daerjegens ook de quantiteit peper van die van de Aetchijnce natie op de Westcusst ende plaetsen voornoemt uijtgekeerdrt werden, namentlijk: ¹

de swarte brede bafftas	6½ p ^s .	} ider voor een baer pep ^r van 3 picolls.
smalle d ^{os} sonder hoofden	8 "	
cangans	11 "	
rode chelas	12 "	
niquanas	17 "	
kannekijns	38 "	
guinees lijwaet.	4 "	
witte zalempoeris	7 "	
blauwe d ^{os}	7 "	
witte bethilles d. ² 32 assta	7 "	}
witte percallen	13 "	

Andere bijcomende sorteeringe van cleden en lijwaeten naer advenant van de bovenstaende.

Ten derden dat dit contract zall valeeren op ijder der voorschreven handellplaetsen, sonder onderscheijt ofte eenige nader tegenspreekingh, maer vasst ende ongeviolcerdt gehouden ende gecontinueerdrt worden.

Ten vierden volgens d'ordere van de Aetchince Maij^t sullen ook secluderen ende ontseggen voortaan ende in toecomende alle vreemde negotianten hier te handelen op de voorschreven plaetsen, tzij wie die ook zijn, Europeanen off Indianen, except die van de Aethijnce croone ende die van de Nederlantsche Comp^e.

Verclaren oversulx alles hier bovenstaende juder minne ende besster voegen g'accordeert ende zoo verhandellt te zijn, belovende

¹ De meeste dezer kleedjes vindt men genoemd bij *Hobson-Jobson*, p. 535, f.; enkele er van verklaard op eigen naam.

² Andere lezing heeft: „van.”

ook de contractanten wederzijts t'zelve ongebrooken ende onvervalscht naer te comen ende t'aghtervolgen.

Gecontracteerd¹ in Tijco den 6^{en} 9^{ber} A^o 1649 door de ambassad^s van d'Aetchijnce crone, d'orangcaijs **Sjbidij Jndra** ende radia **Moedelljaer** ende den oppercoopman **Joan Truijtmán**, in die commissie gebruijckt wegens d'Nederlandsche Comp^e, ten overstaen ende gevallen van den gouverneur **Paducca Sirij Maradia** ende d'orangcaijs **Souradia** ende **Maradia de Radia**, saamt de vordere jngebooren grooten ende coopluiden deser plaets, mitsgaders den oppercoopman **Hend^k Creijerszoon** ende ondercoopman **Joannes Waghter**, jn den dienst van gemelte Comp^e en jn dien handell in Tico leggende.

Alles geconfirmeerd^t in Priaman² den 9^{en} 9^{ber} voorschreven maents ende gesubsigneerd^t³ van de jegenwoordige regeerders, te weten van de Aetchinse gesanten, van den panglima en regeerders in Priaman ende daeronder geteeckent **Joan Truijtmán**, **Henrick Creijerszoon** en **Joannes Waghter**.

Contract⁴ ende overeencominge tusschen de Nederlantse Geoc-troijeerde Oostindise Comp^e ter eenre, ende d'Aetchijnse ondersaten

¹ „Naar veele cavillatien ende dispuijten” (*Bouwstoffen*, III, bldz. 498).

² Van Tikoe gingen Truijtmán en de Atjehsche gezanten over land naar Priaman, „sijnde 5 mijlen reijzens, doch een gebaende goede passagie” (*Bouwstoffen*, III, bldz. 499).

³ De Grooten wilden eerst van geene vaste prijzen weten, maar „door geen cleijnen bijstant van den Atchijnsen gesandt Sibidi Indra... hebben (zij zich tot teekening van het contract) beweegen laeten” (T. a. p.).

⁴ Overgenomen uit *Overgekomen brieven en papieren 1650*. In het Contractboek ontbreekt dit stuk (Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 503, noot 1).

op de Sumatrase Westkust in de plaatsen van Ticco, Priaman ende **Indrapoura** ¹ ter andere zijden, gemaect ende verhandelt door de respective gecommiteerden wedersijts, namentlijk de gesanten van d'Aetchijne Majt^t ende die van wegen d'Ed^e H^r gouverneur generaal in Battavia, hier onder genomineert, alles ten overstaen van den regeerenden coninck ²; radia **Masoursa**, in Indrapoura, mitsgaders de respective panglimas ende oppergebiederden van die plaatsen respective. ³

Gecontracteert in Indrapoura den 18^{en} November 1649 door d'ambassadeurs van de Aetchijne croone, d'orancas **Sibidi** ende radia **Moedelier**, ende den oppercoopman **Jan Truijtmans**, in die commissie gebruijckt wegens d'Nederlantse Comp^e, ten overstaen ende believen van den regeerende conincq radia **Masoussa**, mitsgaders den ouden radia **Moedefar**, desselfs wettigen vader, die dese nevens de respective gesanten tot meerder bevestinge geteijckent hebben. ⁴

CXC. KUST VAN KOROMANDEL.

1 December 1649. ⁵

Reeds sedert eenige jaren had onze gouverneur op de Kust van Koromandel een deel der benoodigde manufacturen betrokken van

¹ Van Priaman waren Truijtmans enz. naar Indrapoera gegaan (T. a. p., bldz. 499, v.).

² Er waren in Indrapoera toen twee „koningen”: „den regeerenden” en de „ouden coninck.”

³ Het verdere contract neem ik niet op, omdat het gelijkloidend is met dat met Tikoe en Priaman gesloten. De „geringe wijzigingen in de prijsbepalingen” (*Bouwstoffen*, III, bldz. 500, noot 2) vond ik niet in het contract uitgedrukt.

⁴ Het was hier niet zoo gemakkelijk gegaan als in Tikoe en Priaman, „door dien desen vasalen coningh soo veele onderdanicheit aen de croone Atchin niet subject schijnt te willen wesen, als wel d'andere genomineerde plaatsen, die met Atchinese panglimas geregeert werden,” wat met Indrapoera toen niet het geval was. De oude koning riep uit: „Als ons de Majt^t in Atchin aende Hollanders ons vercoopen wilde, wat hebben wij dan met heur te doen, ende wat respect hebben wij haer toe te dragen; doch den regeerenden jongen coninck Masoursa hielt hem daar tegens stil, obediënt ende beleeft.... Den gesant Sibidi-Indra begon seer wt te bersten ende heeft hem.... sonderlinge wel gequeten....”

⁵ Uit *Contractboek Zeeland*.

Caliture of Calitoere, een plaatsje, gelegen in de nabijheid van Armagaon¹ (Vgl. hiervóór, bldz. 337). Nu was blijkbaar de naik van Calitoere in de woelingen, welke in die streken gedurende jaren heerschten (vgl. hiervóór, passim) door den naik van Armagaon uit zijn gebied verdreven; maar bij het voortdringen van het Golcondasche leger, waarbij hij zich bevond, had hij kans gezien, zich (1641, 1642) weder in zijn gebied te herstellen. Van hem verkreeg Arnold Heussen onderstaand privilege (Vgl. *Dagh-Register 1636*, bldz. 242; *1641—1642*, bldz. 274; *1644—1645*, bldz. 334).

Caul of ole, verleend aan d'E. Heer gouverneur Arnold Heussen in dato 1 December 1649 door Rauwela Maddoire(?) Kistappanaijk, heer van **Calitoere**.²

Daarbij vergunnende de vrije excertie(!) van negotie in sijn gouvernement, mits betalende den halven thol.

Jtem dat so wanneer eenige coopluijden en andere, die onder sijn gebied sorteeren, met d'E. Compagnie negotieerende komen te verlopen, de behulpzame hand sal geboden werden, om tot 's Compagnies guarand te geraaken. Nog dat bij aldien 's Compagnies coopluijden of d'E. Compagnie selvs door sijne regenten, dienaars ofte andere onder sijne gehoorsaamheid staande door stroperijen, roov of afpersingen etc^a schaade kome te lijden, sulx door hem selve behoorlijk sal werden vergoed.

CXCI. AMBON.

6—9 Augustus 1650.³

Gerard Demmer, die in 1646 nog het verzet van Toloekabesi had onderdrukt (zie hiervóór bldz. 423), werd in het volgend jaar als gouverneur van Ambon opgevolgd door Arnold de Vlaming van Oudshoorn (*Bouwstoffen*, III, bldz. XXXII, vgl. hiervóór, bldz. 482).

Onder De Vlaming bleef de rust, door Demmer hersteld, in de eerste

¹ Waar het precies lag, weet ik niet zeker. Ik vermoed echter, dat het ligt ten Z.W. van Niloer (Nellore), waar Valentijns kaart van Choromandel een plaatsnaam „Kakatoer” heeft. Over Nellore j^o Armagaon zie hiervóór, bldz. 338, noot 1. Het *Dagh-Register 1641—1642* en *1644—1645* verwart het in de Registers van personen- en plaatsnamen met den gelijk gespelde plaatsnaam aan de Zuidwestkust van Ceilon (Kalutara).

² Vgl. *Dagh-Register 1641—1642*, bldz. 274.

³ Uit het Contractboek.

tijden voortduren. Toch meende hij hier en daar te moeten optreden. O. a. werd op een hongitocht, in October 1649 (de eerste hongie van de O. I. C., welke Cerams Westkust ging „bevaren”) besloten „het oudt befaemt Rahrahkit te besturmen ende zien te vermeersteren, als door Godes genadigen zegen in haeste geschiet sij... (15 October 1649)”. Met deze negerij, gelegen aan de Zuidoostkust van Ceram¹, had de O. I. C. oude en nieuwe schulden te vereffenen: allerlei „affronten ende ongelijk” had zij daar moeten ondervinden. In 1634 (vgl. Heeres, *Tasman*, p. 11) waren daar eenige Nederlanders, op vreedzamen ontdekkingstocht uit, „verraderlijk gemassacreert ende van haere goederen berooft”, verder was de streek een toevluchtsoord voor gevluchte slaven tot groote schade van „d’Amboinse, dogh wel voornamentlijk de Bandase, burgerije” en dan was het een „vrijhaven” voor Papoeasche zeeroovers, „roofzuchtige Poupouwen”, op „mensche-roverijen” uit, en voor „andere lorrendraijers”, waardoor deze meer en meer werden geanimeerd „tot haere dieffse acten in prejuditie van de Comp^{ie} ende haere lieve onderzaten”. En eindelijk had Rarakit hulp verleend aan den koning van Tidore² in zijn strijd tegen Ternate, ’s Compagnie’s bondgenoot.

Toen Rarakit, „het roofnest”, nu veroverd was, bleken de meeste bewoners gevlucht. Minnelijke pogingen om hen tot onderwerping te brengen mislukten in den beginne, maar in Augustus 1650 werd onderstaand contract gesloten (*Onuitgegeven missive van De Vlaming en Raad aan G. G. & R., 21 April 1650; onuitgegeven resolutien van G. & R. van Ambon, September en October 1650; Valentijn, II, b, Ambonsche Zaken, bldz. 159, v.v., waar ook dit contract is afgedrukt*).

Artijculen ende voorwaerden, op d’welke d’Heer Arnolldt de Vlamingh van Outshoorn, Extraordinaris Raedt van India, mitsgaders gouverneur ende directeur over de provintie van **Amboijna** mette landen ende volken daeronder sorterende, wegens ende in den name van Sijn Hoogheijt de Prince van Orangien voor de Generale Comp^e verdragen ende overeengecomen is met orangkaija Toua,³ zoon van den orangkaija Sekela ende Foetat, zoon van den orangkaija Oussón, respectie hoofden van de gerebeleerde negrije **Rahrahkitt**, als dersellver expresse ende speciale gemaghtigden daertoe zijnde.

¹ Op de kaart van Amboina bij Valentijn is de ligging aangegeven ten Noorden van het bij Stemfoort en Ten Siethoff genoemde Angar.

² De O. I. C. vergat, dat zij „van ouds onderdaanen des konings van Tidore” waren (Valentijn, II, a, *Ambon*, bldz. 57).

³ Hier eigennaam? — Valentijn is hier onjuist, wat ook blijkt uit eene andere lezing van dit contract in *Overgekomen brieven en papieren 1650*.

Eerstelijck bekennen, bijlijden ¹ ende verklaren wij gemaghtighden, om rechtvaardige redenen door de stadt ² van de Comp^e bestreeden ende overwonnen, mitsgaders ingevolge door 't recht van oorloge te zijn gewōrden reghte vasalen ende onderdanen van Haar Ed. staet, daervoren, op onderdanighste beede, benevens anderen hare subjecten rede, door den Heer Gouverneur mede gunstelijck aengenomen zijn.

2.

Ingevollge van hetwelcke beloven dan ook, dat mede alle de geene, waer d'Comp^e mede vrede heeft, ook vrintschap zullen houden ende in der minne ommegeaen, handelen ende wandelen, zoo dat tusschen geconfedereerde ende goede bontgenoten behoort.

3.

Gelijck we daerentegen dan ook weder verclaren, onse vijanden te wesen alle de geene wie met de Comp^e in onminne zijn leven[de] ende dat we daeronder specialijck beloven hostelijck, als onse eijgen vijanden zijnde, te vervollgen ende beleedigen, waer dat kunnen, die van Tijdore ende de rooffsughtige Poupouwers ende voortd alle andere als voorschreven, die het met de Comp^e niet zijn houdende.

4.

Dat we eegene vreemdelingen, van wadt natien, qualiteijten offte conditien die zijn, aen onse stranden haven offte handell sullen verleenen, als dewelke met een vrije geleijde van den Nederlantschen staet zijn geprovideert; ende wie daer aff niet voorzien en zijn, dat we die alle als vijanden sullen aentassten ende metten eersten aen den Heer Gouverneur comen overleveren.

5.

Dat we naer geenige plaetsen, bewesten dit cassteel ³ gelegen, sullen varen offte zullen daertoe als vorens zpeciale licentie ende schriftelijck bescheijt van den Heer Gouverneur comen jmpreteeren, maer de geene daer beosten leggen als Banda, Uliassers, Nossalouw ende voorts langs de geheele cust van Grootd Ceram blijven ons gelicentieerd tot ons believen te mogen bevaren, daer handelen ende wandelen, soo dat behoort.

¹ Belijden.

² Valentijn beter: „staat.”

³ Victoria.

6

Dat we ten minste alle jaren eens gecommiteerden aen den Heer Gouverneur naar het Casteell sullen zenden, om aen Sijn E. homagie [te doen], mits zoo we daer off in gebreeke blijven, dat we daervoren telkens zullen verbeuren een boete van 200 R^{alen} van 8ten.

7.

Dat we t'allen tijden als door den Heer Gouverneur ontbooden werden, hetzij om Zijn E. mette hongie te volgen ofte om eenige andere hoofdienstigheden te pleegen, sonder vertoeven naer het Casteell sullen opcomen.

8.

Dat we alle de slaven, die van elders uijt het gebiedt van de Comp^e ofte den Tarnataenschen coningh, hetzij uijt Banda ofte hier uijt de quartieren van Amboijna ofte van waer het anders zoude mogen wesen, zijn tot ons gevluht ende tot heden nogh verbleven, gelijk we verclaren, datter nogh eenige zijn, met alle neerstigheijt ende mogelijke devoiren zullen zoeken in handen te krijgen ende aen den Heer Gouverneur herwaerts brengen.

9.

Dat we alle slaven ofte hoedanige andere persoonen als het zoude mogen wesen, die tot ons uijt het gebiedt van de Comp^e ofte de Ternataenschen Coningh naer desen gelopen komen, strax naer haer overcomste, sonder eenige redenen van haer tot excuse aen te nemen, zullen aentassten ende mette eerste gelegentheijt totten Heere Gouverneur aen het Casteell brengen, mits vóór ijder als tot bergloon genietende, gelijk ons dat d'Heer Gouverneur als een liberale gifte toegeleijt heeft, een zomma van 15 R^a van 8ten contant.

10.

Dat we onse fortresse, die boven op den bergh gehadt hebben en door den Heer Gouverneur geraseerd is, noijt weder zullen herbouwen, maer deselve zoo verwoest, alse nu leijt, sonder eenige steen daer aff te moveeren als tot een geduyrigh teijken van de onse wellverdiende straffe sullen leggen laten, maer dat we in plaetse van deselve vermogen zullen, gelijk ons Zijn E. geacordeerd heeft, weder op onse oude woonplaetse ijets anders t'onser defencie op te werpen, waer we ons te zamen bujten beletsell van onse vijanden weder gecombineerd zullen mogen ter neder setten ende verhouden blijven.

11.

Dat onse vervallen policie ¹ onder de beschuttingh van den Nederlandtschen staet metten eersten weder zullen opreghen ende daertoe ter approbatie van den Heer Gouverneur in plaetse van de gesneuvelde hoofden weder andere bij provisie eligeren.

12.

Dat we ten genoegen van den Heere Gouverneur ende in verseekeringh van onse gedane belofften metten eersten aen het Casteel sullen brengen 3 van onse voornaemste zoonen, om bij Zijn E. tot zoo lange het hem goedt ende raetsaem dencken zall als oosstagiers ² gehouden te werden, mits dat hen in cas van hare religie ³ geen overlast zall aengedaen werden.

13.

Dat wij ook geen van alle oijt in onse religie sullen werden geturbeerd, maer daerbij ongemollesteerd, zoo als we dit regtevoordt belijden, overblijven mogen.

14.

Alle welcke bovenstaende artijculen hebben wij bij desen in onse voorschreven qualiteit op de mossahafftij nae onse vaders wijze becraghtight, spreekende: zoo waerlijck helpe ons Godt Allmaghtig.

Alldus gedaen, verdragende ende overeengecomen binnen het cassteel Victoria op Amboijna, den 6^{en} Augustij A^o 1650, mitsgaders besworen ende met onse handttekeningh becraghtight, desen 9^{en} daeraenvolgende. Onderstont **Arnolld de Vlamingh van Outshoorn**, tanda derij ⁴ orangcaij **Toua**, tanda derij s'orancaija **Futat**. Ter zijden stondt: ons present: **Jan van den Briell**, **Cornelis Danen**, **Claes Rimbagh**, ⁵ tanda radia **Noussanive**, ⁶ tanda derij radia **Kelangh**, tanda derij radia **Soija**, tanda derij orangcaija **Manona**, derij Helewalou, tanda derij orangkaija **Kabor** derij Keffin, tanda derij **Moluccois** derij Kasongatt. Onderstont in kennisse van mij **Cornelis Hauw**, ⁷ secretaris ende **Marcus de Roij**, ⁷ d^o.

¹ Bestuursinrichting.

² Gijzelaars.

³ Valentijn heeft hier onjuist: „negrij.”

⁴ Maleisch: merk van den . . .

⁵ Leden of plaatsvervangende leden van den Ambonschen Politieken Raad (Vgl. ook Valentijn, II, e, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 7).

⁶ Merk van den radja van, enz.

⁷ Valentijn, t. a. p., bldz. 7, v.

CXCII. MALAKKA—ATJEH.

15 Augustus 1650. ¹

De resolutie van 3 Juli 1647 (hiervóór, bldz. 520) bracht mede in haar gevolg o. a. de sluiting der rivier van Perak, nog steeds een Atjehsche vasalstaat. Tevens werd gedreigd met het opheffen van onze loge in Atjeh zelf, maer de vorstin van dat rijk wilde daarvan niets weten en beloofde (1648) „goede quantiteit thin wt Pera.” Toen verder Truijtman in 1649 als gezant in Atjeh verscheen, wist hij het zoover te brengen, dat ook een regeling omtrent Perak's tin werd getroffen. De Sultan voegde hem toe: „Commandeur! Wij willen wel de plaatse van Perack in cas van negotie metten anderen als vrunden voor ons beijde alleen houden, en voortaan daar uijt ontseggen alle vreemdelingen, mits dat de Hollanders daar eeten, ende ons mede laten eten, sonder sulck een wacht daer te houden.” Truijtman „antwoordde daar op, het geschiede alsoo ten belieffde van Haer Majt, als oock de wacht voor eenige dieven, die sluijpende gaerne mede aten, om daer in geweert ende de cost voor ons beijde alleen bewaecht te blijven.” Het tin zou dus alleen blijven voor Atjeh en de O. I. C., mits „de ontsluijtinge derselver rivieren.” De sultan van Atjeh zou een gezant zenden naar Batavia en „gecommitteerden” naer Perak om daar „de saecke te redresseeren ende vereijschende ordre te stellen.” Truijtman werd met den Atjehschen gezant van Batavia naar het Maleische schiereiland gezonden. Te Perak werden de Atjehsche bevelen door den Sultan en de Grooten „gantsch eerbiedelijck geaccepteert” en den 15 Augustus werd onderstaande overeenkomst getroffen (Vgl. Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. LIII, v.v.; *onuitgegeven Generale missive 20 Jan. 1651*).

Contract ende overeencomingh tusschen de heerschapije van **Peragh**, dependerende van 't hooge Hoff **Aetchin**, ter eenre ende de Vereenighde Nederlandtsche Geotroyeerde Generaale Oostindische Comp^e ter andere zijde, gemaect ende verhandelt door den gesanten ² uijten naem ende van wegen den Edelen Heer Cornelis van der Lijn, gouverneur generael in Batavia, met Sijn Hoogheijt Jangh de Pertuan ³, zullthan in Peragh ende desselfs naeste raden, ter presentie ende overstaen van d'Aetchinse gesanten hier onder genomineerd.

Wegens de onderlinge aleance, die de Nederlantsche natie met die van Aetchin getrouwelijck onderhoudt, heeft Hare Majt Ma-

¹ Uit het Contractboek.

² Andere lezing (in *Overgekomen brieven en papieren 1650*) het juiste: „gesant.”

³ Jang di pertoewan.

moelia Paducca Sirij Zulltan, regerende coninginne van 't vermaerde rijk Aetchin, uijt expresse genegentheijt ende zonderlinge courtosie de Nederlandtsche Comp^e vergunt, een onbepaellde premientie van den vrijen tinhandell int Perasche gebiedt, in sullcker voegen, dat van nu voortaan ende in toecomende dien handell alleen ende gemeen zall blijven voor d'Aetchinse natie ende die van de wellgemellte Comp^e, met uijtsluijtingh van alle andere nationen, zoo well Europeanen als Indianen, van wadt geslagte die ook zoude mogen wezen, uijtgenomen de twee natien, over welcke begiffingh hoogtgedaghte Majj^t een schriffelijck mandaet heeft gesonden nevens hare ambassadeurs aen den sulltan ende Groten in Perah.

Hier op zoo verclaren wij, Jangh de pertuan ende die van onsen Rade, dat t'zelve mandaet door Hare Majj^t esstemie publicquelijck hier voor den volcke gelesen ende ook met reverentie aengenomen hebben, tzelve vollcomen effect te laten sorteren, uijt craghte van 't selve wij nu zullen jnsinueeren, doen vertrecken ende uijtseggen niet alleenlijck alle die Mooren ende vreemdelingen van wadt geslagte die zijn, welke jegenwoordigh hier in Peragh nogh zitten off in handell leggen, maer generalijck ook [int] toecomende geenige dersellver van wadt gewest off zoorte van volckeren die zoude mogen wesen meer permitteeren ende toelaten in dit ons gewest te traffiqueeren, noghte doen handelen dan alleene die beijde natien, namentlijck die van de croone Aetchin ende die van de Generaele Nederlandtsche Comp^e, als voor welcke twee natien den gantsghen thinhandell van nu aff ende t'allen tijden navollgende zall valeeren ende gemeen blijven, zonder eenige veranderingh off de minste bepalingh in prejudutie van elkanders negotie off nadeell, zoo well int vercoopen als copen.

Zoo sullen ook die van de Nederlandtsche Comp^e nevens ende gelijk die van Aetchin vermogens zijn te handelen, zoo well in de quantiteijt als qualiteijt, zonder datse van ons nogh van d'Aetchinse natie daerom ¹ vercordt off gehindert zullen werden, mits betalende den oirdinaijren toll van 11 tegen 140 over den vervoerenden thin, in conformiteijt van toude hercomen voor de conincklijke gerechtigheijt, gelijk die van Aetchin mede onderworpen zijn.

Wijders heeft Jangh de Pertuan ende die van zijnen Rade op 't versoek van den Bataviaschen gesant toegestaen ende verdragen, dat den ouden ordinairen prijs van de Perase gangbare tinmunt onver-

¹ Andere lezing: „daerin.”

anderlijck zall valeren ende jimmerdurende blijven in cas van de Comp^e handell alhier, te weten de bedoor ¹ thin voor $\frac{1}{4}$ R^a der gespecificieerde munt, ² voor welcken prijs die als nu voor vastt ende onveranderlijck bij heur gestelt ende voor goedt gekent zijnde, de vercopers heuren thin aen die van de Nederlansche Comp^e sullen moeten affstaan ende leveren, sonder eenige allteratie, tzij jegens cleden off contanten naer ijders believen. Ende dit is verstaen ende geaccordeerd op approbatie van de Aetchinse Maij^t. ³

Zoo wordt ook op geleijcke versoek bij Zijn Hoogh^t den well-genoemden zullthan ende die van zijne Rade gegunt ende toegestaen ten respecte vande voorgebraghte claghten over het different gewicht, welck in Peragh door menighvulldige daetches ⁴ in den swangh gaedt, dat voortaan tot preventie van 't bedrogh een daetche offte schaell, geteekent met Zijn Hoogheijts ende des Comp^s merck, in de Nederlandtsche logie gehouden, daer met den thin gewogen ende ontfangen zall werden. Zonder dat de vercopers voortaan noch in toecomende vermogen zullen, haren eijgen gewicht te gebruijcken noch eenighsints dese te contravenieeren.

Voordts tgeene meer door den Batavischen gesant in den Perasen handell hier te contracteeren versoght zij, refereerd Sijn Hoogheijt Jangh de Pertuan ende die van zijnen Rade aen de dispositie van Zijne Maij^t in Aetchin, als daerinne onvermogens zijnde, wanneer Hare Maij^{ts} wellgevallen sigh sullen onderwerpen ende dienaengaende nader ordre verwaghten.

Verclaren oversullx de contractanten wederzijts, dat all het geaccepteerde ende verhandelde in desen hiervoren verhaelldt in der minne ende besstervougen zoo geschiet te zijn, met beloffte all 't zellvige ook vastt ende onverbrekelijck naer te comen ende te doen onderhouden.

Gecontracteerd, beslooten ende toegestaen in Peragh ten overstaen van d'Aetchince gesanten: de oranghcaijs **Sibidij Indra** en radia **Moedelljaer**, ⁵ op de baleij ⁶ ende aenwesen van den sulltan Jang

¹ „t Bidoor weegt 3 ponden” (Valentijn, *Batavia*, bldz. 361.)

² Ander exemplaar heeft: „te weten de bidoor thin voor $\frac{1}{4}$ r^a Spaens ende de baer van 3 picol jegens 125 gelijcke bidoors, bedragend 31 $\frac{1}{4}$ r^a der gespecificieerde munt . . .”

³ Zie de noot aan het slot.

⁴ Datjing: Chineesch weegtoestel, unster.

⁵ Vgl. *Bouwstoffen*, III, bldz. 497.

⁶ Balai (Maleisch): raadhuis.

de Pertuangh, mitsgaders zijne Raden, dato bandara, bandara moeda, orangcaija besaer, dato tommagon¹ ende de vordere nae qualiteit in rangh, den 15^e Augustij A^o 1650.²

---

¹ Verschillende waardigheden.

² „Naer verrichten saecken . . . jn . . . Perack” ging Truijtman weder naar Atjeh, o. a. om de ratificatie der Sultan te verkrijgen op het contract met Perak. Hij kwam daar 3 September. De Vorstin bekrachtigde „alle ende ijgelycke poineten” en Truijtman vertrok weder naar Perak, waer hij (na een reis van bijna een maand van Atjeh naar Perak) den 7 December weder terugkwam. „Naar verscheijde tegenstrevelingen” werd het contract van 15 Augustus „met wederzijdts signaturen andermaal becrachtight” den 15 December 1650. Ons kantoor in Perak werd toen „terstont gerestabileert” en Truijtman kwam 13 Januari 1651 te Batavia terug (*Onuitgegeven Generale missive 20 Januari 1651*).

AANHANGSEL.

XIV. AMBON.

Februari 1605.

Op bldz. 31 dient achter „Tiele, *Europeërs*, VI, bldz. 86—89” nog gevoegd te worden „*Bouwstoffen*, I, bldz. 208, 210, 211.”

Op bldz. 32 achter de noot van bldz. 31 moet worden gelezen: „Vgl. bv. Tiele, *Bouwstoffen*, I, bldz. 202, maar ook bldz. 211 en deze Bijdragen, III, bldz. 94 j^o 105, benevens Valentijn, *Ambon*, b., bldz. 93.”

XXV. BANTAM.

Februari 1609.

Tiele¹ en Van Deventer² twifelen, of men hier heeft te doen met een inderdaad gesloten contract, of met slechts een door de Nederlanders opgesteld ontwerp.

XXXV. KUST VAN KOROMANDEL.

29 Maart 1610.

Dat deze overeenkomst gesloten is niet alleen namens, maar ook door den naik van Gingi blijkt uit een andere lezing³, waar het luidt: „Alle 't welke voorsz. ik **Christapa**, Naik, Grave over den Landen van Tonda Madalom⁴, Heer over de Stad van **Singier** ende meer andere Heerlykheeden, en ik **Aya Cire**⁵ **Wingelaye**, Gouverneur van den voorz. Landen, beloven nu nog nimmermeer te breeken . . . . .”

¹ *Europeërs*, VII, bldz. 147.

² *Nederlanders op Java*, I, bldz. 77, noot.

³ E. Luzac, *Hollands Rijkdom*, III, Bylaagen, bldz. 64 v. v.

⁴ Hoofdplaats van Conjevaram.

⁵ Moet zijn: Tire of Tiere (Tiroe, ongeveer: Zijne Doorluchtigheid).

XXXVII. KUST VAN KOROMANDEL.

24 April 1610.

Bij noot 4 op bldz. 85 dient noch gevoegd, dat Perumal, een woord, dat zoowel in het Tamil als in het Malayalam ¹ voorkomt, beteekent: een Groote, een Vorst. Daarmee wordt echter ook bedoeld Wisjnoe en deze beteekenis is natuurlijk hier op hare plaats.

Over den vorst Perumal zie nog Hunter, V, p. 408. In plaats van „beheerschte” leze men: „zou hebben beheerscht.”

XXXVII. ^a KUST VAN MALABAAR.1610. ²

Toen Arend Martenszoon in April 1610 langs de Kust van Koromandel voer (vgl. hiervóór, bldz. 78, v. v., 83 v. v.), zond hij vandaar een tweetal personen, Cornelis Jacobszoon (van) Breekvelt ³ en Hans Bullard, naar Kalikoet (vgl. hiervóór, bldz. 30, v., 53, v.), „om met Zijne Majesteit te handelen, contracteeren, en een vast verbond te maken”. Dit geschiedde op bevel der autoriteiten in het moederland: om „den last van onze Prince te volbrengen”, zooals ook Martenszoon aan den Samudri schreef. Pieter Willemszoon Verhoeff, die het contract van 13 October 1608 had gesloten, had een schrijven aan den vorst meegegeven (vgl. Luzac, *Hollands rijkdom*, III, bldz. 134, v.; hiervóór, bldz. 205).

Accoordt gemaakt bij Cornelis Jacobszen van Breekvelt en Hans Bullard, gecommiteerd van de Kapiteinen Arent Martenszen ende Willem Janszen, ⁴ van weegen ende uit kragte van de Edele Mogende Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden en Zijne Princelyke Excellentie, Maurits van Nassau &c., &c., &c. ten eenre; ende den Doorlugtigen Hooggeboren Keizer van **Malabar**, Koning van **Kalikoet**, ter andere zijde.

¹ Het Malayalam wordt gesproken langs de Kust van Malabaar; het Tamil meer Oostwaarts langs de Zuidkust van Vóór-Indië, de Kust van Koromandel, enz.

² Overgenomen uit Luzac, *Hollands rijkdom*, III, bldz. 71, v. — Vgl. de noot aan het slot van deze overeenkomst.

³ Of Breetvelt? (Vgl. ook hiervóór, bldz. 125).

⁴ Vgl. De Jonge, *Opkomst*, III, bldz. 399.

Eerstelyk ¹ zal zyne Princelyke Excellentie voor zyne Onderzaten hebben in Kalikoet, een plaatze om te timmeren een steenen huis, om alle amunitie van oorlog, kruit, loot, kogels, lonten, ankers, kabels, touwen, zeilen ende alle andere koopmanschappen, te mogen bewaren; voor brand, rovers, dieven ende meer andere ongelukken.

Voorts zullen wy Hollanders, Zeelanders ende alle die van weegen de generaale Compagnie hier trafficqueeren, gehouden weezen te betalen, van alle goederen ende koopmanschappen die hier gelost en gelaaden zullen worden, twee ten hondert; wel verstaande 't geen dat eens betaald heeft, niet meer en zal betalen, ook geld, ryst ende andere behoeften voor het huis, zullen niet betalen.

Den Samoryn en zal niet vermogen eenige Portugeezen te laten wonen ofte handelen in Kalikoet, ofte in zijn land, daar onze Hollanders zijn resideerende, maar ter contrarie hun 't zelve te verbieden.

Niemand aan beiden zeiden, en zal vermogen eenige questie, ofte arguatie, ende disputatie van de Religie te maken.

Zoo daar iemand hem begave door eenige kwaatheid, over te lopen by den Samoryn ofte in zijn land, zoo zal den Samoryn gehouden weezen, dezelve over te leveren in handen van onze natie.

Voorts zullen alle perzoonen, koopluiden, vermogen met ons te handelen, kopen en verkopen, alle koopmanschappen ende goederen; zonder dat iemand zulks zoude mogen verbieden.

Ook en zal den Samoryn niet vermogen hier te laten handelen, eenige Europische Natien, dan alleen die bescheid van zyne Princelyke Excellentie brengen.

Ook zoo belooven wij van weegen de generale Compagnie, aan den Samoryn, zoo hij eenige goederen, geschut, amunitie van oorlog, ofte andere frayigheeden, uit onze landen begeert 't ontbieden, zoo zullen wy dezelve gehouden weezen, hier met de eerste gelegentheid te brengen, voor den welken den Samoryn gehouden zal weezen te betalen, gelyk het in ons land kost.

Ook zullen wy Hollanders en Zeelanders, vermogen hout te houwen, ende dat te water te halen, in des Keizers land; zonder dat den Keizer, ofte iemand het zelve zal mogen verbieden.

Alle het welke wy contractanten, van weegen de generaale Oost-

¹ De contracten nos XXXV en XXXVII (Koromandel) en dit contract met Malabaar zijn blijkbaar opgemaakt naar één vast model m. m.

Indische Compagnie, nu nog nimmermeer en zullen breeken. Zoo waarlyk moet ons God Almagtig helpen. ¹

XLIII. KUST VAN KOROMANDEL.

12 December 1612.

Van deze overeenkomst komt ook een afschrift voor in *Contractboek Zeeland*.

Carnatica wordt daarin omschreven als volgt: „Dit wil seggen aller Heijdenen landen, dog strekte in dien tijd van Petapoelij ², geleegen aan de revier Cristna, tot Alempériwe ³ aan de revier Marcane, en te landewaart tot aan Maisoer ⁴ en Jkeri ⁵, welker overheeren, soo wel als die van Madure, Tansjour en Sinsij, den Carnaticase koning tribut verschuldigt waren.”

Bij Obagama (Obayama) wordt aangeteekend: „Hier valt aan te merken, dat dese Obagama de stad Palliacatta onder haar gebied en 't inkomen van dien tot desselfs staatvoering hadde, stellende selfs gebieders aan, die alleen aan haar verantwoording deeden.”

Senwassenapatti (Sinruas-sijna, Patij) wordt aarzelend verklaard: „Dit schijnt te kennen te geeven kroons heerlijkheden.” Prof. Kern dacht aan: „Sinhasana, troon.”

¹ Het stuk is niet gedagteekend en ik betwijfel, of deze overeenkomst inderdaad gesloten is. Misschien hebben wij hier alleen te doen met een concept. Ik word in mijnen twijfel versterkt door eene uitlating van Pieter van den Broecke (*Korte Historiæel*, 1634, bldz. 54), die, in October 1616 te Kalikoet komende, daar een onderhoud had met den zoon des Samudri, die „seer verwondert (was, dat Van den Broecke) over het stuck van den Admiraal Pieter Willemsz. daer quam, daer in hy soo langh geen tydinghe van gehoort hadde . . . .”

² Nizampatam aan de Kistna.

³ Vgl. hiervóór, bldz. 514.

⁴ Dat Mysore toen nog schatplichtig was aan Carnatica, is niet waarschijnlijk. 1609 of 1610 wordt gewoonlijk aangenomen als het jaar, waarin Mysore als onafhankelijk Hindoe-rijk optreedt (Hunter, *Gazetteer*, VI, p. 509, 524).

⁵ Ikkeri in Shimoga (ruim 14° N.B. en 75° O.L.). Vgl. Hunter, *Gazetteer*, IV, p. 126.

L. SOLOR- EN TIMORGROEP.

15 Maart 1616.

In noot 4, op bldz. 120 heb ik „zijrij pinangh”, enz. verklaard met „benamingen voor tollén of voor doeleinden, waarvoor de tollén door den Radja werden geheven”. Geheel juist is deze verklaring niet, maar in de praktijk komt het toch daarop wel neer. Vgl. *Bouwstoffen*, I, bldz. 101 (en niet bldz. 1, zooals het foutief luidt t. a. p.).

LIa. KUST VAN KOROMANDEL.

8 Augustus 1616.¹

De in- en uitgaande rechten, door de Nederlanders te **Mazulipatam** te betalen, waren in Augustus 1606 bepaald op 4 pct. Later werd hiervoor een vast bedrag bepaald, nl. 3000 pagoden, ter waarde van ongeveer f 25000 (vgl. hiervóór bldz. 154), „gelijk zulks duydelijk kan worden gelezen uyt de drie achter-één volgende bevelen, gonstiglijk door de Koningen (van **Goloonda**) verieend . . . .” (Havart, II, bldz. 101), waarvan hieronder dat van 25 Radjab 1025 volgt.

Bovenaan stond. O Muhammed, O Aly, en wat lager,
het zegel van den Koning Sultaan Muhammed.²

Daar is een gebod, van de wereld te gehoorzamen, van noodzakelijke achtervolging³, uyt het gezegende hof vol van Gods stedehouderschap, op de Hollandsche Kapiteyns zodanig met glans te voorschijn gekomen; voor dezen is met u lieden over-één-gekomen, dat gij voor de gerechtigheyd der Bangazaar (of de plaats daar alle af- en aankomende koopmanschappen worden vertolt) die van tien

¹ Óvergenomen uit Havart, *Cormandel*, II, bldz. 101.

² Stokvis, *Manuel*, I, p. 321, laat Mohammed Kuli (1580—1611) als sultan van Goloonda opvolgen door Abdallah (1611—1672). Dit is niet juist. Gribble, *Deccan*, I, p. 285, voegt tusschen hen nog een sultan, Mahummud, zonder jaartal. Het blijkt uit ons stuk en uit dat van 1617 (1619) bij Havart, I, bldz. 101, v. (vgl. beneden, bldz. 548, noot 3), dat deze toen nog het bestuur in handen had. In 1629 daarentegen was Abdallah Kutb Sjah reeds opgetreden (Vgl. hiervóór, bldz. 238, noot 1).

³ Deze overeenkomst is „uyt de Persiaensche tale overgezet”, zegt Havart. Het blijkt ook reeds uit dezen aanhef, die zoo dikwijls in de Perzische stukken wordt aangetroffen. Vgl. hiervóór in verschillende documenten.

een zijn, jaarlijks wegens het in, en uytkopen, uwer goederen, en wat des meer zij drie-duyzennd oude Pagoden, zoud betalen, maar in dit jaar hebbe ik mijnen dienaar Aitemaadchan ¹ (een persoon aan wien men alles vertrouwt) aan zijn wille gelaten, en toegestaan, of hy het zo voortgang wil laten nemen, dan of hij het verbond wil breken, en zo bestieren, als hy ten besten des Koninks oordeeld te behoren, zo gy nu van dit jaar weder genegen zijt te handelen, dan moet het met Aitemaadchan geschieden. Gedraag U na dit Koninklijk bevel, geschreven 25 der mane Radsjab. Anno Muhammedana 1025 of in 't jaar Christi 1614. ² Ter zijde stond, met toestemming van Chodsja Assel (der voortrefflijken) opziender van des Koninks uytgiften. ³

LXVII. DJAMBI.

24 Juli 1620.

De betrekkingen met Djambi zijn misschien reeds vóór 1615 aangeknoopt. Men plaatse dus het woord: „minstens” vóór „in 1615.”

LXXIX. SOLOR- EN TIMORGROEP.

22 Januari 1624.

De tekst van dit contract is zeer bedorven. Gelijk geheel het deel van het Contractboek, waaruit het is overgenomen, is het overgeschreven door iemand, die blijkbaar niet steeds begreep, wat hij copiëerde. Misschien is de Maleische tekst opgemaakt door een Portugees: ten minste de Portugeesche uitspraak van sommige medeklinkers maakt enkele woorden duidelijker.

Maar hoe bedorven de tekst ook zij, de hoofdstrekking is toch *eenigermate* weer te geven. Zij is als volgt:

¹ Vgl. hiervóór, bldz. 154, noot 2.

² Dit klopt niet. Ik heb den Mohammedaanschen datum als den juisten aangenomen.

³ Hierop volgt bij Havart een „tweede bevel”, gedagteekend „den 18 van de eerwaardige mane Sjabaan Anno 1028, onzen stijl Anno 1617”. Nu komt de Mohammedaansche datum overeen met 1 Augustus 1619. De inhoud komt dan ook overeen met het ferman van 25 Juli 1619, door mij afgedrukt op bldz. 154. Ik vind dan ook niet noodig, het stuk hier nog eens weer op te nemen.

Contract en eed, welke wij van **Karma** hebben gesloten met (afgelegd aan) den commandeur der Nederlandsche versterking, met den kaitjil Partani enz. (volgens verschillende sengadji's van verschillende kampongs, enz.) en alle sengadji's van het strand en van de bergen, onderdanen ¹ van den Koning van Holland, van dit land Solor.

Ten eerste, wij van Karma en het bergvolk, wij allen volgen ² het contract van commandeur Schotte, gelijk ³ alle menschen van **Solor** dit volgen.

Voorts, wij van Karma met kaitjil Partani en alle sengadji's van het strand Solor, welke volgden den vijand, den Portugees, hebben nu ⁴ slechts te doen met Holland en den vorst der Molukken benedenwinds.

Verder, als ⁵ iemand schuld ⁶ heeft of iets dergelijks ⁷ van de eene negerie aan de andere, wij allen onderdanen van den heer ⁸ mogen geen beslag leggen ⁹ op de markt zonder te vragen aan hem die ¹⁰ de markt beheert, opdat er geen opschudding komt op de markt. ¹¹ Als iemand steelt, ¹² of losbandig ¹³ is, of iemand doodt ¹⁴, wij bevelen allen, ook den commandeur der Nederlandsche vesting, hem gevangen te nemen. ¹⁵ Indien een vreemd mensch het doet, mogen daarenboven, als is het ook dat vooraf geen bericht is gegeven aan het hoofd der markt, alle menschen en het hoofd van wie het strand is, hem dooden vóór de vlag ¹⁶ van den vorst

¹ Rajat.

² Ikoet.

³ Bagai.

⁴ Voor „Dat barangh” wordt de conjectuur: „sakarang” voorgeslagen. Voor „secard giangia”: „pekerdjaännja”. Wel loopt de zin nog niet, maar de bedoeling is niet onduidelijk.

⁵ Djika.

⁶ Hoetang.

⁷ Demikijannja.

⁸ Toewannja.

⁹ Tankapnja.

¹⁰ Sijapa.

¹¹ Pasarannja. Hierachter dient op bldz. 193 een leesteeken te staan.

¹² Mentjoeri.

¹³ Perlenteh.

¹⁴ Boenoeh.

¹⁵ Achter deaamgue (dijanja) dient een leesteeken te staan.

¹⁶ Hadapan toenggoel.

van Holland, indien zelfs ook een vreemde rechter, laat staan alle menschen en de heer die bestuurt het strand en die markt.

Voorts indien wellicht wij gezamenlijk of van Lawajong (enz.) of een Nederlander zelf dit contract en dezen eed schendt, ¹ laat dan geschieden al wat besluiten zij die geen schuld aan het bedrog ² hebben. In het fort Henricus van het land Solor in het jaar der Hidschrjah, in de maand Rabi-al-achir. Dit zijn de namen waarvan onze handteekening. ³ Het jaar 1624 (enz.)

CV. PERZIË.

November—December 1632.

Onjuist is, wat ik in de toelichting meedeelde, dat Smit als gezant naar Perzië werd gezonden, om den nieuwen sjah te begroeten.

Het ferman, voorkomende in *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 189, vind ik niet noodig op te nemen: het zegt in andere bewoordingen hetzelfde als de vertaling, die ik af liet drukken op bldz. 255, v.

CXV. a PERZIË.

Februari—Maart 1636. ⁴

Nikolaas Jacobsen Overschie, die in 1633 de leiding onzer aangelegenheden in Perzië had gekregen (vgl. *Dagh-Register 1631—1634*, bldz. 191), wist verschillende „commandementen”, enz. van sjah Sofi te verkrijgen in 't begin van 1636 (*Dagh-Register 1636*, bldz. 116, v. v.). Ook het onderstaand ferman, dat geen nadere verklaring behoeft.

Firman door Overschie den 6 Januarij 1635 ⁵ geobtaineert.

---

¹ Meroesakkan.

² Perdaja. Hierachter dient een leesteeken te worden geplaatst.

³ Disini namanja tjiri kita orang. — Ik zelf zou het „quirij” in den tekst (bldz. 193) hebben willen lezen: „kira”; de zin zou dan *ongeveer* beteekenen: naar Christelijke tijdrekening het jaar 1624, enz. Maar de deskundigen wilden van een dergelijke conjectuur niets weten.

⁴ Overgenomen uit *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 189, v.

⁵ Vgl. hierachter.

Sijne Majjt van **Persien** belast bij desen aen alle sijne officieren ende licentmeesters die sijne thollen ende radarijen op allerwegen tusschen **Gamron** ende hier (als **Spahan**, **Abragoe**, **Jeso**¹ en elders) waerneemen ofte invoirderen, dat sij van alle opcomende ende affgaende goederen (toebehoorende den capiteijn van de Hollandse natie ofte sijn' gecommiteerde, hoedanich d'selve soude mogen wesen) geen thollen ofte radarijen en sullen afnemen, mits dat 't provenu van ditto goederen ofte d' goederen selfs met den coninck verhandelt sullen werden.² Des sullen alle afgaende caffilas door den stadthouder, visier, seechaslam ende casij³ gevisiteert werden, 't sij in Spahan ofte van waer d'selve soude mogen comen te verrecken ende haer handtschrift verleenen datter geene andere als ditto Hollandse naties goederen onder en sorteren. Aldus vergunt ende toegestaen bij sijne Majjt voirseijt. Gegeven in Spahan, in der maent Rammason A° 1645 naer den Moorsen stijl.⁴ Was boven gesegelt Chia **Seffij** ende onder 't commandement stont: Desen bevonden met het origineel, door Achtimael Doulett (vertrouder des rijcx) verleent, te accordeeren. Lager stont: gesegelt Achtimael Douleth.

CXXXVI. ATJEH—SUMATRA'S WESTKUST.

1641.

De tijdsaanwijzing Februari—Maart moet wegvallen.

¹ Druk- of schrijffout voor Jesd.

² Vgl. hiervóór, bldz. 490.

³ Cazi = kadi = rechter(?) Vgl. *Hobson—Jobson*, p. 136, v.; vgl. ook p. 130.

⁴ Ramadhan 1045 loopt van 8 Febr. 1636 tot 9 Maart. Deze datum klopt niet met 6 Januari 1635. Ik heb het stuk geplaatst volgens den Mohammedaanschen datum. In *Overgekomen brieven en papieren van Batavia, 1717, deel III* komt voor een „Translaet mandament verleent in May A° 1635” van denzelfden inhoud. De Mohammedaansche datum („in de maand Sjumadie elawel op den 22^{en} dag derselve des jaars 1044”) klopt weer niet met dien „naar Christij geboorte”.